BIBLIOTHECA UNIV. JAGELL. CRACOVIENSIS
kat. komp
62484
1931/1933 II

SPRAWOZDANIE
WIELKOPOLSKIEJ
IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK 1931/32 i 1932/33

1 9 POZNAŃ 3 3

NAKŁADEM WIELKOPOLSKIEJ IZBY ROLNICZEJ W POZNANIU

SPRAWOZDANIE
WIELKOPOLSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

SPRAWOZDANIE WIELKOPOLSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK 1931/32 i 1932/33

Biblioteka Jagiellońska
1003239405

1 9 POZNAŃ 3 3

NAKŁADEM WIELKOPOLSKIEJ IZBY ROLNICZEJ W POZNANIU

Odbito w Rolniczej Drukarni i Księgarni Nakładowej
Sp. z ogr. odp. w Poznaniu, ul. Sew. Mielżyńskiego 24

02484
II
1931/1933

Acc. Nr. 2318
A.
38/34

SPIS RZECZY

Str.

SPRAWOZDANIE ZA ROK 1931/32:

SPRAWOZDANIE ZA ROK 1932/33:

Sprawozdanie za rok 1931/32

(za czas od 1 kwietnia 1931 do 31 marca 1932)

I.

Wydział Administracyjny

Rada Izby.

Rada Izby odbyła w okresie sprawozdawczym 1 tylko posiedzenie, mianowicie dnia 22. stycznia 1932 r.

Zarząd.

Zarząd odbył 4 posiedzenia i to: 27 maja; 9 października; 22 grudnia 1931 i 3 marca 1932 r.

Komisje.

Posiedzenia odbyły następujące Komisje:
Ekonomiki Społecznej 2. VI.; 31. X. 31; 15. III. 32.
Doświadczalnictwa 2. VII.; 20. VIII. 31; 23. I. 32.
Szkolnictwa Roln. 5. V.; 10. XI. 31.
Ogrodnictwa 26.I. 32.
Nasiennictwa 7. V.; 11. VIII. 31; 28. I. 32.

Personel Izby.

W roku sprawozdawczym stosowano w dalszym ciągu skrupulatną oszczędność w wydatkach osobowych. Tabelka (poniżej) wykazuje, że zredukowano personel w dalszym ciągu niezależnie od znacznych redukcyj wykazanych na str. 4. sprawozdania za okres ubiegły, t. j. za rok 1930/31.

Zestawienie urzędników Izby.

Czas	Stał.	Czasow.	Kontroler		Woźn.	Służba labor.	szoferów	Sadown.	Podk. koni	Chłop. do posył.	Razem
			mleczn.	trz. chl.							
1. IV. 1931	50	190	66	6	5	3	1	1	1	4	327
31. III. 1932	46*)	158	44	7	5	3	1	1	1	4	270

*) Z urzędników stałych czterech przeszło w stan spoczynku, w tem dwóch bez uprawnienia do uposażenia emerytalnego.

Oszczędności przeprowdzono nie tylko przez zmniejszenie liczby personelu, lecz także — i to może jeszcze wydatniej — przez zmniejszenie uposażenia poszczególnych osób.

U personelu czasowego, t. j. zatrudnionego na mocy umowy służbowej zastosowała Izba, po wypowiedzeniu umów, technicznie prostsze wynagrodzenie ryczałtowe zamiast według grup uposażeniowych, przyczem ryczałt obliczono każdemu pracownikowi — z wyjątkiem kilku specjalistów — znacznie niższy jak poprzednio otrzymane uposażenie. Uposażenie w ryczałtach obliczone obniżono conajmniej o tyle, że w każdym razie odpadł w całości dodatek komunalny w wysokości 15%, i to w myśl uchwały Rady Izby z dnia 22. stycznia 1932 r.

Natomiast urzędnikom stałym odebrano z dniem 1. kwietnia 1932 r. w całości — również na mocy uchwały Rady Izby z dnia 22. stycznia 1932 r. — dotychczasowy dodatek komunalny, który wynosił 40% uposażenia, obliczonego ściśle według norm obowiązujących urzędników państwowych. (Jedynie 12 stałym urzędnikom — z pośród ogólnej liczby 47 — przyznano zamiast tego dużo mniejsze — bo tylko od 5—20% dodatki odwołalne „ad personam" i niezaliczalne do uposażenia emerytalnego). Należy jeszcze podkreślić, że niezależnie od wyżej wymienionego zmniejszenia poborów już z dniem 1. maja 1931 r. obniżono pobory wszystkich tak stałych, jak czasowych o 15%, zastosowując automatycznie odnośne przepisy, wydane w służbie państwowej.

W efekcie tych wszystkich zarządzeń miesięczna lista płac, która od 1. kwietnia 1931 r. wynosiła 115.513,02 zł z 327 osobami, wyrażała się dnia 31. marca 1932 r. w kwocie 94.159,82 zł dla 270 osób.

Zaznacza się, że lista płac za miesiąc kwiecień 1932 r., który należy już do przyszłego okresu sprawozdawczego, wyrażała się już tylko w kwocie 81.131,38 zł dla 264 urzędników. Z dniem 1. kwietnia 1932 r. bowiem zaprzestano już wypłacać urzędnikom stałym dodatek komunalny, o czem wyżej była mowa.

Ciągłe redukcje urzędników kontraktowych, zmiany w ich uposażeniu, a zatem wypowiadanie i zmiany umów służbowych, wnikanie w możliwości przeprowadzania zmian w uposażeniu urzędników stałych i w formę przeprowadzania tych zmian, utrudniły i powiększyły pracę Wydziału Administracyjnego analogicznie jak — w okresie kryzysowym — zwiększa się praca Wydziału Budżetowo-Rachunkowego (w przeciwieństwie do zmniejszenia się w takich czasach pracy w wydziałach fachowych, co również wyjaśniono w sprawozdaniu Wydziału Budżetowo-Rachunkowego).

Kancelarja i Registratura

wykazują następujący obieg akt za okres sprawozdawczy, nie licząc druków, ofert i rachunków:

Administracja	4.379
Wydział Hodowli Zwierząt . . .	7.627
„ Nasienny	4.163
„ Leśnictwa	1.240
„ Łąk i Meljoracyj	1.552
„ Szkolnictwa Roln.	1.835
„ Ekonomiczny	963
„ Organizacji Małorolnych .	136
„ Produkcji Rolnej	2.860
„ Książkowości	8.259
Stacja Doświadczalna łącznie ze Stacją Ochrony Roślin	2.416
Razem:	35.430

II.

Wydział Budżetowo-Rachunkowy

Rada W. I. R. na posiedzeniu w dn. 4 kwietnia 1931 uchwaliła budżet Izby na rok 1931/32, zamykający się po stronie dochodów i wydatków sumą 3.061.060 zł (w roku 1930/31 — 3.888.315 zł). W tej sumie opłata na rzecz Izby obliczona podług stopy procentowej 2,82 (w roku 1930/31 — 2,993); od czystego dochodu katastralnego, wyrażonego w złotych podług relacji 0,47 mkn. = 1 zł, wynosiła 1.110.000 mk.

Zgodnie z obowiązującemi przepisami pobierano opłatę od wszystkich gospodarstw, których czysty dochód katastralny jest wymieniony w katastrze w kwocie conajmniej 25 talarów. Obciążenie opłatą na rzecz Izby wynosiło przeciętnie ca 0,45 zł na ha.

Budżetem przewidziany stosunek poszczególnych źródeł dochodów, pokrywających wydatki Izby, był następujący:

Zasiłki państwowe	8,3 %
Zasiłki samorządowe	7,2 %
Dochody za czynności Izby . . .	47,7 %
Opłata na rzecz Izby	38.8 %

Wpływy z wyżej wymienionych źródeł dochodów uległy w ciągu roku znacznym zmianom.

Już w pierwszym kwartale roku budżetowego zredukowało Ministerstwo Rolnictwa przewidziane budżetem i pierwotnie przez Ministerstwo przyznane zasiłki z 295.150 zł na przeszło 91.000, czyli o ca 31 %.

Mimo usilnych starań Izby, by budżety rolnicze Wydziałów Powiatowych były w całości wykonane, wpływy z zasiłków samorządowych, stanowiące tylko część budż. roln. Wydziałów Powiatowych, zmniejszyły się w stosunku do preliminarza o przeszło 140.000 zł t. j. o 66 %.

Wskutek niezmiernie trudnego położenia finansowego rolników, zmniejszyły się również bardzo znacznie wpływy za czynności wydziałów i instytucyj Izby. Rolnicy bowiem nietylko zredukowali do minimum czynności, wykonywane przez fachowe organa Izby dla ich gospodarstw, lecz również w wielkiej mierze nie mogli wywiązywać się punktualnie ze swych zobowiązań finansowych wzglę-

dem Izby. Ubytek wpływów za czynności wydziałów wynosił przeszło 480.000 zł, t. j. w stosunku do preliminarza ca 34%.

Dochody z przymusowych opłat na rzecz Izby wpłynęły stosunkowo najlepiej, gdyż były mniejsze od preliminowanych tylko o ca 6,5%.

Ogółem zmniejszyły się wpływy Izby o przeszło 786.000 zł, czyli ca 26%.

Ściągnięcie tak znacznie zmniejszonych dochodów nie powodowało ubytku pracy w Wydziale, przeciwnie wymagało większych wysiłków niż w innych latach. Izba była bowiem zmuszona pracować w szerszej niż kiedykolwiek mierze wekslami klientów i uzyskiwała zapłatę przeważnie w licznych, drobnych ratach, co zwiększało ilość pozycyj kasowych. Pozatem częste monitowanie klientów i obszerna korespondencja w sprawach weksli i rat przysporzyły bardzo wiele pracy, której w innych latach, gdy ściąganie nie napotykało na takie trudności, nie było.

Wobec znacznie zmniejszających się wpływów należało dla utrzymania równowagi budżetu zaprowadzić daleko idące restrykcje i oszczędności we wydatkach. Już na początku roku przydzielono wydziałom kredyty tylko na jeden kwartał, a następnie przydzielano je miesięcznie, przyczem kredyty niewykorzystane w poszczególnych okresach nie przechodziły na następny okres. Wszystkie większe wydatki musiały być uprzednio uzgadniane z Wydz. Budż.-Rach., który był w ścisłym kontakcie z Dyrekcją. Wydatki inwestycyjne wstrzymano zupełnie. Szczególnie czuwano, by wydziały, w miarę zmniejszania się pracy, redukowały zawczasu personel. Budżet przewidywał personelu 345 osób, stan per 1. X. 1931 był 285, a per 31. III. 1932 już tylko 271 osób. Niezależnie od wyżej wymienionych zarządzeń, widząc we wrześniu r. ub., że sytuacja finansowa nie ulega poprawie i równowaga budżetu jest w dalszym ciągu zagrożona, przedyskutowano z naczelnikami poszczególnych wydziałów cały budżet Izby i zredukowano wydatki o przeszło 388.000 zł do sumy 2.708.860 zł. Już wówczas zdawano sobie sprawę, że redukcja ta nie wystarczy i dążono do dalszej kompresji wydatków tak rzeczowych jak i osobowych. Dzięki zrozumieniu poszczególnych wydziałów fachowych udało się też ścieśnić wydatki jeszcze bardzo znacznie, tak, że zamknięto ten tak krytyczny rok budżetowy ze stosunkowo małym niedoborem gotówkowym ca 109.000 zł (p. 1. 4. 1931 — 212.000) przyczem nieściągnięte należytości za prace Izby wynosiły ca 530.000 zł (p. 1. 4. 1931 — 466.000).

Suma nieściągniętych należytości za prace Izby wzrosła w roku sprawozdawczym, mimo niezmiernego pogorszenia się sytuacji finansowej rolnictwa wielkopolskiego i mimo zarządzeń uniemożliwiających prawie zupełnie przymusowe ściąganie należytości od rolników, tylko nieznacznie, bo o ca 13% w stosunku do 1. 4. 31.

W końcu należy jeszcze nadmienić, że mimo trudności finansowych, z któremi Izba przez cały rok walczyła i mimo redukcji budżetu o ca 26%, wykonała Wielkopolska Izba Rolnicza swe zasadnicze czynności we wszystkich dziedzinach normalnie, aczkolwiek w zmniejszonych rozmiarach.

Pod koniec roku 1931 opracował Wydział preliminarz budżetowy Izby na r. 1932/33 dostosowany już zupełnie do obecnych warunków, który Rada Izby uchwaliła na posiedzeniu w dniu 22. I. 1932.

Komisja Rewizyjna odbyła jedno posiedzenie, na którem zbadała i zatwierdziła zamknięcie rachunkowe za r. 1930/31. Rada Izby uchwaliła absolutorjum dla Zarządu.

Poza pracami związanemi z podatkiem na rzecz Izby i sprawami finansowemi wszystkich wydziałów i instytucyj Izby, prowadził Wydział rachunkowość i kasę dla Związku Hodowców Bydla czarno-biał. rasy nizinnej, Wielk. Związku Hod. Konia Szlachetnego i Zw. Hodowców Trzody Chlewnej.

III.
Wydział Ekonomiczny

Działalność Wydziału Ekonomicznego w okresie sprawozdawczym — od dnia 1 kwietnia 1931 r. do 31 marca 1932 r. — koncentrowała się, tak samo zresztą jak i w roku poprzednim, przedewszystkiem około zagadnień, wynikających z szerzącego się z coraz większą siłą i napięciem kryzysu rolnego oraz środków walki z kryzysem i łagodzenia jego skutków w odniesieniu do rolnictwa. Zagadnienia przyczyn kryzysu, środków zaradczych i walki z jego skutkami mogą być traktowane skutecznie tylko w płaszczyźnie kryzysu ogólno-gospodarczego i w skali ogólno-państwowej, a częściowo nawet światowej, to też akcja organizacyj terenowych w tym zakresie mogła być z natury rzeczy prowadzona jedynie jako współdziałająca z odnośnemi czynnikami nadrzędnemi, t. j. centralnemi organizacjami rolniczemi (Związek Organizacyj Rolniczych) i państwowemi władzami centralnemi, w pierwszym rzędzie Ministerstwem Rolnictwa. W takim też duchu szła działalność Wydziału Ekonomicznego, przyczem starano się zawsze opinję, wnioski i postulaty naszego województwa uzgodnić z miejscowemi organizacjami społeczno-rolniczemi, zacieśniając z niemi jaknajdalej wszelką współpracę. Nie ograniczając się do współpracy z organizacjami tylko rolniczemi, utrzymywano łączność pracy z innemi organizacjami społeczno-gospodarczemi, a przedewszystkiem z pokrewną instytucją samorządu gospodarczego, Izbą Przemysłowo-Handlową, gdzie na terenie utworzonej w ubiegłym roku „Komisji Międzyizbowej dla Popierania Zbytu Produktów Rolnych", w której skład wchodzą obie Izby Rolnicze i wszystkie Izby Przemysłowo-Handlowe województw poznańskiego i pomorskiego, przepracowano i przygotowano cały szereg wniosków i postulatów w sprawach rolniczo-handlowych naszych województw zachodnich.

Z ważniejszych prac Wydziału Ekonomicznego w ciągu okresu sprawozdawczego nasuwają się m. i. następujące:

W sprawie polityki rolnej na rok gospodarczy 1931/32 opracował Wydział dla Ministerstwa Rolnictwa obszerną opinję i postulaty, dotyczące polityki zbożowej, polityki gospodarczej w zakresie wywozu bydła, trzody i ich przetworów oraz koni, masła, jaj i drobiu, polityki kredytowej, polityki taryf kolejowych, polityki celnej.

W 4-ch obszernych sprawozdaniach kwartalnych przedstawiał Wydział Ministerstwu Rolnictwa położenie gospodarcze rolnictwa Wielkopolski, przyczem specjalnie oświetlał wpływ kryzysu na rolnictwo oraz przedkładał, wynikające z pogarszającego się położenia rolnictwa, środki pomocy, ulg i koniecznych w interesie rolnictwie zarządzeń. Niezależnie od tego współdziałał Wydział w opracowaniu dla Rządu obszernego memorjału wszystkich sfer gospodarczych Wielkopolski i Pomorza, które w zrozumieniu ciężkiej sytuacji województw zachodnich, znacznie cięższej od położenia gospodarczego innych dzielnic, wystąpiły do Rządu z solidarnemi postulatami, zawartemi w memorjale pod tyt. „Postulaty gospodarcze Wielkopolski i Pomorza na tle kryzysu 1931 roku".

W związku z niesłychanie dotkliwem zaostrzeniem się kryzysu zbytu i gwałtownym spadkiem cen zwierząt rzeźnych i artykułów produkcji zwierzęcej, wypracowano w tej sprawie obszerny memorjał na specjalnie w tym przedmiocie zwołane obrady przedstawicieli organizacyj rolniczych w Związku Organizacyj Rolniczych i Ministerstwie Rolnictwa. Pozatem Wydział współdziałał w ustaleniu wytycznych polityki tłuszczowej, podjętej przez Ministerstwo Rolnictwa pod kątem zabezpieczenia rynku krajowego dla własnej produkcji oraz zapewnienia samowystarczalności w tej dziedzinie.

Dużo wagi poświęcono przedewszystkiem sprawom organizacji handlowej zbytu produktów rolnych i ich przetworów, na którym to odcinku w walce z kryzysem cen i zbytu produktów rolnych można osiągnąć bodajże najkonkretniejsze jeszcze wyniki. Zarówno współdziałając ze Związkiem Organizacyj Rolniczych, miejscowemi organizacjami rolniczemi, Państwowym Instytutem Eksportowym, Ministerstwem Rolnictwa itd., jak również, występując z własną inicjatywą, zajmowano się zagadnieniami organizacji handlu i zbytu produktów rolnych m. in. sprawą organizacji giełd mięsnych w Polsce, elewatora zbożowego w Gdyni, chłodni w Gdyni, sprawami eksportu ziemniaków-sadzeniaków, wzmożenia zbytu owoców i warzyw, w związku z czem wzięto udział w akcji uruchomienia Centralnych Hal Targowych w Poznaniu, organizacji handlu eksportowego drobiu, przedewszystkiem gęsi, nabiału, artykułów produkcji zwierzęcej, pierza i puchu itd.

Łącznie z tem zajmowano się zagadnieniami standaryzacji artykułów eksportu rolnego, w szczególności masła, jaj, bekonów, drobiu, raków, ziemniaków, chmielu, jak również badano celowość ewentl. ustawowego wprowadzenia standaryzacji regjonalnej.

Prace powyższe wymagały częstokroć kontaktu z zainteresowanemi również tą dziedziną sferami handlowemi, co było znakomicie ułatwione dzięki istnieniu wspomnianej już „Komisji Międzyizbowej dla Popierania Zbytu Produktów Rolnych“, która w okresie sprawozdawczym wykazała dużą żywotność, odbywając kilkanaście zgórą posiedzeń. Dobre wyniki pracy Komisji przesądziły o przekształceniu jej z organu o charakterze tymczasowym na stały organ samorządu rolniczego i handlowego obu województw zachodnich, oparty o własny statut i regulamin działalności.

W sprawach celnych brano udział w pracach przygotowawczych do nowej taryfy celnej, — niezależnie od tego opinjowano i występowano z wnioskami przy aktualnych rewizjach stawek celnych na artykuły rolnicze pochodzenia zagranicznego, jak np. nasiona oleiste, tłuszcze roślinne, surowce włókiennicze; w dziedzinie traktatów handlowych zajmowano się rewizją traktatów z Austrją, Czechosłowacją i Francją.

Dziedziną taryf kolejowych zajmowano się z punktu widzenia ułatwień przewozowych i ulg taryfowych, jak również generalnego obniżenia taryfy kolejowej na przewóz produktów rolnych, zaopatrzenia taboru kolejowego w wagony-chłodnie i typów specjalnych na przewóz zwierząt i drobiu, obniżenia opłat za prywatne bocznice kolejowe, co zostało załatwione w tym sensie, że z dniem 1 kwietnia 1932 r. nastąpiła zniżka opłat bocznicowych.

Pozatem Wydział przygotowywał opinje i postulaty w sprawie nowego podziału administracyjnego Państwa, w sprawach ulg i odroczeń terminów płatności podatków, pomocy kredytowej, zmniejszenia obciążeń rolnictwa z tytułu ubezpieczeń społecznych i ulg w wysokości i rozkładzie zaległości rolniczych w instytucjach kredytowych, ubezpieczeniowych itd.

Odnośnie projektowanego wprowadzenia przymusu ubezpieczenia plonów od gradobicia na terenie woj. poznańskiego akcja Wydziału przeciwko wprowadzeniu przymusu, jako niezgodnego z interesami rolnictwa, odniosła pożądany skutek, gdyż projekt ten ostatecznie został zarzucony, jednakże Wydział w dalszym ciągu kontynuuje swe wysiłki w kierunku zapewnienia rolnictwu pewnego wpływu na ustalanie przez Zrzeszenie Gradowe wysokości składek gradowych, które obecnie są nadmiernie wysokie.

Celem ochrony rolników przed rujnującemi gospodarstwa rolne egzekucjami, spowodował Wydział już w samym początku okresu sprawozdawczego wydanie okólnika Prezesa Sądu Apelacyjnego do podległych organów sądowych w sprawie przestrzegania przez sądy i komorników przepisów prawnych, chronią-

cych dłużników-rolników przed niesprawiedliwem i zbyt rygorystycznem przeprowadzaniem egzekucyj sądowych w gospodarstwach rolnych; w konkretnym wypadku opracowywanego obecnie prawa egzekucyjnego przez Komisję Kodyfikacyjną Wydział ustosunkował się negatywnie co do podtrzymania w nowym kodeksie przepisów, dotyczących egzekucji z płodów na pniu i drzewostanie, temwięcej, że pozostałe dzielnice Polski nie znają zajęcia na pniu.

Na życzenie Komitetu Ekonomicznego przy Prezydjum Rady Ministrów zebrano materjały, odnoszące się do oddłużenia rolnictwa w Niemczech, które szczegółowo ujmowały całokształt zagadnień, związanych z akcją ratowniczą rolnictwa niemieckiego.

Niezależnie od naszkicowanej powyżej działalności prowadził Wydział bieżącą statystykę produkcji rolnej, ruchu cen artykułów produkcji roślinnej i zwierzęcej, pasz itp., przyczem rozszerzono zakres poszczególnych prac statystycznych, jak np. przy statystyce zapasów zbóż u mniejszej własności, którą przeprowadza się w perjodycznych odstępach w ilości 2.500 kwestjonarjuszy. Zebrane materjały statystyczne stanowiły podstawę informacji zarówno dla poszczególnych Wydziałów Izby, jak również dla władz, urzędów państwowych oraz związków i instytucyj rolniczych, służąc częstokroć jako materjał dowodowy dla poszczególnych wystąpień Izby w sprawach rolniczo-gospodarczych.

Ponadto urzędnicy Wydziału brali udział w licznych konferencjach, zwoływanych przez władze, instytucje państwowe (Ministerstwo Rolnictwa, Przemysłu i Handlu, Dyrekcje Kolei Państwowych, Okręgowy Urząd Ubezpieczeń itp.), społeczne organizacje rolnicze (Związek Organizacyj Rolniczych R. P. w Warszawie, Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych, Naczelna Organizacja Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zach. Polski) lub też inne instytucje społeczno-gospodarcze (Izba Przemysłowo-Handlowa, Patronat Związku Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych, Syndykat Eksporterów Trzody i Bydła, Rada Gospodarcza Chłodni w Gdyni itd.).

Komisja Ekonomiczna odbyła w okresie od ostatniego zebrania Rady Izby cztery posiedzenia: 2 marca, 2 czerwca, 31 października 1931 r. i 15 marca 1932 r. Posiedzenia Komisji poświęcone były zagadnieniom: 1. kryzysu rolnego — (tezy uchwalone przez Komisję w dniu 2 marca, zostały przyjęte przez Radę Izby na sesji zwyczajnej i przedłożone p. Ministrowi Rolnictwa), 2. polityki rolniczo-gospodarczej w roku gospodarczym 1931/32, 3. polityki celnej, kredytowej, taryf kolejowych, 4. sprawie cen maksymalnych przetworów zbożowych i mięsa, 5. projektowi reformy Kas

Chorych, 6. projektowi przymusowego ubezpieczenia plonów od gradobicia, 7. sprawom warunków zakupu nawozów sztucznych, oraz 8. groźbie niewykonania zasiewów wiosennych.

W związku z tą ostatnią sprawą Wydział zainicjował rozpisanie ankiety do pp. Starostów, Prezesów Kółek Rolniczych i Dyrektorów Szkół Rolniczych, której wyniki potwierdziły obawy, co do tego, że znaczna część rolników z powodu braku zboża siewnego nie będzie mogła własnemi siłami obsiać na wiosnę normalnych areałów swych pól i która wykazała również powiaty najwięcej zagrożone.

IV.

Wydział Książkowości

Sytuacja finansowa gospodarstw wiejskich w Wielkopolsce kształtowała się coraz bardziej ujemnie. Dochody gospodarcze brutto zmniejszyły się w dalszym ciągu. Opłacalność szeregu gałęzi produkcji rolnej niejednokrotnie się gwałtownie załamywała (gospodarstwo buraczane, nabiałowe etc.). Kurczenie się ogólnych dochodów w rolnictwie zmusza kierowników warsztatów rolnych — celem utrzymania równowagi budżetowej gospodarstw — do dalszego obcięcia rozchodów. Tutaj dopiero w całej pełni ujawnia się nadzwyczaj trudne położenie finansowe rolnictwa, zwłaszcza Zachodniej Polski, bowiem ingerencja przedsiębiorstw rolnych, w dziedzinie przystosowania wydatków gospodarczych do zmniejszających się wpływów gotówkowych, staje się coraz bardziej iluzoryczną; ca 60% rozchodów gospodarczych stanowią mniej lub więcej stałe obciążenie warsztatów w postaci odsetek od długów, podatków, świadczeń socjalnych i robocizny. W obecnej dekonjunkturze powyższa, przeważająca część rozchodów usuwa się prawie całkowicie z pod wpływu kierowników danych gospodarstw wiejskich. Podobna sytuacja uniemożliwia przedsiębiorcom rolnym sanację budżetowo-finansową warsztatów produkcyjnych bez naruszenia zasadniczych podstaw produkcji. Innemi słowy gospodarstwa wiejskie — wielkorolne Zachodniej Polski — znajdują się obecnie w stadjum likwidacji; objawia się ona nietylko w postaci dalszego zaniku bieżących nakładów produktywnych, lecz także w formie likwidacji kapitału zakładowego gospodarstw rolnych (silne zmniejszenie wydatków na utrzymanie budynków, meljoracyj, maszyn i brak kupna nowych maszyn, zakładania nowych meljoracyj, zastój wiejskiego ruchu budowlanego). Szczegółowe dane cyfrowe ujęte przez pracowników Wydziału Książkowości w szeregu artykułów i publikacyj ogłoszono na łamach prasy fachowej pod następującemi tytułami:

„Spadek obrotów w gospodarstwach rolnych“,
„Obciążenie podatkowe rolnictwa w Polsce i innych krajach europejskich“,
„Rachunki domowego gospodarstwa wiejskiego“,
„Zużycie nawozów sztucznych“,
„Deklaracja dochodu podatkowego“,

„Żyto i pszenica (ceny osiągnięte a notowane)",
„Do czego służy rachunkowość w gospodarstwie rolnem",
„Jęczmień i owies (ceny osiągnięte a notowane)",
„Stałe i ruchome koszty gospodarcze oraz zadłużenie w rolnictwie",
„Aktualne kwestje podatku dochodowego w rolnictwie",
oraz szereg artykułów w prasie codziennej.

Sprawozdanie techniczne

Stan gospodarstw wielkorolnych, prowadzących rachunkowość w Wydziale Książkowości wzgl. znajdujących się pod jego kontrolą w ciągu roku sprawozdawczego przedstawiał się następująco:

1. IV. 1931	— gospodarstw	136	— obszar	111.446,— ha
1. VII. 1931	— „	96	— „	76.931,— „
1. I. 1932	— „	111	— „	88.027,— „
1. IV. 1932	— „	115	— „	90.341,47 „

Na podstawie umowy zawartej z Wydziałem Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich — Warszawa - Puławy, prowadzi się rachunkowość 50 gospodarstw włościańskich; materjały rachunkowe zebrane i opracowane według otrzymywanych wskazówek odsyła się do centrali. Wydział natomiast dstarcza poszczególnym rachunkowiczom w ekwiwalencie bilanse zestawione w sposób możliwie przejrzysty i dostępny.

Za pośrednictwem Związku Kółek Włościanek rozesłano w celach propagandowych ca 250 książek „Rachunki domowego gospodarstwa wiejskiego", z których nadesłano do konkursu 66 książek.

Przeprowadzono częściowo reorganizację pracy technicznej w Wydziale, przystosowując równocześnie prowadzenie rachunkowości dla celów administracyjnych gospodarstwa. Mianowicie dostarcza się gospodarstwom wielkorolnym, prowadzącym rachunkowość systemem raportowym, kompletne zamknięcia rachunkowe kwartalne (obroty gotówkowe, kredytowe i ilościowe obrotu naturalij i bydła) i tym sposobem uniezależnia się zamknięcie ksiąg od ustalenia norm bilansowych przez władze skarbowe. Sposób ten przyczynia się również do usprawnienia prac Wydziału, ponieważ wszelkie rachunki uzgadnia się przynajmniej 4 razy do roku.

Pod koniec roku sprawozdawczego zakres prac Wydziału Książkowości został rozszerzony wskutek uruchomienia działu rolniczo-statystycznego. W dziale wspomnianym opracowuje się statystykę dochodów i rozchodów gospodarstw wiejskich oraz przeprowadza obliczenia oraz plany gospodarcze (preliminarze i reorganizację gospodarstw).

Prace nad bilansami gospodarstw wielko- i małorolnych za rok gosp. 1930/31 zostały niestety zahamowane wskutek braku

zrozumienia odnośnych czynników skarbowych; Ministerstwo Skarbu bowiem zabroniło podległym instancjom ustalenie jakichkolwiek norm bilansowych w porozumieniu z organizacjami rolniczemi, zanim nie ogłosi wytycznych dla ustalenia tychże norm, obowiązujących w całem Państwie; normy bilansowe władze skarbowe ustaliły dopiero w końcu lutego 1932 r., wskutek czego wykończone tak późno bilanse posiadają tylko znaczenie podatkowe.

Ingerencja Ministerstwa Skarbu w dziedzinie rachunkowości rolniczej ujawniła się również w rozporządzeniu z dnia 28 lipca 1931 „O sposobie badania ksiąg gospodarczych w gospodarstwach wiejskich dla celów ustalania podstaw wymiaru podatku dochodowego"; w rozporządzeniu tem narzuca się — pod skądinąd niewinnym tytułem o charakterze instrukcyjnym — rolnictwu przymus prowadzenia całego szeregu zapisków i rejestrów, które, nawet w niejednem postępowem pod tym względem gospodarstwie, nie istnieją. Wielkopolska Izba Rolnicza, w memorjale wystosowanym do Ministerstwa Rolnictwa prosiła o anulowanie wymienionego rozporządzenia, ponieważ treść rozporządzenia między innemi:

1. sprzeczna jest z zasadniczą częścią ustawy o państwowym podatku dochodowym,
2. ponieważ dla stwierdzenia dochodu podatkowego zbyteczna jest przeważna część wymienionych w rozporządzeniu zapisków i rejestrów,
3. ponieważ uniemożliwia przeważnej części rolników prowadzenie ksiąg rachunkowych dla celów podatkowych bez pomocy biur rachunkowych itp. jednostek. Pozatem sposób obliczania dochodu podatkowego za pomocą zestawienia i wyszacowania remanentów inwenturowych, narzucony przez władze skarbowe, jest w wysokim stopniu krzywdzący; władze skarbowe nie odróżniają bowiem odmiennej struktury istniejącej pomiędzy przedsiębiorstwem handlowem lub przemysłowem a przedsiębiorstwem rolnem.

Łącznie z memorjałem dostarczono Ministerstwu Rolnictwa uwagi i pisma licznych fachowców krajowych i zagranicznych, którzy całkowicie potwierdzają poglądy, wyrażone w wyżej wymienionym memorjale; przyłączyły się również w tej sprawie do memorjału Izby Rolniczej następujące organizacje rolnicze: Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych, Związek Ziemian oraz Małopolskie Towarzystwo Rolnicze — Kraków.

Subwencje udzielane Wydziałowi w latach poprzednich na cele statystyczne z ramienia Ministerstwa Rolnictwa zupełnie cofnięto w roku 1931/32 z powodu braku kredytów na ten cel; prace w tym kierunku usiłuje Wydział prowadzić nadal w miarę funduszów będących do dyspozycji.

V.
Wydział Oświaty Rolniczej

Położenie gospodarcze, które w roku sprawozdawczym doznało jeszcze znacznego pogorszenia, skłoniło do poważnego zastanowienia się nad zagadnieniem zakresu i programu działalności Izby na polu oświaty rolniczej w przyszłości. Z jednej strony znaczne ścieśnienie możliwości finansowych instytucji, a z drugiej spodziewane osłabienie frekwencji do szkół wskutek zubożenia ludności wiejskiej wysuwało pytanie, czy szkolnictwo rolnicze Wielkopolski nie staje przed smutną ostatecznością przynajmniej częściowej demobilizacji. Z myślą taką trudno było się pogodzić, jako, że zawodowego kształcenia żywicieli kraju nie godzi się uważać bynajmniej za zbytek, od którego rozpocząć należy zalecane „zaciskanie pasa". Amputacja paru lub kilku jednostek szkolnych przy systemie szkolnictwa rolniczego, jaki się w naszej dzielnicy ukształtował, byłaby tem boleśniejszą dla ogólnej kultury rolniczej, że bilans strat nie ograniczyłby się jedynie do oświaty szkolnej. Wielkopolskie szkoły zimowe rolnicze z biegiem czasu w coraz szerszej mierze przejmowały zadania z zakresu krzewienia kultury rolniczej w praktycznem rolnictwie i przeistaczały się na rzeczywiste ogniska, w których się ta cała akcja ześrodkowywała. Ustrój taki wiązał szkołę z praktycznem życiem okolicznego rolnictwa i pozwalał obywać się bez instruktorów czynnych w innych dzielnicach. Częściowa choćby likwidacja tych placówek oświatowych poczyniłaby dotkliwe luki w wiązadle fachowej opieki, wpływającej na postęp wytwórczości rolniczej. Ze ścisłych obliczeń okazało się przytem, że skasowanie kilku jednostek szkolnych nie wywołałoby zamierzonego efektu finansowego i nie doprowadziłoby do istotnych oszczędności. Fakt ten jest wynikiem następującego stanu rzeczy: wydatki rzeczowe zimowych szkół rolniczych Wielkopolskiej Izby Rolniczej są bardzo nieznaczne; są to wogóle najtańsze szkoły w Państwie, a jedynem ich istotnem obciążeniem są uposażenia personelu nauczycielskiego, składającego się w znacznej części z urzędników, którzy jedni z pierwszych stanęli do pracy w Izbie, osiągnęli zatem wyższe uprawnienia służbowe. Przy likwidacji szkół i kasowaniu etatów nauczycielskich, odpadałyby zatem jedynie siły młodsze, których niewielkie uposażenie pokrywa całkowicie prawie przewidziana na ten cel subwencja Mi-

nisterstwa Rolnictwa; jednocześnie oprócz tej ostatniej traciłoby się również subwencje od Wydziałów Powiatowych zaliczonych do zlikwidowanego okręgu szkolnego. Wystarczy przytoczyć, że zamykając nawet połowę czynnych obecnie szkół 2-zimowych, osiągnęłoby się zaledwie kilka tysięcy złotych oszczędności, co oczywiście nie może mieć znaczenia w dotychczasowym 3 miljonowym budżecie Izby.

Tym okolicznościom zawdzięcza wielkopolskie szkolnictwo rolnicze utrzymanie swego stanu posiadania. Ocalenie to okupione zostało jednak ciężkiemi ofiarami w zakresie dotacji szkół. Już w wykonywanym budżecie 1931/32 r. poczynione zostały daleko idące obcięcia, z pozostawieniem minimalnych kwot na najkonieczniejsze potrzeby szkół. Między innemi poważne oszczędności osiągnięto w pozycji opłat nauczycielskich sił dochodzących. Przez zmniejszenie liczby godzin lekcji w 2-oddziałowej szkole z 72 na 64, dodaniu godzin obowiązkowych stałym nauczycielom i zniżeniu opłaty za godzinę z 5 na 3 zł, pozycja ta zredukowaną została w 12 szkołach zimowych z 44.000 na 14.400 zł. Należy przy tej sposobności podnieść obywatelskie zrozumienie położenia ze strony wykładowców nietylko z różnych szkół, lecz i z wolnych zawodów, jak np. lekarzy, weterynarzy, prawników itp., którzy, nie bacząc na tak niskie wynagrodzenie, nie odmówili swego udziału w nauczaniu w szkołach rolniczych. Budżet szkół rolniczych na rok 1932/33 podległ surowszej kompresji i osiągnął chyba minimalne granice, zdobywając pod tym względem rekordowe stanowisko, gdyż koszt kształcenia ucznia w szkole zimowej nie przekracza sumy 50 zł. Niestety oszczędności te, spowodowane koniecznością przystosowania się do stanu finansów, nie mogą nie wpłynąć w sposób nader ujemny na zakres i jakość działalności Wydziału Oświaty Rolniczej.

W takich to warunkach utrzymały się wszystkie dotychczas czynne szkoły rolnicze, to jest: 12 szkół zimowych, 1 z niemieckim językiem wykładowym (oprócz prywatnej w Międzychodzie), 1 trzysemestrowa w Środzie i 3 żeńskie szkoły gospodarcze. Z pośród tych ostatnich zamierzano wprawdzie zawiesić tymczasowo szkołę w Tuchorzy, jednak wskutek usilnych zabiegów miejscowego społeczeństwa i władz zatrzymano również i tę szkołę.

Rok szkolny 1930/31 zakończył się jak zwykle w szkołach zimowych w końcu marca. Z ogólnej liczby 678 uczniów, w ciągu roku wystąpiło z różnych powodów 24, ukończyło szkołę ze świadectwem 301, otrzymało promocję na kurs wyższy 320 uczniów. Żeńskie szkoły gospodarcze ukończyło z końcem lipca 98 uczenic, w 3-semestrowej szkole w Środzie otrzymało w kwietniu świadectwa ukończenia 37 uczniów, 18 zaś w okresie letnim odbywało kurs II-gi.

Otwarcie kursów w zimowych szkołach rolniczych nastąpiło w dniu 3 listopada. O ile postępujące od lat paru załamanie się położenia gospodarczego kraju w roku ubiegłym nie odbiło się jeszcze w dotkliwszy sposób na frekwencji do szkół rolniczych, która utraciła 14%, t. j. zaledwo przyrost z poprzedniego najpomyślniejszego pod tym względem roku, o tyle w roku sprawozdawczym opłakane położenie ludności rolniczej odzwierciedliło się wyraźniej w znaczniejszym już ubytku zapisów do szkół. Oceniając sytuację, zrezygnowano odrazu z otwierania podwójnych oddziałów kursu niższego, które istniały dotychczas przy kilku szkołach, cieszących się najżywszem zainteresowaniem, jak: Inowrocław, Janowiec, Leszno, Środa (niem.) i Wolsztyn (oddział niem.). Ogólnie przybyło do zimowych szkół polskich 495 kandydatów. W porównaniu do ubiegłego roku cyfra ta zaznacza spadek frekwencji o 26%, a w zestawieniu z najwyższym stanem z roku 1929/30 — 35%. Podobnie, jak już zaobserwowano w ubiegłym roku, straty nie rozkładają się równomiernie na wszystkie szkoły. Najbardziej skurczyła się frekwencja w szkołach położonych w południowych powiatach, dotkniętych poza ogólnym kryzysem gospodarczym klęskami żywiołowemi burz i gradów; dotyczy to szkół w Kępnie, Odolanowie i Koźminie. Z innych zaliczyć do tej kategorji wypada szkoły leżące w centrum województwa: Września i Szamotuły.

W bez porównania silniejszym stopniu zaznaczył się ubytek uczniów narodowości niemieckiej. Do szkoły w Środzie zapisało się ogółem na oba kursy 38 uczniów, wobec 71 w roku ubiegłym, a 122 w roku 1929/30. Odnośne zatem straty procentualnie wyrażają się w 47% i 70%. Błędnem byłoby doszukiwać się przyczyn takiego stanu rzeczy w słabszem zainteresowaniu niemieckiej ludności rolniczej zawodowem wykształceniem, a już w żadnym razie silniejszem jej zubożeniem, gdyż jak wiadomo, rzeczywistość wskazuje na wręcz odwrotne stosunki pod temi względami. Natomiast zagadnienie to wyjaśni logicznie okoliczność, że uczęszczający do położonej centralnie szkoły z niemieckim językiem wykładowym ponoszą poważny wydatek na opłacenie stancji, podczas, gdy do regjonalnych szkół rolniczych polskich dojeżdża młodzież zamieszkująca w domach rodzicielskich, unikając przez to kosztów utrzymania. Winno to być wskazówką dla niemieckiej ludności rolniczej, by — zwłaszcza w obecnych ciężkich warunkach ekonomicznych — nie odtrącała sposobności zawodowego kształcenia się w polskich szkołach rolniczych, które dla niej również stoją otworem i dają jej podwójną korzyść.

Do 3-semestrowej szkoły teoretyczno-praktycznej z internatem i fermą w Środzie wstąpiło na nowy kurs 24 uczniów, łącznie zatem z poprzednimi, szkoła liczy 42 uczniów. Szkoła ta pod umiejętnem kierownictwem rozwija się coraz pomyślniej, a zwłaszcza

ferma szkolna pomysłowo rozbudowana w kierunku uprawy roślin pastewnych, wyzyskanych przez inwentarz użytkowy, oraz samowystarczalności nawozowej budzi coraz większe zainteresowanie i zyskuje uznanie w kołach rolniczych.

Żeńskie szkoły gospodarcze utrzymały całkowicie dotychczasową frekwencję, z małem przesunięciem na korzyść najmłodszej szkoły w Witkowie. Liczba uczenic wynosi: w Nietążkowie 29, Tuchorzy 22, Witkowie 45 — razem 96 (wobec 98 w roku 1930/31). Zapisów było znacznie więcej, lecz ciężkie położenie finansowe uczyniło dla wielu chętnych opłatę za utrzymanie w internacie nieprzystępną. Wielkopolska Izba Rolnicza w zrozumieniu sytuacji, dla części niezamożnych kandydatek uwzględniła obniżenie opłaty. Dążności oszczędnościowe wyraziły się m. in. w zmniejszeniu składu personelu nauczycielskiego z 5 osób na 4 w każdej szkole.

Postępujący z roku na rok rozwój działalności personelu szkół rolniczych na polu oświaty pozaszkolnej, w okresie letnim roku sprawozdawczego zaznaczył się usystematyzowaniem zarówno programu jak i metod pracy. Dotychczasowy zakres działalności, obejmujący: zadania powierzane przez fachowe Wydziały W. I. R., współpracę oświatową i społeczną z Wielkopolskiem Towarzystwem Kółek Rolniczych, przeprowadzanie doświadczalnictwa w gospodarstwach włościańskich, prowadzenie Konkursów Przysposobienia Rolniczego, rozszerzył się przez zapoczątkowane w roku ubiegłym, a rozwinięte w ściśle ujętym programie i metodycznie ugruntowane wniknięcie w praktyczne życie uczniów i absolwentów szkół rolniczych, mające na celu dalsze ich dokształcanie, oraz roztoczenie fachowej opieki i poparcie ich poczynań.

Wstawiona do budżetu specjalna pozycja na koszty tej akcji pozwoliła na utrzymanie ściślejszej łączności zarówno z uczniami, wypełniającymi praktyką czas dzielący ich od wstąpienia na wyższy kurs, jak i z uczniami, którzy całkowity kurs ukończyli i przystąpili do samodzielnej działalności. W ten sposób mógł personel szkół rolniczych kierować i nadzorować wykonanie zadań wyznaczonych uczniom, jako praktyczne uzupełnienie, przeznaczonych na teoretyczną naukę kursów, oraz odwiedzać i zapoznawać się z gospodarstwami, prowadzonemi samodzielnie przez absolwentów, lub w których ci ostatni bardziej czynną rolę odgrywają, co w rezultacie doprowadzić miało do wyboru gospodarstw przykładowych.

W celu nadania całej tej działalności należytego kierunku i nadzoru, szkoły zobowiązane były do składania miesięcznych sprawozdań, obejmujących możliwie dokładne zestawienia czynności dokonanych w miesiącu sprawozdawczym oraz projekty prac z podaniem miejsca i czasu ich wykonania na miesiąc następny. Dla sprawniejszego przeprowadzenia nadzoru na terenie działalno-

ści zaangażowano do pomocy Naczelnika Wydziału na okres letni p. inż. Bormanna. Z rzeczonych sprawozdań przekonać się można, że działalność pozaszkolna personelu nauczycielskiego była bardzo intensywna i cały czas w okresie letnim poza normalnemi pracami, wyzyskany został skrupulatnie na akcję fachowego zajęcia się uczniami i absolwentami szkół. Cyfrowo wyniki przedstawiają się następująco:

w 13-tu okręgach szkolnych przeprowadzono:

1. Wykładów i kursów w kółkach rolniczych 272
2. Inspekcyj stacyj buhajów i knurów 53
3. Kwalifikacyj ziemiopłodów 191
4. Doświadczeń nawozowych 65
5. Zespołów Konkursów Przysposobienia Roln. 175
   z 1452 uczestnikami.
6. Inspekcyj praktyk uczniowskich 109
7. Zwiedzeń gospodarstw uczniowskich 197
8. Zakwalifikowano jako gospodarstwa przykładowe . . 49

Pozatem w wykazie tym pominięto, nie dające się cyfrowo ująć inne zajęcia: jak działalność urzędowa w stosunku z władzami, praca biurowa, prace związane z zajmowanemi przez dyrektorów szkół honorowemi urzędami społecznemi i t. p.

Chociaż zasada utrzymywania kontaktu z uczniami w okresie letnim, kierowanie ich praktyką oraz zainteresowanie się gospodarstwami uczniowskiemi, stosowana była w wielkopolskiem szkolnictwie rolniczem już od lat kilku, jednak dopiero pierwsza próba ujęcia tej akcji w ramy ścisłego programu, systematycznie wykonywanego pod odpowiednim nadzorem, wydała wybitniejsze wyniki. Prócz doraźnych, indywidualnych korzyści, osiągniętych przez uczniów i absolwentów, bliższe zetknięcie się na terenie pracy ze sferami rolniczemi, z których rekrutuje się młodzież, korzystająca z oświaty zawodowej w szkołach rolniczych, z jednej strony ułatwia niezmiernie oddziaływanie szkoły na okoliczne rolnictwo, z drugiej zaś podnosi znaczenie szkoły w oczach starszego pokolenia rolniczego i zbliża je do szkoły. Wątpliwości jakie tu i ówdzie wysuwano, jak starsi gospodarze ustosunkują się do odwiedzin przez personel nauczycielski i bliższego wnikania w ich gospodarstwa, zostały całkowicie rozchwiane w praktyce. Ze strony naszego włościaństwa spotkano się z pełnem zrozumieniem intencji i znaczenia zainteresowania się szkoły warsztatami pracy i z wyrazem wdzięczności za zajęcie się i fachową opiekę nad wychowankami szkół rolniczych.

Konieczność kompresji budżetowej zniewoliła do znacznego ograniczenia funduszu przeznaczonego na rozjazdy personelu nauczycielskiego, wskutek czego cała ta, tak pomyślnie rozwijająca się akcja niestety doznała w ciągu roku przymusowego przytłumienia.

Komisja Szkolna odbyła w roku sprawozdawczym dwa zebrania, w dn. 5 maja i w dn. 10 listopada 1931 r. Zainteresowanie losem szkolnictwa rolniczego w przeżywanym ciężkim okresie wyraziło się w bardzo licznym udziale członków i przybyciu przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa w osobie p. Radcy Miśkiewicza. Przedmiotem obrad były przedewszystkiem sprawy poruszone na początku niniejszego sprawozdania, a mianowicie kwestja bytu szkół wobec zagrożonej sytuacji finansowej i spadku frekwencji. Z bardzo nieznacznemi wyjątkami, wszyscy zebrani opowiedzieli się za potrzebą utrzymania szkolnictwa rolniczego w dotychczasowym składzie liczebnym i w ustalonym ustroju, jako szkół zimowych, a to również licząc się z motywami wyżej przytoczonemi. Tym, którzy domagali się zredukowania szkół do 3-ch jednostek o typie szkoły średzkiej, wyjaśniono, że projekt ten pod względem finansowym jest niewykonalny, a przytem uniedostępniłby oświatę rolniczą, gdyż typ 1½-rocznej szkoły z internatem okazał się dla tutejszych warunków nieodpowiedni, o czem świadczy niewyzyskanie nawet jednej szkoły tego typu. Stwierdzono dalej, że nawet tak niewielka opłata szkolna w obecnych warunkach odstręcza od korzystania ze szkół, wobec czego zalecono obniżenie czesnego. Na pierwszem zebraniu Komisji jeden z Radców W. I. R. poddał surowej krytyce programy szkół rolniczych. W ożywionej dyskusji, która się wywiązała, wyjaśniło się, że krytyka opierała się na programie Ministerstwa Rolnictwa, wydanym w 1921 roku. Tymczasem w szkolnictwie wielkopolskiem już od roku 1923 programy zostały zreformowane i przystosowane do miejscowych potrzeb i celów, jakim szkoły mają służyć, w granicach na jakie pozwalała jednolitość kierownictwa szkolnictwa rolniczego w Państwie. W następnych latach programy podlegały w dalszym ciągu korektywom w kierunku lepszego dostosowania nauki teoretycznej z przyszłą działalnością praktyczną uczniów z usunięciem zbytecznego balastu. Lecz nawet i te wysiłki nie mogą rościć sobie pretensji do zadawalniającego rozwiązania zagadnienia form i metod nauczania w niższych uczelniach, mających zawodowo przygotowywać szerokie masy rolnicze. Zasadnicze, do podstaw sięgające zreformowanie systemu nauki, któreby obowiązywało całe polskie szkolnictwo rolnicze, nastąpić jedynie mogło na terenie Ministerstwa. Jako też w tej kompetencji w ciągu roku bieżącego doczekano się pożądanego zwrotu. Przy sposobności utworzenia typu szkoły rolniczej, zbliżonego zresztą do ustroju wielkopolskich szkół zimowych, opracowane zostały nowe programy szkolne, któremi Polska niewątpliwie poszczycić się może, jako wybiegającemi daleko poza spotykane w najbardziej kulturalnych krajach systemy kształcenia drobnych rolników, a to ze względu na ich niezmiernie praktyczny kierunek i doskonałe dostosowanie do zamierzonych celów. Jedynem utrudnieniem, z ja-

kiem się spotka powszechne wprowadzenie nowych programów do szkół rolniczych, to wysokie wymagania, jakie one stawiają wykonawcom, którzy będą musieli włożyć wiele pracy i przejęcia się, aby opanować materjał, którego w gotowej formie nie znajdą w żadnych podręcznikach, oraz przystosować się do wskazanej metody nauczania, wykluczającej utarte szablony pedagogiczne.

Wobec zapowiedzi otrzymania nowych programów jeszcze w ciągu roku szkolnego, Wydział Oświaty Rolniczej przedstawił członkom Komisji na drugiem zebraniu w listopadzie opracowany w uzgodnieniu z Pomorską Izbą Rolniczą tymczasowy, przejściowy program dla szkół rolniczych, liczący się ze skróconym o kilka godzin tygodniowo czasem nauki; okrojeniu uległy przeważnie przedmioty ogólno-kształcące i pomocnicze, natomiast rozwinięto tematy dla praktyki najdonioślejsze, jak np. wszelkie obliczenia i kalkulacje w działach organizacji gospodarstw i hodowlanym. Po otrzymaniu nowoopracowanych programów z Ministerstwa, Wydział Oświaty Rolniczej wydał dla szkół instrukcje, wskazujące, w jakim stopniu i w jaki sposób należy nowy system nauczania wprowadzić z uniknięciem dezorganizacji w przebiegu nauki.

Ze względu na ogólną zasadę oszczędności, konferencje z personelem nauczycielskim wypadło ograniczyć do jednodniowego zjazdu w Poznaniu 20 maja 1931 r. Program poświęcony był przedewszystkiem porozumieniu się z Naczelnikami innych Wydziałów fachowych W. I. R. co do zakresu współpracy w działalności poszczególnych działów w okręgach. Najbardziej skoordynowaną i ożywioną okazała się, jak zwykle, współpraca z działami nasiennictwa oraz doświadczalnictwa skoncentrowanemi obecnie pod kierownictwem Stacji Doświadczalnej. Wydział Produkcji Rolnej, wobec skreślenia z programu premjowania gospodarstw włościańskich, spowodowanego brakiem funduszów, oraz wspomnianego przeniesienia Kół Doświadczalnych do Stacji, w mniejszym zakresie korzystać może z sił nauczycielskich. Najżywsza dyskusja potoczyła się przy omawianiu stosunku do Wydziału Hodowlanego, który motywuje niezamierzone wykorzystanie personelu szkół rolniczych dla przeprowadzania praktycznych zadań na prowincji, potrzebą ujednolicenia iześrodkowania akcji w centrali. Na jednym punkcie przynajmniej osiągnięto ustępstwo, a mianowicie powierzenie szkołom nadzoru stacyj rozpłodników pod warunkiem finansowania tej akcji przez powiaty, co też w praktyce z dobrym wynikiem zostało wykonane. Szerzej potraktowane zostały sprawy kultury ogrodniczej, zwłaszcza współdziałanie w tym zakresie z samorządem powiatowym. Resztę czasu wypełniły obrady nad akcją Przysposobienia Rolniczego oraz nad programem pracy instruktorskiej i społecznej, przyczem największy nacisk położono na samodzielną akcję wśród uczniów i absolwentów szkół rolniczych.

Personel nauczycielski brał udział prawie w komplecie w dwuch kursach, zorganizowanych przez Biuro współpracy z instruktorami rolnymi w Poznaniu i w Bydgoszczy.

Statystykę szkół wskazującą na szczegóły ich działalności. zawierają poniższe zestawienia.

Poszczególne szkoły wykazują następującą frekwencję:

Nr. p.	Szkoła	Kierownik	Nauczyciel fachowy	Ilość uczni I. kurs	Ilość uczni II. kurs	Ilość uczni Razem
1	Bydgoszcz	Raczkowski	Pycia	20	25	45
2	Chodzież	Pawiński	Starzycki	21	16	37
3	Inowrocław	Jahołkowski	Ciecholewski	42	34	76
4	Janowiec	Kossowski	Żmijewski	37	34	71
5	Koźmin	Krzysztofowicz	Lipowski	11	12	23
6	Kępno	Piewcewicz	—	12	12	24
7	Leszno	Modes	Nowaczyk	30	24	54
8	Międzychód	Siuta	—	29	—	29
9	Odolanów	Cybichowski	Krus	14	13	27
10	Szamotuły	Kraśnicki	Świeżyński	15	19	34
11	Wolsztyn	Hozakowski	Jankiewicz	22	29	51
12	Września	Fedyk	Samogyi	14	10	24
				267	228	495
13	Środa - 3 sem.	Połowicz	Gałek, Kania	24	18	42
14	Środa z jęz. wykł. niem.	Perek	—	17	21	38
				308	267	575
15	Nietążkowo	Szwiecowna	Chmielecka Bednarkiewicz Czubalanka	—	—	29
16	Tuchorza	Rewakowicz	Samekowa Milczanowska Płotkówna	—	—	22
17	Witkowo	Rokicka	Moczulska Runowska Kowalska	—	—	45
				—	—	671

W składzie personalnym szkół rolniczych zaszły w ciągu roku sprawozdawczego następujące zmiany:

Szkołę w Międzychodzie opuścił p. dyrektor Froń, a na miejsce jego przeniesiono p. dyrektora Siutę ze szkoły w Janówcu, której kierownictwo powierzono tymczasowo nauczycielowi fachowemu tej szkoły, p. Kossowskiemu. Również ustąpił z kierownictwa szkoły w Lesznie p. dyr. Góralewski, a miejsce jego zajął tamtejszy nauczyciel fachowy p. Modes. Na miejsce opuszczającego stanowisko nauczyciela fachowego w Inowrocławiu p. Wiertela, zaangażowano p. Ciecholewskiego. Nauczyciel fachowy szkoły w Koźminie p. Świeżyński przeszedł do szkoły w Szamotułach, a jego miejsce zajął p. Lipowski. P. Nowaczyk z Szamotuł przeniesiony został do Leszna. Ze szkoły w Wolsztynie przeszedł do szkolnictwa w b. Kongresówce p. Markow, a na miejsce jego wstąpił p. Jankiewicz. Z 3-sem. szkoły w Środzie zwolnił się p. Duniewicz, a miejsce jego

Pod względem zawodu ojców uczniów statystyka wykazuje:

L. p.	Szkoła	Ogólna liczba uczniów	Rolników posiadających ziemię	Rolników nie posiadających ziemi	Z innych zawodów
1	Bydgoszcz	45	40	—	5
2	Chodzież	37	28	5	4
3	Inowrocław	76	59	5	12
4	Janowiec	71	62	—	9
5	Koźmin	23	17	1	5
6	Kępno	24	22	1	1
7	Leszno	54	37	9	8
8	Międzychód	29	28	—	1
9	Odolanów	27	26	—	1
10	Szamotuły	34	29	—	5
11	Wolsztyn	51	38	6	7
12	Września	24	21	—	3
		495	407	27	61
13	Środa z wykł. jęz. niemieck.	38	35	1	2
		533	442	28	63
14	Środa 3-sem.	42	32	4	6
		575	474	32	69

zajął p. Gałek ze szkolnictwa pomorskiego. P. Binder, nauczyciel szkoły z niemieckim językiem wykładowym w Środzie opuścił to stanowisko, które zostało nieobsadzone, a część lekcyj przejął p. Kania ze szkoły 3-semestrowej.

Personel szkół żeńskich zmniejszony został o jedną siłę, tak że w każdej z tych szkół pozostało po 4 siły nauczycielskie. Z Nietążkowa odeszła p. Staufferówna. Szkołę w Tuchorzy opuściły pp. Burzańska i Solarzówna, a przyjętą została p. Samekowa oraz jedna instruktorka opłacana przez Wydział Powiatowy. W szkole w Witkowie miejsce p. Moszyńskiej przejściowo zajęła p. Hilczyńska, a na stałe p. Moczulska, fachowa nauczycielka ogrodnictwa.

Pod względem zamieszkania uczniów statystyka wykazuje:

L. p.	Szkoła	Ogólna liczba uczniów	Na ogólną liczbę uczniów							
			z powiatu	z okręgu szkolnego	z innych powiatów	dojeżdżało: furmanką	dojeżdżało: koleją	zamieszkiwało: u krewnych	zamieszkiwało: na stancji	zamieszkiwało: w internacie
1	Bydgoszcz	45	18	15	12	—	29	3	13	—
2	Chodzież	37	15	19	3	6	7	—	4	20
3	Inowrocław	76	32	38	6	7	60	3	6	—
4	Janowiec	71	31	20	20	26	6	8	—	31
5	Koźmin	23	8	11	4	6	9	2	6	—
6	Kępno	24	21	3	—	12	9	1	2	—
7	Leszno	54	18	24	12	7	36	—	11	—
8	Międzychód	29	24	1	4	3	23	—	3	—
9	Odolanów	27	18	9	—	11	2	2	—	12
10	Szamotuły	34	25	2	7	9	19	—	6	—
11	Wolsztyn	51	32	11	8	15	31	3	2	—
12	Września	24	15	5	4	8	15	1	—	—
		495	257	158	80	110	246	23	53	63
13	Środa z język. wykł. niem.	38	7	4	27	7	4	—	27	—
		533	264	162	107	117	250	23	80	63
14	Środa 3-sem.	42	4	6	32	—	—	—	—	42
		575	268	168	139	117	250	23	80	105

Pod względem rezultatów w nauce oraz pokierowania w życiu praktycznem kończących szkołę, statystyka wykazuje:

L. p.	Szkoła	Ogólna liczba	Kurs pierwszy				Ogólna liczba	Kurs drugi				Uczniowie kursu II-ego		
			Wystąpiło w czasie kursu	Otrzymało promocję	Z egzaminem poprawczym	Nie otrzymało promocji		Wystąpiło w czasie kursu	Otrzymało świadectwo	Z egzaminem poprawczym	Nie otrzymało świadectw	Wracają do domu	Na praktykę przejściową	Na urzędnika
1	Bydgoszcz	20	1	18	—	1	25	1	24	—	—	15	9	—
2	Chodzież	21	—	19	1	1	16	—	16	—	—	10	2	4
3	Inowrocław	42	1	35	—	6	34	1	30	—	3	26	4	—
4	Janowiec	37	1	31	3	2	34	—	34	—	—	24	5	4
5	Koźmin	11	1	10	—	—	12	—	12	—	—	11	1	—
6	Kępno	12	1	11	—	—	12	—	11	—	1	10	—	1
7	Leszno	30	2	18	6	4	24	—	17	6	1	15	1	1
8	Międzychód	29	—	25	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Odolanów	14	2	11	1	—	13	1	12	—	—	7	2	3
10	Szamotuły	15	1	13	1	—	19	1	18	—	—	13	—	5
11	Wolsztyn	22	1	17	3	1	29	—	29	—	—	24	—	5
12	Września	14	1	11	2	—	10	—	10	—	—	9	1	—
		267	12	219	21	15	228	4	213	6	5	164	26	23
13	Środa z jęz. wykł. niem.	17	—	15	2	—	21	1	20	—	—	12	4	4
		284	12	234	23	15	249	5	233	6	5	176	30	27
14	Środa 3-sem.	24	3	13	7	1	18	1	15	2	—	9	—	6
		308	15	247	30	16	267	6	248	8	5	185	30	33

Ostatnia tabela wykazuje przynależność uczenic w żeńskich szkołach gospodarczych według powiatów.

	Nietążkowo	Tuchorza	Witkowo
1. Bydgoszcz	—	—	1
2. Chodzież	—	—	—
3. Czarnków	—	—	—
4. Gniezno	—	—	18
5. Gostyń	—	—	—
6. Grodzisk	1	4	—
7. Jarocin	2	—	—
8. Inowrocław	—	—	3
9. Krotoszyn	1	—	1
10. Koźmin	—	—	—
11. Kępno	2	—	—
12. Kościan	—	—	—
13. Leszno	—	1	—
14. Międzychód	—	—	—
15. Mogilno	—	—	2
16. Nowy Tomyśl	—	3	—
17. Rawicz	3	1	—
18. Ostrów	—	2	—
19. Ostrzeszów	2	—	—
20. Odolanów	—	—	—
21. Oborniki	2	—	—
22. Poznań	2	1	—
23. Pleszew	—	—	—
24. Śmigiel	4	—	—
25. Śrem	2	—	2
26. Środa	1	—	1
27. Strzelno	—	1	3
28. Szubin	—	—	4
29. Szamotuły	—	—	—
30. Września	1	—	3
31. Wągrówiec	1	—	—
32. Wolsztyn	—	7	—
33. Wyrzysk	2	—	1
34. Żnin	1	—	2
ze Śląska	—	—	—
z Pomorza	—	—	1
z Małopolski	—	—	—
z b. Kongresówki	1	—	3
z Niemiec	1	2	—
Razem	29	22	45

VI.

Szkoła Ogrodnicza w Koźminie

Szkoła Ogrodnicza w Koźminie istnieje od 1-go listopada 1867 r. Poprzednio (od r. 1865) znajdowała się w Kobylinie, pow. krotoszyński, skąd ją przeniesiono do Koźmina, celem zużytkowania terenów należących do Zamku Koźmińskiego. Jest to więc najstarsza szkoła ogrodnicza na terenach Rzeczpospolitej Polskiej.

Język wykładowy był dawniej niemiecki, aczkolwiek polska młodzież bardzo licznie uczęszczała do tej szkoły.

Z chwilą przejęcia szkoły przez Wielkopolską Izbę Rolniczą zaprowadzono z początkiem nowego roku szkolnego 1-go kwietnia 1919 r. wykłady w języku polskim. Dyrektorem szkoły od tej chwili jest p. Józef Marciniec.

Szkoła Ogrodnicza rozwijała się z każdym rokiem tak, że stała się bardzo ważną placówką oświatowo-ogrodniczą.

Od dwóch lat panujący kryzys gospodarczy i skreślenie subwencji udzielanej przez Starostwo Krajowe oraz jednego etatu nauczycielskiego przez Ministerstwo Rolnictwa, hamuje dalszy rozwój szkoły. Dla braku funduszów i jednej siły nauczycielskiej, musiano obniżyć lekcje wykładowe o 20%.

Celem zmniejszenia kosztów utrzymania szkoły powiększono tereny szkolne w r. 1930/31 o 6 ha (do 20 ha) i zwiększono produkcję drzew i krzewów.

Tereny szkolne obejmują:

a)	własność W. I. R.				
	gmach szkolny z terenem . . .	od	1877 r.	ha	0,43,60
	teren szkółkowy	„	1880 r.	„	2,53,70
	dzierżawione:				
b)	Skarb Państw. (Min. W. R. i O. P.)	„	1867 r.	„	3,82,46
c)	Okręg. Urząd Ziemski Poznań . .	„	1908 r.	„	3,77.34
d)	Gmina Lipowiec	„	1926 r.	„	2,50,00
e)	Magistrat Koźmin	„	1928 r.	„	0,60,00
f)	Probostwo Koźmin	„	1930 r.	„	2,42,00
g)	Probostwo Koźmin	„	1930 r.	„	0,62,00
h)	Spadk. ś. p. Kostrzewskiej — Koźmin	„	1931 r.	„	3,39,37
			Razem	ha	20,10,47

Zużytkowanie terenów w roku sprawozdawczym było następujące:

	Nie dające żadnych dochodów	Nie dające chwilowo dochodów	Dające dochody w r. szkolnym 1931/32
1. Obszary przeznaczone do demonstracji i nieużytki: park, ogrody ozdobne, kolekcje roślin, zabudowania, drogi, place, boiska, podwórza itp. nieużytki	2.79.17		
2. Sady i ogrody owocowe formowane (przeważnie młode drzewa), plantacja krzewów .	—	0.94.50	1.44.10
3. Szkółki		4.15.70	3.25.25
4. Warzywa włączn. nowej szparagarni	—	0.10.00	1.79.25
5. Kwiaty grunt. i zimotrwałe przesadzone i rozmnażane .	—	0.30.35	0.36.00
6 Płody rolne i łąki	—	—	3.00.30
7. Szklarnie i inspekty . . .	—	—	0.22.65
8. Tereny na których stosowano zielony nawóz	--	1.82.20	
Razem:	2.79.17	7.32.75	10.07.55

Ogrody demonstracyjne, wykonane podług projektów dyrektora p. Józefa Marcińca, obejmują następujące działy:

Park dendrologiczny (Arboretum),
sad,
ogród owocowy formowy,
winnica,
różanka,
ogród z roślinami miododajnemi,
ogród ozdobny przy gmachu szkolnym.
ogród dalij.

A. NAUKA I ADMINISTRACJA SZKOŁY.

1. Ogólne.

Personel fachowy i administracyjny w r. 1931/32 stanowili: dyrektor szkoły, 1 nauczyciel ogrodnictwa, 1 instruktor szkółkarstwa, 1 instruktor kwiaciarstwa, 2 pomocników ogrodniczych, 1 sadownik, sekretarz i biuralistka.

Poza tem zatrudniono: w internacie szkolnym 3 osoby, w gospodarstwie 4 stałych pracowników i 7 sezonowych pracownic przez 25 tygodni.

Przedmioty ogólno-kształcące wykładali:

Ks. Prefekt i 4 nauczycieli Państw. Seminarjum Nauczycielskiego oraz 1 profesor Państw. Gimnazjum w Jarocinie — (pszczelnictwo).

2. Uczniowie — Frekwencja.

Rok szkolny	Ukończyło szkołę 1. IV.	Wstąpiło do szkoły w ciągu r.	Opuściło szkołę przed ukończeniem	Stan przy końcu r. szkoln.	Uwagi
1918	—	—	—	18	Powodem opuszczenia szkoły przed ukończeniem nauki są: zmiana zawodu, wstąpienie do służby wojskowej, nieotrzymanie promocji, choroba, brak funduszów lub wydalenie.
1919/20	—	25	9	34	
1920/21	9	20	9	36	
1921/22	3	14	4	43	
1922/23	20	21	6	38	
1923/24	8	20	9	41	
1924/25	14	16	5	38	
1925/26	14	27	7	44	
1926/27	15	26	10	45	
1927/28	14	17	12	36	
1928/29	11	22	10	37	
1929/30	10	18	4	41	
1930/31	13	31	8	51	Stan z dn. 1. IV. 1932 57 uczniów.
1931/32	16	31	11	43	
1932/33	12	14	—	—	
Razem:	159				

Z dotychczasowych 159 absolwentów szkoły otrzymało stanowiska:

Rok	w kraju	we Francji	w Niemczech
1920	3	—	6
1921	1	—	2
1922	18	1	1
1923	7	1	—
1924	7	7	—
1925	9	5	—
1926	9	5	1
1927	14	—	—
1928	11	—	—
1929	6	4	—
1930	9	4	—
1931	14	2	—
1932	4	—	—
Razem	112	29	10

Ośmiu absolwentów pozostało bez posad.

Nowy rok szkolny rozpoczął się 27 marca 1931 r. z następującą ilością uczniów:

kurs III.	—	12	uczniów
„ II.	—	23	„
„ I.	—	15	„
Razem:	—	50	uczniów

W ciągu roku szkolnego 1931/32 wstąpiło do szkoły jeszcze 16 uczniów, a wystąpiło 10 uczniów. Stan liczebny w dniu 31 marca 1932 wynosił 56 uczniów; z tej liczby mieszkało w internacie szkolnym 49, u rodziców 7 uczniów.

Z powodu braku miejsca w internacie szkolnym uzupełniono w r. 1930 internat drogą dzierżawy dwu ubikacyj w Hotelu pod Zamkiem, w których jest pomieszczenie dla 12 uczniów.

Ojcowie powyższej liczby 56 uczniów należeli do następujących zawodów:

rolników-włościan	15	uczniów
ogrodników	6	„
z innych zawodów	35	„
Razem:	56	uczniów

3. Nauka.

Egzaminy.

Egzaminy z półrocza letniego odbyły się:

dla III. kursu — 24 września 1931 r.
II. kursu — 25. września 1931 r.
I. kursu — 26. września 1931 r.

w obecności przewodniczącego Kuratorjum Szkoły Ogrodniczej Radcy W. I. R. p. Szambelana Potworowskiego z Goli, p. Naczel-

nika Dr. Szumowskiego, Dyrektora Szkoły Ogrodniczej i grona nauczycielskiego.

Egzamin roczny I. i II. kursu odbył się dnia 10 i 11 marca 1932 r. w obecności dyrektora szkoły i grona nauczycielskiego.

Egzamin końcowy III. kursu odbył się dnia 22 marca 1932 r. w obecności p. Nacz. Dr. Szumowskiego, Dyrektora Szkoły Ogrodniczej i grona nauczycielskiego.

Do egzaminu stanęło:

I. kurs — 23 uczniów, otrzymało promocję na k. II. — 18 uczn.
II. kurs — 21 uczniów, otrzymało promocję na k. III. — 21 uczn.
III. kurs — 12 uczniów, otrzymało świadectwo — 12 uczniów.

Dla 4 absolwentów szkoły z r. 1932 uzyskano w kraju płatne stanowiska, 2 absolwentów zostało powołanych do odbycia służby wojskowej, 2 absolwentów zgłosiło się do Państw. Średn. Szkoły Ogrodnictwa w Poznaniu celem dalszego kształcenia się, 4 absolwentów zostało narazie bez posady.

Dnia 21 marca 1932 r. odbył się egzamin wstępny, do którego zgłosiło się 13 uczniów. Z tej liczby przyjęto na kurs I. — 11 uczniów, na kurs II. — 2 uczniów. Poza tem przyjęto na kurs II. jednego ucznia, który w roku ubiegłym przerwał naukę na kursie II. z powodu trudności finansowych.

Plan nauki. Nauka w Szkole Ogrodniczej w Koźminie trwa 3 lata i jest podzielona na 6 semestrów.

Nauka teoretyczna obejmowała w roku szkolnym 1931/32 następujące przedmioty:

a) **ogólno-kształcące** (11 przedmiotów)	1931/32 godz.	1930/31. godz.
Nauka religji	56	(86)
Język polski i literatura	99	(85)
Język francuski	—	(48)
Nauka o Polsce współczesnej	17	(25)
Historja Polski	—	(40)
Botanika	69	(116)
Fizyka	80	(109)
Chemja	66	(69)
Bakterjologja	—	(9)
Geografja i krajoznawstwo	27	(93)
Zoologja	20	(48)
Arytmetyka	116	(99)
Rachunki gospodarcze	30	(29)
Geometrja	48	(46)
Śpiew	—	(59)
Zasady dobrego wychowania	24	(—)
Razem:	652	(961)

b) fachowe (24 przedmioty)	1931/32 godz.	1930/31 godz.
Gleboznawstwo	12	(16)
Uprawa roli	36	(39)
Nawożenie	41	(42)
Sadownictwo	36	(41)
Pomologja	25	(16)
Szkółkarstwo owocowe i ozdobne . . .	60	(55)
Formowanie i cięcie drzew owocowych .	40	(41)
Pędzenie drzew owocowych	16	(15)
Warzywnictwo grunt. i inspektowe . .	60	(67)
Kwiaciarstwo gruntowe	26	(25)
Kwiaciarstwo szklarniowe	64	(62)
Nasiennictwo	28	(32)
Choroby i szkodniki roślin	35	(37)
Drzewoznawstwo	67	(38)
Parkownictwo	44	(45)
Miernictwo i niwelacja	60	(50)
Rysunki odręczne	20	(13)
Rysunki geometryczne	13	(28)
Rysowanie planów	69	(80)
Rysowanie perspektyw ogrodu	14	(29)
Gospodarka ogrodowa	37	(35)
Książkowość ogrodnicza	17	(28)
Korespondencja ogrodnicza	28	(27)
Pszczelnictwo	30	(40)
Razem:	878	(901)

Nauka praktyczna. Liczne ogrody demonstracyjne i użytkowe oraz obszerne szkółki umożliwiają uczniom nietylko zapoznanie się z wszelkiemi pracami, wykonywanemi w różnych porach roku, ale przedewszystkiem nabrania wprawy i umiejętności praktycznej.

Prace obejmują wszystkie gałęzie ogrodnictwa. Wszelkie prace fachowe na obszernych terenach szkolnych wykonują uczniowie pod kierownictwem dyrektora, nauczyciela wzgl. instruktorów.

Pomoce szkolne i bibljoteka. Do pomocy uczniom w nauce stoi do ich dyspozycji gabinet fizyczno-chemiczny z licznemi przyrządami i instrumentami, tablice poglądowe, mapy, zbiory przyrodnicze, modele, duża bibljoteka fachowa z 830 dziełami i t. p.

4. D z i a ł a l n o ś ć d y r e k t o r a i n a u c z y c i e l a o g r o d n i c t w a p o z a o b r ę b e m S z k o ł y O g r o d n i c z e j.

Dyrektor Szkoły Ogrodniczej p. Józef Marciniec wygłosił 3 referaty z dziedziny sadownictwa, warzywnictwa i uprawy winorośli

na zebraniach Tow. Ogrodniczego w Gostyniu i Tow. Ogrodniczego w Jarocinie i 1 referat na zebraniu powiatowem nauczycieli szkół powszechnych powiatu krotoszyńskiego na temat „Ogrodnictwo jako czynnik wychowawczy".

Pozatem brał Dyrektor Szkoły udział jako przewodniczący Komisji Egzaminacyjnej w egzaminach, urządzanych przez Wielkopolską Izbę Rolniczą i Wlkp. Związek Tow. Ogrodniczych dla uczniów kształcących się praktycznie w prywatnych zakładach ogrodnictwa: jesienią 1931 r. w Lesznie; wiosną 1932 r. w Poznaniu.

Oprócz tego brał p. Marciniec udział jako delegat Wlkp. Izby Rolniczej w licznych zebraniach nowoutworzonego w Poznaniu „Komitetu dla spraw praktycznego kształcenia uczniów ogrodniczych", którego zadaniem jest reorganizacja egzaminów uczniów ogrodniczych i rejestracja zakładów ogrodniczych w województwie poznańskiem, upoważnionych do kształcenia uczniów ogrodniczych.

W ciągu marca 1932 r. miał p. Marciniec na kursie dla właścicieli ogródków działkowych w Poznaniu 7 wykładów z kwiaciarstwa i 4 wykłady z uprawy winorośli.

Nauczyciel ogrodnictwa p. inż. Kisza był czynny jako instruktor przy urządzaniu 2 konkursów Przysposobienia Rolniczego Młodzieży, a mianowicie w konkursie ogródków warzywnych Stow. Młodz. Pol. w Rozdrażewie i konkursie uprawy kapusty Stow. Młodz. Pol. w Gorzupi. Oba konkursy zostały doprowadzone do końca, a za ogródki warzywne St. Mł. P. w Rozdrażewie uzyskało nagrodę okręgową.

Pozatem przeprowadzał p. inż. Kisza jednodniowe teoretyczno-praktyczne kursy sadownictwa w kółkach rolniczych w następujących miejscowościach powiatu gostyńskiego: Kunów, Domachów, Wielkie Strzelce, Jeżewo, Daleszyn, Żytowiecko, Niepart, Smolice, Gostyń, Poniec, Zalesie Wielkie, Siemów, Krobia i Pępowo. Ogólna ilość słuchaczy na powyższych kursach wynosiła 840.

Prócz tego był wzywany jako prelegent do Kółka Rolniczego w Koźminie i Smolicach.

5. Wycieczki.

Następujące wycieczki zwiedzały Szkołę Ogrodniczą:

Dnia 15. VI. Rejon Konferencyjny Nauczycieli na pow. krotoszyński w liczbie 30 osób pod kierownictwem p. Łowińskiego.

Dnia 18. VI. Szkoła Powszechna w Rozdrażewie w liczbie 22 dzieci pod kierownictwem kierownika tejże szkoły p. Nowackiego.

Dnia 21. VI. Tow. Kobiet Pracujących i Młodych Polek z Koźmina i Goliny w ilości 135 osób pod przewodnictwem Ks. Płaczka, wikarjusza z Koźmina.

Dnia 28. VI. Tow. Zawodowych Ogrodników z Ostrowa w liczbie 9 osób pod kierownictwem swego prezesa p. Feliksa Wiśniewskiego.
Dnia 28. VI. Tow. Zawod. Ogrodników z Jarocina w liczbie 18 osób pod kierownictwem swego prezesa p. Buriana.
Dnia 5. VII. Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej z Witaszyc w liczbie 30 osób pod kierownictwem prezesa tegoż towarzystwa.
Dnia 5. VII. Kółka Włościanek z Koźmina i Krotoszyna w liczbie 150 osób pod przewodnictwem p. D-rowej Wyszyńskiej i Ks. Płaczka z Koźmina.
Dnia 9. VIII. Tow. Przemysłowe w Koźminie z okazji obchodu 60-lecia swego istnienia w liczbie 70 osób pod przewodnictwem p. Jarczyńskiego z Koźmina.

B. DZIAŁALNOŚĆ TECHNICZNA DZIAŁÓW SZKOŁY.

1. Wystawy.

Celem zwiększenia zbytu produktów ogrodniczych, brała Szkoła udział w Targach Ogrodniczych w Poznaniu dnia 3—5. X. 31 r.

Na odnośnych targach szkoła wystawiła do sprzedaży:
kolekcję najlepszych odmian winogron,
kolekcję jabłek i gruszek,
drzewa owocowe szpalerowe, pienne i krzaczaste,
winorośle i róże.

Ze sprzedaży uzyskano na czysto 1592,17 zł.

2. Stacja zwalczania chorób i szkodników roślin (zał. 1928 r.).

Warunki atmosferyczne w ubiegłym roku były następujące: wiosna była dosyć ciepła i obfitowała w opady; od początku czerwca do połowy sierpnia pogoda była słoneczna z małą ilością opadów; od połowy sierpnia do początku października ilość opadów była duża; przez październik do połowy listopada było ciepło i słonecznie. Zima dosyć łagodna. Temperatura najniższa dochodziła do —20^0 C. poniżej zera.

W sadzie: — **Fusicladium** wystąpiło mocno u szeregu odmian grusz i jabłoni w nowo najętym sadzie. Całkowicie opanowane przez niego są odmiany grusz: Bera Liegla, Pstągówka, Dobra Ludwika, Topka pękata; trochę mniej Bera Diela, Bera biała i Bergamota jesienna.

Z jabłoni: Astrachańskie, mniej Królowa Renet, Reneta Spitzbergera i Aporta. Zwalczania nie przeprowadzono, ponieważ odmiany chore nie były jeszcze znane.

Owocówka jabłkówka (Carpocapsa pomonella) mocno dała się we znaki w sadzie najętym, z powodu wieloletniego nieczyszczenia drzew. Gąsienice zimujące spotykano głównie na drzewach jabłoni

i grusz rosnących w zaciszu. Najwięcej uległy temu szkodnikowi odmiany jabłoni: Astrachańskie i Reneta szara francuska, z której prawie wszystkie owoce były robaczywe. Poza skrobaniem pni wczesną wiosną, choroby nie zwalczano.

Mitilaspis pomorum (mszyca tarczykowa jabłoni) występuje corocznie na jabłoniach rosnących w zaciszu na ziemi lekkiej. Zwalczano ją skutecznie przez skrobanie pni szczotkami drucianemi i bielenie ich wapnem.

Exoascus pruni (kędzierżawość liści u brzoskwiń) — w przeciwieństwie do lat poprzednich prawie nie występowała. Powodem jej słabego wystąpienia było opryskiwanie cieczą bordoską, a może także ciepły maj i czerwiec.

Sphaeroteca mors uvae (mączniak agrestu). Mimo skrapiania 4% mieszaniną kalifornijską i 0,3% siarczkiem potasu oraz 0,5% sodą kuchenną utrzymał się na kwaterze agrestu. Zwalczanie było utrudnione, ponieważ krzewy były osłabione z powodu corocznego cięcia ich na zrazy i gęstego rozmieszczenia ich.

Schisoneura lanigera (korówka) wystąpiła słabo w sadzie najętym i zwalczana była przez smarowanie jej gniazd 8% karbolineum.

W szkółce: **Aphis pruni** na śliwach, **Aphis cerasi** na czereśniach i **Aphis mali** na jabłoniach i gruszach występowały dosyć mocno w czasie suchych i ciepłych miesięcy letnich. Zwalczano je bardzo skutecznie preparatem „Parasitol" w 10% rozcieńczeniu.

Sphaeroteca pannosa (mączniak róży) wystąpiła słabiej na dziczkach róż, nie wyrządzając większych strat dzięki licznym opadom w drugiej połowie lata i długiej jesieni.

W winnicy: — **Plasmopara viticola** (fałszywa rosa mączna winorośli) zaatakowała młode rośliny, znajdując wśród nich dogodne warunki dla swego rozwoju z powodu gęstego umieszczenia roślin obok siebie. Zwalczanie zapobiegawcze przez opryskiwanie cieczą bordoską było u nich utrudnione z powodu ciągłego wydłużania się roślin i tworzenia dalszych liści, które jako delikatne, bardzo prędko ulegały chorobie. Winorośl pod murem o wschodniej wystawie była wolna od tej choroby.

Anthomya radicum i brassicae (śmietka) rozwinęła się słabo na młodych roślinach kapustnych, dzięki dłużej trwającym deszczom w czasie wysadzania rozsady. Zwalczano ją przez wyrywanie roślin i niszczenie ich.

Mamestra brassicae (piętnówka kapuścianka) dały się mocno we znaki u kalafjorów na zbiór średnio-późny, wygryzając i plamiąc róże. Zwalczano ją przez wyszukiwanie i niszczenie jej gąsienic w różach.

Pieris brassicae (bielnik kapustnik) wystąpił dosyć mocno, żebrując liście kapusty. Pod koniec jego żerowania rozwinął się groź-

ny jego szkodnik **Microgaster** (baryłkarz) którego oprzędy można było bardzo często spotkać obok martwych gąsienic bielnika. Wnioskując z tego można się spodziewać mniejszego wystąpienia bielnika w roku 1932. Bielnika zwalczano przez zbieranie jego gąsienic, a ochranianie oprzędów baryłkarza.

Crioceris asparagi (poskrzypka szparagowa) pojawiła się w niewielkiej ilości. Zwalczania nie przeprowadzono.

W szklarni: **Thrips haemorrhoidalis** (czarna muszka) występowała na popielnicach. Zwalczano ją skutecznie preparatem „Parasitol“ w 20% rozcieńczeniu.

Tetranychus telarius (czerwony pajączek) pojawił się na ogórkach i szałwji. Zwalczano go kwiatem siarki przy temp. 22^0 C.

Mszyca tarczykowa występowała na trwalszych roślinach jak na palmach, smokowcach, paprociach i szparagach szklarniowych. Zwalczano je przez mycie 4% wywarem tytoniowym.

Mszyca zielona wystąpiła na ogórkach i chryzantemach. Zwalczano ją przez spalanie proszku tytoniowego.

3. Sadownictwo.

Ogród owocowy formowy zapoczątkowany w r. 1924 i uzupełniany stopniowo w następnych latach ucierpiał znacznie w zimie 1928/29. Skutki mrozu uwydatniały się jeszcze w r. 1930/31. Jesienią r. 1931 usunięto wszystkie drzewa owocowe formowane, które nie były zupełnie zdrowe i posadzono nowe drzewa. Obecny stan drzew formowanych i karłowych jest zadowalniający, a znaczna ilość pąków owocowych u jabłoni zapowiada dobry zbiór w roku 1932. Grusze zawiązały bardzo małą ilość pąków kwiatowych.

Stan liczebny drzew formowanych jest następujący:

grusz:	165	stożków wąskich	
	125	sznurów pionowych	
	19	sznurów skośnych	
	23	palmet Verriera 4—6 ramiennych	
	60	form „U“	392 szt.
jabłoni:	104	sznury poziome	
	94	sznury pionowe	
	63	drzew krzaczastych	261 szt.
brzoskwiń:	23	szpalerowych	
	18	krzaczastych	41 szt.
moreli:	8	szpalerowych	
	9	krzaczastych	17 szt.
wiśni krzaczastych			6 szt.
czereśni krzaczastych			18 szt.
		Razem:	735 szt.

Sad: Nowy sad zakładany w latach 1926—1930 zawiera:

jabłoni piennych	108	szt.
wiśni	6	„
czereśni	40	„
śliw	33	„
Razem:	187	szt.

Starych drzew — 30 do 60 letnich jest:

piennych	jabłoni	33	szt.
	grusz	10	„
	wiśni	3	„
	śliw	11	„
	Razem:	57	szt.
krzaczastych na dziku:	jabłoni . . .	101	szt.
	grusz . . .	131	„
	Razem:	232	szt.

Stare drzewa owocowe dały zbiór stosunkowo słaby. Jedynie grusze owocowały dobrze. Drzewa owocowe w sadzie dzierżawionym od spadkobierców ś. p. Kostrzewskiej, zaniedbane od długich lat, były wyjałowione i wymagały starannej pielęgnacji i nawożenia; stosowano zielony nawóz i oczyszczano je z chorób i szkodników. Część drzew usunięto. W roku sprawozdawczym zawiązały jabłonie bardzo dobrze pąki kwiatowe i zapowiadają obfity zbiór w r. 1932.

Plantacja krzewów owocowych założ. w r. 1924 rodziła bardzo dobrze.

Winnica doświadczalna, zapoczątkowana w r. 1924 na obszarze 12 a, owocowała w r. 1931 dość dobrze.

Ponieważ winorośle posadzone przy szpalerach wolnostojących nie dojrzewają w latach wilgotnych i chłodnych, zamierza się postawić przy nich w r. 1933 parkany z desek celem stworzenia wystawy ciepłej, która umożliwi dojrzewanie wszystkich odmian winorośli.

Winorośle szklarniowe, posadzone przy murze długości 30 m w wystawie południowej, pokryto oknami inspektowemi, co umożliwi otrzymanie dojrzałych winogron z tego szpaleru. Winorośle posadzone przy murze długości 36 m o wystawie wschodniej pokryje się w r. 1932 oknami inspektowemi.

Winnica zawiera 650 krzewów winorośli w 140 odmianach w tem kilkanaście nowych krzyżówek francuskich. Służy ona do przeprowadzenia doświadczeń z odmianami winorośli, celem ustalenia, które nadają się do sadzenia przy murach w klimacie Polski. Pozatem winnica dostarcza łozy na sadzonki. Zapotrzebowanie na winorośle jest obecnie znaczne.

Szklarnia do pędzenia winorośli dała stosunkowo małą ilość winogron, ponieważ winorośle cierpią nadal od skutków mrozów w zimie 1928/29.

4. Szkółki.

W jesieni było gotowych do sprzedaży:

drzew owocowych piennych . . .	11.700	szt.
„ „ karłowych . .	2.100	„
krzewów owocowych	8.000	„
winorośli	2.500	„
drzew ozdobnych	1.850	„
krzewów ozdobnych	15.300	„
róż piennych	180	„
róż krzaczastych	3.370	„

Do szkółkowania wiosną 1932 r. wyprodukowano:

18.200	dziczków drzew owocowych
15.000	„ róż
16.000	„ drzew ozdobnych
1.000	sadzonek krzewów ozdobnych
15.000	„ „ ozdobnych
3.000	winorośli.

Sprzedaż drzew owocowych była mniej ożywiona aniżeli w r. 1930/31. Powodem tego jest kryzys gospodarczy, wskutek którego właściciele sadów sadzili tylko małe ilości drzew w miejsce zmarzniętych. Odczuwało się to przy wysyłce drzew; ilość wysyłek była znaczna, lecz każda wysyłka zawierała bardzo małą ilość drzew. Poza tem musiano obniżyć ceny za produkty szkółkowe w stosunku do cen z r. 1929/30 o 40 do 50%. Wszystkie przyczyny wyżej wzmiankowane odbiły się bardzo ujemnie na dochodach ze szkółek, które stanowią główną część budżetu szkoły.

5. Park i ogrody ozdobne.

W różance, założonej w r. 1930/31 jako ogród mateczny i celem zademonstrowania sposobu zużytkowania róż, posadzono 200 odmian róż, nadających się do dalszego rozpowszechniania i sprzedaży.

6. Warzywnictwo.

W roku sprawozdawczym wyprodukowano większą ilość warzyw aniżeli w poprzednim, lecz ceny osiągnięte były niższe. Większą część warzyw zużyto w internacie szkolnym.

7. Kwiaciarstwo szklarniowe i gruntowe.

Stan roślin szklarniowych i gruntowych był dobry, lecz ceny osiągnięte były bardzo niskie, a zbyt — słaby. Szklarnie służą głównie do zaznajamiania uczniów z hodowlą roślin szklarniowych.

8. Pasieka.

Pasieka zawierała 5 roi, które dały 42 kg miodu.

9. Jedwabnictwo.

Ponieważ próbna hodowla jedwabników z 5 g jajeczek przeprowadzona przed rokiem dała wynik dodatni, postanowiono hodowlę tę rozszerzyć i w tym celu zamówiono w Stacji Doświadczalnej Milanówek 50 g jajeczek.

Zamówione jajeczka nadeszły 23 maja. Wylęg gąsienic odbył się przy t. 25° C. i to w 5-ciu partjach w dniach 28, 29, 30 i 31. V. 32 r. Najliczniejszy był wylęg drugi i trzeci.

W pierwszej połowie okresu hodowli, gąsienice rozwijały się zdrowo. Okresy linienia były przyśpieszone o 1 dzień z powodu wysokiej temperatury. W drugiej połowie opóźniały się nawet o 2 dni z powodu zimna.

Początkowo jedwabniki trzymane były w gabinecie fizycznym, który wrazie potrzeby mógł być opalany, później przeniesiono je do specjalnej ubikacji t. zw. suszarni po poprzedniem wyczyszczeniu i wybieleniu jej. Tutaj gąsienice umieszczono na etażerkach stojących z półkami. Półki składały się z ramy drewnianej, wylepionej drutem. Wymiar półek 2 m × 70 cm. Suma ogólna powierzchni etażerek wynosiła około 50 m². W stosunku do ilości gąsienic jest to powierzchnia dwukrotnie mniejsza od koniecznie potrzebnej, to też pod koniec hodowli, gąsienice były za gęsto rozmieszczone, co wpłynąć musiało ujemnie na regularność w odżywianiu i wydajność jedwabiu w oprzędach. W ostatnich 10 dniach dał się dotkliwie odczuć brak pokarmu dla gąsienic wobec tak dużej ich ilości. Dotychczas brano liście morwy z kwatery morwowej ze szkółki, a częściowo z posadzonego w ubiegłym roku żywopłotu morwowego. Skoro te środki się wyczerpały, musiano przywozić morwę kilkakrotnie z okolicy, gdzie można ją było otrzymać bezpłatnie, a mianowicie w majętności Stara Obra, gdzie jest 7 dużych, niециętych drzew i z majętności Kromolice, gdzie jest około 20 drzew kilkunastuletnich, ciętych jak wierzba. Dzięki tym zabiegom, można było dostarczyć potrzebną ilość pokarmu do końca hodowli.

Pod koniec hodowli wystąpiła u gąsienic choroba, zwana żółtaczką, a objawiająca się przybieraniem przez gąsienice mętno-żółtego zabarwienia i łatwem pękaniem skóry. Również wystąpiły objawy drugiej choroby t. zw. pebryny. Chore gąsienice usuwano.

Rozwojowi tych chorób sprzyjało nastanie deszczów i silne obniżenie się temperatury, oraz za gęste rozmieszczenie gąsienic. W związku z tym drugim faktem ani odżywianie, ani czystość nie mogły być tak staranne i regularne, jak tego wymaga hodowla jedwabnika.

Jako oprzędników używano miotełek ze słomy, przymocowanych do ram i samej słomy luźno ułożonej w koszach, do których wkładano również gąsienice, chcące się oprzędzać.

Oprzędzanie rozpoczęło się tylko dla wcześniejszych wylęgów zupełnie normalnie po 5 tygodniach, u późniejszych wylęgów nastąpiło parodniowe opóźnienie z powodu niskiej temperatury.

Waga oprzędów wysuszonych lepszych wynosiła 31,5 kg i 6,6 kg gorszych. Zawartość czystego jedwabiu według przysłanego protokółu ze Stacji Doświadczalnej Milanówek wynosiła 6,49%. Cena podana przez Stację Doświadczalną wynosiła 1,— zł za 1% w kg oprzędów.

VII.

Szkoła Mleczarska i Dział Mleczarski we Wrześni

Sprawozdanie rozpada się na dwie części: 1. sprawozdanie z działalności Szkoły Mleczarskiej i 2. Działu Mleczarskiego. W roku sprawozdawczym utrzymywano ścisły kontakt z pokrewnemi instytucjami mleczarskiemi oraz pracownikami mleczarskimi. O żywej działalności Szkoły i Działu Mleczarskiego świadczy ilość załatwionych spraw według dziennika podawczego w liczbie 2.282.

Trzeci kurs maślarsko-serowarski trwał w Szkole Mleczarskiej we Wrześni od dnia 2 marca 1931 r. do dnia 31 stycznia 1932 r. Na początku kursu było 36 uczniów. W czasie trwania kursu nastąpiły zmiany. Niektórzy uczniowie opuścili szkołę dobrowolnie, inni natomiast zostali zwolnieni zpowodu złych postępów w nauce teoretycznej lub zajęciach praktycznych, inni wreszcie pozostali w szkole jako praktykanci, tak, że kurs ukończyło 25 uczniów. Ilość uczniów, którzy ukończyli Szkołę Mleczarską we Wrześni w ciągu trzech lat, wynosi 97.

Uczniowie ostatniego kursu pochodzili:

z województwa	poznańskiego . . .	(10 uczniów)
„	pomorskiego . . .	(4 „)
„	warszawskiego . . .	(3 „)
„	lubelskiego	(3 „)
„	wileńskiego	(2 „)
„	kieleckiego	(1 uczeń)
„	nowogródzkiego . .	(1 „)
„	tarnopolskiego . .	(1 „)

Najwięcej uczniów pochodziło z województw zachodnich (poznańskie i pomorskie) mianowicie 56%.

Ogólne przygotowanie uczniów było dość niejednolite, co sprawiało pewne trudności przy nauczaniu; trzeba było bowiem poziom nauki obniżać, czynić go więcej popularnym, aby gorzej przygotowani mogli z nauki korzystać.

Przygotowanie uczniów było następujące:

5 klas gimnazjalnych ukończył . . .	1 uczeń
4 klasy gimnazjalne ukończyło . . .	3 uczniów
3 „ „ ukończył	1 uczeń
2 „ „ „	1 „
szkołę rolniczą ukończyło	5 uczniów
szkołę rzemieślniczą ukończył	1 uczeń
szkołę powszechną ukończyło	13 uczniów.

Prawie połowa uczniów oprócz szkoły powszechnej posiadała jeszcze ukończoną inną szkołę. Zazwyczaj uczniowie mający ukończoną, oprócz szkoły powszechnej i inną szkołę, wykazywali lepsze postępy w nauce teoretycznej. Nie można tego jednak zbytnio uogólniać, bo niektórzy uczniowie, mimo ukończenia tylko szkoły powszechnej, wykazali całkiem dobre postępy.

Co do zawodu rodziców, to najwięcej było rolników, bo 20, czyli 80%, mleczarz 1, urzędnik akcyz. 1, mechanik 1, młynarz 1, robotnik 1.

Odbycie praktyki mleczarskiej przed wstąpieniem do Szkoły Mleczarskiej ułatwia znacznie naukę. Znając mleczarstwo i serowarstwo praktycznie, o wiele łatwiej nabywają uczniowie wiadomości teoretycznych. Na ostatnim kursie bez praktyki mleczarskiej było 6 uczniów, praktykę mleczarską do 1 roku miało 6 uczniów, od 1 do 2 lat 3 uczniów, od 2 do 3 lat 5 uczniów, od 6 do 7 lat 1 uczeń i od 7 do 8 lat 4 uczniów. Często i całkiem słusznie wysuwa się jako „pium desiderium", aby kandydaci, wstępujący do szkoły, mieli praktykę mleczarską najmniej dwuletnią. Warunkowi temu odbycia dwuletniej praktyki mleczarskiej czyniło zadość tylko 10 uczniów, czyli 40%, reszta miała praktykę krótszą, albo była bez praktyki mleczarskiej. Absolwenci szkoły bez praktyki mleczarskiej zazwyczaj przez mleczarnie niechętnie przyjmowani są do pracy.

Wiek uczniów wahał się w granicach od 18 do 31 lat. Prawie połowa uczniów była w wieku od 23 do 27 lat.

W czasie trwania kursu przechodzili uczniowie tak stronę teoretyczną, jak i praktyczną mleczarstwa i serowarstwa. Zajęcia praktyczne odbywały się w mleczarni szkolnej przedpołudniem od godz. 6-tej, a w zimie, kiedy dostawa mleka była mniejsza i późniejsza, od godz. 7 do 12-tej względnie 13-tej. Nauka teoretyczna odbywała się w godzinach popołudniowych od 14 do 18-tej. W miesiącach lipcu i sierpniu nauki teoretycznej nie było i w tym czasie korzystali uczniowie na zmianę z dwutygodniowych urlopów.

Praktyczną stronę mleczarstwa i serowarstwa poznają uczniowie w mleczarni szkolnej, w której praca jest w ten sposób zorganizowana, że wszyscy uczniowie kolejno przechodzą wszelkie działy pracy. Zasadniczo zmiana przydziału uczniów odbywa się co ty-

dzień, naturalnie, że przy niej nie wszyscy uczniowie zmieniają działy pracy. Praca w poszczególnych działach nie trwała jednakowo. Najdłużej pracowali uczniowie w serowni, bo 13 tygodni, następnie w odbieralni 10 tygodni, w masłowni 8 tygodni, w aparatowni 6 tygodni, w maszynowni i kotłowni 3 tygodnie, w laboratorjum 4 tygodnie, na urlopie 3 tygodnie i przez 1 tydzień pełnili funkcje dyżurnych.

Zapoznawanie się praktyczne z badaniem nabiału odbywało się w laboratorjum, a nie w mleczarni z wyjątkiem brania prób oraz badania mleka na kwasowość i czystość.

W zakres nauki teoretycznej wchodziły następujące przedmioty: nauka religji i etyki, język polski, mleczarstwo, serowarstwo, maszynoznawstwo mleczarskie, zasady mikrobiologji mleczarskiej, hodowla bydła, nierogacizny i drobiu, rachunki i kalkulacje mleczarskie, rachunkowość ogólna i mleczarska, zasady chemji i fizyki, badanie nabiału (teoretycznie), obsługa kotłów parowych i maszyny parowej oraz jajczarstwo.

Przedmiotów ogólnokształcących, t. j. języka polskiego i religji uczyły siły profesorskie miejscowego gimnazjum, obsługi kotłów parowych i maszyny parowej inżynierowie z Stowarzyszenia Dozoru Kotłów w Poznaniu, innych przedmiotów personel szkoły.

Przerób mleka w mleczarni szkolnej zmniejszył się w porównaniu do ubiegłego roku sprawozdawczego. W czasie od 1 kwietnia 1931 r. do 31 marca 1932 r. przerobiono 6.903.797 kg mleka, czyli średnio dziennie przy 366 dniach pracy wypada 18.863 kg mleka. W ubiegłym roku sprawozdawczym średnia dzienna cyfra przerobu wyniosła 21.389 kg mleka, nastąpiło zatem zmniejszenie średniej ilości przerobu, wynoszące ca 12%.

Masła wyrobiono			239.415 kg
Serów tylżyckich wyrobiono .		4.180 kg	
„ edamskich „ .		2.807 „	
„ trapistów „ .		8.290 „	
„ limburskich „ .		2.536 „	
„ remoudou „ .		2.879 „	
„ imperial „ .		68 „	
Razem serów wyrobiono		20.760 kg	
Twarogu wyrobiono			52.784 kg
Kazeiny wyrobiono (głównie kwasowej)			7.600 kg

Masła deserowego z tłuszczu pochodzącego z mleka wyrobiono 238.720 kg, resztę masła t. j. 695 kg wyrobiono z tłuszczu pochodzącego z serwatki otrzymywanej przy wyrobie serów z pełnego mleka. Sery wyrabiało się prawie tylko z pełnego mleka.

W produkcji serów obserwujemy bardzo wielkie obniżenie. W ubiegłym roku sprawozdawczym 1930/31 wyrobiono serów 35.252 kg, obniżenie zatem jest znacznie większe, aniżeli obniże-

nie dostawy mleka, czy też ilości wyprodukowanego masła. Wyrób serów jest w dużym stopniu warunkowany zbytem. Zubożenie ludności, a równocześnie znaczne obniżenie cen mięsa wpłynęły deprymująco na konsumcję serów. Zła jakość mleka nie pozwala na większy wyrób serów porą letnią.

Mleczarnia szkolna przerabiała mleko Spółdzielni Mleczarskiej „Mleczarnia i Zakłady Rolniczo-Przemysłowe we Wrześni". Współpraca z spółdzielnią jest oparta na specjalnej umowie.

Poza uczniami pracowało w szkole w ciągu roku sprawozdawczego przez dłuższy lub krótszy okres czasu 35 hospitantów.

Szkołę Mleczarską zwiedziło w ciągu roku sprawozdawczego około 700 osób z Polski i z zagranicy.

W czasie od 20 do 30 kwietnia 1931 r. urządził w szkole Związek Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu kurs dokształcający dla kierowników mleczarń spółdzielczych. W kursie tym brało udział około 30 pracowników mleczarskich.

Podobny kurs odbył się w czasie od 14 do 19 marca 1932 r., urządzony również przez powyższy Związek. W tym drugim kursie wzięło udział około 20 pracowników mleczarskich.

Na życzenie Głównej Szkoły Gospodarczej Żeńskiej w Snopkowie pod Lwowem zorganizowano specjalny kurs mleczarski dla słuchaczek tejże szkoły w czasie od 7 września do 31 października 1931 r. W kursie tym brało udział 9 uczestniczek.

Praca Działu Mleczarskiego była następująca:

a) Badania produktów mleczarskich, a więc oznaczanie procentu tłuszczu w stale nadsyłanych z mleczarń i gospodarstw próbach mleka pełnego, odtłuszczonego, śmietany i maślanki. Badania mleka na zafałszowanie przez obliczanie w próbach mleka pełnego suchej masy, procentu tłuszczu w suchej masie, ciężaru gatunkowego suchej masy, oznaczenie ciężaru właściwego mleka, refrakcji i na podstawie tych analiz stwierdzanie sposobu i stopnia zafałszowania. Oznaczanie zawartości wody w próbach masła. Badania masła na zafałszowania obcemi tłuszczami. Przeprowadzania ocen kwalifikacyjnych prób masła, nadesłanych przez mleczarnie. Oznaczania w próbach serów wody, tłuszczu, suchej masy, suchej masy beztłuszczowej i procentu tłuszczu w suchej masie.

b) Podobnie jak w ubiegłych latach zajmowano się wyrobem podpuszczki, której dostarczono mleczarniom ogółem 120 litrów. Aby ułatwić nabywanie chemikalij odpowiednich do analiz nabiału, dostarczono kontrolerom mleczności i mleczarniom 7.200 kg kwasu siarkowego i 364 litry alkoholu amylowego. Dostarczano również mleczarniom ługu sodowego 1/10 i 1/4 norm. do oznaczania kwasowości mleka względnie śmietany, alizarolu do badania jakości mleka i śmietany, fenolftaleiny, odczynników do reakcji Storcha na pasteryzację mleka czy śmietany, formaliny i dwuchromianu potasu.

Miesiąc	Ilość mleczarń i gospodarstw stale nadsyłających próby	Ilość wykonanych analiz mleka pełnego	Przeciętny procent tłuszczu w wykonanych analizach mleka pełnego	Ilość wykonanych analiz											Razem prób
				Śmietany na % tłuszczu	Śmietany i zakwasu na kwasowość	Mleka odtłuszczonego	Maślanki	Serwatki pełnej i odtłuszczonej	Masła	Sera	Twarogu	Kazeiny	Mleka zafałszowanego i śmietany	Masła na zafałszowanie	
1931 r.															
Kwiecień	19	3557	3.15	89	60	149	63	81	119	—	—	—	—	3	4121
Maj	17	3341	3.05	109	70	158	63	8	83	—	3	—	1	2	3838
Czerwiec	16	3424	3.02	89	77	146	61	20	59	—	—	—	1	—	3877
Lipiec	15	3499	3.08	100	80	158	70	40	66	—	—	—	—	—	4013
Sierpień	12	2970	3.28	112	75	156	72	45	67	—	—	—	—	—	3497
Wrzesień	13	2878	3.35	100	81	148	64	42	63	—	—	—	25	—	3401
Październik	12	2602	3.36	125	108	122	65	47	82	2	—	—	22	9	3184
Listopad	12	2383	3.50	113	78	94	65	28	109	4	—	—	1	—	2875
Grudzień	10	2163	3.50	123	85	111	62	28	67	2	2	—	5	—	2648
1932 r.															
Styczeń	10	2273	3.30	114	78	81	64	31	71	2	—	—	—	2	2716
Luty	10	2214	3.34	118	58	88	62	30	63	—	—	—	—	1	2634
Marzec	11	2153	3.33	116	84	92	65	28	64	—	—	—	2	—	2604
Razem:		33457	3.25	1308	934	1503	776	428	913	10	5	—	57	17	39408

c) Udzielono 2 razy porady co do technicznego prowadzenia mleczarni i stanu maszyn mleczarskich, udzielono porady co do wyrobu serów w jednej serowni dworskiej.

Nauczyciel szkoły inż. Włodek wygłosił w Poznaniu przez radjo odczyt p. t. „Warunki produkcji dobrego, czystego mleka".

W ubiegłym roku sprawozdawczym opracowywano statystykę mleczarstwa w Wielkopolsce za rok 1930. W okresie tym kontynuowano rozpoczęte w roku 1927 zbieranie i przesyłanie danych statystycznych tutejszego mleczarstwa do biuletynów wydawanych kwartalnie przez „Preisberichtstelle des schweizerischen Bauernverbandes" w Szwajcarji.

Kierownik Szkoły Mleczarskiej i Działu Mleczarskiego jest delegatem Komitetu Państwowych Ocen Masła i Serów. W sprawach związanych z organizacją ocen, względnie na posiedzenia Komitetu wyjeżdżał kierownik Działu Mleczarskiego 8 razy do Warszawy, Lublina, Rzeszowa, Cieszyna, Tarnopola i Wilna.

Dnia 24 kwietnia 1931 r. odbyła się w budynku Szkoły Mleczarskiej we Wrześni V. Okręgowa, Państwowa Ocena Masła. Na ocenę przysłano 45 prób masła. Masło pochodziło z mleczarń województw poznańskiego i pomorskiego. Z województwa poznańskiego pochodziły 32 próby, czyli 71,11%, z pomorskiego 13 prób, czyli 28,89%.

Z nadesłanych 45 prób masła
jako bardzo dobre uznano 9 prób, czyli 20.45%;
jako dobre uznano 24 próby, czyli 54,55%;
jako średnie uznano 9 prób, czyli 20,45%;
jako złe uznano 2 próby, czyli 4,55%;
oceniono nieoficjalnie jedną próbę.

Dnia 28 listopada 1931 r. odbyła się VI. Okręgowa, Państwowa Ocena Masła we Wrześni. Na ocenę przysłano 35 prób masła.
Z województwa poznańskiego pochodziło 28 prób, czyli 80%.
Z województwa pomorskiego pochodziło 7 prób, czyli 20%.
Z nadesłanych 35 prób masła
jako bardzo dobre uznano 4 próby, czyli 12,12%;
jako dobre uznano 23 próby, czyli 69,70%;
jako średnie uznano 5 prób, czyli 15,15%;
jako złe uznano 1 próbę, czyli 3,03%.

2 próbki masła z powodu nienadesłania drugiej próby oceniono nieoficjalnie.

Badania chemiczne prób masła przysłanego na ocenę przeprowadził Dział Mleczarski Wielkopolskiej Izby Rolniczej we Wrześni. Badania te obejmowały oznaczenie procentu tłuszczu, wody, soli, kwasowości, stopnia zabarwienia, refrakcji i parsteryzacji.

VIII.

Wydział Hodowli Zwierząt

Kryzys rolniczy, który spowodował katastrofalny spadek cen na większość produktów rolnych już od kilku lat, pociągnął za sobą ceny produktów zwierzęcych dopiero w połowie względnie ku końcowi roku 1930. Jeszcze na początku roku 1931 niektóre produkty pochodzenia zwierzęcego jak np. konie rzeźne, skopy i jaja, dzięki korzystnym warunkom eksportowym, osiągały dobrą cenę. Niestety w roku sprawozdawczym i te produkty swej ceny nie utrzymały. W chwili obecnej ceny produktów zwierzęcych nie opłacają zupełnie kosztów produkcji.

Przeciętne ceny z ostatniego kwartału roku sprawozdawczego przedstawiają się następująco:

Dobre konie robocze	350—400	zł za konia
Wolce I klasy	83	„ „ 100 kg
Cielęta	86	„ „ 100 „
Trzoda chlewna wagi 100—120 kg .	83	„ „ 100 „
Bekony loco stacja nadania . . .	76	„ „ 100 „
Skopy eksportowe	80	„ „ 100 „
Wełna (w gatunku Merino-Precoces)	210—220	„ „ 100 „
Masło	387	„ „ 100 „
Jaja	15,80	„ „ 100 szt.

Liczebny stan zwierząt zmniejszył się w Wielkopolsce w roku sprawozdawczym znacznie. Szacujemy liczebne zmniejszenie się inwentarza w ciągu ostatniego 1½ roku odnośnie do liczby koni na 5%, bydła 30—40%, trzody chlewnej 50—60%, owiec 10%. Liczba drobiu przypuszczalnie się nie zmniejszyła.

Ogólny stan zdrowotny zwierząt w Wielkopolsce poprawił się w stosunku do ostatniego roku znacznie. Na 31 marca istniało tylko jedno jedyne ognisko pryszczycy wobec kilkudziesięciu na początku roku sprawozdawczego. Tu i owdzie pojawia się jeszcze pomór trzody chlewnej i w dużym stopniu czerwonka. W jesieni 1931 było dużo wypadków cholery drobiu.

Skład personalny Wydziału uległ w roku sprawozdawczym silnej redukcji. Zredukowano przeszło 50% personelu Wydziału.

Ogólna liczba personelu per 31. IV. 1931 wynosiła 90 osób, natomiast per 1. IV. 1932 r. 44 osoby.

Z personelu fachowego czynni są:

Naczelnik Wydziału inż. dr. J. Szuman, inspektor hodowli bydła i owiec inż. Z. Jasielski, inspektor hodowli bydła Wł. Fengler, referent kontroli mleczności M. Próchnicki, inspektor hodowli koni W. Swinarski, kierownik związku hodowców koni pułk. Z. Studziński, inspektor hodowli trzody chlewnej inż. E. Appenheimer, referent zbytu produktów zwierzęcych inż. T. Brzeski, lekarz weterynarji dr. J. Zeńczak, zast. referent hodowli drobiu T. Twardowski, instruktor pszczelnictwa E. Woźny.

Pozatem z personelu fachowego zatrudnionych jest: 26 kontrolerów mleczności (w tem 4-ch nadkontrolerów), 5 kontrolerów użytkowości trzody chlewnej (w tem 1 nadkontroler), 1 laborantka weterynaryjna oraz 1 wycinacz kopyt.

Zakres pracy. Mimo silnej redukcji personelu zakres pracy w Wydziale nie zmniejszył się w tym samym stopniu. Widać to z liczby wpływów korespondencji, która przedstawia się następująco:

w roku	1929/30	—	6.560	spraw
„ „	1930/31	—	10.950	„
„ „	1931/32	—	7.476	„

W liczbie wyżej wymienionej nie wliczone są korespondencje jak: plany objazdów kontrolerów użytkowości zwierząt, raporty z objazdów, sprawozdania roczne, wykazy zmian w oborach zarodowych, metryczki ocieleń, oprosień, ożrebień, wykazy lęgów, wykazy nieśności, zgłoszenia na wystawy, odpowiedzi na kwestjonarjusze statystyczne i liczne inne sprawozdawcze.

Wyjazdów dokonali inspektorzy hodowli według książki podróży 996.

A. KONIE.

Konjunktura na rynku końskim nie uległa od roku 1930/31 zasadniczym zmianom. Ciągły brak środków nabywczych u rolników wywołał dalszy i stały brak popytu na konie robocze, handel któremi obecnie już prawie że nie istnieje. W połowie roku 1931 pogorszyła się również konjunktura na konie rzeźne, których wywóz przez jakiś czas ustał zupełnie, dopiero w lutym 1932 eksport koni rzeźnych znów się ożywił.

Kwalifikowanie ogierów odbyło się w roku sprawozdawczym we wszystkich t. j. 34 powiatach.

Zakwalifikowano:

ogierów	pełnej krwi angielskiej	14
„	czystej krwi arabskiej	1
„	półkrwi z udowodnionem pochodzeniem angielskiem	123
„	półkrwi z udowodnionem pochodzeniem orjentalnem	19
„	uszlachet. nieudowodn. pochodzeniem	13
„	zimnokrwistych	47
„	różnych	12
	Razem:	229

Z tego zaliczono do kategorji I-szej 4 ogiery, do kategorji II-ej 51 ogierów, do III-ciej — 174. W roku ubiegłym było można uznać 305 ogierów.

Premjowanie klaczy i źrebic włościańskich odbyło się w 3-ch powiatach, a mianowicie:

a) w Ostrowie	wyd. 3 nagrod.	z fund. Min.	na sumę	100 zł
	6 „	„ Pow.	„ „	200 „
b) w Kościanie	„ 9 „	„ Pow.	„ „	320 zł
c) w Lesznie	„ 2 „	„ Min.	„ „	100 zł
	9 „	„ Pow.	„ „	400 „

Rejestracja klaczy: Zarejestrowano 279 klaczy jako zarodowe (w roku ubiegłym 303).

Kursy Kucia Koni (3-miesięczne) odbyły się w następujących szkołach:

w Poznaniu 4 kursy, wyszkolono 36 podkuwaczy
w Krotoszynie 4 kursy, wyszkolono 28 podkuwazcy

Lotne kursy urządzono dla hodowców mniejszej własności na temat wychowu koni i pierwszej pomocy przy zachorzeniach w następujących 11-tu miejscowościach: Grodzisk, Jarocin, Inowrocław, Kościan, Leszno, Mogilno, Ostrów, Śmigiel, Środa, Szubin i Nakło. Łącznie z kursem w wymienionych miejscowościach wręczyła Wielkopolska Izba Rolnicza powiatowym towarzystwom rolniczym komplety podręcznych apteczek pierwszej pomocy.

Związek Hodowców Konia Szlachetnego w Wielkopolsce.

Członkowie: Związek liczył:

w dniu 1. IV. 1931 . .	367	członków z ilością klaczy	2.005
w ciągu roku przybyło .	7	„ „ „	326
wystąpiło wzgl. skreślono	14	„ „ „	432
Stan p. 31. III. 1932 r. . .	360	członków z ilością klaczy	1.899

Posiedzenia: W roku sprawozdawczym odbyło się 1 Walne Zgromadzenie i 3 posiedzenia Zarządu.

Wystawa ogierów odbyła się w Gnieźnie, na którą zgłoszono 111 ogierów. Zarząd Stadnin Państwowych zakupił 32 ogiery po przeciętnej cenie 5.000 zł za konia.

W Poznaniu odbyła się **wystawa koni remontowych**, na którą zgłoszono 465 koni remontowych. Ministerstwo Spraw Wojskowych zakupiło 392 konie po przeciętnej cenie 1.442 zł.

B. BYDŁO.

Wskutek katastrofalnego spadku ceny mleka zainteresowanie hodowlą bydła spadło znacznie.

Mleczarnie płaciły w czterech kwartałach roku sprawozdawczego w przybliżeniu następującą cenę za jednostkę tłuszczu: 5 gr, 4,3 gr, 4,0 gr, 3,6 gr.

W połowie roku 1931 rozpoczęło się masowe wyzbywanie się bydła: cieląt, młodzieży, jałówek, a nawet krów, spotęgowane jeszcze następnie w jesieni i zimą brakiem paszy i ściółki. Silna podaż obniżyła do tego stopnia ceny, że za cielę tygodniowe płacono na wsi 10 zł, za bydło gorsze płacono na targowicy poznańskiej do 30 zł za 100 kg. Wskutek braku paszy i nieopłacalności żywienia, większość dowożonego bydła zaliczano do ostatniej klasy gatunkowej.

1. Kontrola mleczności.

Zasady, na jakich Wielkopolska Izba Rolnicza przeprowadziła kontrolę mleczności, w roku sprawozdawczym nie uległy żadnym zmianom.

Rozwój. — W ciągu 8-mio letniego istnienia kontroli mleczności na terenie województwa poznańskiego liczebny jej rozwój przedstawia się jak następuje:

	kółek	obór	krów
1. X. 1924 . .	3	36	1.740
1. X. 1925 . .	9	118	4.720
1. X. 1926 . .	16	202	7.710
1. X. 1927 . .	27	352	14.060
1. X. 1928 . .	47	563	24.424
1. X. 1929 . .	59	661	27.689
1. X. 1930 . .	85	1069	32.028
1. X. 1931 . .	66	670	28.807

Ustawiczny wzrost wydajności obór podlegających kontroli mleczności przedstawia poniższe zestawienie:

		przeciętna mleczność od krowy	zawartość tłuszczu
1924/25	. . . .	2.850 kg	3,20%
1925/26	. . . .	2.800 „	3,24%
1926/27	. . . .	3.021 „	3,25%
1027/28	. . . .	3.258 „	3,24%
1928/29	. . . .	3.364 „	3,24%
1929/30	. . . .	3.402 „	3,20%
1930/31	. . . .	3.439 „	3,29%

Z końcem roku sprawozdawczego na obszarze Wielkopolski funkcjonowały ogółem 63 kółka kontroli mleczności, obejmujące łącznie 25.059 krów. W wymienionej liczbie znajduje się około 2.500 krów należących do obór włościańskich.

Z liczby 63 kółek kontroli mleczności — bezpośrednio prowadzonych przez Wielkopolską Izbę Rolniczą, jest 54. Nadkontrola wykonywana była w 8-miu kółkach kontroli mleczności i to w 6-ciu prowadzonych przez Zachodnio-Polskie Towarzystwo Rolnicze i w 3-ch kółkach, obejmujących po parę większych obór, należących do poszczególnych właścicieli, którzy zaangażowali własnych kontrolerów.

Jak widzimy z cyfr wyżej zestawionych, liczba krów stojących pod kontrolą mleczności bardzo spadła. Fakt ten tłomaczy się olbrzymim spadkiem cen produktów mlecznych, a z tem i nierentownością obory.

W oborach włościańskich kontrola mleczności wykazuje w roku 1930/31 bardzo dobre wyniki. Zamknięć zestawień wydajności krów w oborach włościańskich dokonano z 626 obór, z ilością 4.138 krów. Przeciętna mleczność krów włościańskich wynosiła 2.835 kg mleka przy przeciętnym % tłuszczu 3,39, co czyni 96,14 kg tłuszczu. Porównując wyniki osiągnięte w pierwszym roku kontroli w kółkach włościańskich, stwierdzamy podniesienie się mleczności o 220 kg mleka od krowy rocznie.

Wobec zmniejszenia subwencji przez Ministerstwo Rolnictwa na kontrolę włościańską, Wielkopolska Izba Rolnicza zmuszona była zmienić opłatę za kontrolę mleczności. Dotychczas płacili małorolni tylko 4,— zł od krowy rocznie, a obecnie płacą w pierwszym roku kontroli 4,— zł, a w następnych latach 5,50 zł od krowy rocznie. Opłata taka ani w połowie nie pokrywa kosztów własnych, które przy kontroli włościańskiej i 200 krowach w jednym kółku wynoszą obecnie około 12 zł od krowy.

W oborach większej własności dokonano zestawień rocznych w 629 oborach. Przeciętna roczna wydajność wszystkich obór

4*

większej własności wynosiła na jedną krowę 3.443 kg mleka przy 3,29% tłuszczu, co czyni 113 kg tłuszczu, zatem wydajność jest wyższa o 188 kg mleka niż w roku ubiegłym.

Rezultaty kontroli mleczności. Szczególnie charakterystyczne i ilustrujące dobry wpływ kontroli mleczności jest następujące zestawienie przeciętnej wydajności mleka w zależności od czasokresu przynależności do kontroli mleczności Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Wydajność mleka p. 31. III. 1931 była

w oborach, które od niedawna podlegają kontroli	—	2.727 kg
„ „ „ 1 roku „ „	—	2.958 „
„ „ „ 2 lat „ „	—	3.260 „
„ „ „ 3 „ „ „	—	3.330 „
„ „ „ 4 „ „ „	—	3.382 „
„ „ „ 5 „ „ „	—	3.553 „
„ „ „ 6 „ „ „	—	3.600 „
„ „ „ 7 „ „ „	—	3.722 „

Okres kontroli. Od 1. IV. 1932 Wielkopolska Izba Rolnicza wprowadzi, w związku z dużym spadkiem ceny mleka, kontrolę miesięczną, miast jak dotąd 21-dniową. Tym sposobem Wielkopolska Izba Rolnicza będzie mogła obniżyć roczną opłatę od krowy z zł 7,00 na 5,50 rocznie.

Z inowacyj wprowadzonych w roku sprawozdawczym należy wymienić pocztówki opinjodawcze, na których właściciele obór mają okazję wyrażać swą opinję o pracy kontrolera mleczności. Tym sposobem nawiązany jest lepszy kontakt między właścicielami obór, a Wielkopolską Izbą Rolniczą i nadzór Izby nad pracą kontrolera jest usprawniony. Z wdzięcznością podkreślamy, że korespondencja między właścicielami obór a nami, przy pomocy tych pocztówek, jest bardzo ożywiona.

Szczegółowe sprawozdanie z akcji kontroli mleczności za rok 1930/31 znajduje się w Poradniku Gospodarskim Nr. 47/1931, str. 695.

2. Stacje stadników.

Mimo bardzo niskich cen na mięso, mleko i wszelkie produkty bydlęce, Wielkopolska Izba Rolnicza zdołała utrzymać akcję poprawy materjału bydła miejscowego — przez ustawianie dobrych buhajów stacyjnych — na poziomie ostatnich lat.

W roku sprawozdawczym ustawiono 74 buhajów nizinnych czarno-białych oraz 10 buhajów czerwonych polskich.

Wykaz utworzonych stacyj stadników w ostatnich 3-ch latach.

L. p.	Powiaty	Utworzono stacyj stadników w roku 1929/30	1930/31	1931/32
1.	Bydgoszcz	1	8	7
2.	Czarnków	2	2	—
3.	Chodzież	—	2	2
4.	Gniezno	5	5	3
5.	Gostyń	3	—	—
6.	Grodzisk	4	—	1
7.	Inowrocław	1	19	8
8.	Jarocin	2	—	1
9.	Kępno	—	3	—
10.	Koźmin	1	10	6
11.	Kościan	4	11	7
12.	Krotoszyn	1	3	—
13.	Leszno	1	2	2
14.	Mogilno	7	8	3
15.	Międzychód	5	6	8
16.	Nowy Tomyśl . . .	—	1	3
17.	Odolanów	1	2	2
18.	Oborniki	3	2	5
19.	Ostrów	—	—	—
20.	Ostrzeszów	2	2	5
21.	Pleszew	2	4	2
22.	Poznań	6	9	4
23.	Rawicz	2	3	3
24.	Szamotuły	3	2	2
25.	Śmigiel	—	7	3
26.	Śrem	2	3	—
27.	Środa	9	5	1
28.	Szubin	6	4	—
29.	Strzelno	5	3	—
30.	Wyrzysk	1	1	4
31.	Wągrowiec	1	8	1
32.	Września	4	1	—
33.	Wolsztyn	1	1	1
34.	Żnin	2	4	—
	Razem:	87	141	84

Jak wynika z wykazu, w powiatach czarnkowskim, gostyńskim, kępińskim, krotoszyńskim, ostrowskim, śremskim, szubińskim, strzelińskim, wrzesińskim i żnińskim nie ustawiono w roku 1931/32 żadnej stacji buhaja. Nieustawienie stacyj w wymienionych powiatach przypisać należy w większości wypadków odmowie udzielenia

subwencji gospodarzom na zakładanie stacyj stadników przez odnośne Wydziały Powiatowe.

Za buhaje stacyjne płacono w pierwszem półroczu przeciętnie 924 zł, w drugiem półroczu przeciętnie 760 zł. Wielkopolska Izba Rolnicza udzielała dawniej subwencji w wysokości 250 zł na poszczególnego buhaja stacyjnego, redukując zapomogę w miarę obniżania ceny kupna buhajów do 100 wzgl. 150 zł.

Dla porównania podajemy wykaz utworzonych stacyj buhajów za poprzednich kilka lat:

Rok	Stacyj
1921/22	9
1922/23	17
1923/24	11
1924/25	36
1925/26	72
1926/27	68
1927/28	75
1928/29	88

Szczegółowy wykaz stacyj buhajów ustawionych w roku 1931/32 podany jest w Poradniku Gospodarskim Nr. 42/1931, strona 636 oraz Nr. 17/1932, strona 231.

3. Powiatowe licencje stadników.

W roku sprawozdawczym odbyły się licencje w powiatach: Bydgoszcz, Gniezno, Inowrocław, Kościan, Koźmin, Międzychód, Pleszew, Śmigiel, Szubin i Żnin, i to na mocy wprowadzenia w życie w tych powiatach ustawy o nadzorze państwowym nad buhajami z dnia 28. X. 1925 r. Materjał stadników przedstawionych okazał się wszędzie tak jakościowo, jak i ilościowo niewystarczający.

Powiaty: Czarnków, Grodzisk, Kępno, Leszno, Nowy Tomyśl, Oborniki, Ostrzeszów, Poznań, Rawicz, mimo, że u siebie ustawy o państwowym nadzorze nad buhajami dotychczas nie wprowadziły w życie, zorganizowały, w zrozumieniu potrzeby dbania o jakość bydła w powiecie — licencje stadników, w których również brał udział delegat Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

4. Wielkopolskie Towarzystwo Hodowców Bydła czarno-białego rasy nizinnej.

W związku z kryzysem hodowlanym postęp prac Towarzystwa w roku sprawozdawczym wypada znacznie gorzej niż w latach ubiegłych. Ogólny brak pieniędzy spowodował mały popyt na rozpłodniki męskie. Po raz pierwszy miała też miejsce znaczniejsza podaż materjału żeńskiego licencjonowanego. Za krowę licencjonowaną

po pierwszem cielęciu żądano w początku roku 800—1000 zł, w końcu roku sprawozdawczego już tylko 500—700 zł. Niskie ceny mleka i małe zainteresowanie dla dobrych rozpłodników męskich wywołały konieczność oszczędniejszego żywienia krów, które spowoduje, że rekordowych wydajności krów będzie znacznie mniej. Również żywienie jałowizny jest gorsze. Tylko kilka czołowych obór wciąż jeszcze kryzysowi mężnie stawia czoło i utrzymuje żywienie całkowicie na dawniejszym poziomie.

Wszystkie obory zarodowe podlegają obowiązkowo tak kontroli mleczności Wielkopolskiej Izby Rolniczej, jak i perjodycznemu badaniu na gruźlicę.

Obory zarodowe wykazały w roku 1930/31 przeciętnie 3.622 kg mleka o 3,32 % tłuszczu, co czyni 120 kg tłuszczu.

Odnośnie do gruźlicy — % krów chorych wynosił 3,2 (niezarodowe badane 12,91%). Zupełnie wolnych od gruźlicy było 9 obór zarodowych.

Członkowie. Liczba hodowców wynosiła w końcu roku sprawozdawczego 163 (w roku 1931 — 184).

Liczba bydła zapisanego wynosiła:

	31. III. 1932	31. III. 1931	31. III. 1930
Buhajów	230	307	351
Krów H. P.	2639	3015	3385
Krów W. H. P. . .	2619	3511	3741
Razem:	5488	6833	7477

Licencje. Ilość przeprowadzonych licencyj zmniejszyła się, gdyż ciężka sytuacja rolnictwa zmuszała niejednego hodowcę do odmawiania przeprowadzenia licencji w jego oborze, bo jakkolwiek wydatek związany z licencją nie jest zbyt wysoki i wynosi zwykle 30 do 50 zł, to nawet i z takim wydatkiem dziś każdy liczyć się musi. Mimo to w czołowych oborach zarodowych inspekcje odbywały się prawidłowo i regularnie.

W roku sprawozdawczym przeprowadzono 95 licencyj i zalicencjonowano ogółem 1015 sztuk bydła (w roku ubiegłym 1902 sztuki).

Licytacje bydła. W roku sprawozdawczym odbyła się jedna licytacja bydła zarodowego w dniu 12. V. 1931. — Zgłoszono 39 buhajów, licencjonowano 20, sprzedano 23.

Ceny dla poszczególnych grup buhajów przedstawiały się następująco:

Grupa	I	przec. cena	1.341,—	zł	najwyższa	2.600,— zł
„	II	„ „	1.285,—	„	„	1.900,— „
„	III	„ „	1.305,—	„	„	2.300,— „

Dla porównania podajemy ceny uzyskane nie dalej jak rok poprzednio na aukcji w kwietniu 1930 r.:

Grupa	I	przec. cena	2.241,—	zł	najwyższa	3.500,— zł
„	II	„ „	2.485,—	„	„	4.200,— „
„	III	„ „	2.074,—	„	„	4.300,— „

5. Zachodnio-Polski Związek Hodowców Bydła Czerwonego.

Założony w roku 1931 Związek wykazywał w końcu roku sprawozdawczego 8 hodowców z 221 sztukami bydła zapisanemi do księgi wstępnej i rodowej. — Związek nie rozwijał się zbyt pomyślnie, a to naskutek tego, że powstał w przededniu kryzysu hodowlanego oraz znacznego obniżenia cen na materjał zarodowy. Pozatem popyt na buhaje czerwone jest znacznie mniejszy niż na buhaje czarno-białe rasy nizinnej nietylko dlatego, że rejonizacja przewiduje czerwone bydło polskie tylko dla 5-ciu (obecnie po wcieleniu 3-ch) powiatów południowych, lecz w głównej mierze dlatego, że żaden z powiatów mających kierunek hodowlany bydła czerwonego, nie wprowadził u siebie jeszcze ustawy o państwowym nadzorze nad buhajami, wobec czego z braku jakiegokolwiek nacisku ze strony miarodajnej, zakup reproduktorów zachodzi tylko sporadycznie.

6. Zwalczanie gruźlicy i chorób bydła.

Akcja zwalczania gruźlicy ograniczyła się w roku sprawozdawczym prawie wyłącznie do obór zarodowych. — Ze względów oszczędnościowych obory niezarodowe, których znaczna ilość w poprzednich latach dobrowolnie do tępienia gruźlicy przystępowała, w obecnym roku, za wyjątkiem 8-miu, bydła badać nie kazały.

W roku sprawozdawczym akcja zwalczania gruźlicy miała być poddaną nadzorowi Ministerstwa Rolnictwa. Towarzystwo Hodowców Bydła uchwaliło regulamin dobrowolnego zwalczania gruźlicy, a Wielkopolska Izba Rolnicza przedłożyła go Ministerstwu Rolnictwa do zatwierdzenia. Zwalczanie gruźlicy w myśl podanego projektu wymagało wydajnej subwencji Państwa. Subwencji tej nie uzyskano i wobec tego akcja tłumienia gruźlicy nie była poddaną pod nadzór Ministerstwa Rolnictwa.

W czasie od 1. IV. 1931 do 31. III. 1932 zwalczanie gruźlicy w zestawieniu przedstawia się następująco:

Rodzaj obory	Ilość		Klinicznie stwierdzona gruźlica	%	Ilość chorego bydła na gruźlicę, mianow.:						Ogólnie	%
	zbadanych obór	zbadanego bydła			Otwartą postać gruźl. płuc	%	wymienia	%	macicy	%		
Zarod. czarno-białe	98	4926	102	2.07	21	0.43	27	0.54	6	0.15	156	3.2
Niezar.	8	457	29	6.12	16	3.50	5	1.09	9	1.90	59	12.91
Ogółem:	106	5383	131	2.43	37	0.68	32	0.50	15	0.21	215	3.99

Mikroskopowo zbadano w Laboratorjum Bakterjologicznem Wielkopolskiej Izby Rolniczej 307 prób, a mianowicie:

94 prób wykrztusin i stwierdzono w 18-u wypadkach lasecz. gruźl.
165 „ mleka „ „ „ 32-u „ „ „
48 „ wydzielin „ „ „ 15-u „ „ „

Równocześnie nadmienia się, że jakkolwiek z 94 prób wykrztusin stwierdzono tylko w 18 przypadkach mikroskopowo laseczniki gruźlicy, to u pozostałych 19 sztuk bydła miarodajnym był wynik szczepienia zwierząt doświadczalnych i badania klinicznego krów.

W poprzednim roku chorego bydła na gruźlicę było 4.92% — w porównaniu zatem z obecnym zaznacza się spadek o 0.93%.

Z obór zarodowych, w których tłumienie gruźlicy przeprowadza się od 1922 r., jest 9 obór wolnych od otwartej postaci gruźlicy.

Szczepiono zapobiegawczo przeciw gruźlicy szczepionką B. C. G. Calmet'a — 96 cieląt. Szczepionki tej dostarczał na każdorazowe zapotrzebowanie bezpłatnie Zakład Mikrobiologji U. P.

7. Propaganda racjonalnej hodowli bydła

Pokazy i premjowania bydła odbyły się w dwuch powiatach.

Projektowane pokazy w niektórych innych powiatach ze względu na niewygasłą tam jeszcze w roku 1931 pryszczycę, odbyć się nie mogły.

Pow. Ostrzeszów termin 2. i 3. VI. 1931 wypłac. nagród 1.494,— zł
„ Kępno „ 10. i 11. VI. 1931 „ „ 1.385,— „

Na kwotę 2.879,— zł wypłaconych nagród złożyły się fundusze Ministerstwa, Wielkopolskiej Izby Rolniczej oraz odnośnych Wydziałów Powiatowych, na których terenie pokazy połączone z premjowaniem były urządzane.

Przeglądy bydła w porównaniu do analogicznych przeglądów w latach ubiegłych odznaczały się daleko mniejszą frekwencją, a szczególnie gorszym materjałem, co wskazywałoby na upadek hodowli u małorolnych, spowodowany w większej mierze brakiem ustawy licencyjnej.

Konkursy mleczności krów. Chcąc zainteresować małorolnych opłacalnością dobrych krów mlecznych, Wydział Hodowli Zwierząt zapoczątkował akcję rocznych zawodów krów mlecznych wśród drobnych rolników na zasadzie instrukcji Ministerstwa Rolnictwa. W konkursach tych wyróżnia się krowy o najlepszej wydajności mleka i tłuszczu w mleku, a przytem zdrowe i posiadające odpowiednią budowę.

Jednostką organizacyjną w konkursie jest zespół, do którego należy najmniej 10 krów, zapisanych do jednego lub kilku kółek kontroli mleczności. Do konkursu mogą należeć tylko krowy po 3-ciem cielęciu w wieku nie wyżej 10-ciu lat, wycielone w okresie wiosennym (marzec—maj) lub jesiennym (październik—grudzień). Przy obliczeniach uwzględnia się wydajność mleka w ciągu 300 dni po ocieleniu każdej krowy. Krowy, które nie zostały pokryte 2—3 miesięcy po ocieleniu lub wykażą niższą mleczność niż 3000 litrów przy 3,15% tłuszczu dla bydła nizinnego, a 2.000 litrów przy 3,75% tłuszczu dla bydła czerwonego polskiego, nie mogą być nagrodzone.

Wyniki konkursów krów mlecznych za czas od 1. I. 1931 do 31. III. 1932 r.

Wydajności nagrodzone przedstawiały się następująco:

1. **Zespół Duszniki pow. Szamotuły**

krowa Nr. 5401 dała 6.102 kg mleka 3.64% tłusz. = 222 kg tłusz.
„ „ 5481 „ 5.180 „ „ 3.49% „ = 180 „ „

2. **Zespół Opalenica pow. Nowy Tomyśl (dawn. Grodzisk)**

krowa Nr. 6 dała 6.967 kg mleka 3.21% tłusz. = 223 kg tłusz.
„ „ 3 „ 4.840 „ „ 3.39% „ = 176 „ „
„ „ 5 „ 4.737 „ „ 3.45% „ = 167 „ „

3. **Zespół Parkowo pow. Oborniki (wycielenie wiosenne)**

krowa Nr. 5270 dała 5.343 kg mleka 3.10% tłusz. = 156 kg tłusz.
„ „ 5277 „ 4.362 „ „ 3.43% „ = 150 „ „
„ „ 7 „ 4.845 „ „ 3.00% „ = 143 „ „

Jako nagrody rozdano książki wartości 40, 15 i 7 zł.

Dalsze zawody krów mlecznych prowadzone są w powiecie inowrocławskim w liczbie 3. Wyniki nie są jeszcze ustalone.

W wynikach konkursu krów mlecznych zauważyć można, że krowy wycielone w miesiącach jesiennych dają większą wydajność mleka od krów wycielonych w miesiącach wiosennych.

Literatura. W dziale produkcji bydła ukazały się następujące książki napisane przez pracowników Wielkopolskiej Izby Rolniczej:

Dyr. Doc. Dr. T. Konopiński: Hodowla Bydła. Poznań 1931, str. 976
„ „ „ „ „ Wychów cieląt. Poznań 1931, str. 40
Dyr. Doc. Dr. T. Konopiński i inż. J. Bormann: Rasy Bydła w Polsce. Poznań 1931, stron 86.

C. TRZODA CHLEWNA.

1. Kontrola Użytkowości Trzody Chlewnej.

Kontrola użytkowości trzody chlewnej ma za cel podnieść opłacalność chlewni przez: podniesienie płodności macior, podniesienie mleczności macior, zmniejszenie % śmiertelności prosiąt, podniesienie przyrostów dziennych u tuczników.

Pod kontrolą było	31. III. 1929	—	121	chlewni	z 17.100	zwierząt
„ „ „	31. III. 1930	—	131	„	„ 13.348	„
„ „ „	31. III. 1931	—	102	„	„ 14.350	„
„ „ „	31. III. 1932	—	79	„	„ 13.606	„

Płodność macior uzyskujemy przez eliminowanie zwierząt, dających mioty nieliczne oraz nie dających dwa razy do roku prosiąt.

Przeciętna liczba prosiąt w miocie w chlewniach kontrolowanych stale wzrasta:

w r. 1928/29 było 7.3 prosiąt
„ „ 1929/30 „ 7.8 „
„ „ 1930/31 „ 8.3 „

Śmiertelność prosiąt stale maleje. Przeciętnie odsadzono prosiąt z miotu:

w r. 1928/29 — 6.0
„ „ 1929/30 — 6.3
„ „ 1930/31 — 6.5

W roku sprawozdawczym ważono każdy miot w 24 godzin po urodzeniu, po 4-ch tygodniach i przy odsadzaniu, by i w ten sposób stwierdzić mleczność macior, rozwój miotu, oraz rozwój poszczególnych prosiąt.

Dobre wyniki kontroli uzyskały doskonałe świadectwo między innemi w ten sposób, że za inicjatywą Wielkopolskiej Izby Rolniczej bekoniarnie w Wielkopolsce zgodziły się płacić za świnie, pochodzące z chlewni stojących pod kontrolą Wielkopolskiej Izby Rolniczej, 10% ponad cenę targową pierwszej klasy bekonów. Dowód to jednak, że bekony, produkowane pod kontrolą Wielkopolskiej Izby Rolniczej, różniły się znacznie jakością od przeciętnego materjału bekonów.

Szczegółowe sprawozdanie z akcji kontroli użytkowości trzody chlewnej za rok 1930/31 podane jest w Poradniku Gospodarskim Nr. 40, rok 1931, str. 605.

2. Stacje knurów.

W okresie sprawozdawczym Wielkopolska Izba Rolnicza ustawiła 79 knurów stacyjnych w 27 powiatach, dążąc w dalszym ciągu do podniesienia hodowli włościańskiej i do wyrównania stanu pogłowia.

W poprzednich latach utworzono następującą ilość stacyj knurów:

W roku	1924	—	14 stacyj
„ „	1925	—	30 „
„ „	1926	—	24 „
„ „	1927	—	33 „
„ „	1928/29	—	36 „
„ „	1929/30	—	76 „
„ „	1930/31	—	113 „

Biorąc pod uwagę, że w Wielkopolsce istnieje 11 bekoniarni i to w miejscowościach: Bydgoszcz, Gniezno, Grodzisk, Janowiec, Kępno, Krotoszyn, Kościan, Koronowo, Nakło, Oborniki i Środa, ustawiono knury o typie bekonowym w powiatach okolicznych bekoniarni, a knury typu tłusto-mięsnego właściwie tylko w powiatach Gostyń i Leszno, uwzględniając co do wyboru rasy pogłowie macior danej okolicy oraz możliwie życzenia otrzymującego knura stacyjnego. Jako knury typu bekonowego ustawia się przedewszystkiem knury rasy Wielkiej Białej Angielskiej i Uszlachetnionej Krajowej ewtl. Białej Ostrouchej o ile są typu bekonowego i nadają się do miejscowego typu macior, a knury typu tłusto-mięsnego rasy Białej Ostrouchej i Cornwall. — Za knury stacyjne płacono w pierwszem półroczu przeciętnie 243.— zł, w drugim półroczu 213.— zł.

Wykaz ustawionych stacyj knurów w ostatnich trzech latach:

L. p.	Powiaty	Stacje knurów w roku: 1929/30	1930/31	1931/32
1.	Bydgoszcz	1	2	—
2.	Chodzież	4	2	2
3.	Czarnków	6	5	—
4.	Gniezno	3	3	2
5.	Gostyń	—	8	8
6.	Inowrocław	1	2	7
7.	Grodzisk	1	—	1
8.	Jarocin	2	—	—
9.	Kępno	4	4	1
10.	Kościan	—	12	1
11.	Krotoszyn	—	2	—
12.	Leszno	3	2	3
13.	Międzychód	5	4	1
14.	Mogilno . . . . . ,	1	12	4
15.	Nowy Tomyśl . . .	4	3	4
16.	Oborniki	3	4	5
17.	Odolanów	1	1	1
18.	Ostrów	1	3	—
19.	Ostrzeszów	—	2	—
20.	Poznań	6	3	1
21.	Pleszew	1	2	2
22.	Rawicz	7	—	2
23.	Śmigiel	2	6	—
24.	Środa	2	3	3
25.	Śrem	3	4	5
26.	Strzelno	3	—	1
27.	Szamotuły	1	2	3
28.	Szubin	6	3	1
29.	Wągrówiec	1	10	2
30.	Wolsztyn	1	5	3
31.	Września	—	3	10
32.	Wyrzysk	3	1	3
33.	Żnin	—	—	3
	Razem:	76	113	79

Szczegółowy wykaz stacyj knurów ustawionych w r. 1931/32 znajduje się w Poradniku Gospodarskim Nr. 42, rok 1931, str. 636 oraz w Nr. 47, rok 1932, str. 231.

Premje za knury stacyjne.

Za dobre utrzymywanie knurów przez 2 lata udzielono w roku sprawozdawczym premje. Tym sposobem zachęca się właściciela

stacji do utrzymania knura jaknajdłużej przez odpowiednie żywienie i pielęgnowanie go. Premje udzielono w formie dobrych maciorek hodowlanych, by tym sposobem znów działać na polepszenie pogłowia trzody chlewnej u włościan. Udzielono ogółem 17 premij.

3. Przydział macior.

By umożliwić gospodarzom szybsze dojście do dobrych macior hodowlanych, Wielkopolska Izba Rolnicza zapoczątkowała nadawanie macior stacyjnych, udzielając na zakup zarodowych subwencji. Maciory są pokrywane knurem stacyjnym, a prosięta muszą gospodarze sprzedawać sąsiadom na chów i w ten sposób rozpowszechnia się odpowiedni materjał bekonowy. Maciory te zastępują materjał macior miejscowy, spotykany przeważnie u włościan, nieodpowiadający z reguły wymaganiom rynku.

Ustawiono 40 macior hodowlanych w powiatach:

Bydgoszcz	1
Czarnków	1
Gniezno	4
Kępno	1
Leszno	1
Mogilno	2
Oborniki	1
Środa	2
Szamotuły	1
Szubin	2
Wągrówiec	1
Wolsztyn	1
Września	22
Razem:	40

4. Propaganda hodowlana.

Koła Producentów Trzody Chlewnej. W r. 1929/30 zapoczątkowana myśl zorganizowania rolników w koła producentów i koła zbytu trzody chlewnej okazała się żywotną i opanowuje coraz dalsze okręgi i powiaty. Wybrano do tej pracy początkowo 1 wzgl. 2 sąsiadujące ze sobą powiaty, by nie rozpraszać pracy na całym terenie, lecz zorganizować mniejsze okręgi, które w przyszłości promieniowałyby na okoliczne powiaty. Ponieważ w Wielkopolsce ścierają się dwa rejony hodowlane — dawny rejon hodowli świn tłustomięsnych i nowy bekonowy, dlatego Wielkopolska Izba Rolnicza zapoczątkowała pracę w obu kierunkach. Zapoczątkowano organizację kół producentów w rejonie wrzesińsko-gnieźnieńskim w kie-

runku hodowli świń bekonowych z uwagi na sąsiedztwo bekoniarni, a do pracy nad typem tłusto-mięsnym wybrano powiat gostyński, gdzie pracę zapoczątkowano 1. X. 1931 r. Specjalni instruktorzy powiatowi hodowli trzody chlewnej starają się zachęcić do tej pracy wszystkich włościan danego terenu, zakładając wszędzie tam koła producentów, gdzie się znajdzie odpowiednia liczba chętnych gospodarzy, — czuwając nadal nad pracą hodowlaną, ustawiając w kołach knury stacyjne, maciory hodowlane, udzielając porad z dziedziny żywienia i pomagając w zbiorowej, bezpośredniej sprzedaży tuczników.

W pow. Września—Gniezno zorganizowano 22 koła producentów z 553 członkami i 15 stacjami knurów

W pow. Gostyń zorganizowano 9 kół producentów z 188 członkami i 15 stacjami knurów.

Do bekoniarni w Gnieźnie odstawiają członkowie kół około 150 świń miesięcznie, przyczem ilość ta stale wzrasta.

Literatura: W dziale produkcji trzody chlewnej ukazały się następujące książki napisane przez pracowników Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Dyr. Doc. Dr. T. Konopiński: Przygotowanie trzody chlewnej do tuczu w dzisiejszych warunkach gospodarskich. Poznań 1932, stron 80.

Dyr. Doc. Dr. T. Konopiński i inż. J. Bormann: Racjonalny tucz trzody chlewnej. Poznań 1932, stron 248.

5. Wielkopolski Związek Hodowców Trzody Chlewnej.

Wielkopolski Związek Hodowców Trzody Chlewnej rozwija się mimo ciężkich warunków dla hodowli nadal pomyślnie. Zebrania Zarządu odbyły się w dniu 19 listopada 1931 i 16 marca 1932 r.

Z końcem roku sprawozdawczego było zapisanych 50 chlewni zarodowych, (w roku poprzednim również 50).

Stan w chlewniach zarodowych przedstawia się następująco.

Liczba chlewni	Rasa	Knurów	Macior
34	Biała Ostroucha	62	648
6	Uszlach. Krajowa (Kłapoucha)	9	83
5	Wielka Biała Angielska	9	53
5	Wielka Czarna Angielska (Cornwall)	6	116
		86	900

W roku sprawozdawczym odbyto 64 licencyj i 47 przeglądów chlewni; zalicencjonowano ogółem 430 sztuk, w tem 161 knurów i 269 macior. — Rodowodów wystawiono ogółem 176.

D. OWCE.

Konjunktura na wełnę w roku sprawozdawczym nadal była bardzo niepomyślna. Kryzys gospodarczy odbił się na przemyśle włókienniczym b. silnie, większość fabryk ograniczyła pracę do 3 dni w tygodniu. Nakaz Ministerstwa Rolnictwa wydany fabrykom, posiadającym dostawy państwowe, przerabiania 25% wełn krajowych oraz podniesienia cła na wełny zagraniczne spowodował, że cena wełny krajowej utrzymała się na zeszłorocznym poziomie w granicach 190 do 230,— zł za 100 kg w zależności od jakości towaru, t. j. długości, wyrównania i stopnia zanieczyszczenia.

W roku sprawozdawczym ceny na skopy eksportowe spadły bardzo — pomimo, że baranina polska cieszy się we Francji nadal dobrą opinją. Odpowiada ona mającemu szeroki zbyt drugiemu gatunkowi mięsa, zbliżając się do pierwszego gatunku.

Cena zeszłoroczna wynosząca do 160,— zł za 100 kg żywej wagi młodych skopów w wieku 6—8 miesięcy spadła w roku sprawozdawczym na 40—50 zł za 100 kg żywca i na tym poziomie utrzymuje się nadal. Spadek cen spowodowany został obniżką cen skopowiny na rynku francuskim, prócz tego nałożonym kontyngentem na Polskę w granicach 25 wagonów kwartalnie.

Wobec niskich cen skopów i braku zbytu — owczarstwo w Polsce jest narażone na ogromne wstrząsy, które mogą spowodować dalszą redukcję stad.

Klasyfikacja stad. W okresie sprawozdawczym inspektor hodowli owiec przeprowadził klasyfikację 15 stad (około 3500 macior).

Wobec ciężkich warunków rolnictwa Wielkopolska Izba Rolnicza obniżyła koszty klasyfikacji owczarń.

Licytacje baranów. Zainteresowanie na zeszłorocznych licytacjach tryków zarodowych było słabsze. Przeciętna cena tryka wynosiła 250,— zł. Za okazy wyjątkowo dobre płacono 400 do 500 zł.

E. KOZY

W roku sprawozdawczym nie zakładano stacyj kozłów z braku zgłoszeń oraz odpowiedniego materjału.

Kozami wzgl. potomstwem kóz sprowadzonych przy pomocy Wielkopolskiej Izby Rolniczej przed dwoma laty z zagranicy dla jednego z powiatów, zajmuje się w dalszym ciągu Sekretarjat Towarzystwa Kółek Rolniczych w Nowym Tomyślu.

F. KRÓLIKI

Hodowla królików utrzymuje się nadal raczej na poziomie amatorskim. Kalkulacje hodowców opierają się na rozsprzedaży materjału hodowlanego.

Ceny na skórki po przejściowej zwyżce w roku 1929 znacznie spadły, mięso zaś konsumuje sam hodowca, gdyż wobec niskiej ceny innego mięsa nie znajduje prawie nabywcy. Większe ożywienie nastąpiło w hodowli królików rasy Angora, ponieważ popyt na wełnę króliczą był duży. Za wełnę w mniejszych partjach I gatunku t. j. długości 7,5—8 cm płacono 75 zł za 1 kg.

Do ras gospodarczych, ustalonych już w poprzednim roku sprawozdawczym w porozumieniu z przetwórcami skórek króliczych — należą króliki ras dużych o futerku białem, dalej Wiedeńskie Niebieskie, Szynszyle i Angory. W dalszym ciągu nie popiera się z punktu widzenia gospodarczego hodowli ras królików czarnych, łaciatych i plamistych, oraz ras bardzo drobnych.

G. DRÓB

Hodowla drobiu w dalszym ciągu cieszyła się dużem zainteresowaniem.

Przeciętne ceny w zł za produkty drobiowe były następujące:

	za sztukę				
	gęsi	kaczki	kury	kurczęta	jaja
styczeń—marzec 1931	8.35	4.24	3.36	2.20	0.175
styczeń—marzec 1932	7.94	3.74	2.89	2.20	0.125

Drób zarodowy nie cieszył się w roku bieżącym tak dużem zainteresowaniem jak w roku ubiegłym, co tłomaczyć należy nietylko brakiem pieniędzy, lecz przedewszystkiem zniżką cen na produkty drobiowe. Produkcja drobiu pokrywała z nadwyżką zapotrzebowanie szczególnie w pisklętach, mimo, że hodowle tutejsze wysyłały je również poza województwo i to w ca 70% sprzedanego ogółem materjału.

Uznawanie hodowli: Wydane już w roku ubiegłym warunki uznawania hodowli kur były bardzo ostre i przyczyniły się do skreślenia już wówczas 28 hodowli tak, że zostało uznanych tylko 7 hodowli.

Zapowiedziane w roku ubiegłym dalsze obostrzenie warunków jest wprowadzane ewolucyjnie w hodowlach uznanych. Dotyczą one szczególnie prowadzenia stadek rodowodowych (elite), oraz z tem związanych ksiąg indywidualnego pochodzenia, wreszcie opieki zdrowotnej nad hodowlami uznanemi.

Jedna z hodowli uznanych została skreślona p. 31. III. 1932 r. gdyż nie stosowała się do przepisów. — Na terenie zatem działalności Wielkopolskiej Izby Rolniczej znajduje się w chwili obecnej 6 uznanych hodowli kur. Poziom hodowlany 6-ciu hodowli obecnie uznanych jest dobry, częściowo doskonały.

Księgi rodowe dla kur zaprowadzone przez Wielkopolską Izbę Rolniczą, są już prowadzone po pierwszym okresie doświadczeń

i prób w pełnym zakresie. Do ewidencji wciągnięto w sezonie lęgowym 1931 — 3224 osobników, w sezonie 1932 dotąd 1215 osobników.

Rodowodów wydano w roku sprawozdawczym ogółem 28.

Koguty dla małorolnych. Przy pomocy Wydziałów Powiatowych Wielkopolska Izba Rolnicza subwencjonowała przydział kogutów dla małorolnych. Kogutów przydzielono 84 (6 Leghornów, 78 Karmazynów), w tem 71 kogutów z rodowodami. Wielkopolska Izba Rolnicza większej ilości kogutów nie przydzieliła — mimo zapotrzebowania, gdyż nie dysponowała już materjałem wartościowym. Cena koguta wynosiła 20.— zł, z tego Wydział Powiatowy ponosił zł 9.—, Wielkopolska Izba Rolnicza zł 6.—, nabywca płacił tylko 5.— zł.

Koguty wydano w powiatach: Inowrocław 3, Mogilno 14, Strzelno 24, Szubin 25, Wyrzysk 20.

Sprzedaż piskląt. W związku z rozpowszechnianiem zakupu piskląt jednodniowych, oraz spadku cen na produkty drobiowe — Wielkopolska Izba Rolnicza dla uprzystępnienia zakupu piskląt szerszemu ogółowi, porozumiała się z hodowlami uznanemi w celu obniżenia ceny na pisklęta. Na ten rok przyjęto cenę na pisklęta Leghornów zł 1,35, na Karmazyny zł 1,50 za sztukę, z uwzględnieniem od pewnej ilości rabatów. Za pisklęta z udowodnionem indywidualnem pochodzeniem pobierano od 50—100% więcej.

Wielkopolska Izba Rolnicza zwalcza sprzedaż jaj wylęgowych ze względu na ogromne pole do nadużyć przy sprzedaży oraz trudności dostawy (wstrząs przy wysyłce) i wynikającemi w związku z tem ciągłemi sporami między odbiorcą a dostawcą.

Pojemność aparatów wylęgowych zwiększyła się jeszcze w roku sprawozdawczym. Ogólna pojemność aparatów wentylatorowych tylko w hodowlach uznanych wzgl. będących pod opieką Wielkopolskiej Izby Rolniczej wynosi 50.000 jaj i pozwala wyprodukować w sezonie wylęgowym do 160.000 piskląt. Poza akcją rozpowszechniania zakupu piskląt jednodniowych, propaguje Wielkopolska Izba Rolnicza t. zw. wyląg za opłatą przez organizacje centrali wylęgowych. Centrali takich istnieje na terenie działalności Wielkopolskiej Izby Rolniczej 2, o pojemności aparatów 33.610 jaj. Jak się okazuje, wylęgi za opłatą są nader szczęśliwą koncepcją, cieszą się bowiem niebywałem powodzeniem tak, że n. p. zakład wylęgowy mieszczący się w Poznaniu, nie jest w stanie przyjmować wszystkich zgłaszanych do wylęgu jaj. Opłata w roku sprawozdawczym za wyląg została również dostosowana do obecnej sytuacji gospodarczej i wynosi 20 groszy od nałożonego jajka i 10 groszy od wyjętego pisklęcia.

Personel do drobiu. Wielkopolska Izba Rolnicza wydała specjalne warunki odnoszące się do odbywania praktyk drobiowych

w hodowlach drobiu, uznanych przez Wielkopolską Izbę Rolniczą. Warunki te mają na celu wyszkolenie dobrego personelu do obsługi drobiu oraz ewtl. instruktorów powiatowych. Kandydatów zgłasza się dużo, praktyk natomiast bardzo mało. W roku sprawozdawczym odbywają roczną praktykę 3 osoby.

Podróże. W sprawach drobiowych odbyło się 182 podróży z tego 2 zagranicę, 5 do Warszawy na posiedzenia, 78 wizytacyj gospodarstw drobiowych, 60 z wykładami na konkursy, kursy itd., 13 na konkurs nieśności.

Wykłady, kursy i konkursy: W czasie od 1. IV. 1931 do 31. III. 1932 wygłoszono wykładów na zebraniach Kółek Rolniczych i Włościanek 42, na zebraniach innych zrzeszeń 2 oraz 5 przez radjo.

Zorganizowane w roku ubiegłym t. zw. czwartkowe pogadanki drobiowe są kontynuowane w dalszym ciągu i cieszą się bardzo dużem zainteresowaniem słuchaczy. Pogadanki odbywają się w każdy czwartek po pierwszym każdego miesiąca. Ilość uczestników waha się od 10—25-ciu zależnie od pory roku.

Wielkopolska Izba Rolnicza współpracuje z Wielkopolskiem Towarzystwem Kółek Rolniczych w konkursach wychowu kur, urządzanych dla młodzieży wiejskiej, przyczem poza pośrednictwem w nabywaniu tanich kurcząt jednodniowych, przeprowadzała Wielkopolska Izba Rolnicza lustrację zespołów konkursowych, oraz dla odzwyczajenia od chowu nadmiernych ilości kogutów, przeprowadzała wśród konkursistów bezpłatne kursy kapłonienia.

Ogółem urządzono w Wielkopolsce 8 kursów kapłonienia mianowicie: w Rawiczu 1, Inowrocławiu 1, Gnieźnie 1, Gułtowach 1, Głuszynie 1, Środzie 1, Poznaniu 2. Razem uczestników było 119; urządzono pozatem 1 kurs poza województwem, w którym brało udział 40 uczestników.

Wycieczka. Wielkopolska Izba Rolnicza zorganizowała w dniu 24. VI. 1931 większą wycieczkę do hodowli drobiu w Pudliszkach.

Wystawy i pokazy drobiu. Na terenie Wielkopolski odbyły się w roku sprawozdawczym 4 pokazy i to:

w Bydgoszczy w czasie od 13. II. do 16. II. 1932
„ Lesznie w dniu 10. V. 1931
„ Poznaniu w czasie od 31. I. do 2. II. 1932
„ Rawiczu w dniu 22. i 23. XI. 1931.

Na pokazach byli czynni eksperci Wielkopolskiej Izby Rolniczej, którzy byli również proszeni jako eksperci na wystawy poza województwem.

Odznaczenia Wielkopolska Izba Rolnicza przyznawała wyłącznie na drób ras uznanych. Ogółem wydano 1 dyplom na medal złoty, 3 dyplomy na medal srebrny, 5 dyplomów na medal bron-

5*

zowy i 6 listów pochwalnych. Pozatem na pokazie w Rawiczu otrzymało dwuch wystawców jako nagrodę po 1 książce (Rocznik Hodowcy Drobiu 1932).

Konkurs nieśności. Wielkopolska Izba Rolnicza przeprowadza 11-to miesięczny Wszechpolski Konkurs Nieśności, który rozpoczął się 1. XI. 1931. W konkursie bierze udział 50 stadek po 5 kur, t. j. 250 kur. Reprezentowane są 3 rasy, Karmazyny (130 kur), Leghorny (75 kur), Zielononóżki (45 kur). Miesięczne sprawozdania wyników konkursu publikuje Wielkopolska Izba Rolnicza w czasopiśmie „Drób Polski".

Jest to 4-ty konkurs nieśności odbywający się na terenie Wielkopolski. Obesłanie konkursów nieśności wzrasta bardzo szybko. Wielkopolska Izba Rolnicza zorganizowała I-szy konkurs nieśności w Polsce, a konkursy przez nią organizowane przodują zawsze co do liczby frekwencji.

	Uczestników	Kur	Ras
Roczny konkurs nieśności w r. 1923/24	13	39	4
Zimowy „ „ „ 1925/26	20	80	5
„ „ „ „ 1929/30	33	165	8
Roczny „ „ „ 1931/32	50	250	3

Zwalczanie chorób drobiu. Z dniem 1 kwietnia 1931 uruchomiła Wielkopolska Izba Rolnicza Laboratorjum dla badań chorób u drobiu. Do końca okresu sprawozdawczego zbadano 155 sztuk drobiu, mianowicie 5 gęsi, 9 kaczek, 74 kur, 52 kurcząt i 1 indyka, 1 perlicę, 1 bażanta, 2 gołębie.

Stwierdzono następujące powody śmierci:

u	42	sztuk	cholerę drobiu
„	19	„	gruźlicę
„	22	„	leukemję
„	27	„	biegunkę
„	7	„	zatrucie
„	7	„	zapalenie płuc
„	11	„	zapalenie kiszek i jajników
„	9	„	katary
„	3	„	pasorzyty
„	2	„	kokcydjozę
„	2	„	pomór
„	2	„	nowotwory
„	1	„	influenzę
„	1	„	tyfus.

Literatura. W dziale produkcji drobiu ukazały się następujące książki napisane przez pracowników Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Inż. Dr. J. Szuman: Rocznik Hodowcy Drobiu, Tom I. Poznań 1931, stron 240;

Inż. Dr. J. Szuman: Rocznik Hodowcy Drobiu, Tom II. Poznań 1932 stron 264.

Wielkopolski Związek Towarzystw Hodowców Drobiu pobudzony w roku ubiegłym do żywszej czynności, kontynuuje swoje prace. Związek korzysta z całkowitej pomocy administracyjnej Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Do Związku należy 7 towarzystw, mianowicie:

Towarzystwo Ornitologiczne — Poznań.

Wielkopolskie Towarzystwo Hodowców Gołębi „Polonia" — Poznań, Przecznica 2.

Kujawskie Towarzystwo Hodowli Drobiu — Inowrocław.

Towarzystwo Hodowców Drobnego Inwentarza i Kanarków — Zbąszyń, Łąkowa 5.

Leszczyńskie Towarzystwo Hodowli Drobiu, Kóz i Królików — Leszno.

Towarzystwo Hodowców Drobiu, Kóz, Królików i Zwierząt Futerkowych — Bydgoszcz.

Towarzystwo Hodowców Drobiu i Ptactwa (Geflügelzüchterverein) — Bydgoszcz.

Związek udzielił w okresie sprawozdawczym 3 dyplomy na medal złoty, 3 dyplomy na medal srebrny, 3 dyplomy na medal bronzowy i kilkanaście listów pochwalnych.

H. PSZCZOŁY.

Rok 1931 był dla pszczelnictwa niekorzystny; miodu zebrano około 30% w porównaniu z rokiem 1930. Zapotrzebowanie na roje jest nadal wielkie. Większe zapotrzebowanie roji uzasadnia się tem, że bardzo wiele pni ginie wskutek gnilca, który panuje w Jarocinie, okolicy Żnina i Gołańczy, oraz że ubiegłej zimy (1931/32) spadło 25 do 30% pni z głodu, gdyż cukier do dokarmiania był za drogi w stosunku do obecnego zubożenia społeczeństwa.

Kursy, wykłady, wystawy. Instruktor pszczelnictwa Wielkopolskiej Izby Rolniczej odbył 6 kursów, wygłosił 13 referatów i zwiedził 8 pasiek. Kursy pszczelnicze odbyły się w Sierakowie, Wolsztynie, Inowrocławiu, Golenczewie, 3-dniowy kurs w Poznaniu połączony z zwiedzeniem pasieki p. Widery i p. Snowadzkiego. — Z powodu braku funduszów Wielkopolska Izba Rolnicza zajmowała instruktora pszczelnictwa tylko od 1. IV. do 30. IX. 1931.

Z okazji 30-lecia swego istnienia urządziło Towarzystwo Pszczelarzy w Krotoszynie pokaz pszczelniczy pod protektoratem Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Wielkopolski Związek Towarzystw Pszczelniczych.

Wielkopolska Izba Rolnicza subwencjonuje Związek wedle możności; powierzyła Związkowi dużo prac w kierunku rozwoju pszczelnictwa.

Rozwój Związku za ostatnie kilka lat przedstawia się następująco:

Rok 1926	towarzystw	złączonych	60	członków	1500
„ 1927	„	„	60	„	1700
„ 1928	„	„	75	„	1865
„ 1929	„	„	77	„	2064
„ 1930	„	„	80	„	2372
„ 1931	„	„	65	„	1824

Czasopisma fachowe. „Bartnika Wielkopolskiego“ wysyłano 1427 egzemplarzy, „Posener Bienenwirt“ — 730 egz. oraz bezpłatnych i zamiennych obu pism 120 egz.

Stacje obserwacyjne. Związek posiada 13 czynnych stacyj obserwacyjnych pod kierownictwem p. Liczbańskiego. Zestawienia spostrzeżeń ogłasza się co miesiąc w obu czasopismach Związku.

O ulach świetlnych ogłosił p. Widera swe spostrzeżenia w „Bartniku Wielkopolskim“. Streszczając je wynika, że miodu z uli oświetlonych jest tyle, co z uli ciemnych; pszczoły więc nie potrzebują światła tylko ciepła. Przy ulach oświetlonych pszczoły są bardzo łagodne.

IX.

Wydział Produkcji Rolnej

Zima roku z 1929 na 1930 miała charakter łagodny, ale była długotrwała. Niekorzystne warunki atmosferyczne marca trwały i w dalszym ciągu w miesiącu kwietniu. Cały miesiąc naogół był chłodny i wegetacja ozimin ruszyła się dopiero w ostatnich dniach miesiąca. Przeważały dnie pochmurne i dużo było opadów, zwłaszcza około połowy miesiąca. Opady przeważnie były bardzo znaczne i najwięcej ucierpiały powiaty środkowe i południowe, aż po Ostrów. Wyżyna powiatów kępińskiego, ostrzeszowskiego i odolanowskiego mniej ucierpiała, tak samo powiaty na północy województwa położone.

Wskutek tych opadów nadmiernych prace wiosenne zwłaszcza na zwięźlejszych, niedrenowanych ziemiach, opóźniły się znacznie, również na tych ziemiach, których dreny nie były utrzymane w dobrym stanie. Jarzyny przeważnie zostały zasiane na ziemiach niedostatecznie wyschniętych i niejednokrotnie pierwsze siewy wykazały dużo miejsc wymokniętych. Na ziemiach przepuszczalnych, siew buraków rozpoczęto w ostatnich dniach kwietnia, a ziemniaków przed 1 maja wysadzono tylko nieznaczne ilości.

W ciągu miesiąca stan ozimin się nieco poprawił, gdyż niska przeciętna temperatura wpłynęła korzystnie na krzewienie się roślin. Wskutek wymoknięcia powstały jednak straty miejscowe.

Wegetacja na łąkach była bardzo opóźniona, a duże obszary uległy zalaniu przez wodę.

Maj pod względem atmosferycznym był znacznie korzystniejszy, dzięki czemu stan ozimin a zwłaszcza żyta, znacznie się poprawił. Temperatura w maju była przeważnie wysoka i miesiąc był wolny od przymrozków, dzięki czemu wszystkie drzewa owocowe jak najlepiej okwitły.

Co do opadów w miesiącu maju, to rozmieszczenie ich było bardzo niejednolite. Pierwsza i druga dekada miesiąca obfitowały w gwałtowne burze i deszcze ulewne, zwłaszcza we wschodniej i północnej części Wielkopolski, gdy tymczasem w południowych powiatach mniej spadło deszczy. Tam, gdzie opadów było za wiele, musiano niejednokrotnie na nowo uskuteczniać zasiewy zbóż jarych, a przeważnie zbytek wilgoci w roli przy ciepłej bardzo temperaturze powodował popsucie struktury gleby i znaczne jej za-

chwaszczenie. Z tego powodu czyszczenie pól obsianych burakami było bardzo utrudnione. Sadzenie ziemniaków uległo znacznemu opóźnieniu i do wyjątków należały pola, na których z końcem miesiąca widać było wschodzące ziemniaki.

Czerwiec naogół był ciepły, choć w pierwszej dekadzie miesiąca noce były chłodne, a w północnej i wschodniej części województwa nawet było kilka przymrozków. Opadów atmosferycznych w czerwcu naogół było mało. W pierwszej dekadzie kilka dni było dżdżystych, druga i trzecia dekada natomiast były suche za wyjątkiem sporadycznych burz gradowych. Największe szkody grad wyrządził w niektórych miejscowościach w ostrowskim, ostrzeszowskim i kępińskim powiecie, a pozatem w powiatach północno-wschodnich województwa.

W ciągu miesiąca stan ziemiopłodów naogół znacznie się poprawił z wyjątkiem buraków cukrowych, które silnie zostały opanowane przez choroby i szkodniki, a zwłaszcza zgorzel korzenia, śmietkę i mszyce. W wielu wypadkach musiano buraki zaorać i zasiać nanowo lub pola obsadzić ziemniakami.

Sprzęt sianokosów odbył się w normalnych i korzystnych warunkach atmosferycznych. Pierwszy pokos koniczyny i siana łąkowego wydał sprzęt obfity.

W lipcu temperatura była wysoka i około 14 lipca rozpoczęto żniwa. Choć z początku zaczęły przeszkadzać deszcze, naogół żniwom sprzyjała pogoda. Warunki atmosferyczne lipca oddziałały bardzo korzystnie na rozwój buraków cukrowych, których wygląd znacznie się poprawił.

W drugiej dekadzie **sierpnia** nastąpiły znowu znaczniejsze opady, które opóźniły ukończenie żniw i na jakość zbóż jarych wpłynęły ujemnie. Sprzęt żyta i jęczmienia był niżej średniego, wydajność pszenicy i owsa przeciętna; sprzęt strączkowych naogół dobry. Biorąc pod uwagę znaczne obniżenie użycia nawozów sztucznych na wiosnę, ogólny sprzęt zboża był zadawalniający.

We **wrześniu** temperatura była bardzo chwiejna i miesiąc obfitował w częste i znaczne opady. Niemal codziennie padał mniejszy lub większy deszcz, wskutek czego gleba przeważnie zawierała nadmiar wilgoci, który często uniemożliwiał racjonalną uprawę roli. Wskutek tego czas wysiewu ozimin uległ znacznej zwłoce i na dobre rozpoczęto siewy dopiero w ostatnich dniach września.

Nadmierne deszcze wpłynęły również niekorzystnie na jakość potrawów.

Warunki atmosferyczne w **październiku** były korzystniejsze, niż w poprzednich miesiącach. Dopiero w ostatniej dekadzie miesiąca nastąpiło oziębienie i spadł pierwszy śnieg. Prace na roli mimo nadmiaru wilgoci w glebie i ciężkiej uprawy postępowały stale

naprzód, tak, że zasiewy ozimin w drugiej połowie października zostały całkowicie ukończone. Zasiewy te przeważnie wykonane zostały bez użycia nawozów sztucznych.

Prace przy wykopkach postępowały w szybkiem tempie naprzód. Ziemniaki zostały w ciągu miesiąca wybrane, a również sprzęt buraków cukrowych w przeważnej części został ukończony. Wydajność plonu okopowych była naogół przeciętna.

Wypogodzenie, które się zaczęło w październiku, utrzymało się również w listopadzie. Miesiąc ten był wyjątkowo pogodny i stan temperatury był również korzystny dla rozwoju ozimin. Dopiero pod koniec miesiąca nastąpiło oziębienie i pierwsze nastały mrozy. Dzięki temu oziminy, zwłaszcza później zasiane, mogły jeszcze powschodzić, a nawet się rozwinąć.

Grudzień pod względem warunków atmosferycznych był normalny i na ogół korzystny. W każdym tygodniu przez kilka dni panowały średnie mrozy i przez kilka dni temperatura była łagodna. Również co kilka dni były opady śniegu oraz deszczu. Stan ozimin nie uległ żadnej zasadniczej zmianie. Jakkolwiek oziminy nie były pokryte śniegiem, gdyż pokrywa śnieżna nieznacznej grubości przeleżała tylko przez kilka dni, to jednak naogół nie ucierpiały wskutek łagodnego powietrza.

Przebieg pogody w styczniu nie różnił się wiele od miesiąca poprzedniego. Stan wilgoci w glebie był normalny i dzięki łagodnej temperaturze było można w styczniu wykonywać jeszcze orki, tak, że już niewiele ich pozostało do uprawy wiosennej.

Luty natomiast był mroźny; temperatura nocą nieraz dochodziła do 20⁰ C. mrozu. Pod względem opadów miesiąc ten był niejednolity i obfitował w częste opady śnieżne, za wyjątkiem pierwszej dekady, w której panowała pogoda. Powietrze w tej dekadzie dla ozimin nie było korzystne, gdyż przy suchym mrozie panowały silne wiatry.

Warunki atmosferyczne w marcu dla rolnictwa były również bardzo niekorzystne. Ciągłe zmiany temperatury, w szczególności nocne mrozy, a w dzień ciepło, powodowały raptowne pogorszenie stanu ozimin, szczególnie pszenicy oraz późnych zasiewów żyta. Siewy jarych mogły być rozpoczęte dopiero w ostatnich dniach miesiąca. Opóźnienie to jest bardzo przykre, ponieważ uprawa nie będzie mogła tak szybko postępować z uwagi na lichy stan inwentarzy pociągowych, które w tym roku naogół słabo były odżywiane. Do wspomnianych trudności dochodzi jeszcze jedno bardzo ciężkie zjawisko, a mianowicie brak w wielu gospodarstwach ziarna na zasiewy wiosenne.

W roku sprawozdawczym działalność Wydziału Produkcji Rolnej i Referatu Ogrodnictwa polegała na wyjazdach służbowych i pracy biurowej.

A. Produkcja Rolna

Z polecenia Ministerstwa Rolnictwa Wydział Produkcji Rolnej delegował na każde wezwanie Okręgowego Urzędu Ziemskiego swego delgata do komisyj wyłączniowych z art. 5 ustawy o wykonaniu ref. rolnej, komisyj klasyfikacyjno-szacunkowych, przy likwidowaniu umów dzierżawnych na majątkach państwowych oraz w oszacowaniu nieruchomości, podlegających przymusowemu wykupowi. Przy wyjazdach tych zlustrowano 104 majątki ziemskie i sporządzono na miejscu obszerne protokóły. Pozatem delegat Wydziału uczestniczył w licznych posiedzeniach różnych komisyj Okręgowego Urzędu Ziemskiego.

Prócz tego w Wydziale wykonano 13 lustracyj majątków na wnioski właścicieli, 22 lustracyj różnych warsztatów rolnych na wnioski urzędów i sądów, przyczem wydano odpowiednie orzeczenia i opinje w różnych sprawach spornych.

Prace biurowe Wydziału znacznie się w roku sprawozdawczym zwiększyły, co wykazuje liczba korespondencji dziennika podawczego, wynosząca przeszło 3600.

Wydział Produkcji Rolnej, stojąc w kontakcie z rolnikami praktycznymi, dawał w wielu wypadkach tak pisemne, jak ustne porady fachowe z dziedziny uprawy roli, roślin itp. — przedewszystkiem małorolnym.

Niezależnie w sprawach egzekucyjnych złożono sądom wiele orzeczeń i zaświadczeń fachowych, oraz opinjowano kandydatury na rzeczoznawców sądowych w liczbie 88.

Celem umożliwienia dopływu kredytów rolniczych, wysyłano co miesiąc sprawozdanie do Banku Polskiego i Banku Gospodarstwa Krajowego odnośnie stanu zasiewów, zużycia nawozów sztucznych, oraz informowano te instytucje o ogólnem położeniu rolnictwa z uwzględnieniem przedewszystkiem ciężkich warunków kredytowych.

Dział informacyj o cenach transakcyjnych na ziemiopłody stale się rozwija wobec coraz większego zainteresowania. Liczba korespondencyj nadesłanych do Wydziału w tym dziale wynosiła 4.100.

B. Referat Ogrodnictwa

Urzędnicy Referatu w czasie sprawozdawczym odbyli następujące podróże służbowe: na wniosek Urzędu Wojewódzkiego zlustrowano parki, ogrody, sady i aleje w 46 majątkach państwowych,

celem oszacowania szkód, wyrządzonych przez mrozy. Przeprowadzono 49 lustracyj ogrodów, sadów, szkółek, alei i 8 podróży związanych z pomiarami terenów pod mające powstać nowe ogrody.

Sporządzono 13 planów sadów, 2 plany ogrodu warzywnego, 6 planów ogrodów ozdobnych, 1 plan parku miejskiego i 2 plany skwerów miejskich.

Na zebraniach Kółek Rolniczych wygłoszono 27 wykładów z dziedziny jedwabnictwa i ogrodnictwa. W związku z propagandą jedwabnictwa założono próbne hodowle jedwabników w 3 miejscowościach. Celem założenia i udzielenia porad przy prowadzeniu tych hodowli odbyto 10 podróży.

Na życzenie Kuratorjum Szkolnego zorganizowano 2 czterodniowe kursy ogrodnictwa w Janowcu celem spopularyzowania wiedzy ogrodniczej wśród nauczycieli szkół powszechnych. Kursy odbyły się na wiosnę i jesienią. Stosunkowo niska frekwencja — 12 słuchaczów — tłomaczy się tem, że nauczyciele zmuszeni są pokrywać koszty podróży i pobytu na kursach z własnych funduszów.

Wspólnie z W. T. K. R. zorganizowano 17 trzy-dniowych kursów ogrodniczych w niżej podanych miejscowościach. Wiosną 1931 roku w Luboszu pow. Czarnków, w jesieni 1931 r. w Drawsku pow. Czarnków, w Rosku, Gębicach pow. Czarnków, w Miejskiej Górce pow. Rawicz, w Kruszewie pow. Czarnków. W I kwartale 1932 r. w Kcyni, w Śremie, Rawiczu, Krotoszynie, Strzelnie, Kościanie, Żninie, Pniewach, Pleszewie, Inowrocławiu, Nowym Tomyślu i 1 kurs jedno-dniowy w Kępnie. Frekwencja na kursach wynosiła przeciętnie 70 osób.

Prócz tego jeden z urzędników Referatu Ogrodnictwa brał udział jako prelegent w jedno-dniowych kursach pszczelniczo-ogrodniczych, które odbyły się w Gębicach, Mogilnie i Trzemesznie.

W roku sprawozdawczym uporządkowano t. j. przeprowadzono czyszczenie pni, koron i spryskiwanie drzew w 69 różnych ogrodach: 5860 drzew owocowych, 1138 krzewów owocowych i ozdobnych, nie licząc pracy przy uporządkowaniu żywopłotów, okulizowaniu drzew owocowych i sadzeniu drzew.

W jesieni 1931 r. założono na wniosek Okręgowego Urzędu Ziemskiego w 20 miejscowościach 173 ogrody owocowe przy nowo powstałych osadach. W ogrodach tych posadzono 7996 drzew owocowych i 5434 krzewów owocowych. Przy sadzeniu stosowano odmiany doboru wielkopolskiego, przyczem dobierano odmiany tak, że powtarzają się one u poszczególnych osadników. W przyszłości umożliwi to zorganizowanie na wzór amerykański wspólnej sprzedaży owoców za pośrednictwem spółdzielni obejmującej producentów owoców.

Państwowy Bank Rolny otworzył w roku ubiegłym kredyt 40.000 zł na zakup drzew owocowych. Wielkopolska Izba Rolnicza zaopinjowała w szczególności małorolnym 39 podań na łączną kwotę 40.000 zł.

Współpraca Referatu Ogrodnictwa z Wielkopolskim Związkiem Towarzystw Ogrodniczych była nadal kontynuowana. W dalszym ciągu prowadzono kwalifikowanie i rejestrowanie zakładów ogrodniczych na terenie województwa poznańskiego. Ogólna ilość dotąd zarejestrowanych zakładów ogrodniczych i ogrodników zakwalifikowanych do kształcenia uczniów ogrodniczych wynosi 232.

W roku sprawozdawczym liczba zarejestrowanych w Wielkopolskiej Izbie Rolniczej uczniów ogrodniczych wynosi 132.

Egzaminy dla uczniów odbyły się wiosną i jesienią w Poznaniu, Lesznie, Inowrocławiu oraz 1 egzamin w Jarocinie (wiosną). Do egzaminu przystąpiło 170 uczniów, z których złożyło egzamin 149 uczniów. Z tych 19 uczniów otrzymało nagrody za dobre wyniki egzaminów.

Na zebraniu Komisji Ogrodniczej w dniu 26 stycznia 1932 r. uchwalono m. in. stworzenie Komitetu dla spraw praktycznego kształcenia ogrodniczego. W skład Komitetu weszli przedstawiciele Wlkp. Izby Rolniczej, Wlkp. Związku Tow. Ogrodniczych i delegat Urzędu Wojewódzkiego. Do kompetencji Komitetu należy kwalifikowanie ogrodników zawodowych i gospodarstw ogrodniczych, upoważnionych do praktycznego kształcenia uczniów ogrodniczych; wydawanie przepisów odnośnie najwyższej ilości uczniów, kształcących się w jednym zakładzie ogrodniczym i opracowanie kontraktów, regulujących prawa i obowiązki kierownika zakładu ogrodniczego i jego ucznia; ustalenie czasu trwania nauki praktycznej; wyznaczenie członków komisji egzaminacyjnej; ustalenie regulaminu, tematów i terminów egzaminów oraz urządzanie dokształcających kursów ogrodniczych. W ostatnim kwartale odbyły się 2 zebrania Komitetu i 1 zebranie komisji egzaminacyjnej celem przygotowania wiosennych egzaminów dla uczniów ogrodniczych.

Na wyżej wspomnianem zebraniu Komisji Ogrodniczej utworzono Podkomisję Sadowniczą i Podkomisję do doświadczeń z warzywami.

Celem Podkomisji Sadowniczej jest praca nad rozwojem sadownictwa w województwie poznańskiem.

Podkomisja do doświadczeń z różnemi warzywami urządziła 2 zebrania, na których uchwalono przeprowadzić doświadczenia z fasolą, grochem, kapustą i pomidorami.

X.

Zakłady Ogrodnicze w Janowcu

W roku sprawozdawczym personel Zakładów Ogrodniczych w Janowcu składał się z 1 kierownika, 1 starszego pomocnika. 3 pomocników ogrodniczych, 1 książkowej i 2 uczniów ogrodniczych. Z dniem 1 lutego 1932 r. zwolniono dwóch pomocników ogrodniczych, wobec czego w przyszłości tylko dwaj pomocnicy będą czynni. Redukcja tego personelu spowodowana jest zmniejszeniem się pracy w szkółce, w której stan szczepów z roku na rok się zmniejsza.

Jak w latach ubiegłych — tak też w roku 1931 urządzone były w Janowcu dwa kursy dla nauczycieli szkół powszechnych. Na kursach tych wykładał personel Referatu Ogrodnictwa Wlkp. Izby Rolniczej.

Hodowla jedwabników prowadzona w roku 1931 z 10 gramów greny rasy Gran Sasso, dała następujące wyniki: Przystąpiono do ożywiania jajeczek w dniu 27 maja. Gąsienice zaczęły tworzyć oprzędy dnia 5 lipca. Ostatnie gąsienice weszły na oprzędniki 17 lipca. Jako materjał na oprzędniki używane były harmonijki papierowe oraz gałązki brzozy i dębu. Do zbioru oprzędów przystępowano w czasie od 15 do 27 lipca. Waga świeżych oprzędów wynosiła 9 kg — w stanie suchym: 3 kg i 70 gr. Stacja Jedwabnicza w Milanówku uznała oprzędy za ładne. Pustych oprzędów było 880 gr. Z chorób występowały: martwota i w mniejszej mierze żółtaczka. Wartość oprzędów wysłanych na sprzedaż do Milanówka wynosiła: 63,60 zł. Na podstawie tak małego doświadczenia oczywiście nie można wyciągnąć wniosków ostatecznych co do znaczenia jedwabnictwa dla rolnika polskiego. Nie ulega jednak wątpliwości, że hodowla jedwabników wymaga staranności, pracy sumiennej i zrozumienia dla potrzeb tych owadów. Zalet tych daremnie szukać będziemy u dzieci, starców lub ludzi zniedołężniałych. Dlatego też jedwabnictwo nie jest zajęciem, któremu prawie każdy poświęcić się może. Zaznaczyć też trzeba, że do hodowli tej potrzeba dosyć dużo jasnego, należycie nagrzewanego pomieszczenia.

Dość obfity był plon porzeczek, dochodzący do 324 ctr. W porównaniu z latami ubiegłemi był to najlepszy dotychczas osiągnięty plon. Jeśli wziąć pod uwagę, że 5 lat temu plon tejże ilości krzewów wynosił 180 ctr, przyznać trzeba, że kopcowanie krzewów owocowych, stosowane w Zakładach Ogrodniczych w Janowcu, daje poważne zwiększenie się plonu. Szkoda, że właściciele sadów z tego doświadczenia dotychczas wcale nie korzystają. Kryzys, na który powszechnie się narzeka, spowodował niebywały dotychczas spadek cen porzeczek, co było powodem, że dochód z porzeczek, mimo podwyższenia się plonu, znacznie się zmniejszył.

Posadzone w poprzednich latach krzewy owocowe rozwinęły się dość dobrze i już na rok 1932 zapowiadają pewien, choć mały, plon.

Urodzaj owoców w roku ubiegłym był średni. Część drzew owocowych, które ucierpiały od mrozów zimy r. 1928/29 jeszcze i w roku sprawozdawczym uschły. Wogóle trzeba przewidzieć, że i w przyszłości przez mrozy uszkodzone drzewa jeszcze zamierać będą.

Ciekawe są pod tym względem cyfry, wykazujące w jakiej mierze dotychczas niektóre rodzaje i odmiany drzew wymarzły. Z 64 wysokopiennych, szczepionych na przewodniej, jabłoni „Boskoop“ pozostało 35; z 16 „Złota Reneta“ zostało 10; z 19 „Jakób Löbel“, szczepionych na przewodniej, nie pozostało żadne drzewo. Z 4 grusz wysokopiennych Bergamotek jesiennych pozostały 4; z 4 wysokopiennych grusz „Dobra Szara“ pozostały 3; z 32 śliw „Renkloda Zielona“ pozostało 10 drzew. Obserwacje nad zamieraniem drzew owocowych, uszkodzonych przez mrozy będzie się dalej prowadzić. Opublikowanie tych obserwacyj przewiduje się w przyszłym roczniku W. I. R. Przeprowadzanie takich obserwacyj w poważniejszych sadach wielkopolskich jest pożądane, bo może rolników uchronić od popełnienia błędów przy doborze odmian, temwięcej, że skądinąd robione są wysiłki, aby na podstawie tylko teoretycznych rozumowań narzucać Wielkopolsce mało odporne odmiany, jak np. wspomniany „Jakób Löbel“.

W sadzie zastosowano podsiewanie gleby roślinami ocieniającemi, przeznaczonemi na zielony pognój. W lipcu zasiano mieszankę gorczycy, facelji, seradeli i grochu. Nie wszędzie mieszanka ta udała się dobrze. Najgorzej wyglądały rośliny pod koronami drzew, gdzie dla braku światła i wilgoci niedostatecznie się rozwinęły. W miejscach dostępnych dla wilgoci i światła rozwój roślin był ładny. W tych miejscach też, gdy nastały mrozy, gleba najdłużej pozostała nieprzemarznięta. Wiosną zielony pognój przyorano planetami. O wartości tej metody uprawy ziemi w sadach polskich dopiero po doświadczeniach wieloletnich można wydać sąd

decydujący. Sam fakt, że w Ameryce w ten sposób ziemię się uprawia, nie dowodzi jeszcze, że jest to bezwzględnie najlepszy sposób uprawy gleby pod drzewami. Nie trzeba bowiem zapomnieć, że klimat amerykański, a szczególnie opady deszczowe nie we wszystkiem są podobne do klimatycznych warunków wielkopolskich. Nie ulega jednakże wątpliwości, że rośliny pod drzewami, jako zielony pognój posiane, wzbogacają glebę w próchnicę, co jest ważne szczególnie tam, gdzie się stosuje zbyt mało nawozów naturalnych. Pozatem uprawa ta będzie tańsza, aniżeli stosowanie wielokrotnych spulchnień gleby planetami lub ręcznemi narzędziami.

Jako środek ochronny przeciwko chorobom i szkodnikom zimową porą zastosowano spryskiwanie drzew owocowych 15%-owym roztworem karbolineum „Arbosalus". Przeciwko monilji na wiśniach używano latem 1% ciecz bordoską. Cieczą spryskiwano też jabłonie i grusze przeciwko grzybkowi czarnemu. Przeciwko gąsienicom brzącznika agrestu stosowano z bardzo dobrym skutkiem zieleń paryską w stężeniu 100 gr na 1 litr wody z dodatkiem 125 gr wapna palonego. Mączniaka agrestu zwalczano obcinaniem zimową porą czubków gałązek i paleniem ich. Latem spryskiwano ½-procentowym roztworem sody krystalicznej.

W szkółce drzew owocowych wykonano jeszcze okulizowanie tych dziczków, które w latach ubiegłych się nie przyjęły. Zaszczepiono również kilka tysięcy czereśni i wisien. Tereny wolne od szczepów służyły do hodowli krzewów owocowych specjalnie porzeczek, z których w roku sprawozdawczym zrobiono 25.000 sadzonek. Sprowadzono też sadzonki wikliny w odmianach najwięcej zalecanych do szerszej uprawy.

Ponieważ projektuje się przeniesienie Zakładów Ogrodniczych Wielkopolskiej Izby Rolniczej z Janowca do Pętkowa, posadzono w Pętkowie 16.000 dziczków drzew owocowych i wykonano zasiew nasion owocowych, z których wyprodukowane będą dziczki do dalszego obsadzenia kwater szkółkowych.

XI.

Wydział Nasienny

Kryzys, który opanował wszystkie gałęzie naszego gospodarstwa narodowego, w szczególności zaś rolnictwo, odbija się bodaj że najsilniej na produkcji roślinnej. Wywołuje on wielki zamęt w płodozmianach i zmusza rolnika do uprawy tych roślin, które chwilowa konjunktura podniosła do wyższego poziomu cen. Rzecz jasna, że taka gospodarka, oparta na systemie „z dnia na dzień" łatwo się załamuje, tembardziej, że opiera się często na uprawie roślin mało albo wcale rolnikowi nieznanych. Dzieje się to wszystko kosztem tych roślin, które są fundamentalną podstawą wytwórczości rolniczej, a więc zbóż kłosowych i częściowo ziemniaków.

Sytuacja pogarsza się jeszcze temwięcej, że rolnik ogranicza się do minimum w wysiewie uszlachetnionych nasion. Wprawdzie chwilowo chroni go to od wydatku na zakup tychże, ale za to naraża w bliskiej przyszłości na spadek wysokości plonu, a temsamem na zniżkę dochodów. Krótkowzroczna ta polityka, która kosztem chwilowej oszczędności obniża poziom gospodarstwa, wyraźnie je ekstensyfikuje. Ma to jeszcze jedną złą stronę, a mianowicie słabe zużycie uszlachetnionych zbóż wpływa na zamieranie hodowli, prowadzących pracę nad uszlachetnianiem. Jeżeli rolnicy będą taką politykę nadal stosować, może dojść do tego, że krajowe hodowle zbóż znikną poprostu z powierzchni życia i skoro nadejdą lepsze czasy, będziemy zmuszeni sprowadzać uszlachetnione nasienie z zagranicy, płacąc oczywiście drogie ceny i ponosząc ryzyko z powodu nieprzystosowania do naszego klimatu i warunków glebowych.

CZYNNOŚCI WYDZIAŁU

Kontrola Hodowli Roślin i materjałów hodowlanych oraz prowadzenie Rejestru odmian oryginalnych.

Na terenie Wielkopolski istnieją następujące hodowle roślin:

1. Antoniny z filjami w Kurzejgórze, Szelejewie i Kąkolewie. Własność Sandomiersko-Wielkopolskiej Hodowli Nasion S. A. W Rejestrze: pszenica ozima Antonińska Wysokolitewka, Antonińska Konstancja, Antonińska Wczesna, żyto Szczodrowskie, jęczmień Antoniński Browarniany, Szelejewski Browar-

niany, owies Antoniński Biały i Antoniński Żółty, buraki cukrowe.

2. Chrząstowo — własność p. Gerstenberga. W Rejestrze groch Folger Zielony Gerstenberga.

3. Gola — własność p. E. Potworowskiego. W Rejestrze żyto Golskie, jęczmień Hanna sel. z Goli.

4. Góreczki — własność p. Laschke'go. W Rejestrze jęczmień — orkisz Tybetański, kukurydza Górecka Złota.

5. Kleszczewo — własność sukcesorów śp. Hildebranda. W Rejestrze pszenica ozima Książę Hatzfeld, Biała B, oraz I. R. — żyto Zeelandzkie, pszenica jara Ostka Hildebranda oraz S. 30. — jęczmień Hanna Hildebranda i Elka Hildebranda, groch Wiktorja żółty Hildebranda.

6. Koninko — własność p. Hageny. W Rejestrze ziemniaki Szafranki.

7. Łagiewniki — własność p. F. Przyłuskiego. W Rejestrze groch Wiktorja sel. Łagiewnickiej i jęczmień ozimy Mamut.

8. Markowice — własność p. C. Heydebrecka. W Rejestrze pszenica ozima Edel Epp Markowicka.

9. Poniec-Wydawy — własność p. W. Mycielskiego. W Rejestrze ziemniaki Wielkopolanka, Bursztynki, Wilejka, Prezydent, Znieckie Żółte.

10. Poznań-Sołacz — własność Uniwersytetu Poznańskiego. W Rejestrze pszenica ozima O. S. inż. Jakowskiego.

11. Rogalin z filją w Jeżewie — własność p. R. Raczyńskiego. W Rejestrze żyto Rogalińskie, łubin Rogaliński Wąskolistny, len Wielkolen Rogaliński, ziemniaki Gedymin, Jaskier, Mona, Palatyn, Tango, Topaz, Topór, Ursus, Nr. 543.

12. Rucewko — własność p. inż. K. Putza. W Rejestrze pszenica ozima Raciniewska, żyto Putza, jęczmień Putza i jęczmień Teresa.

13. Rucewo — własność p. W. Hoffmanna i Ski. W Rejestrze buraki cukrowe.

14. Słupia Wielka — własność p. Blecker-Kohlsaat'a. W Rejestrze buraki pastewne Substancja.

15. Sobótka — własność p. A. Stieglera. W Rejestrze pszenica ozima Stieglera 22, Sobótka i Zwycięska, pszenica jara Czerwona Bezostna, jęczmień Cesarski, owies Duppauski, rzepak ozimy Sobótka, ziemniaki Cesarska Korona i Wohltmann 34.

16. Więcławice — własność firmy K. Buszczyński i Synowie. W Rejestrze pszenica ozima Ostka Więcławicka i Kujawianka, owies Najwcześniejszy Niemierczański, buraki cukrowe.

17. Włoszanowo — własność S. A. Siew. W Rejestrze pszenica ozima Dobrochna, Jasnocha, Bożena, żyto Włoszanowskie, łubin Włoszanowski Białoziarnisty Wąskolistny, ziemniaki Włoszanowskie Nr. 12 i Włoszanowskie Nr. 112.

18. Wronów — własność p. F. Claassen'a. W Rejestrze groch Perła Wronowska.

Hodowle Roślin odczuwają najwięcej obecny kryzys, ponieważ nakłady w hodowli są stałe i bardzo kosztowne, zbyt zaś minimalny.

Doświadczenia odmianowo-porównawcze.

Wydział przeprowadza następujące doświadczenia: 1. z nowowyhodowanemi w Wielkopolsce odmianami żyta, pszenicy ozimej, jęczmienia jarego, owsa, grochu i ziemniaków, zgłoszonemi do rejestru odmian oryginalnych, 2. z odmianami zbóż pochodzenia zagranicznego, w celu stwierdzenia ich wartości gospodarczej, decydującej o przyjęciu do uznawania, 3. t. zw. doświadczenia ekonomiczne z odmianami pszenicy i żyta, mające na celu wybadać, która z danych odmian pszenicy nadaje się do uprawy na glebach żytnich.

W roku sprawozdawczym przeprowadzono następujące doświadczenia:

z pszenicą ozimą . . (9 odmian krajowych)	w 9 pkt.,	nadeszły	sprawozdania	z 9 pkt.
z pszenicą ozimą . . (6 odm. zagr. i 1 kraj.)	w 7 „	„	„	z 4 „
z żytem . . . . . (7 odm. kraj. i 1 zagr.)	w 9 „	„	„	z 8 „
z pszenicą i żytem . . (t. zw. ekonomiczne z 3 odm. kraj. żyta i 4 odm. kraj. pszenicy)	w 7 „	„	„	z 3 „
z jęczmieniem jarym . (6 odm. kraj. i 1 zagr.)	w 6 „	„	„	z 6 „
z owsem . . . . . . (1 odm. kraj. i 5 zagr.)	w 6 „	„	„	z 6 „
z grochem . . . . . . (5 odm. kraj. i 2 zagr.)	w 5 „	„	„	z 4 „
z ziemniakami . . . . (11 odm. w 3 serjach, po 11, po 5 i po 5)	w 12 „	„	„	z 10 „

Ogólne zestawienia wyników tych doświadczeń ukażą się w przyszłorocznem sprawozdaniu Izby.

Uznawanie ziemiopłodów.

W roku 1931 przeprowadził Wydział Nasienny uznawanie w 212 majątkach na obszarze 5.806,05 ha. W porównaniu z rokiem ubiegłym ilość majątków zmalała o 29 — (12%), obszar zaś uznawanych ziemiopłodów o 1.771 ha czyli o 23,4%. Spadek ten datuje się już od roku 1929 tj. od chwili kiedy kryzys zaczął się w rolnictwie wyraźnie zaznaczać. W cyfrach przedstawia się to następująco w porównaniu do roku „przedkryzysowego“ 1928.

Rok	Ilość majątków		Ogólny obszar wszystkich ziemiopłodów podanych do uznania		Obszar zbóż motylkowych, oleistych, warzyw i traw podan. do uznania		Obszar ziemniaków podanych do uznania	
	ilość	%	ha	%	ha	%	ha	%
1928	314	100,00	13632,61	100,00	12386,06	100,00	1246,55	100,00
1929	279	88,80	10481,75	76,90	9277,10	74,90	1204,65	96,60
1930	241	76,70	7577,00	55,60	6338,61	51,20	1238,39	99,30
1931	212	67,50	5806,05	42,60	4035,32	32,60	1770,73	142,10

Jak z zestawienia wynika, zastosowanie uszlachetnionych zbóż maleje gwałtownie. Obszar uznanych ziemnaków utrzymał się przez 3 lata nieomal na stałym poziomie, w ostatnim zaś roku wzrósł prawie o połowę. Mimo, że jest to wybitnie wzrost konjunkturalny, należy przypuszczać, że zbyt duży spadek nie nastąpi. Wpływa na to istniejący eksport i duże możliwości jego wzrostu.

Liczba majątków produkujących uszlachetnione nasiona nie zmalała w tym samym stopniu co areał uznanych zbóż. Natomiast przeciętny obszar obsiany uszlachetnionem nasieniem zmniejszył się w poszczególnych majątkach przeszło o połowę.

Uznawanie przeprowadzali: naczelnik i referent Wydziału Nasiennego, 17 dyrektorów i nauczycieli szkół rolniczych Izby, 2 przedstawicieli Polsko-Szweckiej Hodowli Nasion „Svalöf“, 2 przedstawicieli Wydziału Chorób Roślin Państw. Instyt. Nauk. Gosp. Wiejsk. w Bydgoszczy, 2 przedstawicieli „Stacji Ochrony Roślin Wlkp. Izby Roln. oraz 1 członek „Cerelity“ — łącznie 26 osób.

Komisja Uznaniowa Izby Rolniczej odbyła 2 posiedzenia, przeglądając i zatwierdzając protokóły uznaniowe.

Ogólne zestawienia dotyczące uznawanych ziemiopłodów są ujęte cyfrowo w następujących 2 tablicach:

6*

Nr. b.	Obszar ziemiopłodów uznawanych w r. 1931					
	Gatunek	Ilość odmian	Obszar podany do uznania w ha	Obszar definitywnie uznany w ha	Obszar zdyskwalifikowany w ha	Obszar zdyskwalifikowany w %
1	Żyto	12	1385,75	1219,75	166,00	11,99
2	Rzepak ozimy	2	56,00	23,00	33,00	57,93
3	Pszenica ozima	36	1051,00	891,75	159,25	15,13
4	Jęczmień ozimy	3	37,00	37,00	—	—
5	Pszenica jara	9	192,45	161,45	31,00	16,09
6	Jęczmień 2-rzęd.	20	432,75	363,75	69,00	15,94
7	Jęczmień 4-rzęd.	2	21,50	21,50	—	—
8	Owies	16	456,62	355,75	100,87	22,09
9	Groch	7	269,75	227,50	42,25	15,66
10	Buraki pastewne	6	52,25	41,25	11,00	21,05
11	Łubin wąskolistny	3	14,00	9,00	5,00	35,71
12	Wyka siewna	1	5,00	5,00	—	—
13	Bobik polny	1	2,50	2,50	—	—
14	Marchew pastewn.	3	12,50	7,50	5,00	40,00
15	Koniczyna biała	1	1,00	1,00	—	—
16	Mak	1	4,00	4,00	—	—
17	Len	2	7,00	2,00	5,00	71,43
18	Kukurydza	5	15,25	6,00	9,25	60,65
19	Trawy	12	16,78	16,78	—	—
20	Warzywa i inne	31	2,22	0,01	2,21	99,55
21	Ziemniaki	92	1770,73	1496,79	273,94	15,46
	Ogółem:	265	5806,05	4893,28	912,77	15,72

Szczegółowe wykazy uznawanych ziemiopłodów, normy użytkowe zbóż uznanych oraz skład chemiczny odmian zbóż, badanych w doświadczeniach, zostaną ogłoszone w przyszłorocznem sprawozdaniu Izby.

Komisja Nasienna.

Komisja Nasienna Izby Rolniczej odbyła 3 posiedzenia, dnia 7 maja i 11 sierpnia 1931 r. oraz 28 stycznia 1932 r. Tematem obrad były następujące sprawy: 1. zmiana przepisów uznaniowych Izby oraz uchwalenie dodatkowych przepisów uznaniowych dotyczących standaryzowanych sadzeniaków ziemniaczanych, 2. zao-

Stosunek procentowy poszczególnych przyczyn dyskwalifikacji.

Gatunek	Wycofano w czasie inspekcji lub nie nadesłano prób do analizy	Zanieczyszczenie obcemi gatunkami, odmianami lub nietypowemi	Brak zabezpieczenia przed skrzyżowaniem lub pomieszaniem	Porażenie głównią pyłkową lub śniecią	Inne choroby (Ophiobolus, cladosporium, erisiphe, puccinia, uromyces)	Choroby wirusowe	Inne choroby (phytophtora, rhisoctonia, zgorzel podstawy łodyg, alternaria, mokra zgnilizna bakt. fuzarjoza, żel. plamistość	Ujemny wynik analizy
Żyto	30,77%	—	35,62%	—	—	—	—	33.61%
Rzepak ozimy . .	100,00%	—	—	—	—	—	—	—
Pszenica ozima . .	61.66%	14,60%	—	16,66%	—	—	—	7,08%
Pszenica jara . . .	90,31%	—	—	9,69%	—	—	—	—
Jęczmień jary . . .	57,28%	—	—	14,43%	—	—	—	28,29%
Owies	65,91%	—	—	4,94%	—	—	—	29,15%
Groch	33,14%	—	5,87%	—	18,97%	—	—	42,02%
Buraki pastewne . .	81,80%	18,20%	—	—	—	—	—	—
Łubin wąskolistny .	100,00%	—	—	—	—	—	—	—
Marchew pastewna .	100,00%	—	—	—	—	—	—	—
Len	100,00%	—	—	—	—	—	—	—
Kukurydza	21,63%	—	—	—	—	—	—	78,37%
Warzywa i inne . .	100,00%	—	—	—	—	—	—	—
Ziemniaki	11,52%	7,24%	—	—	—	49,68%	31,56%	—

pinjowanie stawek celnych na uszlachetnione ziemiopłody w nowym projekcie taryfy celnej, 3. ustalenie cen orjentacyjnych za uznane zboża ozime, jare i ziemniaki, 4. ustalenie planu propagandy uszlachetnionych ziemiopłodów ozimych i jarych wśród włościan, 5. ustalenie planu doświadczeń odmianowych w kraju i zagranicą, 6. zaopinjowanie projektu opłat licencyjnych dla hodowców z tytułu prawa autorskiego, 7. plan współpracy z Wydziałami Powiatowemi w dziedzinie rozdziału uszlachetnionych ziemiopłodów wśród włościan, 8. zaopinjowanie projektu Aneksu do Rejestru dla ziemniaków selekcjonowanych krzakowo, 9. zaopinjowanie projektu Regulaminu ogólno-państwowych doświadczeń odmianowych. Pozatem Komisja omówiła jeszcze wiele innych spraw drobniejszej wagi. Na posiedzeniach Komisji Nasiennej był obecny również przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego.

Kurs zwalczania chorób ziemniaków.

Dnia 19 i 20 czerwca 1931 r. odbył się w Bydgoszczy kurs zwalczania chorób roślin, w którym wzięli również udział wszyscy inspektorowie zatrudnieni przy uznawaniu roślin na terenie województwa poznańskiego jakoteż kilku hodowców ziemniaków z Wielkopolski. Kurs ten odbył się pod egidą Biura Współpracy z Inspektorami Rolnymi przy Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. Wykładowcami byli kierownik i 2 asystentów Wydziału Chorób Roślin Państw. Inst. Nauk. Gosp. Wiejsk. w Bydgoszczy. W programie kursu uwzględniono choroby nadziemnych części krzów ziemniaczanych, choroby kłębów ziemniaczanych oraz szkodliwe owady, występujące na ziemniakach, pozatem także środki chemiczne służące do zaprawiania nasion przeciwko chorobom. Równocześnie zwiedzono zbiory i ogród doświadczalny Wydziału Chorób Roślin. Na zakończenie kursu odbył Naczelnik Wydziału Nasiennego doroczną konferencję z inspektorami, omawiając całokształt spraw dotyczących uznawania. Kursy takie mają się odbywać co trzy lata.

Selekcja krzów ziemniaczanych.

Pod kierunkiem Wydziału Nasiennego przeprowadzają selekcję krzów ziemniaczanych dyrektorowie szkół rolniczych Izby w liczbie 11 osób. Selekcję przeprowadzono w 23 majątkach, a podległo jej 29 odmian ziemniaków. System selekcji polega na wyborze kilkudziesięciu pojedyńczych krzów, odznaczających się plennością, zdrowotnością i typowością oraz na szybkiem rozmnożeniu ich potomstwa. Metoda to prosta, niedroga i nie wymagająca wielkich nakładów ani stałego personelu fachowego. Nie posiada ona pretensji do tytułu systematycznej ścisłej selekcji indywidualnej, lecz zadaniem jej jest ulepszyć, uprawiany w danem

gospodarstwie materjał pod względem zdrowotności, plenności i czystości odmianowej w sposób tani i krótki.

Selekcję przeprowadzono w następujących majątkach: Białcz, Dobrzyniewo, Domanin, Drążno, Gołaszyn, Gołębowo, Gorazdowo, Józefinowo, Kobylin-Stary, Koninko, Lucim, Łabiszynek, Markowo, Młynkowo, Popówko, Rucewko, Sobiejuchy, Strzyżewice, Stępuchowo, Tursko, Uchorowo, Wituchowo i Żabiczyn.

Selekcji podlegały odmiany: Alma, Beseler, Cellini, Centifolia, Cesarska Korona, Citrus, Deodara, Early Rose, Prof. Gisevius, Gloriosa, Hindenburg, Industria, Jubel, Juli, Kartz v. Kameke, Max Delbrück, Modell, Odenwälder Blaue, Parnassia, Paul Wagner, Pepo, Preussen, Ragis X, Rosafolia, Silesia, Sickingen, Up to date, Weltwunder i Wohltmann.

Propaganda uszlachetnionego nasiennictwa wśród włościan.

Począwszy od roku 1924 aż do jesieni 1930 zakupowała Izba uszlachetnione nasiona i ziemniaki w hodowlach po pełnej cenie i rozdzielała je wśród dwuch włościan każdego powiatu po cenie konsumcyjnej. Od wiosny 1931 r. z powodu kryzysu i wynikłych stąd oszczędności budżetowych starała się Izba kupować uszlachetnione ziemiopłody od hodowców już tylko po cenie konsumcyjnej, wskutek czego zmalała ilość uszlachetnionych ziemiopłodów, nabytych w celu propagandy. Z drugiej strony włościanie obarczeni kryzysem nie tak chętnie zgłaszali się po zakup tych drobnych ilości jak w latach poprzednich. W porównaniu do roku ubiegłego przedstawia się przydział uszlachetnionych ziemiopłodów następująco:

Gatunek	Rok 1930	Rok 1931	Wysokość przydziału w kg
żyto	106	86	po 33 kg dla włościan czł. WTKR. po 33 kg dla osadników
pszenica ozima .	268	71	po 33 kg dla włościan czł. WTKR. po 33 kg dla osadników
jęczmień	29	49	po 33 kg dla włościan czł. WTKR. po 25 kg dla osadników
owies	37	66	po 40 kg dla włościan czł. WTK po 30 kg dla osadników
kukurydza . . .	164	250	po 0,8 kg dla włościan czł.WTRK. po 0,8 kg dla osadników
ziemniaki wczesne	66	31	po 50 kg dla włościan czł. WTKR.
ziemniaki późne .	69	71	po 200 kg dla włośc. czł. WTKR. po 100 kg dla osadników
Razem	744	624	

Rozdział dla osadników uskuteczniono w porozumieniu z Referatem dla Spraw Opieki nad Osadnikiem przy W. T. K. R.

Do propagandy użyto następujących odmian: Żyto Włoszanowskie, Rogalińskie i Golskie oryginalne, pszenica ozima Biała B. Hildebranda, Stieglera 22, Dańkowska Graniatka Janasza i Antonińska Wysokolitewka oryginalna, jęczmień Antoniński Browarniany, Browarniany Svalöf i Elka Hildebranda oryginalny, owies Antoniński Biały, Sobieszyński i Biały Orzeł Svalöf oraz Petkus Lochowa oryginalny, kukurydza Bydgoska Wczesna i Górecka Złota oryginalna, ziemniaki wczesne Juli Paulsena, późne Jubel Richtera sel. Uchorowskiej, Parnassia Kamekego, oryg. Preussen Modrowa II. odsiew, Włoszanowskie Nr. 12 oryg. i Włoszanowskie Nr. 112 oryg. — wszystkie odporne na raka ziemniaczanego.

Propaganda powyższa jest prowadzona w formie konkursów i każdy uczestnik jest zobowiązany nadesłać sprawozdanie z wyników na dostarczonym mu przez Wydział formularzu.

Wydział Nasienny przyszedł również z pomocą gminie Dębienko koło Stęszewa, dotkniętej klęską gradu w r. 1930, dostarczając jej na wiosnę 1931 r. 1500 kg jęczmienia Hanna Hildebranda oryg., 1300 kg owsa Petkus Lochowa oryg. i 1000 kg owsa Sobieszyńskiego I. ods. po cenie konsumcyjnej.

Współpraca z Wydziałami Powiatowemi.

Od jesieni 1931 r. weszła współpraca Izby z Wydziałami Powiatowemi w dziedzinie propagandy uszlachetnionych ziemiopłodów wśród włościan na realne tory. Akcja ta opiera się na następujących podstawach. Wydziały Powiatowe uruchomiają w swych budżetach pewne sumy, przeznaczając je na subwencje przy zakupie uszlachetnionych ziemiopłodów. Zgłoszenia na zakup zbierają od włościan dyrektorowie szkół rolniczych Izby lub prezesi powiatowi Wlkp. Kółek Rolniczych i nadsyłają je do Wydziału Nasiennego. Wydział ustala wraz z dyrektorami listę odmian, pośredniczy w zakupie i uskutecznia wysyłkę. W ten sposób otrzymują włościanie uszlachetnione ziemiopłody po cenie konsumcyjnej lub nawet niższej, zależnie od wysokości subwencji Wydziału Powiatowego. Sama zaś akcja zyskuje na zakresie obejmując szerokie tereny i dużą liczbę włościan.

W jesieni 1931 r. dostarczył Wydział na powyższych zasadach następujące ilości odmian zbóż ozimych:

Powiat Gniezno	żyta Włoszanowskiego oryg. . . .	1.650 kg
„ Jarocin	żyta Petkus Lochowa I. ods. . . .	3.250 „
	pszenicy Dańkowskiej Sel. I. ods.	1.750 „
„ Kępno	żyta Petkus Lochowa oryg. . . .	16.250 „
„ Koźmin	żyta Petkus Lochowa oryg. . . .	2.000 „
	pszenicy Stieglera 22 oryg. . . .	2.000 „
„ Odolanów	żyta Włoszanowskiego oryg. . . .	7500 „
„ Ostrów	żyta Włoszanowskiego oryg. . . .	3.000 „
	żyta Rogalińskiego oryg.	3.000 „
	żyta Zeelandzkiego oryg.	1.350 „
„ Poznań	żyta Włoszanowskiego oryg. . . .	5.600 „
	żyta Rogalińskiego	2.275 „
	pszenicy Edel Epp Markowickiej oryg.	440 „
	Razem:	50.065 kg

Ilość ta była przeznaczona na obsiew około 500 ha. Plon zebrany w roku 1932 musi być użyty nadal do siewu.

Współpraca z Przysposobieniem Rolniczem.

Naczelnik Wydziału zasiada w Radzie Przysposobienia Rolniczego Młodzieży Polskiej, służąc fachową pomocą. Wydział zaś dopomaga technicznie w zakupie i wysyłce ziemiopłodów przeznaczonych do konkursów. W r. 1931 zakupił Wydział i rozesłał 23 partje pszenicy jarej po 5 kg, 318 partyj ziemniaków odpornych na raka ziemniaczanego po 50 kg oraz pośredniczył przy zakupie nasion buraków pastewnych.

Propaganda nasiennictwa w kraju.

Dwukrotnie w roku ogłasza Wydział Nasienny katalogi uznanych na pniu ziemiopłodów ozimych i jarych w Poradniku Gospodarskim oraz w osobnych odbitkach.

Ceny orjentacyjne za uznane ziemiopłody oraz warunki dostawy i normy dobroci ogłasza się w całej prasie miejscowej. Oprócz tego raz do roku wydaje się katalog uznanych sadzeniaków ziemniaczanych w języku polskim i francuskim.

Naczelnik i referent Wydziału wygłosili w roku sprawozdawczym dwa odczyty na zebraniach Związku Ziemian i Kółek Rolniczych, trzy odczyty przez radjo oraz opublikowali pięć artykułów w Poradniku Gospodarskim. Komunikatów prasowych w sprawach nasiennictwa ogłosił Wydział 20.

Propaganda nasiennictwa zagranicą.

Kontynuując akcję, rozpoczętą na wiosnę 1931 r., zorganizował Wydział również w roku bieżącym cykl doświadczeń odmia-

nowych z ziemniakami polskiej hodowli w 9 stacjach doświadczalnych francuskich, 3 belgijskich i 2 szwajcarskich. Do doświadczeń we Francji wysłano ogółem 14 odmian w ilości 5818 kg, w Belgji 15 odmian w ilości 2100 kg, w Szwajcarji 7 odmian w ilości 977 kg.

Do doświadczeń tych włączono 6 odmian Hodowli Ziemniaków w Poniecu, 2 odmiany z Włoszanowa, 1 z Sobótki, 1 z Koninka, 1 z Rogalina i 4 odmiany Modrowa z Gwiździn na Pomorzu. Hodowle dostarczyły sadzeniaków bezpłatnie, opakowanie i transport do granicy danego państwa pokryła Izba ze swych funduszów.

Rejestr gospodarstw produkujących uszlachetnione ziemiopłody pod kontrolą Izby i statystyka uznanych ziemiopłodów.

Gospodarstwa produkujące uszlachetnione ziemiopłody pod kontrolą Izby dzielą się na 3 kategorje: I. gospodarstwa hodowlane, II. gospodarstwa nasienne i III. gospodarstwa reprodukujące. Z 212 gospodarstw stojących w r. 1931 pod kontrolą Izby należało do grupy hodowlanych 18, do nasiennych 56, do reprodukujących 138.

Rejestr powyższych gospodarstw jak również dokładną statystykę gatunków odmian i odsiewów, uznanych ziemiopłodów oraz obszaru zajętego nimi prowadzi Wydział m. in. do użytku Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, Urzędu Ziemskiego i Państwowego Banku Rolnego.

Zaświadczenia uznaniowe.

Wszelkie uznane przez Izbę ziemiopłody są zaopatrywane w zaświadczenia uznaniowe. Świadectwa te dla ziemiopłodów zbywanych wewnątrz kraju wystawia się w języku polskim, dla ziemiopłodów zaś przeznaczonych na eksport — w języku polskim i francuskim, niemieckim lub angielskim. Kartek uznaniowych na ziemiopłody wyprodukowane w r. 1931 wydano 56.287 sztuk. Oprócz tego wydał Wydział 313 zaświadczeń uznaniowych na całowagonowe partje sadzeniaków ziemniaczanych przeznaczonych do użytku wewnątrz kraju i 419 sztuk na eksport do Belgji, Francji i Szwajcarji.

Zaświadczenia na ulgowy przewóz koleją.

Z racji wykonywania kontroli nad produkcją uszlachetnionych ziemiopłodów wydaje Wydział Nasienny zaświadczenia na ulgowy przewóz ziemiopłodów wewnątrz kraju, upoważniające do 50%-owej zniżki. Świadectw tych wydano od 1 kwietnia 1931 r. do 31 marca 1932 r. 3584 sztuk na 6.283.163 kg.

Obrót uznanemi ziemiopłodami wykazuje niżej umieszczona tablica.

Gatunek ziemiopłodu (jare ze zbioru w 1930 r., ozime ze zbioru w 1931 r.)	Uznano q	Sprzedano q	Sprzedano %
Pszenica jara	3.485	848	24,33
Jęczmień jary . . .	7.855	3.263	41,54
Owies	9.474	4.148	43,78
Groch	8.070	1.581	19,58
Buraki pastewne . . .	1.705	1.110	65,10
Bobik polny	150	15	10,00
Kukurydza	216	54	25,00
Len	50	13	26,00
Ziemniaki	112.775	73.404	65,08
z tego:			
na użytek wewn. kraju	—	44.844	39,76
zagranicę	—	28.560	25,32
Żyto ozime	22.820	7.501	32,87
Pszenica ozima . . .	14.843	2.467	16,62
Jęczmień ozimy . . .	753	472	62,68
Rzepak ozimy	178	87	48,88

Kredyty na nasiennictwo.

Państwowy Bank Rolny uruchamiał co roku pewne sumy w postaci półrocznych kredytów, z których mogli korzystać nabywcy uszlachetnionych ziemiopłodów. Ponieważ jednak procedura, związana z ich uzyskaniem, jak również i konieczność udzielania gwarancji ze strony hodowców — producentów ziemiopłodów były zbyt uciążliwe, przeto z kredytów tych w kilku ostatnich sezonach prawie nikt nie korzystał. Wobec tego Państwowy Bank Rolny zaprzestał je wogóle uruchamiać. Kredyty te są jednak bardzo potrzebne i byłyby wykorzystywane, gdyby przepisy co do udzielania gwarancji obciążały nie producentów, lecz nabywców uznanych ziemiopłodów wzgl. instytucje handlowe.

Związek Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka Rzeczypospolitej Polskiej.

Związek powyższy został założony 19 września 1931 r. w formie Spółdzielni z ograniczoną odpowiedzialnością. Łączy on w sobie 38 członków, produkujących i przygotowujących do zbytu standaryzowane ziemniaki-sadzeniaki według specjalnie ułożonego standartu i pod kontrolą izb rolniczych.

Działalnością swoją obejmuje Związek narazie Wielkopolskę i Pomorze, w miarę zaś rozwoju obejmuje również i inne tereny Polski. Celem jego jest zbyt standaryzowanych sadzeniaków ziemniaczanych wyłącznie zagranicę.

Do czasu usamodzielnienia się Związku przyjęła nad nim opiekę Wielkopolska Izba Rolnicza, udzielając lokalu i prowadząc jego agendy zawodowe i początkowo nawet handlowe. Czynności te wykonuje cały personel Wydziału Nasiennego.

W pierwszym sezonie działalności Związku tj. na wiosnę 1932 wyeksportował Związek 8 wagonów standaryzowanych sadzeniaków ziemniaczanych z Wielkopolski i 5 z Pomorza. Stadjum organizacji i brak samodzielności nie pozwoliły Związkowi narazie wyeksportować więcej. Obecnie jednak organizacja postąpiła o tyle naprzód, że Związek może działać już na szeroką skalę, albowiem agendy handlowe będą wykonywane przez Centralę Rolników S. A. w Poznaniu, wyspecjalizowaną w eksporcie ziemniaków.

Związek Zawodowy Hodowców i Wytwórców Nasion i Ziemniaków „Cerelita".

Związek powyższy mieści się w gmachu Izby i korzysta z fachowej pomocy Wydziału Nasiennego, którego naczelnik, jako delegat Izby, jest stałym członkiem Zarządu.

Związek grupuje w sobie 59 członków producentów i 25 członków działaczy naukowych lub społecznych w dziedzinie rolnictwa. Zadaniem Związku jest podnoszenie kultury nasiennej, obrona interesów nasiennictwa i pośrednictwo zbytu uznanych ziemiopłodów, wyprodukowanych przez członków.

W roku sprawozdawczym odbył Związek 10 posiedzeń Zarządu, 3 posiedzenia miesięczne (ogólne), 3 Walne Zebrania oraz 12 zebrań Komisji.

Przy Związku utworzył się autonomiczny „Oddział Związku Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka" mający za zadanie tworzyć i popierać produkcję standaryzowanego sadzeniaka ziemniaczanego. Oddział ten odbył w roku sprawozdawczym 3 posiedzenia.

Dwa razy do roku urządza „Cerelita" jarmark nasienny. Pierwszy z nich odbył się w dniach 25 i 26 lutego, drugi w dniach 28 i 29 sierpnia 1931.

Tranzakcje zawarte za pośrednictwem „Cerelity" obejmują 38.825 kg zbóż i 204.200 kg ziemniaków.

Doświadczenia nad produkcją sadzeniaka ziemniaczanego, przeznaczonego na eksport.

Uniezależnienie się od pośrednictwa państw obcych, eksportujących ziemniaki z Polski stworzyło w następstwie specjalizację

odpowiedniej własnej marki dla wywożonego materjału. Związek Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka postanowił zająć się produkcją i eksportem towaru według specjalnie wprowadzonego standartu. Powstała stąd konieczność zbadania, czy i jakie metody uprawy, pielęgnacji, zbioru i przechowania standaryzowanego sadzeniaka są najlepsze i najopłacalniejsze.

Z inicjatywy Naczelnika Wydziału powstała specjalna Komisja Doświadczalna złożona z 7 osób i na posiedzeniu w dniu 12 marca 1932 r. ustaliła plan doświadczeń na rok 1932 włączając do niego wymienione wyżej zagadnienia. Doświadczenia te zostały założone w Hodowli Roślin S. A. Siew w Włoszanowie, w Hodowli Ziemniaków w Poniecu-Wydawach i w Stacji Doświadczalnej Izby w Pętkowie.

Związek Producentów Pieczarek „Psalcam".

Z inicjatywy Naczelnika Wydziału został założony Związek o powyższem brzmieniu, którego zadaniem jest popieranie rozwoju pieczarkarstwa, szerzenie wiedzy fachowej w tym zakresie, udzielanie porad oraz organizowanie zbytu pieczarek.

Związek powyższy został dołączony ze względów rzeczowych do Referatu Ogrodnictwa przy Wydziale Produkcji Roślinnej.

Związek Wytwórców Jęczmienia Browarnego Zachodniej Polski.

Aczkolwiek rolnictwo Zachodniej Polski posiada sprzyjające warunki do produkcji jęczmienia, to jednak nie mogło ono zająć dotychczas odpowiedniego miejsca w eksporcie jęczmienia browarnego zagranicę mimo opłacalności tego eksportu. Powodem tego jest z jednej strony duża ilość odmian uprawianych różnemi metodami, z drugiej zaś brak jednolitego towaru w dużych partjach.

Potrzeba poprawienia tego stanu rzeczy stała się w ostatnich czasach konieczną i w końcu z inicjatywy Naczelnej Organizacji Zjednoczonego Przemysłu i Rolnictwa Zachodniej Polski przy czynnym poparciu Wielkopolskiej Izby Rolniczej utworzył się Komitet Organizacyjny Związku Producentów Jęczmienia Browarnego. Komitet ten zabrał się intensywnie do pracy, a bezpośrednim wynikiem jego działalności było zorganizowanie „Pierwszego Pokazu Jęczmienia Browarnego" pod protektoratem Wielkopolskiej i Pomorskiej Izby Rolniczej. Pokaz ten odbył się w gmachu Izby w dniach 28. i 29. 10. 1931 r., a celem jego było zainteresowanie producentów jęczmienia potrzebą organizacji oraz zwrócenia na organizujący się Związek uwagi przemysłu browarnego i odpowiedniej gałęzi kupiectwa.

Pokaz jęczmienia browarnego był połączony z premjowaniem wystawionych prób, których było ogółem 89. W tem było reprezentowanych 8 różnych odmian, najliczniej zaś odmiana Hanna.

Premjowanie odbyło się na zasadzie wyników chemicznej i jakościowej analizy ziarna, które zostały wykonane przez Zakład Fizjologji Roślin i Chemji Rolnej U. P. Punktację i przyznanie premij przeprowadziła komisja sędziowska, złożona z przedstawicieli nauki rolniczej, organizacyj rolniczych, przemysłu browarnego i kupiectwa. W komisji powyższej brał udział Naczelnik Wydziału. Wszystkie próby jęczmienia jak również wyniki poszczególnych analiz były oznaczone anonimowo numerami, co zapewniało bezstronność oceny i przyznawania premij.

Premjami nagrodzono 22 próby. Pierwsze 3 otrzymały dyplom wzgl. złote duże medale oraz nagrody pieniężne, 5 następnych nagrodzono małemi złotemi medalami, wreszcie 14 ostatnich małemi srebrnemi medalami.

Dyplom został udzielony przez Związek Browarów Ziem Zachodnich, nagrody pieniężne przez Związek Eksporterów Zboża R. P. (300 zł) i Centralę Rolników S. A. w Poznaniu (300 i 200 zł), medale przez Wielkopolską i Pomorską Izbę Rolniczą.

Pokaz osiągnął całkowicie wytknięty sobie cel, a zakończeniem jego było utworzenie Związku Wytwórców Jęczmienia Browarnego Zachodniej Polski. Zadania Związku ujęto następująco: organizowanie producentów jęczmienia browarnego w lokalne koła, podniesienie i ujednolicenie metod produkcji jęczmienia oraz dobór odpowiednich odmian zapomocą doświadczeń, wykładów i porad fachowych, przygotowanie towaru i urządzanie specjalnych punktów czyszczenia i sortowania ziarna oraz magazynów, kwalifikacja ziarna przeznaczonego do handlu, wreszcie organizacja i ułatwianie zbytu.

Związek Zawodowy Plantatorów Chmielu pn. Chmiel Nowotomyski.

Przewodniczącym powyższego Związku jest Naczelnik Wydziału, wiceprzewodniczącym dyrektor Szkoły Rolniczej w Wolsztynie p. Hozakowski. W roku sprawozdawczym odbyły się 2 posiedzenia członków Związku. Tematem obrad poza sprawami Związku były wykłady z zakresu uprawy chmielu, nawożenia, zwalczania chorób i szkodników chmielu.

Chmielnik doświadczalny Izby znajdujący się w Nowym Tomyślu został w r. 1931 ze względów oszczędnościowych oddany w administrację poręczającą jednemu z członków Związku.

Trwający ciągle kryzys gospodarczy odbił się również na produkcji chmielu w ten sposób, że obszar uprawy chmielu w okręgu Nowo-Tomyskim zmniejszył się w porównaniu z rokiem ubiegłym około 35%. Plon tegoroczny jednakowoż był znacznie wyższy niż

w r. 1930, wobec czego ogólny zbiór chmielu nie wypadł gorzej niż w zeszłym roku. Zaznaczyć wypada, że znaczną część chmielu sprzedano w jesieni 1931 r., z tego jednak około 75% na rachunek Niemiec. Zakupy dokonane przez krajowe browary były bardzo nikłe. Przypisać to trzeba zmniejszeniu konsumcji piwa. Ceny wahały się w końcu września następująco: za chmiel prima 75—80 zł za 50 kg, za dobry 50—65 zł, za średni 40—50 zł.

Sekcja Centralna do Spraw Nasiennictwa w Warszawie.

Lukę powstałą z braku odpowiednich ustaw, regulujących stosunki prawne w hodowli roślin oraz prawa autorskie hodowców uzupełnia Centralna Sekcja do Spraw Nasiennictwa, która jeszcze przed wskrzeszeniem Polski normowała te stosunki w istniejących podówczas polskich hodowlach. Obecnie działalność Sekcji rozszerzyła się na całe Państwo, a w skład jej wchodzą Izby Rolnicze (Wydziały Nasienne) i Towarzystwa Rolnicze (Sekcje Nasienne), działając według wspólnie ujednoliconych zasad. W Walnych Zebraniach Centralnej Sekcji, których w okresie sprawozdawczym odbyło się 2, brał udział Naczelnik Wydziału jako delegat Izby. Pozatem Wydział współdziałał w organizacji ogólno-państwowych doświadczeń odmianowych, zakładanych na terenie województwa poznańskiego.

Międzywydziałowa Komisja Doświadczalna.

Celem uzgadniania niektórych poczynań Izby o szerszym zakresie zbiera się Międzywydziałowa Komisja, złożona z Naczelników zainteresowanych Wydziałów. Zebrania odbywają się w razie potrzeby. Naczelnik Wydziału Nasiennego brał udział w wymienionej Komisji podczas obrad nad doświadczalnictwem rolniczem i warzywniczem.

Niezależnie od powyższego Wydział współpracuje stale ze Stacją Doświadczalną i Stacją Ochrony Roślin Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Korespondencja i podróże służbowe.

Liczba wysłanej i załatwionej przez Wydział korespondencji biurowej, porad skierowanych bezpośrednio do pytających lub za pośrednictwem Poradnika Gospodarskiego wynosi 3800 sztuk. Cyfra ta nie obejmuje okólników oraz orzeczeń kwalifikacyjnych Komisji Uznaniowej. Korespondencja Związku Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka wynosi za czas od 30 września 1931 r. do 31 marca 1932 r. 363 pism.

W okresie sprawozdawczym odbyli urzędnicy i delegaci Wydziału 564 podróży służbowych.

XII.
Wydział Łąk i Meljoracyj

A. Meljoracje.

Okres sprawozdawczy nie odznaczał się żywszą działalnością na polu meljoracyj rolnych. Ostry kryzys gospodarczy oraz brak dostatecznej gotówki w Państwowym Banku Rolnym na cele długoterminowych kredytów meljoracyjnych, stanowiły główną przyczynę cofania się akcji meljoracyjnej. Rolnictwo odczuwa w tym kierunku nadal duże potrzeby; opłacalność tych inwestycyj podniosła się w okresie sprawozdawczym bardzo znacznie, mimo niskich cen na produkty rolne. Nadwyżka z uzyskanych na skutek drenowania plonów po pokryciu dość drogiego procentu z tytułu wypożyczonych pieniędzy i płatnych rat amortyzacyjnych, wynosiła w przeciętnych warunkach około 15% użytego kapitału. Wpłynęła na to znaczna obniżka cen za materjały drenarskie oraz duże potanienie robocizny. Brak jednak kapitałów własnych, niemożność otrzymania dogodnych kredytów, a w niektórych wypadkach i obawa przed obciążeniem się nowemi zobowiązaniami, wywołują coraz większy zastój w meljoracjach.

W tych warunkach na czoło bieżących zagadnień wysuwa się sprawa należytej konserwacji istniejących urządzeń meljoracyjnych, do której naogół przykłada się jeszcze zbyt mało wagi. Zapomina się o tem, że w tych urządzeniach zainwestowane są wielkie kapitały, których efektywna wartość przy braku należytej konserwacji obniża się w szybkiem tempie.

Wielkopolska Izba Rolnicza, mając na oku zachowanie pełnych tych wartości, służyła na każde wezwanie swą pomocą fachową. Działo się to jednak dotąd w ramach stosunkowo skromnych; dążeniem natomiast Izby jest uprzystępnienie pomocy tej jak najszerszym kołom w szczególności spółkom wodnym.

W minionym roku obrachunkowym Izba wykonała w tej dziedzinie następujące prace:

1. projekty meljoracyjne dla 3 spółek drenarskich o powierzchni 163,00 ha,

   oraz dla 8 prywatnych posiadłości o powierzchni 197,00 ha,
   razem o powierzchni 360,00 ha;

2. plany z wykonanych urządzeń meljoracyjnych dla 3 spółek drenarskich o ogólnej powierzchni 482,00 ha;

3. pomiar i niwelacje rowów odpływowych dla 2 majętności na ogólnej długości 20,5 km;

4. projekt stawów rybnych dla 1 majętności o łącznej powierzchni 2,8 ha;

5. sprawowano z ramienia Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego nadzór techniczny przy budowie stawu rybnego o powierzchni 13,00 ha, zleconej prywatnemu przedsiębiorcy;

6. pełniono nadzór techniczny przy budowie urządzeń meljoracyjnych dla 8 spółek drenarskich na ogólnej powierzchni 521,5 ha; Rozbudowa odnośnych rowów odpływowych obejmowała łączną długość 9 km. Dla prywatnej własności czynności te obejmowały 60 ha urządzeń drenarskich. Razem wydrenowano pod nadzorem Izby 581,5 ha roli. Wykonawcami bezpośrednimi powyższych prac byli prywatni przedsiębiorcy.

7. Na wniosek zainteresowanych rolników oraz cegielń zbadano 33 rurki drenarskie pod kątem widzenia wymagań meljoracyjnych.

8. Poza wyżej wymienionemi pracami brano udział z urzędu przy ważniejszych rozprawach wodno-prawnych; wykonywano na koszt interesentów ekspertyzy w związku z dochodzeniami wodnoprawnemi lub celem uzyskania uprawnień wodnych. Uczestniczono także w kilku wypadkach w Walnych Zebraniach Spółek meljoracyjnych na specjalne życzenie odnośnych spółek i to w charakterze informatora.

9. Specjalnie wiele czasu poświęcono sprawom długoterminowego kredytu meljoracyjnego i ułatwianiu Spółkom meljoracyjnym załatwiania wymaganych przez Państwowy Bank Rolny formalności, bądź przez przygotowanie wzorów potrzebnych dokumentów, bądź przez odpowiednią współpracę ze Starostami Powiatowymi w związku z zapisami do Księgi Wodnej, oraz dostarczeniu Spółkom wymaganych przez Bank dokumentów.

Od czasu do czasu informowano się bezpośrednio w Centrali Państwowego Banku Rolnego w Warszawie w sprawie kredytów meljoracyjnych dla tutejszych spółek wodnych.

10. Przy Centralnem Towarzystwie Organizacyj i Kółek Rolniczych w Warszawie powstała w roku 1931 Komisja dla spraw spółek wodnych, mająca na celu obronę żywotnych interesów tych spółek. Wielkopolska Izba Rolnicza bierze w pracach tej Komisji czynny udział i reprezentuje tam interesy wielkopolskich spółek meljoracyjnych. I tak uzyskano na rok 1931 obniżenie oprocentowania obligacyj meljoracyjnych długoterminowych o 2%, oraz szereg ulg w spłacie zobowiązań tych spółek wobec Państwowego Banku Rol-

nego. Dąży się następnie do przedłużenia okresu amortyzacyjnego tak, żeby w ten sposób obniżyć wydatnie roczną stopę procentową przypadającą z tytułu amortyzacji. Zakres prac tej Komisji pojęty jest dość szeroko, gdyż Komisja pragnęłaby we wszystkich zagadnieniach dotyczących spółek wodnych, być spółkom najlepszym doradcą i obrońcą.

B. Łąki i pastwiska.

Pogoda w okresie wegetacyjnym w roku 1931 miała przebieg bardzo podobny do roku 1930, z tą jednakże dodatnią różnicą, że okres suszy wiosennej był krótszy i kilka razy przerywany opadami, a także pod koniec sierpnia i z początkiem września stan pogody był cokolwiek lepszy, gdyż padało mniej i naogół sprzęt potrawu mógł odbyć się w względnie dobrych warunkach. Tak siano jak i potraw dały naogół lepszy plon aniżeli w roku 1930, jednakże pod względem ilościowym plony stały poniżej normy przeciętnej, głównie z powodu niedostatecznego zasilania ich nawozami sztucznemi i braku wystarczających zabiegów pielęgnacyjnych. Natomiast na łąkach sztucznych i dobrze pielęgnowanych, plony były zupełnie zadawalające.

Rok 1931 należy uważać jako przełomowy w stosunku do kosztów zakładania sztucznych łąk i pastwisk. Podczas kiedy na wiosnę 1931 roku koszt nasion na obsiew 1 ha łąk względnie pastwisk wynosił około 200 zł, na wiosnę 1932 r. koszt ten obniżył się o około 40—50% i wynosił przeciętnie 100—130 zł. Powstają zatem znacznie korzystniejsze warunki dla intensywniejszej gospodarki łąkowo-pastwiskowej, która dotąd stała na poziomie zupełnie niezadawalającym i szczególnie pod wpływem kryzysu gospodarczego nie mogła należycie ruszyć z miejsca. Wielkopolska Izba Rolnicza dokładała wszelkich starań, ażeby bądź przykładem bądź doświadczeniem wykazać rzeczywiste wartości terenów łąkowych i zachęcić rolników do intensywniejszego zajęcia się niemi.

W szczególności wykonała Izba następujące prace:

1. W zakresie doświadczalnictwa łąkowego kontynuowano założone przed kilku laty doświadczenia botaniczne z mieszankami traw na łąki i pastwiska w 3 miejscowościach i to w Józefowie, pow. Środa, Mikorzynie — pow. Kępno, i na Probostwie w Kępnie. Prace obejmowały sprawdzenie plonu i wykonanie analiz botanicznych roślinności na poszczególnych poletkach.

W porozumieniu i na koszt Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie założono w okręgach działalności Szkół Rolniczych Wielkopolskiej Izby Rolniczej — Odolanów, Kępno, Wolsztyn i Koźmin — 8 doświadczeń z nawożeniem łąk ze specjalnem podkreśleniem nawozów azotowych.

Współpracowano również z Biurem Rolnem „Tomasówka“ w założeniu 6 propagandowych doświadczeń z nawożeniem tomasyną łąk, rozmieszczonych w powiatach czarnkowskim i odolanowskim.

2. Rozwijano w dalszym ciągu akcję, mającą na celu zainteresowanie poszczególnych Wydziałów Powiatowych sprawą zakładania łąk wzorowych wzgl. pokazowych, celem zachęcenia rolników danego powiatu do większej dbałości o swe łąki. W związku z tem opiekowano się w powiecie szubińskim założonemi dwiema łąkami wzorowemi, oraz założono jedną nową, pozatem wybrano dalsze tereny i to w powiecie jarocińskim tereny pod 2, w powiecie krotoszyńskim pod 1, w powiecie inowrocławskim pod 1, i w powiecie mogileńskim pod 1 łąkę wzorową.

Dążeniem Izby jest zachęcanie wszystkich Wydziałów Powiatowych do założenia w swych okręgach co najmniej po 1 łące wzorowej.

Niezależnie od powyższego przeprowadziła Izba na swój koszt prace wstępne do założenia wzorowego pastwiska u jednego z gospodarzy powiatu krotoszyńskiego, w okolicy szczególnie ubogiej w łąki.

3. Na życzenie interesentów opracowywano bezpłatnie wzory mieszanek nasion łąkowych stosownie do przedstawionych lokalnych warunków glebowo-wilgotnościowych oraz udzielano wszelkich potrzebnych wskazówek dotyczących pielęgnacji, uprawy, nawożenia i obsiewu łąk i pastwisk.

4. Za opłatą zbadano w 6 majątkach tereny łąkowe wzgl. pastwiskowe o ogólnej powierzchni 853 ha. Ten dział pracy wykazuje w stosunku do poprzednich lat bardzo znaczne skurczenie spowodowane brakiem gotówki i bezwzględną koniecznością oszczędzania.

5. Za opłatą wykonywano także analizy siana.

6. Zorganizowano w lutym 1932 r. publiczny pokaz szlachetnych traw i nasion łąkowych.

Jak z powyższego wynika działalność Izby w zakresie łąk i pastwisk prawie w całości obciążała budżet Izby. Wydatki te są jednakże minimalne w stosunku do całego areału łąk i pastwisk wynoszącego około 10% całej powierzchni województwa poznańskiego. Także fundusze, przeznaczone na ten cel przez rolnictwo, uważać należy jako niewystarczające. Byłoby pożądanem, aby Wydziały Powiatowe w większej aniżeli dotąd mierze interesowały się łąkami i pastwiskami swych okręgów, popierały materjalnie odnośne prace Izby i nie szczędziły środków swych szczególnie na zakładanie propagowanych przez Izbę wzorowych łąk i pastwisk.

Zagadnienie to staje się coraz więcej aktualne. Szukając dróg wyjścia z obecnego kryzysu gospodarczego, jako jedną z wiodą-

7*

cych do tego celu widzi rolnictwo konieczność produkowania dobrej i taniej paszy. Czyni się więc próby i doświadczenia z całym szeregiem szczególnie wydajnych roślin pastewnych oraz zwraca się równocześnie coraz więcej uwagi na korzyści, jakie dać mogą dobre pastwiska i łąki, te naturalne środowiska dla produkcji dobrej paszy. Wyrazem zrozumienia znaczenia dobrych łąk i pastwisk jest m. i. powołanie do życia specjalnej Komisji Uprawy Łąk i Pastwisk utworzonej z początkiem roku 1932 przy Radzie Wydziału Rolniczego Centralnego Towarzystwa Organizacyj i Kółek Rolniczych w Warszawie, składającej się z sił fachowych, powołanych z całej Polski, do której należy również delegat Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Zadaniem tej Komisji będzie poza propagandą, stworzenie jaknajekonomiczniejszych warunków produkcji dobrej paszy.

C. Wiklina.

Wiklina, która w roku 1929 przeżywała okres najlepszej konjunktury, znalazła się pod koniec okresu sprawozdawczego na martwym punkcie. Plantatorzy zachęceni dobremi cenami z roku 1929 powiększyli bardzo znacznie swoje plantacje, wskutek czego zwiększyła się w około 100% podaż wikliny, podczas kiedy rynek zbytu kurczył się coraz więcej, szczególnie także z tej przyczyny, że warsztaty przemysłowe rozporządzały jeszcze surowcem starym i nie zdradzały ochoty do nabywania świeżych zapasów. Plantatorzy, przyzwyczajeni do sprzedawania wikliny w stanie nieokorowanym, byli w końcu zmuszeni sprzedać wiklinę pośrednikom po bardzo niskiej cenie lub nie sprzedawać jej wcale. Do korowania zabrało się stosunkowo niewielu plantatorów i to bardzo niechętnie, gdyż musieli w ten sposób powiększyć swój nakład gotówkowy, nie mając dostatecznie wyraźnych widoków na opłacalną sprzedaż białej wikliny.

Akcja Izby łącznie z Zjednoczeniem Wielkopolskich Plantatorów Wikliny „S a l i x“ szła w całości w kierunku poszukiwania opłacalnych rynków zbytu. Wyniki tej akcji wykazały, że łatwiej ulokować, szczególnie zagranicą, gotowe wyroby koszykarskie, aniżeli wiklinę zieloną, a nawet białą. Na tej podstawie właściciele większych plantacyj wikliny za pośrednictwem Zjednoczenia Wielkopolskich Plantatorów Wikliny „Salix“ weszli w porozumienie z plantatorami wikliny, zjednoczonymi w Związku Producentów Wikliny przy Związku Ziemian w Krakowie, celem utworzenia Towarzystwa dla przeróbki i zbytu wikliny.

Zakładanie nowych plantacyj było zupełnie nierentowne. Nie wzywano także Izby na istniejące plantacje dla udzielenia porad lokalnych, natomiast bardzo licznie listownie, telefonicznie i ustnie

zwracano się do Izby w sprawie cen za wiklinę oraz w sprawie możliwości zbytu.

D. Oświata i propaganda.

W 10 miejscowościach wygłoszono na zebraniach Kółek Rolniczych wykłady na temat drenowania spółkowego wzgl. uprawy i pielęgnacji łąk i pastwisk, pozatem wygłoszono przez Radjo Poznańskie 6 odczytów na temat gospodarki łąkowej i pastwiskowej oraz wydrukowano w Poradniku Gospodarskim 1 artykuł z dziedziny łąkowej. Dalsza praca oświatowa znalazła swój wyraz w udzielaniu bardzo licznych i szczegółowych porad ustnych, piśmiennych oraz na łamach Poradnika Gospodarskiego. Obejmowała ona meljoracje, łąki i pastwiska oraz wiklinę.

XIII.
Stacja Doświadczalna

W roku sprawozdawczym 1931/32 zajętych było w Stacji 10 osób z ukończonem wyższem wykształceniem akademickiem, 5 sił pomocniczych, 5 osób zatrudnionych w biurze oraz 6 osób służby laboratoryjnej łącznie z woźnymi. Oprócz tego pracowało w Stacji kilku słuchaczów Uniwersytetu Poznańskiego, odbywających swoją praktykę jako wolontarjusze.

Ogólna ilość badanych prób wynosiła:

	1930/31	1931/32
w Dziale Kontroli Chemicznej . . .	8.368	4.973
„ „ Oceny Nasion	3.687	2.340
„ „ Ochrony Roślin	665	762
„ „ Doświadczalnym (gleby) .	1.100	140
razem:	13.820	8.215

Wielkie obniżenie ilości badanych prób polegało głównie na zmniejszonej ilości nadesłanych prób potasu (ca 1.200), ilości prób łubinu, badanych dla hodowli na zawartość alkaloidów (ca 700), ilości prób zboża konsumcyjnego, nie wymaganych już od Ministerstwa Rolnictwa (ca 1.100) i ilości prób gleby, badanych na kwasowość poprzedniego roku dla całych majętności (ca 1.000 prób).

A. Dział Kontroli Chemicznej

Nawozów zbadano	1930/31	1931/32
azotowych . . .	187	112
fosforowych . . .	512	401
potasowych . . .	3.063	1.892
razem:	3.762	2.405

Wobec kryzysu na rynku nawozowym i wielkich oszczędności zaprowadzonych przez rolników, oczywiście musiała także zmniejszyć się ilość nadsyłanych prób.

Z nawozów azotowych zbadano:

azotniaku	34 prób
siarczanu amonu	22 „
saletry wapniowej . . .	20 „
saletrzaku	15 „
nitrofosu	13 „
saletry sodowej	3 „
saletry chilijskiej . . .	2 „
azotowanej tomasyny . .	2 „
odpadków krwi	1 „

Zwykłe azotniaki wahały się w granicach od 18,8—22,1%, przeciętnie zawierały one 21,1%, poniżej 20% były jeszcze 4 próby. Pozatem były jeszcze 3 próby, które odnosiły się do azotniaku 15,5%. Jedna próba o niskiej zawartości azotu (11,5% N) była resztką z majętności, zmieszaną z ziemią. W ośmiu wypadkach podana była gwarancja dokładna, przyczem w 4 wypadkach odchylenie od gwarancji wynosiło o 0,5%. W czterech wypadkach podanej gwarancji od 20—22% jedna próba zawierała tylko 18,8%.

Siarczany amonu wahając się w granicach od 18,7—21,2%, zawierały przeciętnie 20,4% azotu, prób poniżej 20% N było 4.

Saletra wapniowa zawierała przeciętnie 15,1% azotu, wahając się od 14,2—15,7%, jedna próba była saletrą norweską dawnej fabrykacji o niższej zawartości azotu.

Saletrzaki zawierały przeciętnie 16,0% azotu, jedna tylko próba zawierała 11,2%, przeciętna gwarancja opiewała na 15,5% azotu.

Nitrofosy o przeciętnej tej samej gwarancji, zawierały przeciętnie 15,2%, wahając się od 14,7—17,4%, jedna próba zawierała tylko 12% azotu. W nitrofosach spotyka się większe wahania zawartości azotu, jak przy saletrzakach. Saletra sodowa, saletra chilijska (próby Zakładu Doświadczalnego w Pętkowie) zachodziły tylko pojedyńczo.

Z nawozów fosforowych zbadano:

superfosfatów	122 prób
tomasyn	270 „
superfosfatów amoniakalnych .	1 „
mączek fosforytowych . . .	3 „
surofosfatów	3 „
bliżej nieokreślonych	2 „

Superfosfaty i tomasyny dzieliły się na następujące grupy:

zawartość kwasu fosforowego rozpuszczalnego w wodzie wzgl. w kwasie cytrynowym	superfosfat	tomasyna
18%	10	10
17%	26	66
16%	48	102
15%	32	64
14%	5	21
poniżej 14%	1	7

Przeważają więc superfosfaty i tomasyny 15—17%-owe. W superfosfatach należy próby poniżej 15% uważać za zafałszowane, pochodzą one prawie wszystkie z Małopolski.

W tomasynach próby poniżej 14% należy uważać jako małowartościowe. Tomasyny te są najrozmaitszego pochodzenia, częściowo z hut śląskich, częściowo zagraniczne, jedna próba oznaczona była jako: „Marka Gwiazda", druga o zawartości 7,4% jako francuska. Przy superfosfatach podano gwarancję przy 51 próbach, przy tomasynach podano 24 dokładnie określonej gwarancji i 32 gwarancje w określeniu od — do, przyczem rozpiętość wynosiła nawet 5% (14/19%). Podawanie tych gwarancyj polega prawdopodobnie na tem, że gwarancje te dotyczą ładunków okrętowych, w których towar jest niejednolity. Tak samo jak w zeszłym roku, tak i tego roku w wagonach, pochodzących z jednego okrętu, stwierdzono rozpiętość różnic od 15,15—17,94%. Podział dotrzymanych wzgl. niedotrzymanych gwarancyj, przyczem przy gwarancjach granicznych u prób tomasyny uwzględniona jest dolna granica, jest następujący:

	superfosfat	tomasyna	
	prób	gw. ścisłe	gw. graniczne
+2% i wyżej	—	—	9
+1—2%	2	1	11
+0,51—1,00% . . .	1	—	3
+0,26—0,50%	4	3	4
+0,00—0,25%	7	—	3
—0,00—0,25%	9	1	2
—0,26—0,50%	11	4	—
—0,51—1,00%	14	6	1
—1,01—2,00%	2	6	—
—2,01 i więcej	1	3	—

Podział ten wykazuje, że przy superfosfatach nie dotrzymano gwarancyj (poniżej 0,25%) w 28 wypadkach (56%); przy tomasynach w 19 wypadkach (76%) oraz, że przy gwarancjach granicznych zawartość kwasu fosforowego waha się bardzo znacznie.

Wszystkie te liczby wskazują na konieczność badania kupionych nawozów fosforowych. Niewielkie ilości surofosfatu zawierającego 12% kwasu fosforowego ogólnego pochodziły z fabryki w Środzie, a mączki fosforowe (14—17% kw. fosf.) z województwa kieleckiego.

Soli potasowych było znacznie mniej, jak zeszłego roku (62%), Kopalnie Kałuskie nadesłały tego roku tylko 1.775 prób. Nadesłane próby z Kałusza zawierały przeważnie około 20—22% tlenku potasu, w końcu roku nadchodziły także próby o wyższej zawartości tlenku potasu od 23—27%, w znaczniejszej ilości. W próbach przysyłanych przez majętności było 18 prób kainitu oraz 17 prób wysokoprocentowej soli (40%), pochodzenia zagranicznego.

Podług pochodzenia rozdział prób był następujący:

Od	nawozy azotowe	nawozy fosforowe	nawozy potasowe
Majętności	84	118	71
Centrali Rolników, „Rolników“ .	1	10	4
Organizacyj i Banków Rolniczych .	3	60	2
Fabryk i Kopalni	8	57	1.775
Kupców	6	46	1
Organizacyj niemieckich	3	71	37
Kółek Rolniczych, włościan . . .	1	29	1
Prywatnych osób	—	8	2
Instytucyj i Zakładów Dośw. . .	6	2	1
Wielkopolska	89	178	1.858
Pomorze	2	2	1
Śląsk	14	21	17
Kongresówka	6	105	5
Małopolska	1	82	1
Gdynia	—	13	—

Pasze i środki żywnościowe.

	prób
Ospy żytnie	114
„ pszenne	60
„ jęczmienne, owsiane i inne .	17
Makuchy słonecznikowe	154
„ rzepakowe	44
„ lniane	31
Do przeniesienia:	420

Z przeniesienia:	420
Makuchy z orzecha ziemnego . .	21
„ inne	3
Śrót z fasoli Soja	8
Mąki pszenne i żytnie	41
Mąki mięsne i rybie	18
Nasiona łubinu	418
Nasiona zbóż	76
Pasze silosowane	21
Dodatki do pasz	7
Różne pasze	24
razem:	1.057 prób

W porównaniu do roku zeszłego ilość prób zmniejszyła się do 47%, czyli więcej niż o połowę.

Ospy pszenne naogół były lepsze, czystsze, tylko w 4 próbach jeszcze dużo brudu, odpadków młyńskich, w kilku wypadkach zafałszowane były łuskami prosa i ryżu, pulpą, nasieniem buraka cukrowego (60%) i kiełkami. W kilku wypadkach zawierały roztocze i robaki. W 28 wypadkach (25%) zawierały niedozwolone ilości piasku (ponad 1%) z tych zawierały:

	2—3%	piasku	9 prób
	3—5%	„	2 „
	5—10%	„	3 „
ponad	10%	„ (maks. 14,4%) . .	5 „

Ostatnie dwie grupy należy uważać za umyślnie zafałszowane.

Ospy pszenne naogół były lepsze, czystsze, tylko w 4 próbach stwierdzono piasek od 1,0—2%, jedna ospa zanieczyszczona była pulpą ziemniaczaną.

Otręby jęczmienne i owsiane były normalne, tylko jedna próba otrąb jęczmiennych zawierała 3% piasku.

Najwięcej **makuchów** było z nasienia słonecznika. Chociaż w handlu ceny podawane są przeważnie tylko w jednym gatunku, jako zawierające 50/25% tłuszczu i proteiny, to różnorodność makuchów jest jeszcze bardzo znaczna, zależnie od zawartości w nich łusek nasienia oraz stopnia odtłuszczenia.

Poszczególne gatunki zostały podzielone na grupy, chociaż nieraz przejście z jednej grupy do drugiej nie jest zbyt wyraźne. Procent łusek i zestawienie wykonano podług sprawozdań lat poprzednich.

	Ilość	Łusek %	Tłuszczu % przeciętnie	Tłuszczu % od — do	Proteiny % przeciętnie	Proteiny % od — do	Tłuszcz + proteina przeciętnie %	
I.	3	10	14.4	13.5—16.0	37.0	37.2—39.4	51.2	tłuste
II.	13	15	12.5	9.9—16.9	32.8	30.0—35.0	45.3	
III.	6	25	12.1	10.5—15.4	28.3	26.3—29.4	40.4	
IV.	32	0	9.4	6.6—13.6	43.4	40.0—47.5	53.6	częściowo odtłuszczone
V.	10	5	9.7	6.2—11.8	40.2	40.0—40.6	49.9	
VI.	26	10	9.6	8.0—11.9	37.7	36.3—39.4	48.0	
VII.	5	15	8.2	6.1— 9.6	36.9	35.9—38.1	45.5	
VIII.	26	20	8.2	5.6—10.6	32.2	30.0—34.4	40.5	
IX.	7	25	8.7	7.7— 9.6	28.2	26.3—30.6	36.9	
X.	9	40	9.3	7.0—11.7	22.6	20.0—24.4	30.8	
XI.	7	15	2.1	1.4— 2.8	36.1	34.3—38.8	38.4	ekstrahowane
XII.	4	20	1.9	1.4— 3.0	33.8	31.3—34.4	34.8	
XIII.	3	50	1.1	0.9— 1.5	25.4	22.5—27.5	26.6	

Jak z zestawienia widać, wahania w makuchach są bardzo znaczne. Wahania te winny spowodować rolnika do kupowania makuchów, tak, jak nawozów, podług zawartości tłuszczu i proteiny. Jednolita cena dla wszystkich makuchów jest niczem nieusprawiedliwiona.

Makuchy rzepakowe można w ten sam sposób podzielić na makuchy słabo — średnio odtłuszczone i ekstrahowane.

	Ilość	Tłuszcz przeciętn.	Tłuszcz od — do	Proteina przeciętnie	Proteina od — do	Tłuszcz i proteina
I.	7	15.0	13.2—16.6	30.9	25.4—33.8	45.4
II.	22	9.0	7.1—10.1	35.3	31.9—37.5	44.3
III.	10	1.5	0.9— 2.2	36.5	33.1—39.4	38.1

Makuchy rzepakowe, specjalnie pochodzenia rumuńskiego, zawierały nieraz gorczycę polną, zamiast rzepaku; w kilku wypadkach stwierdzono olejek gorczycowy, jako szkodliwy dla bydła, pozatem makuchy rzepakowe były także nieraz silnie zanieczyszczone chwastami.

Makuchy z nasienia lnu podzielić można było na dwie grupy, o większej i mniejszej zawartości tłuszczu:

13,9% tłuszczu i 28,3% proteiny
8,7% tłuszczu i 33,3% proteiny

Makuchy lniane były naogół dość czyste.

Makuchy z orzecha ziemnego podzielić można było na trzy grupy, zależnie od zawartości łusek: na wysokowartościowe bez łusek, lub prawie bez łusek i na makuchy o mniejszej lub większej ich zawartości.

	Ilość	Tłuszczu		Proteiny		Tłuszczu i proteiny
		przeciętn.	od — do	przeciętn.	od — do	
I.	8	8.9	5.9—14.2	51.8	47.5—55.0	60.7
II.	8	7.1	5.8— 8.2	42.7	36.9 - 45.0	48.6
III.	3	5.1	4.0— 6.7	32.8	29.4—35.3	38.0

Śrót Soja był prawie zawsze beznaganny. Zawierał przeciętnie 0.8% tłuszczu i 46,9% proteiny.

Mąki pszenne i żytnie, przeważnie poślednie, były badane na zawartość popiołu w myśl potrzeb dla cła.

Mąki mięsne były przeważnie mąkami zwierzęcemi, zawierającemi większe ilości kości.

W tym roku przeprowadzono także większą ilość badań łubinu w celach hodowlanych, dla uzyskania odmian o małej zawartości alkaloidów. Mała ilość analiz dotyczyła łubinu odgoryczonego, przeznaczonego na paszę.

Wykonywane badania w roślinach uprawnych w tym roku wykazały następujące liczby:

	Ilość prób	Białka		Skrobi		Tłuszczu
		przeciętn.	od — do	przeciętn.	od — do	
Pszenica	25	12.1	10.6—13.1	59.2	56.9—60.6	—
Żyto	13	10.0	8.8—10.9	53.6	51.2—55.3	—
Jęczmień	12	10.7	9.4—11.9	53.8	52.7—54.6	—
Łubin	2	33.8	—	—	—	3.8
Groch	7	21.1	19.4—25.1	—	—	—
Soja	6	41.4	40.0—43.8	—	—	13.7

Jedna próba pszenicy (wołyńskiej) zawierała 15,6% białka, owsy zawierały średnio 24,6% (23,2—33,4) łusek.

Przy paszach silosowanych wykonano dla Szkoły Rolniczej w Środzie, która prowadzi badania praktyczne nad silosowaniem pasz, określenia poszczególnych kwasów.

Między dodatkami do pasz badano dodatki pod nazwiskiem „Calcina", „Grubas" i „Orion". Badania te wykazują nadal, że

w paszach tych panuje wielka różnorodność, często nie odpowiadająca wymaganiom, stawianym dla tych pasz. Lekarstwo jako dodatek do paszenia, głoszone pod nazwiskiem „Veronal", zawierało 10% kwasu siarkowego wolnego.

Między różnemi paszami były pojedyńcze analizy melasy i wytłoków, suszonych buraków, suszonych ziemniaków, płatków ziemniaczanych, krwi, krochmalu i t. p.

Podług pochodzenia nadsyłano pasze:

Od	prób
Majętności	221
Centrali Rolników i „Rolników"	64
Organizacyj i Banków Rolniczych	20
Organizacyj niemieckich	70
Kupców i firm handlowych	65
Fabryk, Młynów, Olejarni	93
Kółek Rolniczych i rolników małorolnych	8
Osób prywatnych	4
Izb Rolniczych (Wydział Nasienny), hodowli	464
Urzędów	8
Stacyj doświadczalnych, Szkół rolniczych	32
Podług dzielnic z:	
Wielkopolski	989
Pomorza	5
Śląska	44
Województw Centralnych	13
Małopolski	6

R ó ż n e.

Wapna, margle, rurki drenowe	38
ziemie i rudy	2
woda	34
buraki	109
ziemniaki	64
środki spożywcze	35
obornik, nawozy naturalne	2
oliwy, oleje, smary	46
analizy techniczne	54
lekarstwa, trucizny	19
mleka	685
masła	418
razem:	1.511

Wapna i margle rozmaitego pochodzenia oraz rurki drenowe badane były na zawartość wapna.

Buraki badane były na zawartość cukru, ziemniaki — na zawartość skrobi, której zawierały przeciętnie 18.0%, wahając się od 15.1—20.5%.

Buraki cukrowe badane były dla celów doświadczalnych. Między środkami spożywczemi były próby cukru, miodu i ekstraktu słodowego, syropu ziemniaczanego, masła, sera i smalcu oraz inne.

Badania mleka odnosiło się do prób przesyłanych regularnie przez miejscowe kawiarnie, dla kontroli dostawy mleka i śmietany.

Badania masła obejmowały masło przeznaczone na eksport.

Oleje, oliwy i smary badane były na liczby zmydlenia i jodową, względnie na lepkość i na punkt zapłonienia.

Analizy techniczne obejmowały cały szereg badań celem stwierdzenia składników, stwierdzenia jakości materjałów oraz, czy odpowiadały warunkom sprzedaży.

Między lekarstwami i truciznami zawarte są także badania wnętrzności zwierząt na ewentl. otrucie.

B. Dział Oceny Nasion

Zbadano nasion:

	prób
Pszenica jara	21
„ ozima	173
żyto	131
jęczmień	87
owies	74
buraki cukrowe	985
„ pastewne	96
koniczyna i seradela	567
trawy	46
groch	33
len	23
marchew	36
kukurydza	18
łubin, wyka, bobik	11
brukiew, rzepak, rzepa, gorczyca	13
nasiona ogrodowe i inne	26
razem:	2.340

W tym roku nie badano już zbóż konsumcyjnych z polecenia Ministerstwa Rolnictwa.

Poniższe tabele podają rozkład prób podług wagi 1000 ziarn oraz podług wagi hektolitrowej.

Waga 1000 ziarn.

Waga 1000 z. w g.	Pszenica		Żyto	Jęczmień		Owies
	ozima	jara		jary	ozimy	
27—28	—	—	2	—	—	1
29—30	—	—	2	—	—	4
31—32	—	2	7	—	—	5
33—34	2	—	16	—	—	4
35—36	2	—	29	—	—	6
37—38	9	3	19	—	—	2
39—40	10	3	13	4	—	10
41—42	19	5	3	3	—	6
43—44	11	—	3	7	—	5
45—46	21	1	—	14	—	1
47—48	32	3	—	12	—	—
49—50	35	1	—	9	—	1
51—52	18	—	—	5	—	—
53—54	13	—	—	2	—	—
55—56	7	—	—	1	—	—
57—58	1	—	—	—	—	—
średnio	47.7	42.4	36.4	46.4	40.8	37.7

Waga hektolitrowa.

	Pszenica		Żyto	Owies	Jęczmień
	ozima	jara			
410—430	—	—	—	2	—
431—450	—	—	—	1	—
451—470	—	—	—	2	—
471—490	—	—	—	6	—
491—510	—	—	—	7	—
511—530	—	—	—	10	—
531—550	—	—	—	5	—
551—570	—	—	—	10	—
571—590	—	—	—	2	—
591—610	—	—	—	—	—
611—630	—	—	—	—	—
631—650	—	—	—	—	6
651—670	—	—	—	—	11
671—690	—	—	—	—	14
691—710	2	1	6	—	14
711—730	15	—	33	—	10
731—750	42	5	40	—	2
751—770	71	6	15	—	1
771—790	27	5	—	—	—
791—810	4	2	—	—	—
średnio	755,3	760,9	733,8	519,2	687,8 j. jary 597,5 j. oz.

Buraki cukrowe wykazały w tym roku dobrą zdolność kiełkowania, mimo, że przy burakach pochodzących od majętności zawartość wilgoci była nieraz bardzo znaczna, czyli, że nasienie sprzątnięto wilgotne.

Koniczyn tego roku było więcej niż roku poprzedniego.

Na 549 prób koniczyn było na 100 gramów:

wolnych od kanianki	509 prób
zawierało 1 ziarno kanianki	13 „
2 ziarna „	11 „
3— 5 ziarn „	8 „
6—10 „ „	4 „
11—20 „ „	1 „
21—50 „ „	1 „
51 i więcej „	3 „

Wolnych od kanianki było 92.7%; w stosunku do lat poprzednich byłaby to dalsza mała poprawa.

Z poddanych badaniu prób koniczyn było bowiem procentualnie wolnych od kanianki:

w roku	
1930/31	89,0%
1929/30	77,5%
1928/29	86,0%
1927	78,0%
1926	75,0%

W Urzędzie Celnym zbadano i plombowano 143.75 q koniczyn i lucerny importowanej z Niemiec, Francji i Węgier.

Przeglądając wyniki badań koniczyn na czystość i zdolność kiełkowania, spotyka się wielkie niedomagania, które wskazują na to, jak koniecznem jest przy koniczynie badać także zdolność kiełkowania i czystość, a nie ograniczać się, jak to się zwykle dzieje, do oznaczenia obecności wzgl. nieobecności kanianki. Na ogólną ilość badanych było na czystość i zdolność kiełkowania, lub tylko na jedną z nich. tylko 10%.

Wynik tych badań jest następujący:

Koniczyna	Ilość prób	Czystość		Zdolność kiełkowania	
		średnio	od — do	średnio	od — do
Czerwona . .	24	91.0%	87—98%	76.7%	25—87%
Żółta	8	99.2%	98.8—99.6%	84.7%	10—88%
Biała	7	93.8%	85—99%	77.0%	64—91%
Szwedzka . .	5	94.0%	87.5—99.8%	82.0%	63—88%
Bastard . .	3	82.0%	80.5—83.0%	74.0%	60—82%
Lucerna . .	7	—	—	81.0%	55—87%

Z obliczeń średniej wykluczono liczby zbytnio odchylone, anormalne. Liczby te wskazują przedewszystkiem na wielkie braki w zdolności kiełkowania.

Grochy dzieliły się na zasadnicze dwie grupy:

	Ilość prób	Waga 1/4 litra		Waga 100 ziarn	
		średnia	od — do	średnia	od — do
Groch Wiktorja . .	29	194	187—200	344	258—414
„ Zielony Folger	4	199	192—210	206.4	191—237

Zdolność kiełkowania i czystość odpowiadały prawie zawsze wymaganym przepisom.

Zdolność kiełkowania seradeli (18 prób) wynosiła przeciętnie 77%, wahając się w granicach od 45—95%.

Także przy trawach zdolność kiełkowania wahała się w szerokich granicach od 46—99%, przeciętnie wynosiła 81%. Trawy były przeważnie pochodzenia z Wielkopolski.

Nasienie lnu badane było prawie wyłącznie na czystość; nasienie to przeznaczone było dla Olejarni w Szamotułach do fabrykacji oleju siemiennego. Przeciętna czystość wynosiła 95% (89 do 98%).

Między nasionami roślin ogrodowych należy podkreślić słabe kiełkowanie u

marchwi . . .	średnio	: 52.3%	(15—80%)
maku . . .	„	: 37.0%	(16—58%)
spinaku . . .	„	: 65.0%	(51—78%)

Poszczególne próby pochodziły:

Od	Zboża	Buraki	Koniczyny	Różne	Razem
Majętności	21	110	31	23	185
Banków Roln., Centrali Roln. . .	10	1	40	2	53
Hodowli nasion	0	215	0	1	216
,, ,, ,,Original"	0	653	0	0	653
Młynów i Olejarni	11	0	0	13	24
Cukrowni	0	32	0	0	32
Kupców i firm handlowych . . .	0	45	251	95	391
Niemieck. organizacyj roln. . . .	7	15	214	39	275
Gospodarzy małorolnych	0	0	0	2	2
Wydziału Nasiennego W. I. R. . .	435	10	0	62	507
Urzędów, Szkół Roln. i Izby Roln. .	2	0	0	3	5
Urzędu Celnego	0	0	13	1	14
Razem . .	486	1081	549	224	2 340
Z					
Wielkopolski	486	811	523	219	2 033
b. Kongresówki	0	246	10	0	256
Śląska	0	4	11	4	19
Pomorza	0	6	2	1	9
Małopolski	0	10	2	0	12
Zagranicy	0	4	1	6	11

C. Stacja Ochrony Roślin

Zadaniem Stacji Ochrony Roślin jest służenie rolnictwu poradą w sprawach ochrony roślin uprawnych, co nie tylko na utrzymanie produkcji rolniczej, ale i na zbyt jej wobec spowodowanych kryzysem zaostrzeń fitosanitarnych w stosunkach handlowych ma doniosłe znaczenie.

Czyniąc zadość powyższym wymaganiom życia, w działalności Stacji Ochrony Roślin dają się odróżnić następujące kierunki pracy:

1. **Właściwa służba ochrony roślin.**
2. **Praca rejestracyjna i statystyka chorób i uszkodzeń roślinnych.**

3. Praca oświatowa i propagandowa.
4. Doświadczalnictwo terapeutyczne.

Do właściwej służby ochrony roślin zalicza się przedewszystkiem doraźne poradnictwo w zakresie ochrony roślin, a więc rozpoznawanie chorób i uszkodzeń roślin nadsyłanych do zakładu Stacji, oraz podawanie środków zaradczych. Jako zadanie dalsze należy tu organizacja zwalczania niektórych szkodników roślinnych nakazanych jużto rozporządzeniem Ministra Rolnictwa, jużto potrzebą doraźnego opanowania choroby względnie szkodnika, których masowe pojawienie się — poważnie zagrozićby mogło produkcji roślinnej.

Ilość nadesłanych do zbadania okazów wynosiła wraz z udzielonemi poradami w roku sprawozdawczym:

z woj. poznańskiego	748
z woj. łódzkiego	10
z woj. warszawskiego	1
z woj. lwowskiego	3
razem	762

wobec 665 w roku 1930.

Ilość nadesłanych okazów z poszczególnych powiatów woj. poznańskiego przedstawia się następująco:

z pow.	Bydgoszcz . . .	2	z pow.	Odolanów	15
„	Chodzież	6	„	Ostrów	4
„	Czarnków . . .	4	„	Ostrzeszów . . .	9
„	Gniezno	44	„	Pleszew	14
„	Gostyń	41	„	Poznań	68
„	Grodzisk	36	„	Rawicz	17
„	Inowrocław . . .	14	„	Strzelno	7
„	Jarocin	8	„	Szamotuły . . .	29
„	Kępno	8	„	Szubin	6
„	Kościan	22	„	Śmigiel	2
„	Koźmin	30	„	Śrem	19
„	Krotoszyn	15	„	Środa	21
„	Leszno	18	„	Wągrówiec . . .	8
„	Międzychód . . .	24	„	Wolsztyn . . .	12
„	Mogilno	13	„	Września	16
„	Nowy-Tomyśl . .	15	„	Wyrzysk	15
„	Oborniki	17	„	Żnin	11

8*

Reszta okazów pochodziła od instytucyj państwowych i samorządowych woj. poznańskiego, oraz 14 prób z województw innych.

Ilość korespondencyj Stacji Ochrony Roślin wynosiła 1281 wobec 1041 w roku 1930.

Niezależnie od badania nadsyłanych chorych okazów do zakładu, — przeprowadzała Stacja Ochrony Roślin na życzenie interesentów badania zdrowotności kultur roślinnych na miejscu.

Ilość odbytych w tym celu **podróży służbowych** — łącznie z lustracją szkółek drzew owocowych na obecność korówki wełnistej, — wynosiła **149.**

Jednostek gospodarczych korzystających z porad Stacji Ochrony Roślin było w roku sprawozd. 298 wobec 284 w roku 1930.

Z chorób pochodzenia grzybkowego wystąpiły w silniejszym stopniu:

1. Mączniak traw — Erysiphe graminis DC. na pszenicy, jako przyczyna żółknienia i obumierania liści. Pojawiająca się ta rok rocznie choroba wystąpiła w roku sprawozd. dzięki posusznej pogodzie dopiero z końcem czerwca, nie wyrządzając znaczniejszych szkód.

2. Helmintosporjoza pojawiła się w połowie czerwca bardzo silnie w całem prawie województwie, wpływając w dużym stopniu na pogorszenie się ogólnego stanu jęczmienia i owsa.

3. Zgorzel korzeniowa siewek buraczanych wystąpiła w roku sprawozd. szczególnie silnie z powodu spóźnionej wiosny i spowodowanego tem pospiesznego obsiewu pól niedostatecznie przeschniętych i ogrzanych.

4. Zaraza ziemniaczana — Phytophtora infestans — dzięki długotrwałej, dżdżystej pogodzie w sierpniu i wrześniu silnie na całym terenie województwa.

5. Rzekomy mączniak winorośli — Plasmopara viticola — powodując obumieranie liści i jagód winorośli.

Ze szkodników znaczniejsze szkody wyrządziły:

6. Śmietka ozimówka — Hylemyia coarctata Fall i mucha szwedzka — Oscinis frit — przez uszkadzanie w stadjum czerwia zawiązków źdźbeł zasiewów ozimych i jarych.

7. Śmietka burakowa — Pegomyia conformis. Ten pojawiający się rok rocznie szkodnik buraków wystąpił w roku sprawozd. w olbrzymich ilościach w całem województwie. Szkodliwość jego, ujawniająca się w wyjadaniu miękiszu liściowego i niszczeniu w ten

sposób listowia, spowodowała w wielu wypadkach zaorywanie buraków i ponawianie zasiewów. Największa szkodliwość śmietki przypadła na koniec maja i początek czerwca. Według spostrzeżeń Stacji Ochrony Roślin drugie pokolenie muchy pojawiło się z powodu dżdżystego czerwca dopiero w pierwszej połowie lipca.

8. Śmietka cebulowa — Anthomyia antiqua — w cebuli.

9. Omarlica czarna — Blitophaga opaca — szczególnie groźnie w pow. rawickim.

Stacja Ochrony Roślin miała możność stwierdzić z okazji lustracji zainicjowanej przez Dyrekcję Cukrowni w Miejskiej Górce, że już po 5 dniach od chwili pojawienia się szkodnika — plantacja była tak zniszczona, że nadawała się tylko do zaorania.

10. Słodyszek rzepakowiec — Meligethes aeneus — niszcząc kwiatostany roślin oleistych.

11. Drążyn szary — Baris cocrulescens — jako sprawca drążenia łodyg roślin krzyżowych, w następstwie czego uszkodzone rośliny przedwcześnie dojrzewają.

12. Wołek zbożowy — Calandra Granasia — jako niszczyciel ziarna w śpichrzach. Według zapodań Giełdy Zbożowo-Towarowej w Poznaniu w przeciągu 5 tygodni, od czerwca do 15 lipca zostało z powodu obecności wołka 118 wagonów różnego zboża stawione do dyspozycji sprzedawcom.

13. Ździeblarz karłowy — Cephus pygmeus — wyrządził w roku sprawozd. wielkie szkody w całem prawie województwie przez nagryzanie i łamanie się źdźbeł, szczególnie żyta i pszenicy.

Celem kontynuowania walki z chorobami i szkodnikami czynne były wzorem lat ubiegłych 4 sekcje zwalczania szkodników jako organa Wielkopolskiej Izby Rolniczej, mianowicie: w Poznaniu, Koźminie, Janowcu i Bydgoszczy oraz 3 stacje powiatowe przy Wydziałach Powiatowych w Inowrocławiu, Lesznie i Rawiczu. Stacje t. zw. powiatowe kierowane przez przeszkolonych ogrodników podlegają w zakresie metod i sposobów zwalczania szkodników dyrektywom Stacji Ochrony Roślin.

Sekcja zwalczania szkodników w Poznaniu czynna była przy zwalczaniu:

1. mączniaka traw pszenicy, przyczem spryskano 1% cieczą bordoską — 1200 mg. magd.

2. omarlicy czarnej na burakach, — zielenią paryską 160 mg. mgd.

3. tarczyka mgławego na burakach, — chlorkiem baru 15 mg mgd.

4. śmietki burakowej, — fluorkiem sodu 40 mg. mgd.

5. mszycy bobowej na nasiennikach buraczanych, — ekstraktem tytoniu z szarem mydłem i kainitem 40 mg. mgd.

6. fitoftory na ziemniakach, — 1% cieczą bordoską 16 mg. mgd., pozatem przy zimowem i letniem opryskiwaniu sadów, przyczem opryskano ogółem 6131 drzew i krzewów owocowych w 94 dniach.

Sekcja powiatowa w Lesznie pracowała przy zwalczaniu szkodników na wezwanie okolicznych rolników przez 30 dni.

W roku sprawozd. przypadła spodziewana rójka drugiego gatunku chrabąszcza t. zw. kasztanowca. Zorganizowana akcja powszechnego tępienia tego szkodnika uwieńczona została zebraniem 16816 litrów owadów, przyczem koszty tej akcji wyniosły 334,45 zł.

Walka z korówką wełnistą. Prócz stałej kontroli przymusowego zwalczania korówki w sadach, wykonywanej po powiatach przez ogrodników powiatowych, — Stacja Ochrony Roślin przeprowadziła lustrację wszystkich znajdujących się na terenie województwa szkółek drzew owocowych na obecność korówki wełnistej. Ze zlustrowanych 73 szkółek — 12 szkółek zostało za wskazaniem Stacji Ochrony Roślin zamkniętych przez odnośne Starostwo z zakazem sprzedaży drzewek do czasu wykazania się wytępieniem omawianego szkodnika.

Zwalczanie wołka zbożowego. Celem uświadomienia rolnictwa o szkodliwości i zaznajomienia ze sposobami zwalczania wołka, wydano ulotkę o tępieniu tego szkodnika. Ulotkę rozesłano przy pomocy Dyrekcji Giełdy Zbożowo-Towarowej do wszystkich firm handlowo-zbożowych i młynów. Poczyniono również starania w Dyrekcji Kolei, by wagony, przewożące zawołczone zboże i jego przetwory, były po wyładowaniu dezynfekowane. W porozumieniu z oddziałem poznańskiego L. O. P. P. przeprowadzono dezynfekcję dwóch śpichrzów przy pomocy dwusiarczku węgla z dobrym wynikiem.

Tępienie chwastów. Celem wypróbowania niektórych środków przy zwalczaniu chwastów, założono w 32 miejscowościach 10 powiatów pokazowe doświadczenia z wychwaszczaniem zasiewów zbożowych. Jako środków użyto: 1. azotniak nieolejony, 2. kainit pylisty, 3. łopuszniak, oraz 4. siarczan żelaza. Środków tych dostarczyły bezpłatnie odnośne fabryki: Chorzów, Kałusz, Azot i Huta Silesia.

W wynikach, w których oprócz działania niszczącego chwasty uwzględniono również działanie nawozowe, — najlepsze wyniki dał kainit pylisty i azotniak, — najgorsze siarczan żelazawy.

Do pól tych były urządzane wycieczki rolnicze organizowane przez Kółka Rolnicze i Dyrektorów Szkół Rolniczych. Wycieczek takich odbyło się kilkanaście.

W związku z wejściem w życie rozporządzenia Ministra Rolnictwa o przymusie tępienia ostu wydano odpowiednie, omawiające sposoby zwalczania tego chwastu, plakaty i rozesłano je jako materjał propagandowy do wszystkich gmin i obszarów dworskich woj. poznańskiego.

Celem spopularyzowania odkażania ziarna urządzała Stacja wzorem lat ubiegłych publiczne pokazy zaprawiania ziarna siewnego, demonstrując ten zabieg przy użyciu wszystkich znajdujących się w handlu typów zaprawiarek.

Pokazów takich odbyło się na terenie województwa 5.

Sieć sprawozdawcza. Zorganizowana w 1927 roku własna sieć korespondentów obejmowała 578 sprawozdawców równomiernie rozsianych po całym terenie województwa.

Ilość otrzymanych sprawozdań wynosiła 1436.

Materjały ilustrujące występowanie chorób i szkodników, zebrane w ciągu roku, zostały opracowane i zachowane do zadecydowanego wydawnictwa za okres pięcioletni.

Praca badawcza i doświadczalna. W roku sprawozd. przeprowadzono szczegółowo badania nad poraz pierwszy na terenie Wielkopolski stwierdzonemi chorobami, jak biała zgnilizna hiacyntów — Pseudomonas hiacinthi Erw. Sm. oraz mącznica hortensji — Oidium hortensii.

Pozatem przeprowadzono badania nad ustaleniem morfologicznych cech odróżniających Parnassię od Deodary. Ustalenie tych cech było koniecznością celem ujednostajnienia metod kwalifikacyjnych przy uznawaniu Parnassii przez instytuty nasienne, jako odmiany odpornej na raka ziemniaczanego i mogącej być wyprowadzoną w okręgi zaraczone i zagrożone rakiem.

Niezależnie od powyższego prowadzono wzorem lat ubiegłych kontrolę czystości odmianowej ziemniaków uznanych przez Wydział Nasienny Wielkopolskiej Izby Rolniczej i pretendujących jako sadzeniaki w okręgi zaraczone i zagrożone w myśl ustawy

o zwalczaniu raka ziemniaczanego. Kontrolę tę prowadzono przez wysadzenie odmian w ziemię zaraczoną kompostem narośli rakowych i poddawanie ich badaniom na rakoodporność.

Badania te przeprowadzono z 352 próbkami ziemniaków nadesłanemi przez poszczególne majętności woj. poznańskiego. Z powyższej liczby 18 prób podpadło porażeniu rakiem ziemniaczanym, a majętności, które nadesłały te próby — wykreślono z ewidencji majątków mogących dostarczać ziemniaki w okręgi zaraczone i zagrożone rakiem ziemniaczanym.

Praca oświatowo-propagandowa. Do pracy tej zaliczyć należy wygłaszanie odczytów i wykładów na zebraniach Kółek Rolniczych, kursach dla nauczycieli szkół powszechnych, konferencjach i t. p. oraz umieszczanie artykułów o aktualnych chorobach i szkodnikach roślinnych w rolniczej prasie krajowej.

Wykładów odbyto w roku sprawozd. 21, — artykułów umieszczono 18, — odpowiedzi w Por. Gosp. — 23.

Z ważniejszych artykułów o chorobach i szkodnikach roślin ukazały się:

Inż. A. Kuryłło: „Wyniki zwalczania chrabąszcza majowego w Wielkopolsce w 1930 roku" Por. Gosp. Nr. 2.
„ „ „ „Przymus tępienia ostu" Por. Gosp. Nr. 20.
„ „ „ „Aktualne choroby i uszkodzenia roślin" Por. Gosp. Nr. 21.
„ „ „ „Tępmy chwasty" Por. Gosp. Nr. 22.
„ „ „ „Powszechne tępienie wołka zbożowego" Por. Gosp. Nr. 24.
„ „ „ „Śmietka burakowa" Por. Gosp. Nr. 25.
„ „ „ Wpływ chorób kłębów ziemniaczanych na ich użytkowość i wartość" Por. Gosp. Nr. 38.
„ „ „ „Bielinek kapustnik i walka z nim" „Por. Gosp. Nr. 36.
Wł. Domagalski: „O zaprawianiu ziarna" Por. Gosp. Nr. 13.
„ „ „Zdrowotność — główny czynnik przy hodowli i selekcji ziemniaków" Por. Gosp. Nr. 25.

D. Dział Doświadczalny i ogólna czynność

Badanie gleb w tym roku sprawozdawczym z wszystkich działów największej uległo redukcji, gdyż badano tylko 140 prób gleby, w których wykonano:

badań mechanicznych	27	prób
„ na kwasowość	110	„
oznaczenie kwasu fosforowego, potasu i azotu	29	„

Ilość tak małą wykonanych badań gleby należy tłomaczyć ogólnym kryzysem i niechęcią rolników do robienia inwestycyj, nawet tak potrzebnych, jak zbadanie warsztatu glebowego. Oznaczenie kwasu fosforowego i potasu wykonano metodą Neubauera, lub znacznie tańszą metodą kombinowaną Lemmermanna-Arrheniusa, opracowaną przez Stację.

Doświadczeń nawozowych przeprowadzono z inicjatywy Fabryki Chorzowskiej jako zakończenie z roku gospod. 1930/31:

88, z czego udanych było 73 doświadczeń (83%).

Oprócz tego założono jeszcze dalszych doświadczeń 19 z saletrą wapniową oraz 21 doświadczeń nad niszczeniem chwastów, które zostały rozrzucone po wszystkich prawie powiatach Wielkopolski. Na jesień założono jeszcze 32 doświadczenia dla Chorzowa, który wobec kryzysu dalsze doświadczenia wstrzymał dla braku odnośnych funduszów. W tym roku Dyrekcja Wielkopolskiej Izby Rolniczej przekazała do Stacji Doświadczalnej także doświadczenia u włościan, przeprowadzone przy Szkołach Rolniczych w t. zw. Kołach Doświadczalnych Włościańskich. Koła te miały swój ośrodek w szkołach: w Janowcu, Koźminie, Odolanowie. W ostatnich miesiącach rozszerzono je na Szkoły w Szamotułach i Wolsztynie. Doświadczenia te również ucierpiały wobec braku subwencji i niechęci włościan do robienia doświadczeń w tych ciężkich dla rolnictwa czasach.

Komisja Doświadczalna Wielkopolskiej Izby Rolniczej odbyła trzy zebrania, mianowicie: 2 lipca, 20 sierpnia 1931 i 23 stycznia 1932. Wobec opuszczenia stanowiska kierownika Zakładu Doświadczalnego w Pętkowie przez p. Dyr. Dzierzkowskiego, Dyrekcja Wielkopolskiej Izby Rolniczej poleciła przejąć naczelne kierownictwo Pętkowa p. Dr. Celichowskiemu i przenieść p. inż. Starzeńskiego na zastępcę kierownika do Pętkowa.

Definitywne przejęcie przez p. Dr. Celichowskiego nastąpiło z dniem 4 lutego 1932 r.

P. Dr. Celichowski brał udział w posiedzeniach Ministerstwa Rolnictwa dnia 27 i 29 listopada 1931 w sprawach ochrony roślin i walki z rakiem ziemniaczanym, dnia 5 grudnia t. r. w sprawie współpracy Instytutu Puławskiego z Zakładami Doświadczalnemi i w tej samej sprawie dnia 26 i 27 lutego 1932 r.

W miesiącu lipcu uczestniczył w Zjeździe Zakładów Doświadczalnych Rzeczypospolitej Polskiej, który się odbył w Puławach. Pozatem brał p. Dr. Celichowski czynny udział w posiedzeniach Izby Rolniczej, Izby Przemysłowo-Handlowej (sprawy eksportu ziemniaków) i innych organizacyj rolniczych.

Podróży służbowych odbyto przez członków działu kontroli chemicznej, botanicznej i działu doświadczalnego — 55.

Pracownicy Stacji Doświadczalnej (bez Stacji Ochrony Roślin i Inspektoratu) opublikowali razem 41 artykułów w rozmaitych czasopismach rolniczych, przeważnie zaś w Poradniku Gospodarskim.

Wygłosili 21 referatów na zebraniach Kółek Rolniczych i 18 wykładów przez radjo.

W styczniu, lutym i marcu zorganizowała Stacja Doświadczalna przez swych pracowników kursy rolnicze dla wojska, wygłaszając razem w 7 pułkach 21 wykładów z dziedziny nawożenia, uprawy roślin i roli, ochrony roślin. Kursy te zorganizowała Stacja Doświadczalna bez żadnych subwencyj z jakiegokolwiek źródła.

Z większych prac naukowych Stacji należy wymienić:

1. Dr. Celichowski: „Laboratoryjne badanie gleb" (Nawozy Sztuczne 6).
2. Dr. Celichowski i Mg. Hetperowa: „Przyczynek do badania mąk mięsnych, rybich i wielorybich" (Doświadczalnictwo Roln. t. VII nr. 1).
3. Dr. Celichowski i Inż. Grossberg: „Dwuletnie doświadczenia konkursowe Wielkopolski w latach 1929/31" (Nawozy Sztuczne III. 11).
4. Dr. Celichowski i Inż. Grossberg: „Doświadczenia porównawcze z saletrą norweską" (broszurka).
5. Dr. Celichowski i Inż. Grossberg: „Doświadczenia nad tępieniem chwastów" (broszurka).

E. Inspektorat Walki z Rakiem Ziemniaczanym

Inspektorat powołany jest wyłącznie do spraw, związanych ze zwalczaniem choroby raka ziemniaczanego i z eksportem ziemniaków zagranicę. W Inspektoracie zatrudnionych jest stale 2 inspektorów oraz sekretarka. Praca Inspektoratu polega na:

a) wykrywaniu nowych ognisk raka ziemniaczanego (lustracja upraw ziemniaczanych w czasie wegetacji),
b) prowadzeniu ewidencji pól zarażonych i zagrożonych, oraz zatwierdzaniu planów obsiewu tychże pól,
c) kontrolowaniu zdrowotności wywożonych ziemniaków z pasów ochronnych,

d) kontroli odmianowej czystości przeznaczonych do sadzenia jak i zasadzonych ziemniaków w gospodarstwach zarażonych i zagrożonych,

e) sporządzaniu spisu ziemniaków rakoodpornych, potrzebnych do obsadzenia pól tychże gospodarstw, oraz dopilnowaniu zaopatrzenia w ziemniaki i rozdział zasiłku ministerjalnego przeznaczonego na obniżenie cen ziemniaków rakoodpornych,

f) kontroli gorzelń i fabryk przetworów ziemniaczanych,

g) stwierdzaniu czy rozporządzenie Ministra Rolnictwa o walce z rakiem ziemniaczanym jest należycie stosowane,

h) urządzaniu odczytów i uświadamianiu ogółu rolników o niebezpieczeństwie choroby raka ziemniaczanego,

i) wydawaniu świadectw zdrowotności na ziemniaki eksportowane jak też wywożone z pasów ochronnych na podstawie rewizji tychże wykonanej na miejscu uprawy wzgl. odstawy.

Nowych ognisk raka wykryto w okresie sprawozdawczym 45 i to w pow. chodzieskim: w gminie Równopole i maj. Mirowo — w pow. kępińskim: gmina Opatówiec, gm. i maj. Olszowa, maj. Mikorzyn, gm. Kierzno-Pustkowie, gm. Donaborów, maj. Grębanin, gm. Turze, gm. Ostrówiec, gm. Tabor Mały i gm. Pisarzowice — w pow. ostrzeszowskim: maj. Doruchów, maj. Gruszków, gm. i maj. Tokarzew, maj. Źródelnia, gm. Przytocznica, gm. Godziętowy, i maj. Rogaszyce, gm. Wygoda Pługawska, gm. Budy i maj. Przedborów — w pow. jarocińskim: gm. Łowęcice, gm. Potarzyca, gm. i maj. Siedlemin, maj. Golina, maj. Chwałęcinek i maj. Lublinia Mała — w pow. koźmińskim: maj. i gm. Bruczków, gm. Skoków i maj. Kaczagórka — w pow. gostyńskim: maj. Jeżewo i maj. Wygoda — w pow. kościańskim: maj. Osiek, gm. Katarzynin, gm. Jurkowo i maj. Dębiec Nowy — w pow. śmigielskim: maj. i gm. Spławie i maj. Sokołowice — w pow. leszczyńskim: gm. Wilkowo i maj. Henrykowo — w pow. wągrówieckim: maj. Przysieka, gm. Wysoka i maj. Pawłowo Skockie — w pow. odolanowskim: gm. Topola Wielka.

W związku z powtórzeniem się raka ziemniaczanego w pow. chodzieskim, oraz masowem wystąpieniu tej zarazy w powiatach Kępno, Jarocin i Ostrzeszów z ramienia Wielkopolskiej Izby Rolniczej odbyto inspekcję powyższych powiatów oraz pow. koźmińskiego. W inspekcji tej brał udział Naczelnik Wydziału Rolnictwa Poznańskiego Urzędu Wojewódzkiego p. Ciemnołoński oraz z Izby p. Dr. Celichowski, Dyr. Stacji Doświadczalnej. Inspekcja ta miała za zadanie zbadanie powodów rozszerzenia się choroby raka ziem-

niaczanego, omówienia środków zaradczych, sprawę pasów ochronnych zwiększonych, omówienie wysokości kary dla niestosujących się do przepisów o walce z rakiem ziemniaczanym oraz kontrolę pracy inspektorów. Ze względu na wzmożoną pracę przez masowe przeprowadzenie lustracji, zaangażowano sezonowo jako inspektorów ochrony roślin pp. Adamiaka Ignacego i Nowickiego Ignacego od dnia 15. VIII. do 15. X. 31 r. oraz pp. Kalickiego Stanisława i Czekanowskiego Tadeusza od dnia 10. IX. do 10. X. 31 r. Na czystość odmianową wysadzonych ziemniaków rakoodpornych dokonano lustracji w 45 miejscowościach zarażonych i zagrożonych przyczem zbadano 1840 gospodarstw. W 15 miejscowościach uznanych dodatkowo za zagrożone rakiem ziemniaczanym, skontrolowano na czystość odmianową 203 gospodarstwa. Po ukończeniu lustracji na czystość odmianową, przystąpiono do prac w związku z akcją wykrywania raka ziemniaczanego. Lustrację na raka ziemniaczanego przeprowadzono w 14 powiatach i to zlustrowano 11.892 gospodarstw w przeciągu 160 dni. Obszar gruntów uznanych za zarażone rakiem ziemniaczanym ogólnie wynosi 385,76.21 ha; przed rokiem sprawozdawczym wynosił 277,12,08 ha, w roku sprawozdawczym przybyło 108,,64,13 ha. Za nieprzestrzeganie przepisów o walce z rakiem ziemniaczanym podano do ukarania 165 osób. Świadectw zdrowotności na ziemniaki pochodzące z pasów ochronnych wydano na podstawie uprzedniej kontroli 359.

Z powodu wzmożonego eksportu ziemniaków zagranicę a przez to podniesienie się ceny, akcja zaopatrzenia gospodarstw zagrożonych i zarażonych na początku okresu sprawozdawczego natrafiała na poważne trudności. Gospodarstwa te zwlekały z kupnem sadzeniaków, czekając na zniżkę ceny mimo ostrzeżeń ze strony Inspektoratu. Energiczne jednak stanowisko Inspektoratu zapobiegło temu, dzięki czemu akcja ta wypadła dobrze. Zasiłek został ustalony po porozumieniu się z Urzędem Wojewódzkim na 3 zł od 100 kg, podział jednakże tegoż ze względu na szczupłą pozycję w budżecie natrafiał na trudności. Ogółem zaopatrzono w sadzeniaki rakoodporne:

1 miasto	w ilości	60.420 kg
8 majętności . . .	„	207.720 „
27 gmin	„	1167.360 „

Na tę dostarczoną ilość ziemniaków wypłacono zasiłek przekazany Wielkopolskiej Izbie Rolniczej przez Ministerstwo Rolnictwa na obniżenie cen kwalifikowanych sadzeniaków po 3 zł od 100 kg, co czyni 14.355 q — 43.065 zł. Sprowadzono odmiany

Parnassia, Pepo, Juli, Jubel, Hindenburg, Rosafolia, Cellini, Roland, Max Delbrück, Helena, Preussen. Zasiłek wypłacono na podstawie listu przewozowego, świadectwa kwalifikacyjnego oraz kwestjonarjusza, w którym poszczególni zainteresowani kwitowali odbiór ziemniaków, oraz pieniędzy. W końcu okresu sprawozdawczego rozpoczął Inspektorat prace zaopatrywania nowoodkrytych ognisk raka ziemniaczanego w majętnościach w sadzeniaki kwalifikowanych odmian rakoodpornych ziemniaków. Zainteresowani otrzymali spis majętności produkujących kwalifikowane sadzeniaki, oraz dołączono kwestjonarjusz celem zdeklarowania ilości potrzebnych sadzeniaków.

Świadectw zdrowotności na ziemniaki wywożone zagranicę wydano 4193, lustracyj zaś ziemniaków eksportowych dokonano w 1038 miejscowościach. W pierwszym okresie roku sprawozdawczego wydano świadectw zdrowotności na 2533 wagony ziemniaków, z czego dla:

Francji	1698	wagonów
Belgji	346	"
Anglji	240	"
Szwajcarji	231	"
Holandji	10	"
Luxemburga . . .	7	"
Jugosławji	1	"
Ogółem:	2533	wagonów

Eksportowano głównie odmiany: Industria, Wohltmann, Parnassia, Pepo, Hindenburg, Deodara, Preussen, Jubel, Model, Odenwälder Blaue, Centifolja, Early Rose, Juli.

W okresie wiosennym ruch eksportowy był wysoki z powodu braku ziemniaków zagranicą głównie we Francji, oraz złego przechowania się tamże ziemniaków. Zaufanie coraz to większe do polskich sadzeniaków oraz korzystna cena sprawiły zaopatrywanie się zagranicy w dużej mierze w ziemniaki z Polski. Ceny z początku sezonu eksportowego, wynoszące do 5,— zł za 1 q ziemniaków żółtomięsnych wzrosły przy końcu sezonu przez wielkie zapotrzebowanie do 15,— zł za 1 q. Z początku okresu eksportowano przeważnie sadzeniaki, później tylko ziemniaki jadalne. Okres jesiennego eksportu był jak zwykle słabszy. Świadectw zdrowotności na ziemniaki wysyłane zagranicę wydano w jesieni na 1258 wagonów z czego dla:

Francji	78	wagonów
Belgji	121	„
Anglji	1040	„
Szwajcarji	8	„
Marokka	10	„
Hiszpanji	1	„
Ogółem:	1258	wagonów

Eksportowano głównie odmiany: Wohltmann, Pepo, Parnassia, Industria, Centifolja, Hindenburg, Jubel, Deodara, Odenwälder Blaue.

Z końcem okresu sprawozdawczego, sezon eksportowy wiosenny roku 1932, wskutek długotrwających mrozów oraz słabego zapotrzebowania zagranicą, rozpoczął się późno. Świadectw zdrowotności w sezonie tym wydano na ziemniaki eksportowane na 402 wagony i to dla:

Francji	257	wagonów
Szwajcarji	80	„
Belgji	16	„
Anglji	34	„
Jugosławji	1	„
Zagłębia Saary . .	13	„
Portugalji	1	„
Ogółem:	402	wagonów

Eksportowano głównie odmiany: Wohltmann, Industria, Parnassia, Odenwälder Blaue, Pepo, Jubel, Centifolja, Preussen, Early Rose.

W czerwcu roku sprawozdawczego inspektorzy ochrony roślin odbyli w Państwowym Naukowym Zakładzie Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy 2-dniowy kurs fitopatologiczny. W miesiącach końcowych przez urzędników Inspektoratu zostały wygłoszone na kursach W. T. K. R. referaty pod tytułem: „Aktualne zagadnienia z ochrony roślin ze specjalnem uwzględnieniem choroby raka ziemniaczanego, zwalczania ostu, berberysu i korówki wełnistej“. Na wykładach tych rozdano ulotki o raku ziemniaczanym oraz demonstrowano preparat raka ziemniaczanego. Wykłady odbyły się w następujących miastach powiatowych: Krotoszyn, Koźmin, Jarocin, Kępno, Ostrzeszów, Odolanów, Ostrów, Pleszew, Szu-

bin, Wągrówiec, Wyrzysk, Chodzież, Czarnków, Srem, Leszno i Wolsztyn.

W prasie ogłoszono artykuły:

1. O eksport ziemniaków z Wielkopolski.
2. Kilka uwag o raku ziemniaczanym.
3. Pod rozwagę rolników.

F. Majątek Doświadczalny Pętkowo

W roku sprawozdawczym areał Majątku nie został dalej powiększony, tak, że poza własnym obszarem Pętkowa, pozostało pod doświadczenia oddzierżawionych 10 ha z majętności Chwałkowa. Obszar własny Pętkowa zmniejszono tylko o 1 ha, oddany do dyspozycji Referatowi Ogrodnictwa Wielkopolskiej Izby Rolniczej na utworzenie szkółek drzew owocowych.

Pod względem gospodarczym rok był normalny bez zasadniczych wypadków. Natomiast znaczne zmiany zaszły pod względem personalnym, mianowicie 1 grudnia kierownik Majątku p. Dyr. Dzierzkowski przejmuje dzierżawę majętności Grochowiska w powiecie żnińskim, a z dniem 1 marca opuszcza definitywnie stanowisko kierownika Maj. Dośw. Pętkowa. Postanowienie to skłoniło Wielkopolską Izbę Rolniczą, do przeniesienia natychmiast na stanowisko zastępcy kierownika Majętności Pętkowa, p. inż. Starzeńskiego z Stacji Doświadczalnej w Poznaniu. W połączeniu z uchwalonemi w Izbie Rolniczej redukcjami Wydziałów Izby, Pętkowo zostaje włączone do Stacji Doświadczalnej w Poznaniu, pod naczelne kierownictwo p. Dr. Celichowskiego, kierownika Stacji Doświadczalnej w Poznaniu.

W roku sprawozdawczym założono 48 doświadczeń, podzielonych na 2350 poletek, a mianowicie:

11 doświadczeń odmianowych obejmujących 35% obszaru,
22 doświadczeń nawozowych obejmujących 41,1% obszaru,
14 doświadczeń uprawowych obejmujących 19,3% obszaru,
1 doświadczenie inne.

Doświadczenia prowadzone były w 29 wypadkach z roślinami zbożowemi, w 14 wypadkach z roślinami okopowemi i w 5 wypadkach z roślinami innemi.

I. Doświadczenia odmianowe.

Pszenica ozima	32	odmiany
Pszenica jara	9	„
Żyto	20	„
Jęczmień	21	„
Owies	16	„
Buraki pastewne	11	„
Ziemniaki oryginalne	22	„
Ziemniaki w odsiewie 7-letnim	21	„
Ziemniaki w odsiewie 4—5-letnim	13	„
Kukurydza	4	„
Groch	9	„

II. Doświadczenia nawozowe.

1. Wpływ nawożenia azotowego jesienią pod żyto.
2. Wartość użytkowa wapnamonu danego pod żyto.
3. Wartość użytkowa saletry wapniowej pod żyto.
4. Wartość użytkowa wapnamonu pod pszenicę.
5. Wartość użytkowa saletrzaku pod pszenicę.
6. Wpływ azotniaku wysianego jesienią pod buraki cukrowe.
7. Stwierdzenie opłacalności nawożenia saletrzakiem pod buraki cukrowe.
8. Kombinowane nawożenie azotowe rozmaitych nawozów saletrzanych pod buraki.
9. Najwłaściwsze sposoby stosowania krajowych saletr pod buraki cukrowe przy zastosowaniu saletr w różnych i w tych samych warunkach.
10. Wpływ nawożenia azotowego jesienią pod pszenicę.
11. Sposób siania wiosną saletr na pszenicę.
12. Frakcjonowanie dawek saletry chilijskiej według metody prof. Gibertiniego.
13. Wpływ następczy wapnamonu, danego w roku 1929 pod buraki cukrowe, a w roku 1930 pod jęczmień na groch.
14. Wartość użytkowa różnych soli potasowych danych pod jęczmień.
15. Wartość użytkowa różnych soli potasowych danych pod buraki cukrowe.
16. Działanie różnych dawek superfosfatu i tomasyny na pszenicę.

17. Wpływ różnych dawek obornika na plon buraków.
18. Wartość użytkowa sztucznego obornika Adco pod buraki cukrowe.
19. Wpływ następczy na jęczmień nawozu Adco, danego w roku poprzednim pod buraki cukrowe.
20. Wpływ następczy na owies obornika, danego w roku poprzednim pod buraki cukrowe.
21. Wartość użytkowa nawozu organicznego urbanum.
22. Stwierdzenie potrzeb nawozowych gleby pod pszenicę.

III. Doświadczenia uprawowe.

1. Wpływ głębokości umieszczenia ziarna siewnego żyta.
2. Rozmaity wysiew żyta (40—120 kg/ha) w rzędy rozmaicie rozstawione (20—28,5 cm).
3. Wpływ czasu siewu pszenicy ozimej (20. 9. — 1. 10. — 10. 10).
4. Uprawa żyta metodą Bogdanowicza.
5. Uprawa żyta metodą Lossowa.
6. Opłacalność uprawy jęczmienia metodą Lossowa.
7. Wpływ następczy pogłębiania gleby pod buraki na jęczmień.
8. Najkorzystniejsze rozstawy przy sadzeniu ziemniaków.
9. Wpływ czasu przerywki i czasu wykopywania buraków na plon.
10. Najkorzystniejszy stosunek zbóż przy układaniu mieszanek.
11. Doświadczenie z elektrokulturą (Christofleau) pod buraki cukrowe.

IV. Doświadczenia z zaprawami.

1. Skuteczność różnych zapraw przeciw chorobom jęczmienia.
2. Skuteczność różnych zapraw przeciw chorobom owsa.
3. Skuteczność różnych zapraw przeciw śnieci cuchnącej pszenicy.

Sześć pól całego obszaru przygotowano pod kilkoletnie doświadczenie nad stwierdzeniem najkorzystniejszego płodozmianu. Przy równoczesnych robionych oszczędnościach w nawożeniu, które jesienią zostały zapoczątkowane wysiewem pierwszych ozimin.

Kurs dla techników doświadczalnych, wybranych z pośród uczniów trzysemestrowej Szkoły Rolniczej w Środzie został ukończony. Po ukończeniu kursu uczniowie otrzymali odpowiednie zaświadczenie. Wobec braku zatrudnienia wyszkolonych kursistów, kurs ten przerwano i dalej się nie prowadzi.

Doświadczenia Pętkowa zwiedziło ogółem 308 osób, członków Kółek Rolniczych oraz cały szereg ziemian z Wielkopolski i b. Kongresówki m. i. pp. hr. Bniński, Dr. Kosiński z Warszawy, Prof. Łastowski z Wilna, Dr. Velden z Niemiec. Dyr. Stacji, p. Dzierzkowski wygłosił kilka odczytów o doświadczeniach przeprowadzonych w Pętkowie na zebraniach Kółek Rolniczych w powiecie średzkim, oraz na zebraniu Związku Ziemian w Toruniu. P. inż. Starzeński wygłosił kilka odczytów w Kółkach Rolniczych Wielkopolski oraz wykład o płodozmianach na zebraniu Towarzystwa Rolniczego powiatów Pleszew, Ostrów, Odolanów.

Pozatem Dyr. Dzierzkowski brał udział dwukrotnie w zebraniu Związku Zakładów Doświadczalnych Rzplitej Polskiej w Warszawie.

XIV.

Wydział Leśnictwa

Leśnictwo.

Pogłębiający się kryzys gospodarczy, pogorszenie się konjunktury, zupełny prawie zanik ruchu budowlanego, nadto brak układu gospodarczego z największym odbiorcą drewna t. j. z Niemcami, jak również zbyt ograniczony kontyngent wywozowy do Francji, zamknięcie granic do innych państw, które były odbiorcą drewna polskiego, składa się na to, że gospodarstwo leśne i jego opłacalność staje pod coraz większym znakiem zapytania.

Wobec panującej nadzwyczaj złej konjunktury, zmuszona była znaczna ilość właścicieli lasów ograniczyć tegoroczne normalne wyręby, a mimo to pozyskanego w mniejszych ilościach drewna nie zdołano w całości spieniężyć nawet po znacznie obniżonych cenach. Oczywiście, że tego rodzaju niekorzystny stan wpłynął jeszcze bardziej ujemnie na całość gospodarki leśnej, której do niedawna jeszcze znaczna dochodowość była jedyną pomocą do podtrzymania majątków ziemskich.

Zbyt anormalne te stosunki i brak kapitałów z natury rzeczy przyczyniają się także do zmniejszenia zalesień powierzchni zrębowych, tak bieżących jak też i zaległych. Również i na powierzchniach posówkowych nastąpiło zmniejszone tempo prac zalesieniowych.

Ochrona lasów.

Spowodowane wskutek żeru gąsienicy sówki-chojnówki uszkodzenie drzewostanów sosnowych — wytworzyło źródło rozmnażania się korników, jako owadów wtórnych. W minionych latach zdołano wprawdzie już w znacznym stopniu niebezpieczeństwo to umniejszyć i zlokalizować, jednak dalsze tępienie jest i obecnie stale aktualne, na co Wydział Leśnictwa szczególniejszą zwraca uwagę.

W roku sprawozdawczym wystąpił w różnych lasach powiatów zachodnich i południowych województwa — niekiedy bardzo silnie, trąd sosnowiec. Przeprowadzone liczne analizy stwierdziły jednakże, że w znacznym procencie owadów nastąpiła infekcja przez grzybki pasorzytnicze i bakterje gnilne oraz gąsieniczki. Wo-

9*

bec tego należy się spodziewać, że niebezpieczeństwo rozszerzenia się trądu będzie mniejsze. W każdym razie jest wskazanem dalsze obserwowanie rozwoju wspomnianego szkodnika, względnie stosowanie środków zapobiegawczych.

Dalszą pilną uwagę zwracać należy na tępienie szeliniaków i smolików, występujących na znacznych przestrzeniach łącznych powierzchni posówkowych, świeżo zalesionych.

W niektórych lasach znaczne spustoszenia w zalesieniach wyrządza pędrak chrząszcza majowego. Mamy jednakże nadzieję, że dotychczasowa akcja, wdrożona przez Wlkp. Izbę Rolniczą, przyczyni się do stosunkowo szybszego wytępienia tego szkodnika.

Również środki stosowane przeciwko dalszemu rozmnożeniu się krycienia i hurmaka olchowca w młodszych i średnich drzewostanach olszowych — przyczyniają się do skutecznego zwalczania także i tych szkodników.

Uprawy i nasiona leśne.

Jakkolwiek zabiegi, czynione przez Wydział Leśnictwa Wlkp. Izby Rolniczej co do wyhodowania wystarczających zapasów sadzonek, potrzebnych do zalesienia resztek powierzchni posówkowych oraz zrębów zaległych i bieżących, dały w zupełności dodatnie wyniki, to jednak z powodu panującego kryzysu znaczna część tych powierzchni nie mogła być zalesiona.

Propaganda Wlkp. Izby Rolniczej w kierunku zbioru nasion rodzimego pochodzenia wpływa na coraz intensywniejsze pozyskiwanie własnych nasion leśnych, a w szczególności sosny pospolitej, co nietylko, że zapewni lepszą przyszłość naszym lasom, lecz także stanowi w wielu leśnictwach poważne źródło dochodów.

Ogólny zbiór nasion w roku sprawozdawczym był naogół dobry. Szczególnie obrodziły obficie: dąb, sosna, świerk, jesion; średnio: olsza, akacja, wiąz, lipa, klon; mniej: modrzew i brzoza.

Stan upraw również i w roku sprawozdawczym nie był zupełnie zadawalający. Wpłynęło na to anormalne podniesienie się temperatury w miesiącach maju i czerwcu, a więc w miesiącach rozwoju wegetacji sadzonek i siewów. Nadto w różnych lasach wystąpiła w większym stopniu osutka, która przerzedziła dość znacznie najmłodsze kilkuletnie uprawy.

Jako środek zapobiegawczy i zwalczający osutkę zaleca Wydział Leśnictwa skrapianie upraw szczególnie 2—4 letnich roztworem siarczanu miedzi w lipcu i sierpniu, jedno- do dwukrotnie w danym okresie.

Ustawa o ochronie lasów prywatnych.

Obowiązek, wypływający z ustawy leśnej, oparcia gospodarki leśnej na planach gospodarczo-leśnych, został w tutejszem woje-

wództwie prawie w całości dopełniony. Jedynie nie posiadają planów leśnych bardzo nieliczne majątki, których lasy zostały zniszczone przez sówkę-chojnówkę.

Dalszę wzmożoną działalnością Wydziału Leśnictwa było opracowywanie dla lasów włościańskich programów i planów leśnych, których wykonano dość znaczną ilość.

Zbyt rygorystyczne ujęcie przepisów w obowiązującej obecnie ustawie leśnej, odczuwa się w coraz to znaczniejszej mierze. Okazuje się bowiem, że ścisłe wypełnianie istniejących przepisów nietylko, że krępuje inicjatywę właścicieli lasów, lecz częstokroć hamuje prawidłowy rozwój gospodarki w lasach prywatnych. Wobec tego wskazaną jest nowelizacja ustawy i to w duchu łagodzącym ostrość przepisów. Nowelizacja ta uwzględniéby powinna z natury rzeczy również i zakres działalności izb rolniczych, których zadaniem jest organizacja gospodarstw lasów prywatnych i wpływ na dalszy prawidłowy ich rozwój.

Zadanie to izby rolnicze mogą o tyle łatwiej spełniać, ponieważ stoją w bezpośredniej i ściślejszej łączności z własnością leśną, aniżeli organa władz państwowych.

Te względy przemawiają za koniecznością przelania pewnych kompetencyj na izby rolnicze, co przyczyniłoby się z jednej strony na odciążenie, względnie potanienie administracji państwowej, z drugiej natomiast strony wpływ izb rolniczych odbiłby się bardziej dodatnio na normalnym rozwoju gospodarczym naszych lasów.

Pożyczki na lasy, wzgl. pomoc ze strony Państwa dla lasów prywatnych i sprawy taryfowe.

W obecnych czasach kryzysowych w bardzo znacznym stopniu odczuwa się brak pożyczki dla lasów prywatnych, gdyż udzielanie pożyczek tak ze strony Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego, jak też i ze strony Państwa stało się zupełnie nieaktualnem. Wpłynęło to ujemnie na cały handel drzewny, co przyczyniło się bardzo do znacznego obniżenia cen na surowiec. Polityka gospodarcza rządu powinna przeto pójść w kierunku zorganizowania dogodnego kredytu tak dla własności leśnej, jak i przemysłu drzewnego.

Do zmniejszenia kryzysu przyczyniłaby się w znacznej również mierze rewizja ustaw podatkowych, a mianowicie w kierunku zniesienia progresji podatku gruntowego i zmniejszenia względnie zniesienia podatku spadkowego, jak również zwolnienia od podatku gruntowego na lat 30 przeprowadzonych zalesień na powierzchniach, które skutkiem wyższej siły musiały być wyrąbane.

Również nienormalnie wysokie taryfy kolejowe, utrudniające tak eksport zagraniczny, jak też i obrót wewnętrzny drewnem,

przyczyniają się w wysokim stopniu do hamowania handlu drzewnego. Wobec powyższego należałoby koniecznie dążyć do wydatnego obniżenia istniejących obecnie taryf kolejowych, celem ożywienia handlu drzewnego, co wpłynęłoby na zmniejszenie kryzysu w gospodarstwie leśnem.

Zalesienie gruntów włościańskich.

Sprawa zalesiania nieużytków włościańskich wobec braku potrzebnych funduszów — ograniczyła się w roku sprawozdawczym do nielicznych przypadków udzielania porad i wskazówek co do przeprowadzenia zalesień, dozorowania i wykonywania.

Przeróbka drewna.

Oprócz poprzednio wyłuszczonych czynników, bardzo ujemnie wpływa na opłacalność gospodarstwa leśnego prawie zupełny zastój ruchu budowlanego. Powoduje to bowiem zniżkę cen na surowiec, który chociaż wyrobiony w mniejszych ilościach, nie może być wobec zbyt ograniczonego popytu spieniężony.

W przeprowadzonych nielicznych transakcjach osiągnięto pod koniec minionej kampanji następujące ceny za budulec sosnowy i kopalniaki w lasach prywatnych:

Za I. i II. kl. przeciętnie 20—24 zł za 1 m^3 loco las.

Za III. klasę przeciętnie 16—18 zł za 1 m^3 loco las.

Za IV. klasę przeciętnie 12—14 zł za 1 m^3 loco las.

Za kopalniaki przeciętnie 9—11 zł za 1 m^3 loco las.

Również ceny dębiny okazały tendencję zniżkową w stosunku do roku ubiegłego i za ten gatunek drzewa średniej jakości płacono przeciętnie od 24—40 zł za 1 m^3 loco las.

Jedynie ceny na opał utrzymywały się mniej więcej na poziomie zeszłorocznym t. j. za 1 mp. szczap płacono od 11—15 zł w lesie.

Na ożywienie handlu drzewnego mogłoby wpłynąć przedewszystkiem wznowienie ruchu budowlanego, przywrócenie eksportu do Niemiec, zwiększenie kontyngentu eksportowego do Francji, jak również wyszukanie innych rynków zbytu przez powstałą organizację eksportu zagranicznego.

Szkolnictwo.

Z zaprowadzonych od kilku lat kursów dokształcających borowych-podleśniczych, odbył się w roku sprawozdawczym dalszy kurs, w którym uczestniczyło 27 kursistów, kończąc ten kurs z dodatnim wynikiem.

Zakres działania Wydziału Leśnictwa.

Celem podniesienia i prawidłowego prowadzenia gospodarki leśnej w lasach prywatnych — utworzony w roku 1903 Wydział Leśnictwa Wlkp. Izby Rolniczej zajmuje się następującemi czynnościami:

1. Udziela stałej pomocy w zarządzaniu lasami, dzielącej się na:
   a) pomoc doradczo-techniczną i
   b) pomoc kontrolująco-zarządzającą.

Wydział Leśnictwa zajmował się jak i w latach poprzednich sprawami wchodzącemi w zakres działalności doradczej, tak pod względem technicznym jak i administracyjnym, jak również i kontrolującym wykonywanie naszych zarządzeń.

Pod nadzorem technicznym stanowiącym najpoważniejszy zakres działalności Wydziału Leśnictwa znajduje się 187 leśnictw z obszarem 60.995,76 ha.

Oprócz tego przeprowadzał Wydział Leśnictwa jednorazowe inspekcje lasów, nie podlegających stałej kontroli Izby

2. Wykonuje pomiary i urządzenia lasów oraz przeprowadza rewizje planów gospodarczych i układa czasowe plany gospodarcze t. zw. programy.

W czasie sprawozdawczym sporządził Wydział Leśnictwa 24 planów gospodarczych na ogólną powierzchnię 16.605,23 ha oraz 128 programów leśnych dla lasów włościańskich z obszarem 425,23 ha.

Według statystyki prawie już wszystkie lasy większych i średnich obszarów posiadają plany gospodarcze z wyjątkiem reszty nielicznych lasów posówkowych i lasków mniejszych.

3. Oszacowanie wartości lasów i wydawanie orzeczeń dla różnych celów i władz.

W czasie sprawozdawczym Wydział Leśnictwa sporządził 2 obliczenia wartości lasu, wzgl. orzeczenie w sprawie zmiany cięć.

4. Przeprowadza sprzedaże drewna.
   a) przez submisję } najwięcej dającemu.
   b) przez licytację. }

5. Pośredniczy w dostarczaniu sadzonek, nasion leśnych.

6. Sprowadza praktyczne narzędzia leśne.

Potrzebne narzędzia jak również i nasiona leśne posiada firma „Darz Bór“ w Poznaniu, Wielkie Garbary 20.

7. Wskazuje leśników różnej kategorji.

W czasie sprawozdawczym pomocny był Wydział Leśnictwa właścicielom lasów w wyszukiwaniu i przyjmowaniu kwalifikowanych leśników.

8. Zakłada książkowość leśną, dostarcza formularzy i przeprowadza rewizję ksiąg leśnych, podając przytem najszczegółowsze

objaśnienia i wskazówki do prowadzenia rejestrów leśnych, jak i uzyskiwanych wyników z użytkowania i odnowienia lasów. Wydział Leśnictwa wskazuje na konieczność prowadzenia zapisków (po prawej stronie planów gospodarczych) celem osiągnięcia dla przyszłości pewniejszych danych statystycznych dla następnych planów gospodarczych.

Wszelkie formularze do rejestrów leśnych dostarcza Wydział Leśnictwa jak zwykle po własnych kosztach.

9. Udziela informacyj we wszystkich kwestjach leśnych.

XV.

Wydział Organizacji Małorolnych

WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI ROLNICZEMI

Przez Wydział Organizacji Małorolnych utrzymuje Wielkopolska Izba Rolnicza ścisłą współpracę z Wydziałem Oświatowym Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych oraz Związkiem Wielkopolskich Kółek Włościanek.

Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych pracuje samodzielnie i posiada własny budżet. W pracy oświaty pozaszkolnej, poza własnym personelem oraz personelem, subwencjonowanym przez Ministerstwo Rolnictwa, korzysta z personelu Izby Rolniczej oraz Szkół Rolniczych. Pozatem Izba Rolnicza do tej pracy przydzieliła dwóch urzędników, z których jeden jest zarazem jednym z dyrektorów Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych, a drugi sekretarzem Wydziału.

Związkowi Wielkopolskich Kółek Włościanek stawia Wielkopolska Izba Rolnicza do dyspozycji personel, składający się z kierowniczki, która jest równocześnie dyrektorką Związku, sekretarki, 3 instruktorek fachowych i 3 instruktorek gotowania oraz finansuje wydatki rzeczowe, tak na utrzymanie biura, jak i na rozjazdy. Pozatem Związek dysponuje swoim własnym budżetem, z którego wydaje gazetkę Związku, przeprowadza kursy praktyczne (kursy gotowania, szycia, prania i prasowania, przetwornictwa, wypieku ciast, wyrobu wędlin i t. p.). Z subwencyj samorządów powiatowych Związek zatrudniał w okresie sprawozdawczym 9 instruktorek powiatowych.

Wielkopolska Izba Rolnicza, pragnąc wykazać zupełną koordynację pracy wszystkich trzech organizacyj, podaje poniżej sprawozdanie Wydziału Oświatowego Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych oraz Związku Wielkopolskich Kółek Włościanek za czas od 1. I. 1931 do 31. III. 1932. (Sprawozdanie za 5 kwartałów z powodu przejścia na rok sprawozdawczy od 1 kwietnia).

A. Wydział Oświatowy
Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych

Pomimo trudnych warunków ekonomicznych, w jakich znalazło się rolnictwo w roku 1931/32 i w związku z tem koniecznością wprowadzenia do budżetu W. T. K. R. bardzo znacznych oszczędności, prace oświatowe, zmierzające w kierunku podniesienia produkcji naszych warsztatów rolnych i uczynienia jej bardziej opłacalną, nietylko nie ucierpiały, ale nawet udało się zrealizować niektóre projekty z przed kilku lat. W tym więc względzie rezolucja, uchwalona przez Walne Zgromadzenie W. T. K. R. w dniu 9 marca 1931 roku, a stwierdzająca, że ograniczenie działalności naszego Towarzystwa w związku z koniecznemi oszczędnościami, nie powinno dotknąć działalności oświatowej — została jako zasada utrzymana.

Tak, jak i w latach ubiegłych akcja Wydziału Oświatowego szła w dwuch kierunkach — pracy oświatowej wśród gospodarzy samodzielnych i wśród młodzieży.

Wykonanie pracy na terenie zlecone jest personelowi fachowemu Szkół Rolniczych, a nastawiane i kontrolowane jest przez Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych, zresztą w ścisłem porozumieniu z Wielkopolską Izbą Rolniczą.

W. T. K. R. chcąc, aby w pracach nad podniesieniem wsi większy udział niż dotychczas przyjmował sam czynnik społeczny, dąży do zdecentralizowania akcji oświatowej na poszczególne okręgi szkolne i Rady Powiatowe, pozostawiając sobie jedynie wpływ na kierunek zasadniczy i na metody pracy.

OŚWIATA WŚRÓD DOROSŁYCH

Jeżeli chodzi o metody pracy, to pozostały one te same, co i w roku poprzednim, a więc urządzano wykłady w Kółkach Rolniczych, kursy specjalne, wykłady na poziomie szerszym w Poznaniu, zakładano w Kółkach bibljoteczki, posługiwano się przytem w największej mierze filmami i organizowano wykłady w radjo poznańskiem.

Z przykrością stwierdzić trzeba, że jedna z najnowszych, a zarazem najskuteczniejszych metod, jaką są konkursy wśród samodzielnych gospodarzy, z powodu trudności finansowych wprowadzona być nie mogła.

Wykłady.

Ogólnie biorąc cyfra wykładów wygłoszonych w Kółkach Rolniczych albo na zebraniach powiatowych, zmalała w porównaniu

z rokiem ubiegłym. Największą ilość wykładów wygłosili prelegenci z pośród personelu szkół rolniczych W. I. R. (315), następnie z pośród personelu Centrali W. I. R. (191) i urzędnicy Centrali W. T. K. R. (62).

Rozpatrując wygłoszone wykłady pod względem tematów wyjaśniamy, że dotyczyły one tych działów gospodarstwa wiejskiego, do których dziś rolnik zaczyna się uciekać, szukając w nich źródła większego dochodu. Warzywnictwo i sadownictwo, hodowla bydła, trzody i drobiu, mleczarstwo — to są te tematy, które najwięcej skupiały słuchaczy. Naturalnie uprawa roli i roślin oraz zagadnienia ekonomiczne zajmują jeszcze dominujące stanowisko między wszystkiemi innemi tematami.

Kursy.

Podzielić je można na 2 kategorje, jedne z programem ustalonym przez Wydział Oświatowy, na podstawie obserwacji z terenu całego województwa, o programie dostosowanym do potrzeb całego województwa, i drugie, urządzane w pewnych tylko powiatach z inicjatywy miejscowych czynników i o programie, dostosowanym wyraźnie do potrzeb miejscowych. Jeżeli chodzi o kursy wspomniane na początku, to w roku 1931 w miesiącach styczniu i lutym odbyły się w 23 powiatach przy udziale 7.370 osób. Na program składały się 4 wykłady: 1. o dostosowaniu gospodarstw do dzisiejszych warunków, 2. przechowywanie obornika, 3. zwalczanie chwastów i szkodników roślin, 4. konieczność zwiększenia ilości własnych pasz w gospodarstwie. Na zakończenie wyświetlano film p. t. „Orka różnemi pługami" i inne (w ciągu grudnia 1930 roku kursy z tym samym programem odbyły się w 10-ciu innych powiatach).

W roku 1932 w styczniu, lutym i marcu odbyły się znowu kursy podobnego typu w 33 miejscowościach przy udziale 11.330 osób.

Na program kursów składało się kilka wykładów, omawiających konkretnie niezbędne zmiany, jakie należy wprowadzić obecnie do gospodarstw. Dotyczyło to zarówno samej struktury gospodarstwa, zagadnienia ochrony roślin, jak i widoków na produkcję zwierzęcą, a wreszcie kwestji niezmiernie aktualnej, jaką na wiosnę tego roku było stosowanie nawozów pomocniczych. Uzupełnieniem kursów był film p. t. „Cuda świata roślinnego", w którym przedstawione jest zagadnienie, dotyczące fizjologji roślin i nawożenia. Myślą przewodnią kursu było dążenie do podniesienia produkcji rolnej i potanienia jej.

Zestawienie referatów wygłoszonych w Kółkach Rolniczych od 1 stycznia 1931 r. do 31 marca 1932 r.

Okręg	Powiaty	Prelegenci: Szkoła Roln. w pow.	Szkoła Roln. w okr.	W. I. R. w pow.	W. I. R. w okr.	W.T.K.R. w pow.	W.T.K.R. w okr.	Obcy w pow.	Obcy w okr.	Razem
1. Leszno . .	Leszno	9	—	1	—	5	—	—	—	
	Rawicz	10	—	3	—	—	—	—	—	
	Gostyń	37	—	33	—	8	—	—	—	
	Kościan	4	60	2	39	2	15	—	—	114
2. Środa . . .	Środa	11	—	12	—	1	—	2		
	Poznań	7	—	16	—	5	—	11	—	
	Śrem	6	24	1	29	1	7	1	14	74
3. Bydgoszcz .	Bydgoszcz	39	—	1	—	1	—	—	—	
	Szubin	6	—	3	—	2	—	—	—	
	Wyrzysk	10	55	2	6	—	3	—	—	64
4. Wolsztyn .	Wolsztyn	25	—	7	—	6	—	—	—	
	Grodzisk	5	—	5	—	5	—	—	—	
	Śmigiel	3	33	2	14	2	13	1	1	61
5. Chodzież .	Chodzież	29	—	—	—	—	—	—	—	
	Oborniki	11	—	2	—	2	—	—	—	
	Czarnków	6	46	5	7	1	3	—	—	56
6. Odolanów .	Odolanów	20	—	6	—	1	—	—	—	
	Ostrów	3	—	3	—	—	—	—	—	
	Pleszew	7	30	2	11	—	1	—	—	42
7. Września .	Września	3	—	23	—	5	—	—	—	
	Gniezno		3	9	32	—	5	2	2	42
8. Inowrocław	Inowrocław	1	—	5	—	3	—	—	—	
	Mogilno	2	—	10	—	2	—	—	—	
	Strzelno	2	5	3	18	—	5	—	—	28
9. Koźmin . .	Koźmin	4	—	3	—	2	—	—	—	
	Krotoszyn	5	—	1	—	—	—	—	—	
	Jarocin	5	14	4	8	1	3	—	—	25
10. Szamotuły .	Szamotuły	11	11	10	10	2	2	—	—	23
11. Międzychód	Międzychód	11	—	1	—	1	—	—	—	
	N. Tomyśl	5	16	3	4	1	2	—	—	22
12. Janówiec .	Żnin	4	—	2	—	2	—	—	—	
	Wągrówiec	5	9	5	7	1	3	2	2	21
13. Kępno . . .	Kępno	7	—	3	—	—	—	—	—	
	Ostrzeszów	2	9	3	6	—	—	—	—	15
										587

Na kursach wykładali specjaliści z Centrali W. T. K. R., Stacji Doświadczalnej W. I. R. i fachowcy z pośród personelu Szkół Rolniczych W. I. R.

Co się tyczy kursów, urządzanych z inicjatywy czynników miejscowych w powiatach, czy nawet w poszczególnych Kółkach Rolniczych, to w powiecie gostyńskim urządzono kursy lokalne w 14 miejscowościach. Na program kursów składały się: wykład na temat polityki zbożowej, konieczności dostosowania produkcji i wychowu świń do potrzeb przemysłu bekonowego. Trzeci wykład wyjaśniał aktualne dziś dla rolnika prawo wekslowe. Kurs w każdej miejscowości trwał około 5 godzin tak, że jednego dnia odbywał się w dwóch miejscowościach. Razem wysłuchało wykładów na kursach około 600 członków. Referaty wygłaszali Dyrektor Szkoły Rolniczej, Sekretarz Pow. W. T. K. R. i adwokat miejscowy. Kursy te odbywały się w czasie od 19 do 26 października 1931 roku.

Specjalne trzydniowe kursy ogrodnicze urządzone były w 14 miejscowościach w różnych punktach województwa. Kursy połączone były ze zwiedzeniem ogrodów i praktycznemi pokazami, wyjaśniającemi najważniejsze prace w sezonach jesienno - zimowym i wiosennym. Na kursach wykładali specjaliści z Referatu Ogrodnictwa W. I. R. Kursy cieszyły się dużą frekwencją, gromadząc przeciętnie 40 słuchaczy każdy. Odbywały się w czasie stycznia, lutego i marca 1932 r.

Specjalne kursy hodowli drobiu urządzano w pierwszych dniach marca 1932 r. w 16 miejscowościach pow. gostyńskiego. Na program kursów składały się 2 wykłady, z których jeden omawiał budowę i urządzenie kurnika, wyląg i wychów drobiu, żywienie, rasy, selekcję i t. d., drugi wskazywał na praktyczne korzyści dobrze zorganizowanego gospodarstwa drobiowego ze specjalnem uwzględnieniem strony kalkulacyjnej. Prelegent urozmaicał wykłady praktycznemi pokazami. Przeciętnie na każdym kursie obecnych było około 100 osób, w czem połowa gospodyń. Omawiano również możliwości założenia zbiornic jaj.

Wykłady rolnicze w Poznaniu.

25 i 26 lutego 1931 r. urządzone, zgodnie z tradycją, wykłady rolnicze w Poznaniu poświęcone były omówieniu zagadnień rolniczych na podłożu życia gospodarczego, ze specjalnem uwzględnieniem polityki zbożowej, działalności Zw. Eksporterów Zboża i Zw. Eksporterów Trzody Chlewnej oraz opłacalności owczarstwa. W drugim dniu omawiano obszernie kwestje nawozowe oraz możliwości, jakie stoją przed naszem sadownictwem i poruszono w jed-

Zestawienie referatów wygłoszonych na zebraniach Kółek Rolniczych wg. tematów w czasie od 1. I. 31. do 31. III. 32 r.

L. p.	Tematy referatów	Bydgoszcz	Czarnków	Chodzież	Gniezno	Gostyń	Grodzisk	Inowrocław	Jarocin	Kępno	Kościan	Koźmin	Krotoszyn	Leszno	Międzychód	Mogilno	Nowy Tomyśl	Odolanów	Oborniki	Ostrów	Ostrzeszów	Pleszew	Poznań	Rawicz	Śmigiel	Środa	Strzelno	Śrem	Szamotuły	Szubin	Wągrówiec	Wolsztyn	Września	Wyrzysk	Żnin	Razem
1	Uprawa i nawożenie roli i roślin	10	2	6	6	15	2	2	5	4	1	2	5	7	7	2	1	10	2	3	2	3	14	5	1	3	3	4	14	6	5	7	4	5	1	169
2	Uprawa i nawożenie łąk i pastwisk	1	—	2	—	—	—	—	3	—	—	1	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	1	—	15
3	Meljoracja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	3
4	Warzywnictwo i sadownictwo	—	3	2	—	12	1	1	—	—	1	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—	2	7	1	1	2	—	—	—	—	2	2	—	—	1	42
5	Hodowla bydła	3	2	—	—	5	2	1	1	—	—	1	—	—	—	1	2	3	1	1	—	—	5	1	3	4	—	1	—	1	1	13	2	4	—	58
6	Hodowla trzody	7	—	1	4	17	3	2	—	1	—	—	1	2	4	1	—	—	—	—	1	—	2	—	—	1	—	—	—	—	2	—	17	—	1	67
7	Hodowla drobiu	—	—	—	1	16	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	4	—	—	7	—	1	1	3	—	—	36
8	Hodowla koni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Weterynarja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
10	Mleczarstwo	6	2	—	—	2	—	—	—	1	1	1	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	3	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	23
11	Ekonomja rolna	10	2	18	—	1	2	1	1	1	4	1	—	4	1	—	4	8	9	—	—	3	2	4	3	8	—	—	—	1	1	9	1	—	1	100
12	Rachunkowość i książkowość	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
13	Spółdzielczość	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—		—	1	—	2	—	—	—	—	—	1	1	—	1	7
14	Osadnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	7
15	Kwestje podatkowe, prawne i ubezpieczeniowe	—	—	—	—	—	2	1	—	1	—	3	—	—	—	1	1	2	2	1	—	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—	1	3	—	2	24
16	Organizacja	4	—	—	—	8	3	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	—	—	—	23
17	Różne	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	9
	Razem wykładów bez filmów	41	12	29	11	78	15	9	10	10	8	9	6	15	13	14	9	27	15	6	5	9	39	13	8	26	5	9	23	11	13	38	31	12	8	587
	Filmy z pogadankami	—	—	—	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	5	—	3	3	10	—	—	30

nym z wykładów uprawę roli i jej wpływ na koszty produkcji. W wykładach brało udział około 400 osób dziennie.

23 i 24 lutego 1932 r. odbyły się również w Poznaniu wykłady rolnicze, poświęcone zagadnieniu szukania nowych dróg w dziedzinie uprawy roślin, nawozów pomocniczych, a w drugim dniu produkcji i eksportu zwierząt w związku z konwencjami weterynaryjnemi, opłacalności hodowli drobiu, w końcu sadownictwa. Prócz tego poruszono w jednym z wykładów potrzebę organizacji zawodowej rolnictwa i jej znaczenie. W czasie wykładów wyświetlane były filmy „Meljoracja Polesia", „Cuda świata roślinnego" i „Rasy bydła rogatego w Polsce". Na wykładach ilość słuchaczy dochodziła 600 osób dziennie. Frekwencja nienotowana od kilku lat.

W czasie wykładów odbywał się pokaz nasion zbóż, traw, środków do zwalczania chorób i szkodników roślin uprawnych, drzew i krzewów owocowych oraz pokaz produkcji Państwowych Fabryk Związków Azotowych w Chorzowie i Mościcach. Obecni na wykładach tłumnie zwiedzali wystawę.

Propaganda filmowa.

W związku z wykładami w Kółkach Rolniczych i kursami wyświetlane były specjalne filmy rolnicze — ogółem w 86 miejscowościach. Składnica nasza posiada obecnie 10 filmów własnych zgórą 5.000 m taśmy i 2 wypożyczone. W związku z wielkiem zainteresowaniem, jakie budzą filmy, w najbliższej przyszłości koniecznem będzie zakupienie przynajmniej jednego filmu z zakresu uprawy roli i roślin.

Bibljoteczki.

Wobec wyczerpania się subwencji w roku sprawozdawczym założono tylko w 14 Kółkach Rolniczych bibljoteczki tak, że obecnie 154 Kółek Rolniczych posiada własne bibljoteczki.

Radjo.

Program rolniczy Radja Poznańskiego, układany przy współudziale Wydziału Oświatowego, grupuje prelegentów z pośród specjalistów rolników, zarówno pracowników Wielkopolskiej Izby Rolniczej i Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych, jak i sfer uniwersyteckich.

Ogółem wygłoszono w Radjo 213 wykładów z czego 107 wygłosili pracownicy W. I. R., 23 pracownicy W. T. K. R. i 83 specjaliści z poza W. I. R. i W. T. K. R.

Ważniejsze wiadomości i komunikaty rolnicze oraz odpowiedzi na pytania podawane są w audycjach czwartkowych p. t. Rolnicza Skrzynka Radjowa i tą drogą stale utrzymuje się kontakt z radjosłuchaczami - rolnikami. Według obliczeń w Wielkopolsce jest około 5.000 radjosłuchaczy-rolników (właścicieli radjoodbiorników).

OŚWIATA WŚRÓD MŁODZIEŻY

Przysposobienie Rolnicze Młodzieży.

Ograniczenie funduszów na akcję oświatową wogóle w dużej mierze dotknęło Przysposobienie Rolnicze Młodzieży. Podstawy finansowe Przysposobienia Rolniczego Młodzieży opierały się na subwencjach Ministerstwa Rolnictwa, subwencjach Wydziałów Powiatowych i Wielkopolskiej Izby Rolniczej. Zarówno subwencje Ministerstwa Rolnictwa jak i Wydziałów Powiatowych w sumie nie przekroczyły 40% kwot preliminowanych. Tylko subwencja Wielkopolskiej Izby Rolniczej została wypłacona prawie w 100%. Siłą rzeczy odbiło się to na tych działach pracy, które wymagają poważnych nakładów.

W pierwszym rzędzie dotyczy to prac organizowanych przez Związki młodzieży, a mianowicie samokształcenie w zespołach i opieki organizacyjnej. W drugim rzędzie znacznego nakładu wymaga opieka fachowa, a właściwie połączone z tem liczne wyjazdy na lustracje i inspekcje. To też stan 160 zespołów i 1.221 uczestników, którzy pracę ukończyli w 1931 r., uznać należy w tych trudnych warunkach za zadawalający.

W porównaniu do roku poprzedniego stan końcowy zespołów i uczniów p. r. zmniejszył się o ca 20%, tymczasem w całej Polsce średnio spadek ten wyraża się zgórą 40%.

Jeśli chodzi o jakość pracy w zespołach — to nie stała ona jeszcze na wysokości zadania, podkreślić jednak trzeba dużą poprawę w porównaniu z latami ubiegłemi. Szwankowała jeszcze opieka ze strony starszego społeczeństwa, powtóre niedostateczna selekcja kandydatów i kandydatek przy organizowaniu zespołów konkursowych. Z pośród zespołów, które stanęły do pracy i czynne były w dniu 1. VII. 1931 r. doprowadziło pracę do końca przeszło 91% zespołów przy 83% uczniów. W końcu wspomnieć trzeba, że przeciętna uczniów w zespole podniosła się z 7,2 na 7,6. Ma to wpływ na potanienie samej akcji. Zestawienia podane tutaj ilustrują dokładnie podział zespołów pomiędzy poszczególne organizacje młodzieży, jak również i stan akcji w poszczególnych okręgach i powiatach.

Przysposobienie Rolnicze Młodzieży Wiejskiej w Wielkopolsce w 1931 roku.

Powiat	Nazwa organizacji młodzieży	Ilość miejscowości	Ogółem		Razem			
					w powiecie		w okręgu	
			zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób
1. Bydgoszcz .	Z. M. P.	1	1	6	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	1	1	8	2	14	2	14
2. Chodzież .	Z. M. P.	2	2	15	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	2	2	16	4	31	—	—
Czarnków . .	Z. M. P.	1	1	10	1	10	—	—
Oborniki . . .	Z. M. P.	3	3	25	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	3	3	27	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	1	1	9	—	—	—	—
	„Siew”	2	3	18	10	79	15	120
3. Inowrocław .	Z. M. P.	1	1	7	—	—	—	—
	Strzelec	3	3	20	—	—	—	—
	Mł. Roln.	1	1	8	5	35	—	—
Mogilno . . .	„Siew”	3	5	30	5	30	—	—
Strzelno . . .	Z. M. Pol.	1	1	10	—	—	—	—
	Mł. Roln.	2	2	16	—	—	—	—
	Włość.	1	1	8	4	34	14	99
4. Wągrówiec .	Z. M. P.	1	1	7	—	—	—	—
Szkoła	Z. M. Pol.	1	2	20	—	—	—	—
Janowiec .	W. Z. M. W.	2	2	16	5	43	—	—
Żnin	Z. M. P.	1	1	8	1	8	6	51
5. Kępno . . .	Z. M. P.	2	2	19	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	4	4	30	—	—	—	—
	Strzelec	2	2	16	8	65	—	—
Ostrzeszów . .	Z. M. P.	3	3	21	3	21	11	86
6. Koźmin . .	Strzelec	1	1	7	1	7	—	—
Krotoszyn . .	Z. M. P.	2	2	12	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	1	3	24	5	36	6	43
7. Gostyń	Z. M. P.	5	5	38	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	1	1	9	—	—	—	—
	Strzelec	1	1	8	7	55	—	—
Kościan . . .	Z. M. Pol.	2	2	20	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	2	3	25	—	—	—	—
	Strzelec	2	2	12	7	57	—	—
Leszno . .	Z. M. P.	1	1	8	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	1	1	8	—	—	—	—
	Strzelec	2	2	15	4	31	—	—
Rawicz . . .	Z. M. Pol.	3	3	28	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	1	1	8	—	—	—	—
	Strzelec	1	1	6	—	—	—	—
	Zw. Dr. Lud.	1	1	7	—	—	—	—
	Włość.	1	1	9	7	58	25	201
8. Międzychód	Z. M. P.	2	2	14	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	1	1	9	—	—	—	—
	Mł. Lud.	3	4	26	7	49	—	—
Nowy Tomyśl	Strzelec	4	4	24	4	24	11	73
9. Odolanów.	Mł. Lud.	1	1	6	1	6	—	—
Ostrów . . .	W. Z. M. W.	2	2	14	—	—	—	—
	Strzelec	2	2	21	4	35	—	—
Pleszew . . .	W. Z. M. W.	3	4	31	—	—	—	—
	Strzelec	1	1	6	5	37	10	78
10. Śrem	Z. M. P.	3	3	21	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	1	1	10	—		—	—
	W. Z. M. W.	1	1	7		—	—	—
	Zw. Dr. Lud.	1	1	8	6	46	—	—
Środa. . .	Z. M. P.	1	1	7	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	3	3	21	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	4	5	40	—	—	—	—
	Strzelec	1	2	15	11	83	—	—
Poznań . . .	Z. M. P.	4	7	53	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	2	3	22	—	—	—	—
	Zw. Dr. Lud.	1	1	5	—	—	—	—
	Strzelec	2	2	9	13	89	30	218
11. Szamotuły	Z. M. Pol.	1	1	7	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	1	1	8	—	—	—	—
	Strzelec	2	2	16	4	31	4	31
12. Grodzisk . .	Z. M. Pol.	1	1	7	—	—	—	—
	Strzelec	1	1	8	2	15	—	—
Śmigiel . . .	Z. M. P.	1	1	13	—	—	—	—
	W. Z. M. W.	1	2	13	3	26	—	—
Wolsztyn . .	Z. M. Pol.	6	6	52	6	52	11	93
13. Gniezno . . .	Z. M. P.	3	3	25	—	—	—	—
	Z. M. Pol.	2	3	21	—	—	—	—
	Mł. Lud.	2	2	15	8	61	—	—
Września .	Z. M. P.	5	5	38	—	-	—	—
	Z. M. Pol.	2	2	15	7	53	15	114
		129			160	1,221		

Podział zespołów na poszczególne

Organizacje młodzieży	Tematy									
	Prosięta		Kury		Buraki pastewne		Ziemniaki		Kukurydza	
	Ilość									
	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób
Zw. Mł. Polek .	7	70	5	36	1	8	6	50	9	67
„ „ Polskiej	1	7	1	4	7	55	12	105	19	140
„ Strzelecki .	—	—	2	13	7	50	7	57	8	46
Wlkp.Zw. Mł.W.	3	23	3	25	4	30	1	8	8	64
„Siew"	—	—	1	6	1	5	4	28	2	9
Młodzież Lud. .	3	24	—	—	—	—	2	13	2	10
Zw.Dr.Lud.M.P.		—	2	15	—	—	1	5	—	—
Młodzi Rolnicy .	—	—	1	8	1	8	—	—	—	—
Włościanki . .	—	—	2	17	—	—	—	—	—	—
	14	124	17	124	21	156	33	266	48	336

Przebieg akcji.

Akcja zapoczątkowana została w końcu roku 1930. Komisja Wojewódzka P. R. M. obradowała już w dniu 12 listopada 1930 r. i ustaliła warunki przystępowania do konkursów w roku 1931. Organizacje młodzieży były w posiadaniu tych danych w początkach grudnia. Komisja Wojewódzka P. R. M. po raz drugi obradowała w dniu 2 kwietnia 1931 r., przyjmując zgłoszone zespoły. W międzyczasie urządzone były kursy dla przodowników i dla uczniów p. r. Pierwszych odbyło się 13 przy udziale 162 przodowników, drugich 95 przy udziale 1.511 uczniów p. r. Wykładowcami na kursach, jak i prowadzącymi robotę w terenie byli pp. dyrektorzy i nauczyciele Szkół Rolniczych W. I. R.

Dla ilustracji podajemy poniżej spis organizacyj z wyszczególnieniem, ile która na kursy przysłała przodowników i uczniów.

Ilość uczestników poszczególnych organizacyj.

	Ilość kursów	Zw. Młod. Polek	Zw. Mł. Polsk.	Zw. Strz.	W. Zw. Mł. W.	Zw. Mł. „Siew"	Zw. Mł. Ludow.	Nie zorg.	Zw. Dr. Lud. M. P.	Razem
Dla przod.	13	44	37	23	22	16	13	6	1	162
uczniów	95	418	406	248	205	80	72	92	25	1511

organizacje w roku 1931.

k o n k u r s o w e											
Kapusta		Cebula		Ogród warzywny		Pszenica		Wychów macior		Ogółem	
I l o ś ć											
zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób
6	53	3	24	5	40	—	—	1	8	43	356
2	17	—	—	—	—	1	7	2	12	45	347
—	—	2	17	—	—	—	—	—	—	26	183
—	—	—	—	3	23	1	6	—	—	23	179
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	48
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	47
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	20
—	—	—	—	—	—	1	8	—	—	3	24
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	17
8	70	5	41	8	63	3	21	3	20	160	1 221

Z 218 zespołów, zgłoszonych do akcji, czynnych było w dniu 1 lipca 1931 r. 175 zespołów, inne odpadły przeważnie nie z własnej winy, ale z braku pieniędzy na zakup materjału (głównie prosiąt), albo z braku wogóle materjału (króliki). Cyfrę 175 zespołów, czynnych 1 lipca, można zatem uważać za wyjściową.

Potrzebne do konkursów nasiona i sadzeniaki dostarczył Wydział Oświatowy, co połączone było z dużym nakładem pracy.

Komisje okręgowe albo powiatowe funkcjonowały chociaż rola ich w większości wypadków ograniczała się do wysłuchiwania sprawozdań względnie projektów przewodniczącego. W przyszłości Komisje muszą wziąć większy udział w przebiegu samej akcji, wykazując większe dla niej zainteresowanie i zrozumienie.

Lustracje i opieka fachowa poza kursami, o których była wyżej mowa, ograniczone zostały ze względów finansowych do przeciętnie dwuch bytności w zespole.

Na zakończenie akcji urządzone były pokazy. W tym roku po raz pierwszy nadano im charakter więcej uroczysty. Pokazy takie odbyły się w Obornikach, Inowrocławiu, Rawiczu i Rozdrażewie. Niektóre z pokazów zaszczycił swą obecnością p. Wicewojewoda Dr. Kaucki, żywo interesując się wynikami prac młodzieży. Należy przypuszczać, że pod opieką p. Wicewojewody, który ma

duże doświadczenie w akcji przysposobienia rolniczego, ruszy ona u nas żywiej, wydatniej popierana finansowo przez Wydziały Powiatowe.

Praktyki we wzorowych gospodarstwach w Wielkopolsce.

8 absolwentów szkół rolniczych z województw centralnych korzystało w 1931 roku z praktyk we wzorowych gospodarstwach w Wielkopolsce. Wyszukaniem odpowiednich gospodarstw i umieszczeniem w nich praktykantów zajmował się Wydział Oświatowy.

SAMOCHÓD DLA CELÓW OŚWIATOWO-PROPAGANDOWYCH

W pierwszym kwartale 1932 roku znalazła nareszcie swoje urzeczywistnienie inicjatywa, powzięta jeszcze w roku 1929, uruchomienia dla celów oświaty i propagandy rolniczej specjalnego samochodu, zaopatrzonego w to wszystko, co prelegentowi na terenie może być potrzebnem, a jednocześnie, co, idąc z duchem czasu, lepiej na rolników będzie oddziaływać. Z wielkim mozołem prowadzone zabiegi dały wreszcie rezultat. Samochód zaopatrzony w radjo, mikrofon, głośniki, aparat do wyświetlania filmów, specjalny agregat, który dostarcza siłę, plakaty propagandowe z zakresu zwalczania szkodników roślin, z zakresu popierania sadownictwa i t. d., ruszył w pierwszych dniach kwietnia 1932 r. w objazd po Wielkopolsce, budząc wszędzie wielkie zainteresowanie i świadcząc o żywotności idei Kółek Rolniczych.

Dla ilustracji działalności Wydziału Oświatowego (2 urzędników) dodać należy, że oprócz prac w związku z organizowaniem lub wykonaniem tego, o czem w sprawozdaniu mowa, a więc korespondencją, pisaniem okólników i t. d. wygłosili wykładów 76; przez radjo 12. Lustrowali zespołów p. r. 57. Byli w podróży w związku z tem wszystkiem 153 dni.

B. Związek Wielkopolskich Kółek Włościanek

Praca Związku jak zwykle, tak i w obecnym okresie sprawozdawczym, biegła równolegle dwoma torami, a mianowicie w kierunku oświatowo-gospodarczym poprzez rozliczne kursy, referaty,

konkursy, lustracje itd. — oraz w kierunku organizacyjnym przez zakładanie nowych kół, łączenie ich w wicepatronaty, organizowanie i uczestnictwo w zjazdach powiatowych, zebraniach prezesek i zebraniach kół, obsyłanie zarządów okólnikami i materjałem dla zebrań miesięcznych i t. p.

Tak jedną jak i drugą pracę wykonywano bądź to przez Biuro Związku i instruktorki Wlkp. Izby Rolniczej, których w okresie sprawozdawczym było sześć, a mianowicie instruktorka hodowlana i organizacyjna p. Hulanicka, ogrodnictwa p. Kubasikówna, gospodarstwa domowego, przydzielona do południowych odległych powiatów p. Karabanowiczówna oraz trzy instruktorki gotowania, — bądź też przy pomocy instruktorek angażowanych sezonowo i opłacanych z subwencyj pozaizbowych lub przez same kursistki.

Wreszcie z subwencyj Wlkp. Izby Rolniczej na zaproszenie kół wysłano fachowców z referatami lub kursami z dziedzin hodowli, ogrodnictwa, pszczelnictwa, higjeny, a nawet z dziedziny społecznej.

KURSY

Zestawienia z kursów przeprowadzonych w omawianym okresie sprawozdawczym wykazują wyniki następujące i cyfry:

a) całomiesięcznych kursów gotowania przeprowadzono przez instruktorki Wlkp. Izby Rolniczej *44;*

b) całomiesięcznych kursów szycia, bieliźniarstwa, robót ręcznych i tkactwa opłaconych przez kursistki przeprowadzono *27;*

c) tygodniowych kursów prania i prasowania opłaconych przez kursistki przeprowadzono *24;*

d) całomiesięcznych kursów gotowania opłaconych z subwencyj powiatowych przeprowadzono przez instruktorki wicepatronatów *30;*

e) całomiesięcznych kursów robót ręcznych, szycia i bieliźniarstwa opłaconych z subwencyj powiatowych przeprowadzono przez instruktorki wicepatronatów *29;*

f) tygodniowych kursów prania i prasowania opłaconych z subwencyj powiatowych przeprowadzono przez instruktorki wicepatronatów *7;*

g) kursów gotowania, szycia i prania własnemi siłami Kółek według nadesłanych sprawozdań ze 195 Kółek przeprowadzono *38*; w kursach gotowania, szycia, bieliźniarstwa, robót ręcznych oraz prania i prasowania brało udział przeciętnie od 15—25 uczenic;

h) ze specjalnych subwencyj, uzyskanych przez Związek, przeprowadzono zupełnie bezpłatnie 84 kursy pięciodniowe przetworów owocowych z uwzględnieniem przetwórstwa jarzyn i grzybów, przyczem ilość dni kursowych wyniosła 416, a 1462 uczenice przerobiły na tych kursach 2929,5 kg cukru;

i) kursów higjeny 1—3-dniowych przeprowadzono *29*;

j) ze specjalnych subwencyj uzyskanych przez Związek przeprowadzono zupełnie bezpłatnie 3-dn. kursów wypieku ciast i gotowania słodkich potraw 38, przy udziale 671 uczenic, a w 165 dniach kursowych przerobiono 783,5 kg cukru;

k) kursów hodowli bydła przeprowadzono przez instruktorki Wlkp. Izby Rolniczej *8*, hodowli drobiu*29*, kapłonienia 7, jedwabnictwa *1*, przyczem ilość dni kursowych wyniosła 124 przy 1517 słuchaczach (w kursach hodowlanych brali udział również członkowie Kółek Rolniczych w liczbie 362 osób);

l) kursów pszczelarstwa z subwencyj Wlkp. Izby Rolniczej przeprowadzono *3*, przy udziale 62 słuchaczy;

m) w lipcu ubiegłego roku zorganizowano tygodniowy kurs dla wszystkich instruktorek Związku, połączony ze zjazdem instruktorek. Instruktorki przeszły 3-dniowy metodyczny kurs przetwórnictwa oraz kapłonienia, następnie wysłuchały wykładów z metodyki i systematyki pracy instruktorskiej, z jedwabnictwa, z hodowli morwy i książkowości.

Ogółem przeprowadzono wszystkich kursów razem w okresie sprawozdawczym 399 przy udziale 8682 kursistek.

WYKŁADY

Co do referatów to łącznie skierowano przez Biuro Związku do Kółek i na Walne Zjazdy Powiatowe referentów 97 razy, w czem było wykładów z dziedziny hodowli *30*, z ogrodnictwa *10*, z higjeny *20*, innych *37*. W 70 z tych wykładów brało udział 4996 osób — co do reszty — brak statystyki.

W pracy oświatowej Związek nie forsował wysyłania prelegentów, ograniczając się do referatów na Walnych Zjazdach oraz

do zgłoszeń o wykłady samych Kółek, uważano bowiem sposób szerzenia oświaty przez posyłanie prelegentów do poszczególnych Kółek za dość kosztowny. Dlatego też zaprowadzono wysyłanie przez Biuro co miesiąc na zebrania Kółek komunikatów i gotowych referatów, które prezeski lub radne wygłaszają po uprzedniem ich opracowaniu lub wprost czytają. Referatów takich wygłoszono lub odczytano 2292 w roku sprawozdawczym.

W komunikatach miesięcznych omawiano dokładnie sprawy organizacyjne, najbliższe zamierzenia w pracy, plany i warunki kursów, rozjazdy instruktorek oraz dawano zalecenia na najbliższy miesiąc pracy w Kołach. Komunikatów takich wyszło w okresie sprawozdawczym 15 oraz przesłano 15 referatów z różnych dziedzin jak to: 1. „Pielęgnacja i pomoc położnicza krów"; 2. „O zapiskach rachunkowych w gospodarstwie kobiecem"; 3. „O postępowaniu z mlekiem"; 4. „Lęgi drobiowe", „Uprawa lnu i maku", „Wskazówki pszczelnicze"; 5. „O ziołach lekarskich"; 6. „O pieleniu", „Sporządzanie dogotowywacza"; 7. „Wyrób serów"; 8. „Zdrowe dziecko"; 9. „O spółdzielczym zbycie jaj"; 10. „Częstochowa, Stolica Marji"; 11. „Choroby drobiu i zapobieganie"; 12. „O utrzymaniu porządku i sprzątaniu mieszkania"; 13. „Kwiaty pokojowe"; 14. „O biciu wieprza"; 15. „Jak się zachować w czasie chorób zakaźnych".

OGRODNICTWO

Ogromnie duże zainteresowanie budzą prace nad podniesieniem ogrodów członkiń Kółek. Z roku na rok systematycznie wzrasta tak ilość zgłoszonych do lustracji jak i do premjowania ogródków.

Podczas gdy do pierwszego premjowania w 1929 roku zgłosiło się 48 członkiń, to już w następnym roku było 60, a w roku sprawozdawczym zgłosiło się ich 100, a na rok bieżący mamy już 150 zgłoszeń. Wobec zwiększonych naszych wymagań w okresie sprawozdawczym ze 100 zgłoszonych ogródków przyjęto do premjowania i zwizytowania 85, z czego pełną ilość 16 punktów oceny wraz z I-szą nagrodą otrzymały 2 ogródki w Kółkach Damasławek i Lutogniew, 16 ogródków otrzymało ponad 12 punktów i II-gą nagrodę, a 24 ogródki ponad 10 punktów i III-cie nagrody.

Razem nagrodzono 42 ogródki. Do każdej nagrody dołączono dyplom; również dyplomy rozdano jeszcze 19 członkiniom, które uzyskały ponad 8, a mniej niż 10 punktów.

Poniżej wymagań konkursowych okazały się 3 ogródki, a 21 uzyskało mniej niż 8 punktów.

Niestety z powodu skreśleń budżetowych Wlkp. Izba Rolnicza przestała finansować ten stały doroczny konkurs ogródków, tak, że Związek, chcąc podtrzymać cieszący się tak wielkiem zainteresowaniem dział oświatowy, przeznaczył na nagrody ogrodnicze 300 zł.

Jako nagrody za wyróżnione ogródki w roku ubiegłym rozdawano narzędzia ogrodnicze, ponieważ jednak zdarzały się wypadki, że niejedna z członkiń Kółek była już w posiadaniu danych narzędzi, przeszliśmy przeto w roku sprawozdawczym na nagrody w postaci krzewów agrestu, porzeczek, malin, róż i różnych bylin. Ogółem rozdano: 1000 krzewów malin, 75 agrestu, 150 porzeczek, 10 róż i 710 bylin.

W dziale ogrodniczym poza premjowaniem w roku sprawozdawczym, instruktorka ogrodnicza dokonała lustracji 141 ogródków, założyła nowych ogrodów 9 i wykonała dwa plany na dalsze nowe ogródki.

Niestety zgłoszeń do lustracji, premjowania i zakładania nowych ogrodów wpływa do Biura Związku dużo więcej, niż jedna instruktorka może wykonać, wobec czego duża ilość członkiń w tym dziale nie jest obsłużona.

W roku sprawozdawczym staraniem zarządów poszczególnych kółek sprowadzono dla członkiń 2496 drzewek owocowych oraz 1032 krzewy owocowe.

RACHUNKOWOŚĆ DOMOWEGO GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO

W ubiegłym roku ogłoszono konkurs najlepiej prowadzonej książki rachunkowej gospodarstwa domowego, spośród 300 wydanych przez Wlkp. Izbę Rolniczą a przez Związek bezpłatnie rozdanych książek.

Do komisji oceniającej weszli prócz Związku, fachowcy z Wydziału Książkowości Wlkp. Izby Rolniczej. Rezultaty tej próby prowadzenia książkowości wśród włościanek pomimo, że z 300 zaledwie 66 książek powróciło do oceny, — lepsze były niż spodziewaliśmy się po tak krótkim okresie pracy w tym kierunku. Na 17

odznaczonych członkiń 11 było III. nagród, w formie drobiazgów kuchennych w cenie po pięć złotych każda, 5 drugich nagród po uzyskanych 18—22 punktach oceny, w formie wyżymaczek w cenie 13,— zł każda i jedna I-sza nagroda przy 23 punktach oceny w formie maszyny do prania kompresor, w cenie 50,— zł.

Znalazła się nawet wybitna w tym kierunku członkini w powiecie inowrocławskim p. Walczakówna, która zaprowadziła u siebie wzorową książkowość, przez siebie opracowaną, o wymaganiach większych niż konkursowe. Tę uczestniczkę konkursu przekazano do nagrody powiatowej, którą też dostała równoznaczną z pierwszą nagrodą Związku, ponieważ właśnie z powodu jej samodzielności nie mogliśmy pomieścić jej w konkursie Związku.

Premjowanie książek rachunkowości domowej, wydanych przez Wlkp. Izbę Rolniczą — sfinansował Związek z funduszów własnych.

Nowych książek Wlkp. Izby Rolniczej do prowadzenia rachunkowości domowej rozesłało Biuro Związku 144.

ZNIŻKI I UDOGODNIENIA DLA CZŁONKIŃ

W celu propagowania racjonalnej hodowli drobiu w roku sprawozdawczym podjęto wspólne zamówienia dla całego Związku piskląt jednodniowych, przez co uzyskano 15% zniżki od cen wyznaczonych przez Wlkp. Izbę Rolniczą. Piskląt ze zniżką sprowadzono łącznie 1190 sztuk, pozatem sprowadzono 4905 jaj wylęgowych oraz 148 kogutów Karmazynów i Leghornów. Trzy Kółka sprowadziły knury zarodowe.

Również postarał się Związek dla członkiń wykazujących się legitymacją Związkową o zniżki od 5—10% w dziesięciu dużych polskich składach rozmaitej branży w Poznaniu oraz we wszystkich miastach powiatowych.

Postarano się dalej o zniżki w składach nasion od 10—15% oraz niemal we wszystkich szkółkach drzew owocowych, które dają duże rabaty dla członkiń Związku.

DZIAŁ ORGANIZACYJNY

Drugi dział pracy, a mianowicie organizacyjny, prowadził Związek głównie w kierunku wzmocnienia wewnętrznego organizacji i usprawnienia pracy, koniecznego przy potrzebie oszczędności i przy ciągłych obawach dalszych uszczupleń budżetowych.

1. Statystyka Kół.

Powstało 56 nowych Kół; jednakże powstały one przeważnie w pierwszej połowie okresu sprawozdawczego, a od mniej więcej jesieni zakładanie nowych Kół szło bez żadnego forsowania tego kierunku pracy. Wiele Kół powstało z własnej miejscowej inicjatywy, zgłaszając się tylko o pomoc do Biura, które wówczas z reguły wysyłało prelegentów.

W ostatnim czasie przeprowadzono bardzo staranną statystykę Kół. Nie było to rzeczą łatwą, czego najlepszym dowodem było to, że przynajmniej co do 50 Kół stale mieliśmy wątpliwości jak stoją, wobec braku wiadomości od nich. Jak się okazało wiele z tych Kół pracowało, zwracając się do Centrali tylko o ile potrzebowały jej pomocy.

Celem utrzymania kontaktu z Kołami oraz ułatwienia nad niemi kontroli zaprowadzono protokóły miesięczne, które każde Kółko winno przysłać do Biura po każdem zebraniu miesięcznem, oraz opracowano na nowo formularze rocznych sprawozdań Kół.

W rezultacie rocznych sprawozdań nadesłało 195 Kół, brak sprawozdań przy nadsyłaniu protokółów jest w 6 Kołach, 17 Kół nie nadesłało ani jednych ani drugich pomimo, że są dowody ich życia i współpracy z Biurem Związku oraz 2 nowe Koła, które jeszcze nie mogły nadesłać sprawozdań ani protokółów. Razem liczy Związek obecnie 220 pewnych Kół.

W przeciągu ostatnich 2 lat zostały rozwiązane 34 Koła i 3 zawieszone.

Biuro Związku nie jest w stanie podać dokładnie ilości członkiń Związku: według danych wyciągniętych ze sprawozdań 195 Kół, Związek liczy 5949 członkiń, również nie można obliczyć ilości członkiń z wykazu składek, ponieważ wiele włościanek z nią zalega. Nie ulega jednak wątpliwości, że ilość członkiń przenosi dużo cyfrę 7000. Są np. dowody tego, że Kółka opłacając składki i wykazując zaledwie liczbę kilkunastu, a czasem nawet kilku członkiń, biorą udział w zebraniach, kursach lub imprezach Koła, w ilości dużo większej.

Niechęć do płacenia składek jest wieczną bolączką Kółek, stale i wyraźnie przez Zarządy Kółek zwalczaną.

2. Walne Zjazdy.

Wzmocniły i ustaliły się przy pomocy instruktorki organizacyjnej organizacje powiatowe Związku t. zw. wicepatronaty i to głównie powiatów północnych, jak Bydgoszcz, Wyrzysk, Szubin i Żnin, które niemal wszystkie w ostatnim roku otrzymały dzięki temu pomoc powiatów, przeważnie na instruktorkę powiatową.

W roku sprawozdawczym Związek posiadał 21 zorganizowanych wicepatronatów, które tworzą nadbudowę Kółek Włościanek w poszczególnych powiatach i przyczyniają się w dużej mierze do usprawnienia pracy w Kółkach. Cały szereg Wydziałów Powiatowych chętnie i wydajnie popiera pracę Związku, tak, że w roku sprawozdawczym można było utrzymać 9 instruktorek przy wicepatronatach.

Związek, wychodząc z założenia, że ogólny Walny Zjazd członkiń w Poznaniu, tak z powodu pociągających za sobą kosztów dla Związku i członkiń w obecnych czasach, jak niemożności obesłania go przez wszystkie członkinie Kółek, urządza w okresie sprawozdawczym Walne Zjazdy Powiatowe, których odbyło się 15 i to: w Mogilnie, Międzychodzie, Szamotułach, Pleszewie, Kościanie, Kępnie, Koźminie, Inowrocławiu, Rawiczu, Opalenicy, Nakle, Bydgoszczy, Ostrzeszowie, Wągrówcu i Strzelnie. W 14 Zjazdach uczestniczyła Patronka p. Niegolewska, wygłaszając 5 wykładów. Walne Zjazdy były obsyłane referentami, udział w Zjazdach wzięło 3373 członkiń. Podczas powiatowych Walnych Zjazdów w Rawiczu, Mogilnie i Strzelnie były wystawy drobiowe, chleba i ciast, przetworów owocowych, robót ręcznych i bielizny.

Zebrań Głównego Zarządu odbyło się w Poznaniu 6, zebrań wicepatronek i delegatek 1, zebrań prezesek 1 w Poznaniu, 1 w Gnieźnie, 1 w Bydgoszczy, 1 w Kępnie i 1 w Opalenicy.

3. Fundusze Związku.

Fundusze swoje Związek zużywa głównie na wydawnictwo, pomoc biurową oraz na pracę organizacyjną. Własnych funduszów Związek posiadał w roku sprawozdawczym (ze składek — pozostałość z poprzedniego roku sprawozdawczego) 11.704,72 zł. Z rozchodów w łącznej sumie 9.560,14 zł wydano na gazetkę wraz z pensją redaktorki 6.985,05 zł, na Walne Zjazdy 300,95 zł, na premjo-

wanie ogrodów 320,79 zł, na wykłady, składki, stypendjum, pomoc biurową i koszty ogólne wydano łączną sumę 1.953,35 zł.

Z budżetu Wlkp. Izby Rolniczej wydano na wydatki personalne Związku, ubezp. socjalne i wydatki rzeczowe łączną sumę 34.320 zł.

Subwencje powiatowe wicepatronatów wyniosły w okresie sprawozdawczym 13.544,— zł, innych subwencyj otrzymał Związek 9.000,— zł.

* * *

Wicepatronki w swoich powiatach wizytowały kółka 134 razy oraz odbyły 52 zebrań prezesek.

Zebrań miesięcznych odbyło się w Kółkach 2211, zebrań Zarządów poszczególnych Kółek było 322, wykładów opracowanych i rozesłanych przez Biuro Związku wygłoszono lub odczytano w Kółkach 2389.

W 49 Kółkach są bibljoteczki rolnicze, a 19 Kół posiada podręczne domowe apteczki z najpotrzebniejszemi środkami lekarskiemi i przyrządami dla ludzi i zwierząt. 89 dziewcząt z pośród członkiń Związku ukończyło szkoły gospodarcze. Kółka wystawiały swoje eksponaty w 58 wystawach, bądź to miejscowych, bądź to powiatowych. Na szeroką skalę była zakrojona wystawa ogrodnicza w Strzelnie, na której można było po wystawionych eksponatach zauważyć wielki postęp w ogrodnictwie w Kółkach tamtejszego powiatu.

Urządzono w poszczególnych Kółkach 275 imprez dochodowych, z których otrzymany dochód zużyto na cele gospodarcze Kółek. Kontrolę nieśności przeprowadzało 30 Kółek z bardzo dobremi rezultatami. Pozatem przeprowadzono w 30 Kółkach konkursy bądź to własnemi siłami, bądź też z funduszów otrzymanych z Wydziałów Powiatowych, — konkursy obejmowały działy wychowu piskląt, prosiąt i cieląt, hodowanie warzyw, kukurydzy itd.

Zwiedzanie wzorowych ogrodów, gospodarstw i szkół urządziły 54 Kółka.

W roku sprawozdawczym na zaproszenie Komitetu Związek wziął udział w Wystawie Pracy Kobiet w Poznaniu organizowanej z racji 25-lecia Związku Kobiet Pracujących, na której Związek urządził swój dział, prezentując stroje i sztukę ludową Wielkopolski.

Biuro Związku załatwiło 10 wniosków niezamożnych córek włościanek w Wydziale Szkolnym Wlkp. Izby Rolniczej, z których to 9 kandydatek zostało przyjętych na warunkach stypendjalnych, przy połowie opłat szkolnych i internatu.

Pozatem Biuro Związku załatwiało całą korespondencję Związku, która ogromnie wzrosła w związku z rozwojem pracy w organizacji, pomimo usiłowań załatwiania jaknajwiększej ilości spraw w drodze okólników. Ilość spraw pisemnych w okresie sprawozdawczym doszła do cyfry 3067 poza okólnikami i inną zbiorową korespondencją. Biuro również prowadziło abonament i administrację gazetki „Dobra Gospodyni“, która w roku sprawozdawczym wychodziła w nakładzie 4400 egzemplarzy, dalej brało udział w wykładach radjowych dla gospodyń wiejskich, dokonywało inspekcji kursów, zakładało nowe Kółka i obsyłało je materjałem informacyjnym. Biuro Związku prowadzi również kasę Związku.

Biuro Związku załatwiło 20 wniosków niezamożnych córek włościanek w Wydziale Szkolnym Wlkp. Izby Rolniczej, z których do 9 kandydatek zostało przyjętych na warunkach stypendjalnych, przy połowie opłat szkolnych i internatu.

Poza tem Biuro Związku załatwiało całą korespondencję Związku, która ogromnie wzrosła w związku z rozwojem pracy w organizacji, pomimo usiłowań załatwiania jaknajwiększej ilości spraw w drodze okólników. Ilość spraw piśmiennych w okresie sprawozdawczym doszła do cyfry 3067 poza okólnikami i inną zbiorową korespondencją. Biuro również prowadziło abonament i administrację gazetki „Dobra Gospodyni", która w roku sprawozdawczym wychodziła w nakładzie 4400 egzemplarzy, dalej brało udział w wykładach radjowych dla gospodyń wiejskich, dokonywało inspekcji kursów, zakładało nowe Kółka i obsyłało je materjałem informacyjnym. Biuro Związku prowadzi również kasę Związku.

Sprawozdanie za rok 1932/33

(za czas od 1 kwietnia 1932 do 31 marca 1933 r.)

I.

Wydział Ogólny

RADA IZBY.

W okresie sprawozdawczym Rada Izby nie odbyła żadnego posiedzenia. Zarządzeniem bowiem z dnia 7 stycznia 1933 r. Minister Rolnictwa i Reform Rolnych rozwiązał Radę Izby, mianując jednocześnie Komisarza Izby; kompetencje Rady przeszły wobec tego na Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych.

ZARZĄD IZBY.

Zarząd odbył trzy posiedzenia i to 8 czerwca, 18 sierpnia i 4 listopada 1932 r.

W związku z rozwiązaniem Rady Minister Rolnictwa i Ref. Roln. mianował Komisarza Izby w osobie dr. T. Swinarskiego, naczelnika Wydziału w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych.

Zgodnie więc z ustawą kompetencje zarządu i funkcje prezesa Izby przeszły na Komisarza i dalsze posiedzenia Zarządu już się nie odbyły.

KOMISJE IZBY.

Odbyły się następujące posiedzenia komisyj:

Ekonomiki Społecznej — 30. 5., 5. 10. 1932.
Doświadczalnictwa — 28. 6. 1932.
Oświaty Rolniczej — 18. 5. 1932.
Rolnej — 6. 7. 1932.
Nasiennictwa — 30. 12. 1932.
Rach.-Podatkowej — 3. 10., 14. 12. 1932.

Dalszych posiedzeń komisje nie odbyły z powodu — jak już wyżej zaznaczono — rozwiązania Rady Izby.

KOMISARZ IZBY.

Komisarz dr. T. Swinarski objął agendy z dniem 13 stycznia 1933 r. Przy przejęciu agend z rąk ustępującego Prezesa, dr. J. Chosłowskiego, sporządzono protokół, do którego dołączono spis całego majątku nieruchomego i ruchomego izby.

Wobec tego, że — jak już wyżej zaznaczono — rozwiązano Radę Izby, a temsamem ustała również działalność komisyj i Zarządu, wyłonionych z Rady, Komisarz w celu utrzymania nadal sta-

łego kontaktu z czynnikiem społecznym, powołał Komitet Doradczy w następującym składzie:

1. p. Chłapowski Mieczysław — Kopaszewo
2. p. Michalski Antoni — Łysinin
3. p. prof. dr. Moczarski Zygmunt — Poznań
4. p. Morawski Kajetan — Jurkowo
5. p. prof. dr. Pietruszczyński Zygmunt — Poznań
6. p. Pluciński Leon — Swadzim
7. p. prof. dr. Wiktor Schramm — Poznań
8. p. Trzciński dr. Juljusz — Ostrowo n/Gopłem
9. p. Zenkteler Michał — Pałczyn

jako zastępcy:

p. Karłowski — Piaski
p. Tuchołka Wiesław — Marcinkowo-Dolne.

Komitet ten odbył do 31 marca 1933 r. dwa posiedzenia i to w dniu 25 lutego i 7 marca.

Z najważniejszych czynności Komisarza w związku z reorganizacją biura Izby należy wymienić opracowanie różnych przepisów wewnętrzno-administracyjnych.

Mianowicie opracowano:

1. projekt statutu organizacyjnego biura Izby,
2. projekt regulaminu posiedzeń Rady, Komisyj i Zarządu Izby,
3. projekt pragmatyki służbowej dla funkcjonarjuszów Izby,
4. przepisy o urzędowaniu biura Izby,
5. przepisy kasowo-rachunkowe dla izb rolniczych,

przedstawiając projekty, wymienione pod l. 1—3 Ministrowi Rolnictwa i R. R. do zatwierdzenia.

DYREKTOR.

Z dniem 31 marca 1933 r. opuścił stanowisko dyrektora Biura Izby doc. dr. T. Konopiński, obejmując z dniem 1 kwietnia 1933 r. z powrotem stanowisko naczelnika Wydziału Produkcji Zwierzęcej oraz funkcje kierownika Związku Hodowców Bydła Czarno-Białego.

Z dniem 1 kwietnia 1933 r. objął za zgodą Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych stanowisko dyrektora Biura Izby Z. Morzycki, dotychczasowy naczelnik Wydziału Rolnictwa w Poznańskim Urzędzie Wojewódzkim.

PERSONEL BIURA IZBY.

W okresie sprawozdawczym dwuch urzędników stałych przeniesiono z dniem 1 lipca 1932 r. w stan spoczynku, są to Władysław Fengler i Jan Woźny; prócz tego zmarło dwuch urzędników stałych i to w dniu 22 stycznia 1933 r. ś. p. Władysław Alkiewicz, naczelnik Wydziału Leśnictwa, a w dniu 11 marca 1933 r. ś. p. Wa-

cław Swinarski, inspektor hodowli koni. Wdowom po nich wymierzono zaopatrzenie emerytalne.

Wynagrodzenie funkcjonarjuszów Izby uległo w okresie sprawozdawczym ponownie obniżce. Z mocy ustawy obniżyło się z dn. 1 maja 1932 r. uposażenie urzędników stałych, analogicznie do uposażenia urzędników w służbie państwowej. Ze względów oszczędnościowych obniżono również odpowiednio wynagrodzenie pracowników kontraktowych, przeprowadzając jednocześnie pewne redukcje personelu z dniem 1 czerwca 1932 r. Dalszą obniżkę wynagrodzenia i redukcję zarządził Komisarz z ważnością od 1 maja 1933 r.

KANCELARJA I REGISTRATURA

wykazują następujący obieg akt w okresie sprawozdawczym, nie licząc druków, ofert, rachunków i t. p.:

Wydział Ogólny	7.951
„ Produkcji Zwierzęcej	9.060
„ Rachunk. Rolnej . .	5.855
„ Produkcji Roślinnej .	3.090
„ Ekonomiczny . . .	815
„ Oświaty	1.485
„ Łąk i Meljoracyj . .	635
„ Nasienny	4.285
„ Leśny	1.345
Stacja Doświadczalna	5.394
razem:	39.915

II.

Wydział Budżetowo-Rachunkowy

Rada Wielkopolskiej Izby Rolniczej na posiedzeniu w dniu 22. I. 1932 r. uchwaliła budżet na rok 1932/33, zamykający się po stronie dochodów i wydatków sumą 2.339.420 zł, (w roku 1931/32 — 3.061.060 zł). Minister Rolnictwa zatwierdził budżet Izby dnia 4. V. 1932 r. (Nr. Sp. I. 2 A/7).

Opłata na rzecz Izby, obliczona podług stopy procentowej 2,82% od czystego dochodu katastralnego, wyrażonego w złotych podług relacji 0,47 mkn. = 1 zł, wynosiła 1.110.000 zł.

Obciążenie poszczególnych gospodarstw opłatą na rzecz Izby wynosiło 0,45 zł na hektar. Minister Rolnictwa zatwierdził stopę procentową opłat na rzecz Izby rozporządzeniem z dnia 16. IV. 32 (Monitor Polski Nr. 90 z 10. IV. 32. poz. 121).

Budżetem przewidziany stosunek poszczególnych źródeł dochodu, pokrywających wydatki Izby, był następujący:

zasiłki państwowe	5,2%
zasiłki samorządowe . . .	3,2%
dochody własne Izby . . .	44,2%
opłaty na rzecz Izby . . .	47,4%

Wpływy z zasiłków państwowych, preliminowane w kwocie 162.940 zł, wzrosły w roku sprawozdawczym do 189.092,60 zł czyli o ca 16%.

Wpływy z zasiłków samorządowych, aczkolwiek przy układaniu budżetu na rok 1932/33 brano pod uwagę trudności finansowe, w jakich znajdowały się Wydziały Powiatowe i preliminowano mniej wpływów z zasiłków samorządowych niż uzyskano w roku 1931/32, obniżyły się w roku sprawozdawczym w stosunku do preliminowanych, jeszcze o przeszło 18,5%.

Wpływy za prace wykonane przez poszczególne komórki organizacyjne na zlecenie rolników, zmniejszyły się w stosunku do preliminarza bardzo nieznacznie, bo tylko o 8,2%. Jeżeli się jednakże wpływy te rozłoży na wpływy pochodzące ze ściągnięcia zaległości z lat ubiegłych i na wpływ z dochodów wypracowanych w roku sprawozdawczym, otrzymuje się następujący podział:

wpływy z tytułu ściągniętych zaległości z lat ubiegłych wynoszą 28%

wpływy za prace wykonane w roku sprawozdawczym 72%

Jak z powyższego wynika, osiągnięto tak korzystny obraz wykonania budżetu w pozycji dochodów za prace Wydziałów w dużej mierze dzięki energicznemu ściąganiu zaległości. W roku sprawozdawczym bowiem ściągnięto z 530.443,72 zł zaległości, wykazanych p. 1. IV. 32, kwotę 266.319,68 zł, czyli 50,2%.

Największy ubytek wpływów w stosunku do preliminarza, bo 21,57%, stwierdza się w roku sprawozdawczym u źródła, które w innych latach dawało największy procent pokrycia preliminarza (w r. 1931/32 prawie 100%), tj. podatki czyli opłaty na rzecz Izby. Zaległości, które powstały przed 1. IV. 1932 r. zdołano w roku sprawozdawczym zmniejszyć tylko o 12%, a opłaty wymierzone na rok 1932/33 wpłynęły tylko w 76,6%. Wynik ten tłómaczy się zmianą przepisów o postępowaniu egzekucyjnem, które 1 sierpnia 1932 r. odebrały władzom administracyjnym prawo przymusowego ściągania zaległości, przelewając prawo to na władze skarbowe. W związku z tą zmianą wyłoniły się wątpliwości, kto jest kompetentny do składania wniosków do władz skarbowych o przymusowe ściągnięcie opłat na rzecz Izby. Powstała stąd zwłoka w ściąganiu właśnie w okresie pożniwnym i odbiła się na wpływach z tego źródła.

Ogółem osiągnięto w roku sprawozdawczym w stosunku do preliminarza dochodów mniej o 13,1% (w roku 1931/32 = 26%).

Dla utrzymania równowagi budżetu musiała Izba wobec tego poczynić znaczne redukcje wydatków. Zdając sobie z tego sprawę już w początku roku budżetowego, przydzielano poszczególnym wydziałom Wielkop. Izby Rolniczej kredyty przez cały rok w ratach miesięcznych. Większe wydatki mogły wydziały uskuteczniać tylko po porozumieniu się z Naczelnikiem Wydziału Finansowego, a wydatki inwestytycyjne ograniczono do najniezbędniejszych. W styczniu 1933 r. przeprowadzono ogólne znaczne obniżenie poborów i redukcję personelu o 14 osób. Budżet przewidywał personelu 269 osób, stan per 13. I. 33 r. był 251 a per 31. III. 33 r. — już tylko 237 osób.

W ten sposób zdołano ścieśnić wydatki w stosunku do preliminarza o 18,04% i zamknąć rok budżetowy 1932/33 nadwyżką gotówkową w kwocie 166.310,66 zł, przyczem nieściągnięte należności za prace wydziałów Izby wynosiły dnia 1. IV. 33 r. 422.675,36 zł (przy końcu roku 1931/32 — 530.443,72 zł), a nieściągnięte podatki na rzecz Izby 418.476,52 zł (przy końcu r. 1931/32 — 164.766 zł). Ogólna suma należności Izby w dniu 1. IV. 33 r. wzrosła

w stosunku do roku ubiegłego o 145.942,16 zł czyli o 22% i to jedynie wskutek wzrostu zaległości podatkowych, gdyż zaległości za prace Izby zmniejszyły się o 107.768,36 zł, czyli o 20,3%.

W końcu należy nadmienić, że w roku sprawozdawczym Izba wskutek zawczasu zorganizowanej oszczędności, nie odczuwała specjalnych trudności finansowych, z jakiemi w roku ubiegłym musiała walczyć.

Poza zwykłemi pracami, jak załatwianie spraw podatkowych prowadzenie kasy i rachunkowości wszystkich wydziałów i instytucyj Izby, Związku Hodowców Bydła czarno-białego rasy nizinnej, Wielkopolskiego Związku Hodowców Konia Szlachetnego i Związku Hodowców Trzody Chlewnej, współpracował Wydział w ostatnim kwartale ze Związkiem Organizacyj Rolniczych w Warszawie przy opracowywaniu przepisów o budżetowaniu w izbach rolniczych i przepisów rachunkowo-kasowych. Projekt przepisów rachunkowo-kasowych opracowany przez Wydział został przyjęty przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych i zatwierdzony przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych.

W związku z rozwiązaniem Rady Izby i przejęciem agend Izby przez Komisarza, dokonał Wydział zamknięcia rachunków na dzień 13. I. 1933 r.

Projekt preliminarza budżetowego, ułożony przez Wydział w trzecim kwartale roku sprawozdawczego, stał się nieaktualny wskutek reorganizacji Biura Izby, a ułożenie nowego projektu mogło nastąpić dopiero po ukończeniu reorganizacji. W ten sposób w roku sprawozdawczym prac nad ułożeniem budżetu na rok 1933/34 nie ukończono. Z powodu rozwiązania Rady Izby, komisja budżetowa i komisja rewizyjna w roku sprawozdawczym nie działały. Wskutek tego opracowane przez Wydział sprawozdanie z wykonania budżetu za rok 1931/32 nie zostało zbadane i zatwierdzone przez komisję rewizyjną i musi być w niniejszem sprawozdaniu określone jako tymczasowe.

DOCHÓD

Zestawienie obrotów

Podług budż. z uwzględnieniem zmian w ciągu roku sprawozdawcz.		Wyasygnowano łącznie z sumą nieściągniętych należytości z roku ub.		Wpłynęło										Sprawdz. subwencji M. R.			
				Dochody własne		Subwencje Min. Roln.		Subwencje samorząd.		Subwencje inne		Ogółem		Zarezerwowane na r. 1931/32 z roku ub.		Ogólna suma subw. M. Roln. przyzn. na r. 1931/32 rubr. 4 plus rubr. 8 bez sum rubr. 4 objaśnionej uwag. [1])	
zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr
1		2		3		4		5		6		7		8		9	
88 152	84	100 471	11	56 616	96	2 000	—	13 952	84	200	—	72 769	80	—		2 000	—
6 950	—	8 137	05	1 477	05	5 450	—	—		—		6 927	05	—		5 450	—
28 513	—	26 014	59	9 402	85	—		—		—		9 402	85	—		—	
51 900	—	63 498	34	50 923	01	—		—		—		50 923	01	—		—	
209 940	—	236 450	79	146 946	09	—		—		—		146 946	09	3 676	05	3 676	05
100	—	82	50	59	50	—		—		—		59	50	—		—	
59 170	—	40 168	13	38 798	23	—		—		—		38 798	23	—		—	
10 200	—	22 353	24	18 825	30	—		—		—		18 825	30	—		—	
21 300	—	36 950	89	36 950	89	—		—		—		36 950	89	—		—	
407 283	48	500 245	09	202 674	27	35 850		37 601	—	17 293	48	293 418	75	10 056	73	45 906	73
66 950	—	94 414	97	38 486	55	—		—		—		38 486	55	—		—	
76 749	—	102 701	41	45 884	73	47 549	—	200		230	—	93 863	73	62 873	08	110 422	08
67 806	—	29 926	—	—		28 426	—	—		1 500	—	29 926	—	17 436	74	45 862	74
94 320	—	90 131	25	88 691	25	1 440	—	—		—		90 131	25	—		1 440	—
179 634	93	130 748	60	35 588	03	75 052	50[1])	17 771	80	—		128 412	33	383	—	75 435	50
44 000	—	38 919	21	35 627	22	720	—	1 700	—	—		38 047	22	—		720	—
40 310	—	26 919	77	24 279	77	880	—	1 000	—	—		26 159	77	—		880	—
19 940	—	16 628	38	16 028	38	600	—	—		—		16 628	38	—		600	—
35 580	—	21 985	31	20 895	51	440	—	—		—		21 335	51	—		440	—
125 170	—	83 129	18	74 917	25	—		—		—		74 917	25	—		—	
37 675	—	35 186	84	28 101	84	7 085	—	—		—		35 186	84	—		7 085	—
119 299	—	84 993	17	56 633	81	14 659	—	1 500	—	—		72 792	81	4 771	21	19 430	21
20 500	—	21 498	42	21 094	93	—		—		—		21 094	93	—		—	
22 480	—	23 664	45	20 810	78	—		—		—		20 810	78	7 270	87	7 270	87
102 000	—	160 097	54	82 057	69	—		—		—		82 057	69	—		—	—
1 110 000	—	1 199 927	13	1 035 161	14	—		—		—		1 035 161	14	—		—	
—		212 651	46	212 651	46	—		—		—		212 651	46	—		—	
3 045 923	25	2 982 591	91	1 974 281	57	220 151	50[1])	73 725	64	19 223	48	2 287 382	19	106 467	68[2])	326 619	18

DOTYCZY DOCHODÓW.

[1]) W sumie 220.151,50 zł mieści się zasiłek na uposażenie nauczycieli 2-zimowych szkół rolniczych w wysokości 75.052,50 zł.

[2]) Suma 106.467,68 zł przewyższa sumę wykazaną w sprawozdaniu za rok 1930/31 o zł 6.300 — której to sumy W. I. R. nie wykazywała w latach poprzednich w pozostałościach zasiłków Min. Roln., gdyż traktowała dochód ten jako ryczałt. Zgodnie z rozp. Min. Roln. Nr. 3167 — Sp. z 12. 12. 31 niewydatkowaną sumę zasiłków Min. Roln. w wysokości 6.300 zł W. I. R. restytuowała i wydała w okresie sprawozdawczym z kredytów własnych. wykazując ją w dochodzie w rubryce pozost. zasiłków Min. Roln.

za rok 1931/32 — ROZCHÓD

Budż. Wlkp. I. R. Dział	Nazwa działów	Podług budż. z uwzględnieniem zmian w ciągu roku sprawozdawcz. zł	gr	Wydano: z funduszów własnych łączn. z subwencjami samorząd. i innemi zł	gr	Wydano: z zasiłków Min. Rolnictwa zł	gr	Wydano: razem (por. rubr. 13 plus rubr. 14) zł	gr	Poszczególnych działów: Niedobór (por. rubr. 7 a rubr. 15) zł	gr	Poszczególnych działów: Nadwyżka (por. rubr. 7 a rubr. 15) zł	gr	Pozostałość subwencji M. R. do przeniesienia na rok 1932/33 (por. rubr. 9 a rubr. 14) zł	gr
10	11	12		13		14		15		16		17		18	
	Rolnictwo:														
I	Wydział Nasienny	87 491	22	69 997	78	2 000	—	71 997	78	—		772	02	—	
II	„ Produkcji Rolnej	30 800	—	20 299	02	5 450	—	25 749	02	18 821	97	—		—	
III	Referat Ogrodnictwa	64 763	—	48 235	42	—		48 235	42	38 832	57	—		—	
IV	Zakłady Ogrodnicze w Janowcu	40 970	—	35 780	80	—		35 780	80	—		15 142	21	—	
V	Wydział Książkowości Rolnej	206 926	05	144 928	57	3 676	05	148 604	62	1 658	53	—		—	
VI	„ Ekonomiczny	36 500	—	31 601	81	—		31 601	81	31 542	31	—		—	
VII	„ Administracyjny	231 719	—	191 939	48	—		191 939	48	153 141	25	—		—	
VIII	„ Budżetowo-Rachunkowy	132 656	—	88 617	42	—		88 617	42	69 792	12	—		—	
—	Fundusz Emerytalny	51 610	—	51 346	68	—		51 346	68	14 395	79	—		—	
	Wytwórczość zwierzęca:														
IX	Wydział Hodowli Zwierząt	584 121	13	350 028	30	41 618	18	391 646	48	98 227	73	—		4 288	55
	Meljoracje rolne:														
X	Wydział Łąk i Meljoracji	81 240	—	52 981	57	—		52 981	57	14 495	02	—		—	
	Ochrona roślin:														
XI	Dział Ochrony Roślin łącznie z Inspektoratem walki z rakiem ziemniacz.	117 846	06	41 158	35	70 670	47	111 828	82	17 965	09	—		39 751	61
	Oświata pozaszkolna:														
XII	Subwencja dla Wlkp. Twa Kółek Roln. i Związku Kółek Włościanek	173 042	74	80 100	85	45 862	74	125 963	59	96 037	59	—		—	
	Szkolnictwo rolnicze:														
XIII	Szkoła Mleczarska we Wrześni	198 133	19	154 219	43	1 440	—	155 659	43	65 528	18	—		—	
XIV	Szkolnictwo Rolnicze	358 396	29	184 262	07	75 435	50[3])	259 697	57	131 285	24	—		—	
XV	3 semestrowa Szk. Roln. w Środzie	79 681	64	66 414	30	720	—	67 134	30	29 087	08	—		—	
XVI	Żeńska Szk. Gospod. w Nietążkowie	63 999	—	45 599	10	880	—	46 479	10	20 319	33	—		—	
XVII	„ „ „ w Tuchorzy	29 870	—	24 472	79	600	—	25 072	79	8 444	41	—		—	
XVIII	„ „ „ w Witkowie	56 257	50	31 759	32	440	—	32 199	32	10 863	81	—		—	
XIX	Szkoła Ogrodnicza w Koźminie	125 170	—	106 224	16	—		106 224	16	31 306	91	—		—	
	Zakłady doświadczalne:														
XX	Majątek Doświadcz. Pętkowo	70 388	75	56 808	11	6 968	75	63 776	86	28 590	02	—		116	25
XXI	Stacja Doświadcz. w Poznaniu	144 322	49	98 276	85	18 120	63	116 397	48	43 604	67	—		1 309	58
XXII	Dział Mleczarski przy Szkole Mleczarskiej we Wrześni	25 980	—	21 897	24	—		21 897	24	802	31	—		—	
	Hodowla koni:														
XXIII	Dział Chowu Koni przy wydziale Hodowli Zwierząt	44 121	70	31 740	32	5 021	70	36 762	02	15 951	24	—		2 249	17
	Leśnictwo:														
XXIV	Wydział Leśnictwa	106 900		90 297	75	—		90 297	75	8 240	06	—		—	
—	Podatki na rzecz Wlkp. Izby Rolniczej	—		—		—		—		—	—	1 035 161	14	—	
—	Niedobór gotówkowy przy zamkn. r. ub.	—		—		—		—		212 651	46	—		—	
		3 106 905	76	2 118 987	49	278 904	02[3])	2 397 891	51	1 161 584	69	1 051 075	37	47 715	16
										Niedobór w gotówce:		110 509	32		
												1 161 584	69		

DOTYCZY ROZCHODÓW.

*) W sumach 75.435.50 zł oraz 278.904.02 zł mieści się zasiłek, wydatkowany na uposażenie nauczycieli 2-zimowych szkół rolniczych w wysokości 75.052, 50 zł.

Poznań, dnia 30 czerwca 1932 r.

Wielkopolska Izba Rolnicza

(—) *W. Preibisz*

Naczelnik Wydziału

TYMCZASOWE SPRAWOZDANIE Z WYKONANIA BUDŻETU WIELKOPOLSKIEJ IZBY ROLNICZEJ ZA ROK 1931/32

Ogólne zestawienie za 1931/32 rok

DOCHÓD — ROZCHÓD

I. Sprawdzenie preliminarza

DOCHÓD

1. Preliminarz dochodu po uwzględnieniu zmian, dokonanych w ciągu roku, wynosi . . . . 3 045.923,25 zł
2. Suma kredytów, zarezerwowanych z roku 1930/31 i przydzielonych w preliminarzu roku sprawozdawczego tylko po stronie rozchodów, a po stronie dochodów nieprzewidzianych — wynosi . . . . 113.374.45 zł

3 159.297,70 zł

ROZCHÓD

1. Preliminarz rozchodów po uwzględnieniu zmian, dokonanych w ciągu roku, wynosi . . . . 3 106.905.76 zł
2. Suma kredytów, wycofanych z budżetu okresu sprawozdawczego, celem przydzielenia tychże w budżecie na rok 1932/33 wynosi, jak następuje:
   a) Zasiłki Ministerstwa Rolnictwa — por. wykaz zasiłków — . . . . 47.715,16 zł
   b) Zasiłki samorządowe oraz inne:

Dz. I, § 10	poz. 2 c	. . 661,62 zł	
„ IX, § 18	„ 4 d (3—5)	848,— „	
§ 19	„ 2 d	. . 303,75 „	
§ 19	„ 5 d	. . 268,78 „	
„ XI, § 7	„ 1 c	. . 444,41 „	
„ XV, § 24	„ 7 c	. . 280,— „	
„ XXI, § 26	„ 2 d	. . 242,08 „	
	„ 7 c	. . 928,14 „	3.976,78 „ 51.691,94 „

3 158.597,70 zł

II. Porównanie obrotów

DOCHÓD

1. Dochody za czynności Izby, oraz tytułem przyznanych zasiłków, wyasygnowane w roku 1931/32 łącznie z sumą nieściągalnych należytości z roku 1930/31 wynoszą . . . . 2 982.591,91 zł
2. Dochody, ściągnięte w roku 1931/32:
   a) Dochody własne Wielkopolskiej Izby Rolniczej 1 974.281.57 zł
   b) Zasiłki Min. Rolnictwa . . . . 220.151,50 „
   c) „ samorządowe . . . . 73.725.64 „
   d) „ inne . . . . 19.223,48 „ 2 287.382,19 „

Suma nieściągalnych należytości 695.209.72 zł

ROZCHÓD

1. Wydatki wyasygnowane i poczynione w roku 1931/32:
   a) Z funduszów własnych Wielkopolskiej Izby Rolniczej łącznie z zasiłkami samorządowemi oraz innemi . . . . 2 118.987,49 zł
   b) Z zasiłków Min. Rolnictwa . . . . 278.904.02 „ 2 397.891,51 zł

Po odliczeniu dochodów, ściągniętych w roku 1931/32 . . . . . 2 287.382,19 zł

Niedobór w gotówce 110.509,32 zł

III. Wynik roku 1931/32

Nieściągnięte należytości 695.209,72 zł
Odchodzi na pokrycie niedoboru gotówk. 110.509.32 „ 584.700,40 zł
Potrąca się zarezerwowane na rok 1932/33 fundusze — zob. 1 — 51.691,94 „
Nadwyżka dochodów W. I. R. 533.008,46 zł

Poznań, dnia 30 czerwca 1932

Wielkopolska Izba Rolnicza

(—) *W. Preibisz*

Naczelnik Wydziału

III.

Wydział Ekonomiczny

Z zagadnień i spraw podejmowanych i opracowanych w okresie sprawozdawczym, bądź z własnej inicjatywy, bądź też na wezwanie władz i urzędów państwowych oraz centralnych instytucyj rolniczych, wyszczególnia się następujące sprawy:

I. Obrót produktami rolnemi

(polityka handlowa, cen, celna, traktatowa).

1. W związku z ustaleniem przez Ministerstwo Rolnictwo i R. R. programu polityki rolnej na rok gospodarczy 1932/33 opracowano wyczerpujący memorjał, precyzujący stanowisko Izby Rolniczej odnośnie zasad polityki zbożowej, produkcji zwierzęcej itd.

W sprawie polityki zbożowej wypowiedziała się Izba Rolnicza za utrzymaniem ochrony celnej dla przywozu zbóż z zagranicy i systemu premij wywozowych na zboże, z ewentl. podwyższeniem i rozszerzeniem tychże na owies, przy równoczesnem kontynuowaniu akcji interwencyjnej P. Z. P. Z. na rynku wewnętrznym oraz koncentracji eksportu poprzez organizację Związku Eksporterów Zboża R. P.

W zakresie polityki produkcji zwierzęcej domagała się Izba Rolnicza utrzymania nadal systemu zwrotu ceł dla poszczególnych artykułów hodowlanych, jak bekony, szynki, mięso, słonina, smalec, wędliny, masło itd., przy równoczesnem zwiększeniu wpływu rolniczego czynnika społecznego w poszczególnych organizacjach eksportowych, celem pełniejszego i bezpośredniego wykorzystania premij wywozowych przez rolnictwo. Przy tej sposobności Izba Rolnicza wysunęła postulat podporządkowania kontroli eksportu produktów hodowlanych i zwierzęcych Ministerstwu Rolnictwa i R. R.

2. W dziedzinie polityki handlowej w okresie sprawozdawczym Izba Rolnicza zajmowała się kwestją standaryzacji artykułów produkcji rolnej, przeznaczonych na eksport, przedstawiając kompetentnym czynnikom swój punkt widzenia odnośnie standaryzacji następujących artykułów:

a) W sprawie standaryzacji masła Izba Rolnicza wypowiedziała się za wprowadzeniem pełnej standaryzacji, motywując swoje

stanowisko tem, że wskutek niemal zupełnego zaprzestania eksportu masła zagranicę nastał korzystny okres dla wprowadzenia pełnej standaryzacji i nastawienia przemysłu mleczarskiego na produkcję wysoko gatunkowego masła, aby z chwilą wznowienia eksportu Polska mogła wystąpić na rynkach z masłem, odpowiedniem do konkurencji z przodującym jakościowo towarem innych państw eksportujących masło.

b) W sprawie kwalifikowanego wywozu pierza i puchu, Izba Rolnicza na podstawie dotychczasowej praktyki z ostatnich lat wypowiedziała się za złagodzeniem przepisów reglamentacyjnych przy wywozie pierza i puchu. Wprowadzona albowiem standaryzacja nie przyczyniła się do podniesienia cen, ani też do utrzymania naszego stanu posiadania na rynkach odbiorczych tak, że czasowe złagodzenie tych przepisów byłoby ze wszechmiar pożądane, w szczególności o ile chodzi o wywóz surowego pierza do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, gdzie obowiązujące przepisy celne uniemożliwiają import towaru przerobionego.

c) Odnośnie eksportu jaj przedłożyła Izba Rolnicza projekt nowelizacji obowiązujących przepisów, zmierzających do przystosowania przepisów standaryzacji do warunków krajowej produkcji oraz wymagań rynków odbiorczych, w szczególności do ograniczenia norm klasyfikacyjnych jaj do liczby trzech oraz oparcia standartu na przeciętnej wadze skrzyń z jajami.

3. Na skutek przesilenia na rynku mleczarskim oraz zachodzących wypadków importu masła zagranicznego na rynek polski, Izba Rolnicza po uzgodnieniu opinji z zainteresowanemi kołami wystąpiła do Ministerstwa Rolnictwa i R. R. z wyczerpującemi dezyderatami odnośnie podwyższenia cła przywozowego na masło, ułatwień kredytowo-finansowych dla przemysłu mleczarskiego, złagodzenia przepisów dotycz. ograniczenia czasu pracy w mleczarniach oraz wprowadzenia ustawy o nadzorze nad obrotem mleka i produktami nabiału. Akcja ta uwieńczona została częściowo pomyślnym skutkiem, gdyż m. in. cło przywozowe na masło zostało podwyższone z dniem 16. 9. 1932 r. (z 12,50 zł na 200 zł od 100 kg), a dnia 24. 3. 1933 r. zostało ogłoszone rozporządzenie o dozorze nad mlekiem i jego przetworami, które wchodzi w życie z dniem 24. 6. 1933 r.

4. Do projektu Zjednoczonego Związku Spółdzielni Rolniczych R. P. dotycz. zakupów interwencyjnych masła w lecie, które miałyby za zadanie zdjęcie z rynku sezonowych nadwyżek masła i magazynowanie w Chłodni Gdyńskiej celem realizacji sprzedaży podczas lepszej konjunktury w miesiącach zimowych, Izba Rolnicza ustosunkowała się negatywnie, uważając, że samo przesunięcie okresów podaży spowodować musi podciągnięcie ceny w jednych okresach, a obniżenie w innych tak, że w końcowym efekcie akcja

ta nie przyniosłaby rolnictwu żadnych realnych korzyści. Przytem zwrócono uwagę na trudności techniczne oraz znaczne koszty i ryzyko strat, związanych z wykonaniem tego planu.

5. W związku z powołaniem Rozdzielczej Komisji Wywozowej przy Państwowym Instytucie Eksportowym, Izba Rolnicza przedłożyła Ministerstwu Rolnictwa i R. R. wyczerpujący program polityki w zakresie hodowlanej produkcji zwierzęcej ze szczególnem uwzględnieniem możliwości eksportowych artykułów hodowlanych z terenu działalności Izby, t. j. Województwa Poznańskiego.

Pozatem Izba Rolnicza utrzymywała żywy kontakt z przedstawicielem Ziem Zachodnich w Rozdzielczej Komisji Wywozowej, któremu dostarczała szczegółowych materjałów celem obrony interesów tutejszego eksportu w zakresie wywozu żywca i rozdziału kontyngentów do Austrji i Czechosłowacji, baraniny do Francji, koni do Belgji i Francji itd.

6. Celem możliwości rozszerzenia zbytu dla drobiu, Izba Rolnicza wypowiedziała się za wprowadzeniem drobiu na listę towarów kompensacyjnych przy eksporcie do Szwajcarji.

7. W związku z trudnościami, na jakie napotyka eksport artykułów rolniczych (ziemniaki, cebula, baranina, wołowina, wieprzowina, żywe barany, konie na rzeź, masło, jaja) do Francji, Zagłębia Saary i Niemiec, Izba Rolnicza kilkakrotnie interwenjowała u miarodajnych czynników, przedkładając swe wnioski, idące po linji wywalczenia obniżenia ceł wzgl. większego przydziału kontyngentów przywozowych przez wymienione państwa.

8. Izba Rolnicza współpracowała w utworzeniu Giełdy Towarowej i Zbożowej w Bydgoszczy; z ramienia Izby Rolniczej delegowany został dyrektor Szkoły Rolniczej w Bydgoszczy, który został mianowany przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu zastępcą komisarza Giełdy.

9. Celem usprawnienia i rozszerzenia działalności Chłodni i Składów Portowych w Gdyni Izba Rolnicza współpracowała z Komitetem Chłodnictwa przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu w Warszawie. W tym celu rozpisała ankietę, na podstawie której przedstawiła uwagi i życzenia zainteresowanych sfer handlowych i gospodarczych, zmierzające do lepszej organizacji Chłodni i Składów Portowych w Gdyni.

10. W związku z wprowadzeniem przez Anglję kontyngentowania importu bekonów, Izba Rolnicza opracowała wyczerpujący memorjał, w którym proponowała sposoby podziału kontyngentu bekonów na poszczególne bekoniarnie i dążyła do utrzymania dotychczasowej wysokości produkcji tutejszych bekoniarni, przeciwstawiając się wysuwanym projektom likwidacji szeregu bekoniarni na terenie woj. poznańskiego.

11. W związku z ciężką sytuacją ziemniaczanego przemysłu przetwórczego, wynikłą na skutek ogólnej depresji gospodarczej i ostrej walki w formie stosowanego dumpingu przez państwa konkurencyjne na rynkach zbytu, Izba Rolnicza kontynuowała akcję, prowadzoną już na terenie Związku Organizacyj Rolniczych R. P. celem ujęcia w pewne organizacyjne ramy właścicieli krochmalni rolniczych oraz większych zakładów przemysłu ziemniaczanego w woj. poznańskiem. Akcja ta miała na celu przez unormowanie produkcji i warunków sprzedaży przetworów ziemniaczanych umożliwić eksport w drodze porozumienia z najpoważniejszym konkurentem Polski, t. j. Holandją, oraz równocześnie podnieść ceny przetworów ziemniaczanych na rynku wewnętrznym, a co zatem idzie i ceny ziemniaków przemysłowych. Niestety szereg konferencyj, prowadzonych w tej sprawie„ nie doprowadził do uzgodnienia stanowiska sprzecznych opinij właścicieli krochmalni rolniczych i większych zakładów przemysłowych, wobec czego akcja ta nie dała pozytywnych wyników z niewątpliwą szkodą dla przemysłu, jak i rolnictwa.

12. Izba Rolnicza interwenjowała u miarodajnych czynników przeciwko obniżeniu ceny cukru, wyjaśniając, że akcja taka uderza bezpośrednio w ogromną ilość warsztatów rolnych woj. poznańskiego, dla których produkcja buraków cukrowych stanowi nieraz najpoważniejszą pozycję dochodową. Zniżka ceny cukru odbić się bowiem musi w konsekwencji na rolnictwie przez obniżenie ceny płaconej przez cukrownie oraz zmniejszenie obszaru uprawy buraków cukrowych. Przy tej sposobności wystąpiła Izba Rolnicza również przeciwko odstępowaniu na rzecz innych cukrowni kontyngentów wewnętrznych, przynależnych cukrowniom zachodnim.

13. Jako jeden z etapów walki z kryzysem rolnym na czoło zagadnień gospodarczych w roku 1932 wysunęło się zagadnienie ochrony dla krajowej produkcji surowców. W tym też kierunku były prowadzone intensywne prace przez czynniki rządowe, samorządowe i społeczne. W akcji tej Izba Rolnicza brała czynny udział, przedstawiając ze swej strony szereg dezyderatów i postulatów, związanych z interesami rolnictwa. Po wprowadzonej już w r. 1932 podwyżce ceł na tłuszcze zwierzęce i jadalne rozszerzony został w r. 1932 zakres ochrony celnej w formie podwyżki stawek celnych na dalsze artykuły-surowce, których import wybitnie szkodził rodzimej produkcji. Podwyżkę zastosowano dla tłuszczów jadalnych, zwierzęcych i roślinnych (np. łój, margaryna), ustalając na czas przejściowy pewne kontyngenty przywozowe o niższej stawce celnej. W związku z tem podwyższona też została ochrona celna na nasiona roślin oleistych, produkowanych w kraju, jak nasiona maku, rzepaku, gorczycy, lnu i konopi. Jednakże podwyższenie

stawek celnych nie uwzględniło w całej pełni dezyderatów rolnictwa wobec konieczności uzgodnienia stanowiska rolnictwa z kołami przemysłowemi.

Niemniej ważnem zagadnieniem w dziedzinie preferencji dla krajowych surowców rolniczych była kwestja importu surowców włóknistych, jak lnu i konopi, których produkcja w kraju ma wszelkie widoki rozwoju. Kwestja pełnej ochrony dla tych surowców pochodzenia krajowego przy zapewnieniu im rentowności, celem zastąpienia niemi surowców zagranicznych, jak wełny, bawełny, juty itd, jest w dalszym ciągu tematem negocjacji zainteresowanych czynników gospodarczych i nie została dotychczas ostatecznie rozstrzygnięta. Izba Rolnicza popierała również starania w kierunku zwiększenia konsumcji tkanin z roślin włóknistych pochodzenia krajowego w miejsce tkanin z surowców zagranicznych przez instytucje rządowe i samorządowe oraz wypowiedziała się za używaniem worków z krajowego lnu i konopi do opakowania soli, cukru, nawozów azotowych itp.

14. Pozatem Izba Rolnicza zajmowała się wydawaniem zaświadczeń i opinjowaniem wniosków na przywóz uszlachetnionych nasion zbóż, warzyw i ziemniaków oraz żywych roślin, kwiatów, krzewów itp., zakazanych do przywozu, mając przytem na uwadze interesy krajowych hodowli i produkcji rolnej oraz kierując się ramami ustanowionych kontyngentów przywozowych. Polityka taka doprowadziła do bardzo daleko idącego usamodzielnienia się hodowli krajowych, dzięki czemu zaobserwować można zmniejszającą się z roku na rok ilość osób, ubiegających się o zezwolenia na przywóz tych artykułów z zagranicy.

15. Z dniem 11. X. 1933 r. wchodzi w życie nowa taryfa celna, do której przywiązują koła gospodarcze wielkie znaczenie. Ponieważ wprowadzenie nowej taryfy celnej wymaga rewizji obowiązujących traktatów handlowych, została powołana w tym celu specjalna Rada Traktatowa, w której zasiadają przedstawiciele przemysłu, handlu, rolnictwa i rzemiosła. Wspomniana Rada wyłoniła z siebie, jako swój organ wykonawczy Biuro Traktatowe, które ma na celu zbieranie i przygotowanie dezyderatów zainteresowanych kół gospodarczych poszczególnych okręgów, celem przedstawienia uzgodnionych ostatecznie postulatów. W opracowaniu poszczególnych traktatów handlowych Izba Rolnicza brała czynny współudział w pracy z Izbą Przemysłowo-Handlową w Poznaniu, uzgadniając swe stanowisko z zainteresowanemi kołami przemysłowemi i handlowemi tutejszego okręgu.

II. Sprawy finansowo-kredytowe.

Centralnym problemem polityki rolniczej w okresie sprawozdawczym była sprawa zadłużenia rolnictwa i dostosowania wydat-

ków rolnictwa na obsługę kredytów i obciążeń rolniczych do zmienionej dochodowości warsztatów rolnych. Sprawie tej Izba Rolnicza poświęciła wiele uwagi i starań, bądź to biorąc czynny udział przy opracowaniu projektów odnośnych ustaw na terenie Związku Organizacyj Rolniczych R. P., bądź też przedkładając swe krytyczne uwagi bezpośrednio Ministerstwu Rolnictwa i R. R. Dzięki zrozumieniu czynników miarodajnych wydano w drodze ustawodawczej cały szereg zarządzeń, dążących do złagodzenia i zniwelowania ujemnych skutków, płynących z nadmiernego obciążenia gospodarstw rolnych, niewspółmiernie wielkich do ich zdolności płatniczych.

Z cyklu ustaw i rozporządzeń ratowniczych t. zw. finansowo-rolnych, wydanych w okresie sprawozdawczym, należy wymienić następujące, które dotyczyły:

1. uchylenia egzekucyj z płodów na pniu, co specjalne miało znaczenie dla b. dzielnicy pruskiej, gdzie dopuszczalne było egzekwowanie ziemiopłodów na pniu;
2. segregacji wierzytelności na nieruchomościach ziemskich parcelowanych w celu spłaty uciążliwych zobowiązań;
3. zapobiegania skutkom trudności płatniczych w rolnictwie;
4. utworzenia sądów rozjemczych do spraw kredytowych małej własności rolnej;
5. obniżenia oprocentowania i przedłużenia okresów umorzenia wierzytelności długoterminowych, zabezpieczających listy zastawne i obligacje, oraz wydanych na podstawie tych wierzytelności listów zastawnych i obligacyj;
6. ulg w zakresie oprocentowania i terminów spłaty wierzytelności hipotecznych;
7. ułatwień dla instytucyj kredytowych, przyznających dłużnikom ulgi w zakresie wierzytelności rolniczych;
8. utworzenia urzędów rozjemczych do spraw majątkowych posiadaczy gospodarstw ziemskich.

Niezależnie od akcji zmierzającej do oddłużenia i sprolongowania ciężarów pieniężnych, Izba Rolnicza występowała do miarodajnych czynników w sprawie udzielenia kredytów pod rejestrowy zastaw rolniczy oraz kredytów zaliczkowych dla mniejszej własności rolnej, które zwłaszcza w okresie pożniwnym mają decydujące znaczenie dla podtrzymania poziomu ceny zbóż, albowiem umożliwiają równomierne rozłożenie podaży zboża w ciągu całego roku. Pozatem ze strony Izby Rolniczej podkreślano znaczenie kredytów na zakup ziarna siewnego dla podtrzymania produkcji zbożowej i zapobieżenia pozostawieniu odłogiem pewnych obszarów uprawnych z braku ziarna siewnego. Specjalnie miało to doniosłe znaczenie na wiosnę 1932 r., gdzie wskutek mniejszych zbiorów oraz konieczności sprzedawania w okresie pożniwnym 1931 r.

prawie całości posiadanych zapasów zbóż znaczna ilość gospodarstw, zwłaszcza małorolnych, stała przed groźbą pozostawienia nieobsianych większych połaci rolnych. Dzięki staraniom Izby uzyskano na ten cel dla woj. poznańskiego kwotę 215.000 zł, którą w całości rozprowadził Państwowy Bank Rolny za pośrednictwem K. K. O. i Banków Ludowych.

Celem ułatwienia nabywania nawozów sztucznych pod zastaw zboża, opracował Rząd projekt ustawy o nabywaniu nawozów sztucznych i ziarna na zasadach udziału w plonach, rozumianego jako zabezpieczenie zasadnicze, udzielone przez rolnika z tytułu dokonanej transakcji handlowej. Opinjując ten projekt Izba Rolnicza uznała ustawę taką za celową z tem zastrzeżeniem, że nie wykluczy to ani też utrudni nabywania nawozów na zwyczajnych warunkach kredytu towarowego przez tych rolników, których sytuacja finansowa daje jeszcze wystarczającą pewność dostawcom nawozów sztucznych.

Izba Rolnicza starała się o uzyskanie odpowiednich kredytów dla małorolnych na zakup kwalifikowanego ziarna siewnego, rakoodpornych odmian ziemniaków oraz dla ogrodnictwa.

Pozatem interwenjowała Izba Rolnicza w miesiącu maju 1932 r. w sprawie zaległości za dostarczone buraki cukrowe w kampanji 1931/32 (suma zaległości z tego tytułu wynosiła ca 15.000.000 zł), protestując przeciwko przerzucaniu na barki rolnictwa ciężaru trudności finansowych przemysłu cukrowniczego.

III. Sprawy kolejowe i taryfowe.

Niewspółmierna dysproporcja pomiędzy spadającemi cenami artykułów rolniczych, a kosztami przewozu kolejowego, zmuszała Izbę Rolniczą do zwracania się i przedstawiania swych postulatów kompetentnym czynnikom, celem przeprowadzenia na tym odcinku koniecznej reformy. Aczkolwiek wielokrotnie wysuwana przez Izbę Rolniczą i organizacje rolnicze zasada reformy taryfy kolejowej w kierunku dostosowania opłat przewozowych do obecnie niskich cen artykułów rolniczych nie została całkowicie zrealizowana, to jednakże na poszczególne artykuły udało się osiągnąć w okresie sprawozdawczym pewne zniżki przewozowe. I tak uzyskano następujące zniżki: na przewóz zboża i nasion roślin strączkowych do 100 km — 25%, na przewóz zboża i mąki powyżej 100 km — 10%, na ziemniaki 16,7%, otręby, kuchy i tem podobne pasze treściwe do 100 km — 20%, ponad 100 km — 10%, na groch i fasolę do Zagłębia Węglowego — 30%, na przesyłki wagonowe mleka do większych ośrodków spożywczych — 48%, na ryby w przesyłkach drobnicowych — 25%, na drób żywy i bity — 20%, na ser krowi 41,2%, na sadzonki, szczepy i drzewka owocowe, leśne i ogrodowe — 30%, na konopie i len niemiędlony na

eksport — 66%, na len i konopie międlone, lecz nieczesane na eksport — 23%, na pakuły na eksport — 49%, na jaja w przesyłkach drobnicowych 15%. Również zniżki przyznano na przewóz sztucznych nawozów: dla wapna nawozowego — 20%, nawozów potasowych do 600 km — od 5 do 10%, ponad 600 km — 22% i dla superfosfatu — 10%. Sprawa obniżenia taryfy na przewóz uznanych ziemniaków i nasion, eksportowanych zagranicę, wielokrotnie przedkładana czynnikom kompetentnym, została zrealizowana dopiero w r. 1933 przez przyznanie 30% zniżki przewozu taryfy normalnej. Niestety odnośne rozporządzenie w obecnym sezonie wiosennym żadnych korzyści rolnictwu nie przyniosło, ponieważ sezon eksportowy dla ziemniaków już się był skończył. Również poczynione zostały starania o obniżkę taryfy na przewóz torfu i miału torfowego dla celów rolniczych.

Wychodząc z założenia, że przyznane zniżki kolejowe niedostatecznie uwzględniają bardzo poważny spadek cen artykułów rolniczych od czasu wprowadzenia nowej taryfy kolejowej (1929 r.), Izba Rolnicza kontynuuje w dalszym ciągu swe zabiegi o dostosowanie taryf do obecnego niskiego poziomu cen produktów rolnych, jak również artykułów przemysłowych, potrzebnych dla produkcji rolniczej (węgiel, miał węglowy, nawozy sztuczne itp.), oraz o dalsze obniżenie opłat za dzierżawę bocznic kolejowych, albowiem uzyskana dzięki staraniom Izby Rolniczej w r. 1932 obniżka opłat za dzierżawę bocznic kolejowych nie odpowiada obecnym warunkom i dla rolników-dzierżawców bocznic, jeśli się uwzględni moment sezonowego tylko wykorzystania bocznic (odstawa buraków cukrowych, ziemniaków itd.), nie jest wystarczająca i stanowi poważne obciążenie warsztatów rolnych, dzierżawiących bocznice.

Celem uzyskania możliwie wszechstronnego materjału orjentacyjnego i zebrania dezyderatów zainteresowanych sfer, Izba Rolnicza rozpisała z końcem marca 1933 r. ankietę dotycz. wysokości obecnych kosztów przewozowych, a uzyskany tą drogą materjał będzie służył Izbie Rolniczej za podstawę do dalszych wystąpień w kierunku reformy taryfy przewozowej.

Powołana w nowym składzie przez Pana Ministra Komunikacji Państwowa Rada Kolejowa, w której zasiada delegat Izby Rolniczej jako reprezentant rolnictwa ziem zachodnich, nie została niestety zwołana do chwili obecnej tak, że delegat Izby nie miał możności wykorzystania tej instytucji celem przedstawienia dezyderatów rolnictwa zachodniego.

IV. Sprawy podatkowe.

W zakresie spraw podatkowych osiągnięto złagodzenie obowiązujących rygorów drogą możności uzyskania na ustalonych warunkach odroczenia, rozkładania na raty oraz umarzania podatków

państwowych i komunalnych, a także odsetek i kar za zwłokę, przyczem przyznano pewną bonifikatę na wypadek uskutecznienia zaległości do ustalonego terminu.

W sprawie wymiaru podatku dochodowego zwracała Izba Rolnicza niejednokrotnie uwagę czynników miarodajnych na niewłaściwe postępowanie władz wymiarowych, przekraczających często zakres swych kompetencyj, co w konsekwencji musi wywołać odpowiednią reakcję wśród podatników i przyczynić się do upadku dotychczas stosunkowo wysokiej etyki podatkowej wśród ogółu rolniczego.

Jeżeli chodzi o normy średniej dochodowości, ustalone dla gospodarstw nieprowadzących prawidłowych ksiąg gospodarczych, wykazała Izba Rolnicza, że normy te w obecnych ciężkich warunkach gospodarczych, wobec daleko poczynionych już zmian w kierunku ekstensywnego sposobu gospodarowania, są zbyt wysokie i dlatego wprost krzywdzące i niesprawiedliwe dla stosunków Wielkopolski. Przytem uwzględnianie przy odliczaniu od dochodu jedynie faktycznie w danym okresie uiszczanych wydatków, n. p. odsetek od długów, składek od ognia i gradobicia, specjalnych opłat itd. prowadzi do tego, że najwięcej zadłużone gospodarstwa, które nie były w możności regularnego płacenia odnośnych wydatków, wykazują najwyższą dochodowość. Niestety słuszne postulaty Izby Rolniczej w tym względzie nie zostały dotychczas uwzględnione.

Wymiar podatku gruntowego nie odpowiada dzisiejszym warunkom gospodarczym Wielkopolski, albowiem uskutecznia się go na podstawie niezmienionej dotychczas klasyfikacji gruntów, dokonanej przed 70-ciu laty. Należy przytem zauważyć, że i wówczas, t. j. około 1860 r., przeprowadzono nowe bonitacje tylko na obszarze, wynoszącym ca 15% ogólnego obszaru, ograniczając się co do reszty gruntów jedynie do korektury starych bonitacyj. Przeprowadzone od tego czasu zmiany w gospodarstwach rolnych stworzyły częstokroć nowe warunki, którym przestarzała klasyfikacja gruntów już obecnie nie odpowiada. Wobec tego wysunięto ze strony Izby Rolniczej postulat, żeby władze skarbowe na wniosek płatnika przeprowadzały nowe bonitacje, nie narażając jednakże wnioskodawcy na większe koszty. Z uwagi na to, że w myśl nowych przepisów za podstawę podatku majątkowego służyć ma podatek gruntowy, możliwość rewizji na wniosek płatnika byłaby szczególnie doniosła.

W końcu zwracała Izba Rolnicza uwagę na odsetki i kary za zwłokę przy podatkach, które zawsze są jeszcze zbyt wygórowane i powodują, że zaległe podatki w ogólnej sumie silnie narastają. Tak samo koszty upomnień i egzekucyj, zwłaszcza przy niższych kwotach, są stosunkowo za wysokie.

V. Ubezpieczenia społeczne i rzeczowe.

Długoletnie zabiegi i podjęte starania organizacyj rolniczych o ograniczenie nadmiernie rozbudowanych ubezpieczeń społecznych i gruntowną ich reformę, zostały w roku sprawozdawczym uwieńczone pomyślnym rezultatem. Uchwalona, lecz do końca okresu sprawozdawczego nie ogłoszona jeszcze ustawa o ubezpieczeniu społecznem, wprowadza radykalne zmiany w dotychczas obowiązujących w tej dziedzinie przepisach prawnych, polegające na:

1. scaleniu poszczególnych form ubezpieczeń w jednym zakładzie ubezpieczeniowym, przez co osiągnięta ma zostać jednolita gospodarka funduszami ubezpieczeniowemi i wskutek tego potanienie kosztów administracji,

2. zasadniczej zmianie dotychczasowego ubezpieczenia na wypadek choroby, polegającej na tem, że pracownicy rolni nie będą podlegać obowiązkowi ubezpieczenia w publicznych instytucjach, t. j. w kasach chorych, wzamian za co obowiązek udzielania otrzymywanych dotąd przez robotników świadczeń spoczywać będzie na pracodawcach rolnych, przyczem koszty leczenia w 90% będą ponoszone przez pracodawców, reszta przez pracobiorców,

3. wprowadzeniu jednolitych podstaw na całym terenie Rzeczypospolitej ubezpieczenia od wypadku przy pracy i chorób zawodowych, co spowoduje dla rolnictwa województw zachodnich znaczne zmniejszenie ciężarów; przewidziana składka wyniesie 1%, gdy dotychczas wynosiła 3% zarobków (w r. 1932) z tytułu tego ubezpieczenia.

Co się tyczy ubezpieczeń od inwalidztwa i na starość robotników, nowa ustawa przewiduje również jej ujednolicenie, przyczem dla rolnictwa i zawodów pokrewnych ma być opracowany przez Ministerstwo Opieki Społecznej projekt ustawy do dnia 1 stycznia 1934 r., normującej omawiane ubezpieczenie dla robotników rolnych. Do czasu wejścia w życie tej ustawy obowiązywać będzie dotychczasowa ustawa niemiecka.

Rozpoczęta w końcu roku poprzedniego (1931/32) i kontynuowana w okresie sprawozdawczym akcja w kierunku przeciwdziałania projektowanemu wprowadzeniu przymusu ubezpieczenia ziemiopłodów rolnych od gradu została uwieńczona pomyślnym skutkiem. Zorganizowana opinja rolnictwa woj. poznańskiego w przedłożonej przez prezesa Izby Rolniczej na przedwstępnej konferencji Poznańskiego Wydziału Wojewódzkiego w dn. 13. IV. 1932 r. rezolucji, w której zajęła jednomyślne stanowisko, oświadczyła się ze względów zasadniczych przeciwko wprowadzeniu jakichkolwiek dalszych przymusowych ubezpieczeń, stanowiących narówni z podatkami i opłatami publicznemi nowe obciążenie gospodarstw rolnych i stwierdzającej, że projektowany przymus ubezpieczenia żadnych realnych korzyści rolnictwu nie przyniesie, lecz przeciwnie

pogorszy jeszcze krytyczne położenie rolnictwa Wielkopolski. Na skutek wniesionego sprzeciwu projekt ten upadł. Pozatem w analogicznych wypadkach na zapytania skierowane do Izby Rolniczej przez Ministerstwo Rolnictwa i R. R. celem wypowiedzenia się odnośnie wprowadzenia przymusowego ubezpieczenia ruchomości rolnych od ognia oraz ziemiopłodów od gradu na terenie innych województw Polski, Izba przedkładała swoją opinję, nadmieniając, że warunki dla wprowadzenia przymusu ubezpieczeniowego muszą być rozpatrywane pod względem stanu gospodarczego i kulturalnego poszczególnych dzielnic, które na obszarze Polski różnią się znacznie.

VI. Różne.

Duże rozgoryczenie wśród rolników wywołuje przymus legalizacji co dwa lata wag i odważników oraz związane z tem opłaty. W sprawie tej Izba Rolnicza kilkakrotnie interwenjowała, domagając się przedłużenia okresu legalizacji, obniżenia opłat oraz wyłączenia z pod przymusu legalizacji wag, używanych przez rolników dla potrzeb jedynie wewnętrznych własnego gospodarstwa. Niestety sprawa ta dotychczas nie została korzystnie dla rolnictwa załatwiona.

W sprawie nadmiernie wysokich opłat pocztowych, pobieranych za listy polecone i zwykłe, abonament od aparatów telefonicznych, rozmowy telefoniczne i telegramy, Izba Rolnicza wystąpiła o obniżenie tych opłat. Szczególnie opłaty za rozmowy telefoniczne na wsi są wielkim ciężarem dla rolnictwa, słusznem było zatem żądanie Izby, aby rozmowy telefoniczne w ściśle określonym obwodzie były wolne od opłat, a w szczególności rozmowy prowadzone z przynależnem miastem powiatowem.

Również Izba Rolnicza współpracowała jak corocznie z czynnikami kolejowemi w ustalaniu rozkładu jazdy, przedkładając życzenia rolnictwa odnośnie usprawnienia połączeń kolejowych itp.

Naskutek podniesienia opłat ubojowych i pobieranych przez magistraty niektórych miast wysokich opłat targowych, Izba Rolnicza interwenjowała u miarodajnych czynników, osiągając w niektórych wypadkach pozytywne rezultaty.

Odnośnie wysuniętego przez niektóre organizacje rolnicze projektu wprowadzenia przymusu domieszki mąki żytniej do pszennej, Izba Rolnicza ustosunkowała się negatywnie, uważając, że przymusowa domieszka wpłynęłaby obniżająco na cenę pszenicy, nie powodując równocześnie zwyżki żyta i tem samem nie osiągając zamierzonego celu. Również Izba nie podzieliła wysuniętej w projekcie obawy co do ewentl. braku pszenicy w okresie przedżniwnym.

Ponadto urzędnicy Izby Rolniczej brali udział w całym szeregu zebrań, konferencyj i specjalnych komisyj, poświęconych

sprawom ekonomiczno-rolniczym wzgl. z rolnictwem związanych, zwoływanych bądź to bezpośrednio przez Izbę, bądź przez instytucje państwowe (Ministerstwo Rolnictwa i R. R., Okręgowy Urząd Ubezpieczeń, Dyrekcję Kolei Państwowych) lub przez społeczne organizacje rolnicze (Związek Organizacyj Rolniczych R. P. w Warszawie, Nacz. Organizację Zjedn. Rolnictwa i Przemysłu Roln. Zach. Polski) i inne instytucje samorządu gospodarczego i społeczno-gospodarcze (Izba Przemysłowo-Handlowa w Poznaniu, Międzyizbowa Komisja dla popieranie zbytu artykułów rolniczych, Patronat Związku Spółek Zarobkowych i Gospodarczych itd).

VII. Działalność sprawozdawcza i informacyjna.

W okresie sprawozdawczym Izba Rolnicza opracowała cztery wyczerpujące sprawozdania kwartalne o położeniu gospodarczem rolnictwa w okręgu Izby Rolniczej, obrazując położenie ekonomiczne rolnictwa, warunki produkcji i zbytu artykułów rolniczych, potrzeby kredytowe rolnictwa, zagadnienia podatkowe, ubezpieczen społecznych itp. Nie ograniczając sprawozdań do ram ściśle sprawozdawczych, Izba ze swej strony przedstawiała aktualne potrzeby i dezyderaty rolnictwa wielkopolskiego w sprawach specjalnie interesujących rolnictwo w danym okresie. Sprawozdania te przedkładano Ministerstwu Rolnictwa i R. R. i Urzędowi Wojewódzkiemu oraz przesyłano do wiadomości organizacjom rolniczym, Państwowemu Bankowi Rolnemu i innym instytucjom.

Izba Rolnicza współpracowała również z Urzędem Wojewódzkim przy prowadzeniu kartoteki powiatów, dostarczając materjału uzupełniającego dotycz. zaszłych zmian w całokształcie stosunków i warunków rolnictwa w poszczególnych powiatach.

Szeroki zakres działalności obejmowała dziedzina informacyjna w formie udzielania fachowych porad i informacyj rolnikom w sprawach podatkowych, celnych i taryfowych, ubezpieczeń społecznych itp. zarówno drogą ustną i piśmienną, jak na łamach „Poradnika Gospodarskiego". Specjalną uwagę poświęcono zagadnieniom ożywienia wymiany handlowej z zagranicą, udzielając firmom zagranicznym oraz polskim i obcym placówkom konsularnym szczegółowych informacyj co do możliwości eksportu z Polski i cen rynkowych najróżniejszych artykułów rolnych i ich przetworów oraz pośrednicząc w nawiązywaniu kontaktu z zainteresowanemi firmami krajowemi. Tak samo wskazywano producentom rolnym źródła sprzedaży wzgl. zakupu odnośnych artykułów, ułatwiając w ten sposób bezpośrednią wymianę handlową między firmami krajowemi a producentem rolnym.

Wreszcie udzielano rozmaitych sprawozdań informacyjnych poszczególnym władzom i urzędom, jak Izbie Skarbowej, Państwowemu Bankowi Rolnemu oraz organizacjom rolniczym.

VIII. Prace statystyczne i ankietowe.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano prowadzoną od szeregu lat statystykę cen zbóż i przetworów zbożowych, nasion, słomy i siana, pasz treściwych oraz cen żywca na podstawie notowań Giełdy Zbożowej i Towarowej oraz Targowicy Miejskiej w Poznaniu. Na podstawie tych notowań prowadzono wykaz średnich cen dziennych oraz obliczano średnie miesięczne, roczne kalendarzowe, jak i przeciętne roku gospodarczego wymienionych produktów. Pozatem prowadzono statystykę cen nawozów sztucznych według cenników fabryk nawozowych oraz statystykę cen nabiału i masła w mieście Poznaniu.

Dane te służyły nietylko za podstawę do omawiania kształtowania się tendencyj hadlowych na rynku w sprawozdaniach kwartalnych, lecz również do udzielania licznych informacyj dotyczących cen odnośnych artykułów sądom, różnym urzędom, instytucjom oraz osobom prywatnym.

Piśmiennych informacyj tego rodzaju łącznie z wymienionemi powyżej (pod p. VII) udzielono w okresie sprawozdawczym około 150.

Pozatem z dziedziny obrotu towarowego Polski z zagranicą opracowano na podstawie urzędowych materjałów statystycznych (wydawnictwa Głównego Urzędu Statystycznego) szereg zestawień w cyfrach absolutnych i procentowych o handlu zagranicznym Polski poszczególnemi artykułami i obrocie z poszczególnemi krajami, analizując odnośne dane cyfrowe i uwypuklając częstokroć przy tych zagadnieniach rolę Wielkopolski w ogólnej wymianie kraju z zagranicą, jak i w obrocie wewnętrznym na podstawie statystyki przewozów kolejowych, ogłaszanych w wydawnictwach Ministerstwa Komunikacji.

Prócz tego posługiwano się materjałami statystycznemi Głównego Urzędu Statystycznego przy opracowaniu zestawień dotycz. produkcji poszczególnych artykułów z uwzględnieniem warunków lokalnych.

Uzyskany tą drogą materjał służył nietylko Izbie, lecz niejednokrotnie organizacjom rolniczym i osobom prywatnym przy opracowywaniu poszczególnych zagadnień, związanych z obroną interesów tutejszego rolnictwa.

W licznych wypadkach, gdy tego wymagała ważność poszczególnych zagadnień opracowywanych przez Wydział, rozpisywano ankiety celem zebrania aktualnego i wyczerpującego materjału, jak np. ankietę dotyczącą pomocy kredytowej na zasiewy wiosenne w roku 1932, kosztów obciążenia wartości towarów przewozami kolejowemi, działalność i ewentl. rozszerzenia zakresu pracy Chłodni i Składów Portowych w Gdyni, wprowadzenia pełnej stan-

daryzacji masła, rewizji obowiązujących przepisów przewozowych przy eksporcie jaj itp.

Jak w latach ubiegłych rozpisano również ankietę o stanie zapasów zbóż u mniejszej własności rolnej (do 50 ha) w dniu 1. II. 33, którą rozesłano w dużej ilości (2500 egzemplarzy) za pośrednictwem prezesów Kółek Rolniczych. Analogiczną ankietę dotyczącą większej własności przeprowadza u swych członków Wielkopolski Związek Ziemian. Wyniki ankiety podano do wiadomości Ministerstwu Rolnictwa i R. R., Głównemu Urzędowi Statystycznemu, Instytutowi Badania Konjunktur Gospodarczych oraz Związkowi Organizacyj Rolniczych. Do ankiety tej przywiązują miarodajne czynniki duże znaczenie z uwagi na ewentl. możność zorjentowania się co do kształtowania się cen zboża na podstawie posiadanych zapasów zbóż w okresie przednówkowym oraz w związku z tem prowadzenia odpowiedniej polityki zbożowej.

IX. Posiedzenia Komisji Ekonomicznej Izby Rolniczej.

Komisja Ekonomiczna odbyła w okresie sprawozdawczym dwa posiedzenia w dniach 30 maja i 5 października 1932 r. W roku 1933 z powodu reorganizacji Izby i wskutek tego rozwiązania rady Izby, dalsze posiedzenia komisji się nie odbywały.

Tematem obrad posiedzeń komisji były

w dniu 30 maja 1932 r.:

1. Sprawa niewypłaconych przez cukrownie należności za odstawione buraki cukrowe w kampanji 1931/32.
2. Ustalenie odpowiedzi na kwestjonarjusze Ministerstwa Rolnictwa i R. R., dotyczące polityki rolnej w roku gospodarczym 1932/33.

w dniu 5 października 1932 r.:

1. Sytuacja finansowa w rolnictwie.
2. Aktualne zagadnienia cukrownicze z punktu widzenia interesów rolnictwa.
3. Sprawa wywozowych premij zbożowych.
4. Wolne głosy (m. in. omawiano sprawę kupna nawozów sztucznych i nasion pod zastaw zboża).

IV.

Dział Rachunkowości Rolnej

W okresie sprawozdawczym opracowano zamknięcia bilansowe dla gospodarstw wielko- i małorolnych za rok gosp. 1931/32. Bilanse tych gospodarstw, które przeważnie służą dla celów podatkowych, opracowywano w miarę możności również w ujęciu statystycznem. Celem zobrazowania przeciętnego poziomu budżetów gospodarczych w rolnictwie za wyżej wymieniony okres, ujęto różne typy przedsiębiorstw wielkorolnych, t. zn. warsztaty zbożowo-okopowe oraz hodowlane (nabiał, opas), w jedną grupę, przyczem utrzymano ciągłość tych samych warsztatów przez okres 5-letni (od r. 1927/28—1931/32). Na podstawie przeciętnych danych z wyżej wymienionej grupy gospodarstw stwierdzić można w r. 1931/32 coraz dalej posuwającą się przebudowę organizacyjną poszczególnych gospodarstw. Dotychczasowy ustrój organizacyjny w Wielkopolsce — intensywna nakładowa gospodarka rolna, która w roku 1929/30, a częściowo nawet w roku 1930/31, mimo dekonjunktury gospodarczej, z dużym trudem podtrzymana — załamuje się bardzo wyraźnie w roku 1931/32. Zanik bieżących nakładów gospodarczych przybiera częstokroć formy tak radykalne, że w rezultacie niestosunkowo duża ilość gospodarstw w roku gosp. 1931/32 wykazuje dochody podatkowe w wysokości przewyższającej dochody wykazane w roku gosp. 1927/28, osiągając niemal dochodowość z okresu najkorzystniejszej konjunktury (1928/29).

Szczegółowe dane cyfrowe, opatrzone należytem objaśnieniem zostały opracowane i będą częściowo opublikowane na łamach Poradnika Gospodarskiego w czerwcu 1933 r.

W okresie sprawozdawczym wykonano następujące zamknięcia bilansowe, dotyczące roku gosp. 1931/1932:

G o s p o d a r s t w a w i e l k o r o l n e :

system raportowy	67	bilansów
system rewizyjny	38	„
Opracowano dorywczo (poza umową)	12	„
G o s p o d a r s t w a m a ł o r o l n e : . .	55	„

oraz 50 zamknięć rachunkowych dla Wydziału Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich w Warszawie.

Uciążliwa sytuacja finansowa w rolnictwie oraz wstrzymywanie prac wykonywanych dla gospodarstw rolnych wskutek nieuiszczania opłat, wywołały w ciągu roku sprawozdawczego różne wahania w ilości gospodarstw prowadzących rachunkowość przez Dział Rach. Roln. W. I. R., dlatego też podaje się tylko stan tych gospodarstw na dzień 1. IV. 1933 r., który wynosił:

na systemie raportowym	74	gosp.	o obszarze	62.737,70 ha
„ „ rewizyjnym	43	„	o „	40.867,49 „
Razem:	117	gosp.	o obszarze	103.605,19 ha

Na podstawie umowy zawartej z Wydziałem Ekonomiki Rolnej Drobnych Gospodarstw Wiejskich Warszawa—Puławy, prowadzi Izba Rolnicza w roku sprawozdawczym rachunkowość 40 gospodarstw włościańskich.

Poza wyżej wymienionemi głównemi pracami technicznemi, wykonywała Izba Rolnicza w ciągu roku rozmaite dorywcze zlecenia interesentów, wchodzące w zakres jej działalności jak np. kontrola organizacyjna gospodarstw, opracowywanie rachunkowości dla podatku obrotowego i inne drobne prace.

Podróży służbowych w okresie sprawozdawczym dokonano w następujących celach:

W sprawie rewizji rachunkowości gospodarstw wielkorolnych oraz w sprawach podatkowych . .	152 podróże
Inspekcja rachunkowości gospodarstw małorolnych	100 „
Różne podróże (Zjazd, konferencja etc.)	4 „
Kontrola organizacyjno-rachunkowa	5 „
Razem:	261 podróży

W Oddziale Organizacji Gospodarstw i Statystyki przeprowadza się stałą kontrolę prac technicznego personelu oraz rewizji perjodycznych zamknięć rachunkowych i bilansów, celem uzyskania ścisłych rezultatów oraz celem otrzymania odpowiedniego poziomu prac dla dalszych badań w zakresie organizacyjno-statystycznym i podatkowym. Pozatem kontynuowano w dalszym ciągu prace organizacyjne nad sprawnością technicznych prac rachunkowych: m. in. opracowano w roku gosp. 1932/33 wzór księgi głównej, który zapomocą rozdzielczego kategornika umożliwia personelowi technicznemu jednolite opracowanie surowych materjałów rachunkowych z wszystkich gospodarstw wielkorolnych, prowadzących rachunkowość systemem raportowym. Tym sposobem otrzymuje się już w ciągu roku gospodarczego materjały porównawczo-kontrolne, które w końcowych wynikach dają odpowiednie podstawy dla dalszych prac organizacyjno-statystycznych i kalkulacyjnych w rolnic-

twie. Łącznie z dalszym rozwojem i ujednoliceniem wyżej wymienionej technicznej działalności, opracowano i wydrukowano wzór bilansu gospodarczego, wzór perjodycznego zamknięcia rachunkowego oraz wzór zestawienia kalkulacyjnego i statystycznego.

W zakresie rachunkowości gospodarstw małorolnych wydrukowano księgę domowego gospodarstwa wiejskiego.

Z innych ważniejszych prac, wykonanych przez Oddział Organizacji Gospodarstw i Statystyki należy wymienić:

1. Opracowanie projektu statystyki dochodów i rozchodów gospodarstw rolnych, zlecone Wielkopolskiej Izbie Rolniczej uchwałą, powziętą na ostatnim Zjeździe Kierowników Biur Rachunkowości Rolniczej przy Organizacjach Rolniczych w Warszawie. Opracowany projekt, zaopatrzony komentarzami, rozesłano poszczególnym organizacjom rolniczym, ażeby przygotować odpowiedni materjał przed następnym Zjazdem, który zwoła Izba Rolnicza do Poznania. Łącznie z dotychczasową statystyką, opracowywaną przez Izbę Rolniczą, przeprowadzono również korespondencję z Międzynarodowym Instytutem Rolniczym w Rzymie, który wyraził życzenie opracowania statystyki w zakresie pojęć i terminologji, ustalonej na Zjeździe Międzynarodowym w Bukareszcie.

2. Opracowywanie różnych zagadnień, wchodzących w zakres zainteresowań władz skarbowych (ceny, normy bilansowe, kwestje amortyzacji, taksacje etc).

3. Przeprowadzanie stałej kalkulacji robocizny dla jednego gospodarstwa wielkorolnego.

W okresie sprawozdawczym ogłoszono następujące publikacje:

1. Rolnictwo i przemysł maszyn rolniczych,
2. Zanikający ruch budowlany w gospodarstwach rolnych w Wielkopolsce,
3. Brak współpracy w zagadnieniach nad kryzysem rolnym,
4. Uwagi na tle konkursu nad rachunk. gospodarstwa domowego,
5. Robocizna piesza,
6. Zadania Wydziałów Rachunkowości Rolniczej przy Organizacjach Rolniczych (referat na Zjeździe Kierowników Biur Rachunkowości Rolniczej przy Organizacjach Rolniczych w Warszawie 3. X. 1932 r.),
7. O zaległościach podatkowych (Poradnik Gospodarski).

Przed rozpoczęciem nowego roku gospodarczego 1932/33 wydano zeszyt propagandowy Poradnika Gospodarskiego z zakresu

organizacji gospodarstw i rachunkowości rolniczej, który zawierał również następujące prace, wykonane przez referentów Działu:

1. Ustalenie dochodu podatkowego w gospodarstwach wiejskich,
2. Robocizna sprzężajna,
3. Rozwój rachunkowości rolnej gospodarstw folwarcznych,
4. Aktualne kalkulacje w rolnictwie,
5. O rachunkach domowego gospodarstwa wiejskiego.

V.

Wydział Oświaty Rolniczej

Sprawozdania z lat poprzednich dały sposobność śledzenia rozwoju reorganizacji szkolnictwa rolniczego Izby Rolniczej. Zadanie to przeprowadzone według zgóry powziętego programu, stopniowo z roku na rok przekształcało ustrój szkół i w roku ubiegłym, rzec można, osiągnęło punkt końcowy. Wielkopolska szkoła rolnicza zapoczątkowana została na wzorze niemieckiej 2-zimowej szkoły rolniczej, to jest typie szkoły ściśle teoretycznej. Pod określeniem tem rozumieć należy nietylko wynikające z samego ustroju szkoły wykluczenie równoległego z nauką teoretyczną praktycznego szkolenia uczni, lecz i sam charakter nauki, imitujący t. zw. „system akademicki", przeprowadzający naukę przedmiotów fachowych według programu, uwzględniającego przedewszystkiem obszerne potraktowanie wiadomości podstawowych z dużym naciskiem na tło przyrodnicze i systematycznie dochodzący do rozpatrzenia szczegółowych zagadnień właściwie fachowych. Ograniczając naukę do dwóch półroczy zimowych, szkoła tego typu mało troszczyła się o to, w jaki sposób wychowankowie jej wykorzystują długi, bo 7 miesięczny okres letni międzyszkolny i czy posłuży on im do praktycznego uzupełnienia i wzmocnienia nabytej wiedzy teoretycznej, czy też poświęcony będzie tylko nieuświadomionej pracy fizycznej na roli z mniej lub więcej gruntownem wywietrzeniem z głowy nabytych wiadomości.

Doszedłszy do przekonania na mocy znajomości warunków miejscowych oraz zdobytego doświadczenia i prób w innym kierunku, że jedynie typ szkoły rolniczej 2-zimowej odpowiada potrzebom tutejszej ludności rolniczej i liczyć może na powodzenie, Izba Rolnicza postawiła sobie za zadanie przekształcenie ustroju swych szkół rolniczych w tym duchu, by nie wydawały one bezradnych teoretyków z nachwytanemi, a nie pogłębionemi i niedostatecznie przetrawionemi wiadomościami, lecz by wychowankowie szkoły wnosić mogli w życie zawodowe praktyczne walory, czyniące z nich samodzielnych, zaradnych kierowników mniejszych warsztatów rolnych i światłych przodowników kultury rolniczej. W tym celu, począwszy od roku 1923, program nauki ulegał stopniowym zmianom z przesunięciem ciężaru na stronę praktycznych zagadnień i usunięciem zbytniego balastu teoretycznego. Również przez

bardziej ożywione metody nauczania starano się pobudzić samodzielną myśl i praktyczne wyrobienie uczni. Największą wagę zwrócono jednak na letni okres międzyszkolny, dążąc do poddania wpływom szkoły zajęć uczni w tym czasie. Zamierzenia te dawały się uskutecznić w słabym stopniu tylko, dopóki uczniowie udawali się w okresie letnim przeważnie na t. zw. praktyki do większych majątków, gdzie byli wyzyskiwani jako siła robocza. W tych warunkach nie mogło być mowy o systematycznem, ujętem w ściślejszy program pokierowaniu działalnością wychowanków szkoły w przerwie między semestrami, a tem mniej o roztoczeniu nad nią kontroli. Ograniczyć się wypadło do mniej lub więcej częstszych zjazdów uczniowskich, zależnie od okoliczności, krótkich praktycznych kursów i nieobowiązujących zaleceń. Dopiero zamknięcie dostępu do płatnych praktyk, wywołane pogłębiającym się w ostatnich czasach ciężkiem położeniem rolnictwa, pozwoliło wykorzystać przymusowy powrót uczni do rodzinnych gospodarstw, jako uzupełnienie teoretycznej nauki planową praktyką pod kierownictwem i kontrolą personelu nauczycielskiego. W ten sposób letni okres między dwoma zimowemi semestrami został włączony do programu 2-zimowej szkoły rolniczej, podnosząc wybitnie jej praktyczną wartość. Prócz tego szkoła nawiązywała ścisłą, systematyczną łączność ze swymi absolwentami na drodze fachowej opieki i poradnictwa w ich gospodarstwach, łącznie z wyborem gospodarstw przykładowych. Wynikłe w związku z tem zbliżenie szkoły do gospodarstw uczniowskich i okolicznego rolnictwa odbiło się również korzystnie na popularności szkoły.

Niestety, równolegle ze scharakteryzowanem wyżej udoskonaleniem i przystosowaniem wielkopolskiej szkoły rolniczej do praktycznych celów, postępował powszechny kryzys ekonomiczny, nie oszczędzający w swym niszczycielskim pochodzie żadnej dziedziny. Nad wyraz ciężkie położenie finansowe ludności rolniczej, odbiło się dobitnie na szkolnictwie Izby Rolniczej, hamując jego tak pomyślnie zapowiadający się rozwój. Budżet Wydz. Oświaty Rolniczej, który już w roku zeszłym osięgnął, zdawałoby się, ostateczne granice oszczędności, poza które normalna działalność iść nie mogła, ulec musiał w roku sprawozdawczym dalszej poważnej redukcji. Najboleśniejszym punktem było całkowite skreślenie pozycji na rozjazdy personelu nauczycielskiego do gospodarstw uczniowskich. Oznaczało to wyrzeczenie się tak pomyślnie zapoczątkowanej pracy nad dokształceniem uczni w okresie letnim oraz rozwinięciem fachowej opieki nad gospodarstwami wychowanków szkół rolniczych i organizacji gospodarstw przykładowych. Działalność personelu nauczycielskiego podczas lata ograniczyć się musiała do zmniejszonej zresztą z tych samych powodów współpracy z innemi wydziałami Izby, do prowadzenia przysposobienia rolniczego wśród

młodzieży wiejskiej i wreszcie do tych czynności z zakresu kultury rolniczej, na które poszczególne powiaty przeznaczyły specjalne fundusze, co zaliczyć można do rzadkich wyjątków. Kontakt z uczniami i absolwentami szkół był tylko sporadyczny i przygodny przy sposobności innych czynności nauczycielstwa.

Chociaż więc liczba szkół rolniczych i obsada nauczycielska pozostały w roku sprawozdawczym niezmienione, działalność Wydziału Oświaty Rolniczej doznała znacznego osłabienia. Wytyczne i cele tej działalności, zakreślone i stopniowo przeprowadzane od szeregu lat, wymagały systematycznego i nieprzerwanego wykonywania programu. Niestety, straty spowodowane napotkanemi trudnościami materjalnej natury nie ograniczą się do bilansu jednego roku; uszczuplą one w znacznym stopniu dotychczasowy dorobek i zaciężą na przyszłości, zanik bowiem rozwoju powoduje cofnięcie się w postępie.

Jednakże na przyszłe losy wielkopolskiego szkolnictwa rolniczego nie należy zapatrywać się pesymistycznie. Przeciwnie, wszystko przemawia za tem, że ubiegły rok był ostatnim, którego sprawozdanie tak smętnie zabarwić wypadło. Naczelna władza szkolnictwa rolniczego, która w roku bieżącym przeszła z Ministerstwa Rolnictwa do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, przeprowadziła reformę ludowej szkoły rolniczej, opartą na zasadach, które w głównej mierze idą w tym kierunku, w jakim zdążało wielkopolskie szkolnictwo rolnicze. A mianowicie okres letni, dzielący 2-zimowe półrocza, został włączony jako obowiązkowy trzeci semestr, poświęcony programowemu, praktycznemu dokształceniu uczni w gospodarstwach ojcowskich pod kierunkiem i kontrolą personelu nauczycielskiego, przyczem zapewnione zostały środki finansowe dla przeprowadzenia tej akcji. Dzięki temu zawodowe kształcenie młodzieży wiejskiej wkracza w fazę, rokującą mu najpomyślniejszy rozwój i osiągnięcie właściwych celów. Poza udoskonaleniem ustroju i zabezpieczeniem podstaw materjalnych, szkoły rolnicze otrzymały od Ministerstwa nowe programy nauki, które opracowane zostały na zasadach jak najdalej idącego przystosowania ich do praktycznych celów, jakim ten typ szkoły służyć winien. Programy te, wyprzedzając w postępie wszelkie wzory zagraniczne, stanowią prawdziwą chlubę polskiej myśli twórczej.

Celem przysposobienia nauczycielstwa do prowadzenia pracy na zasadach zreformowanego ustroju i nowych programów, odbył się specjalny kurs w październiku roku zeszłego we Wrześni pod przewodnictwem naczelnika szkolnictwa rolniczego w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Udział w kursie wzięli wszyscy nauczyciele szkół rolniczych Wielkopolskiej i Pomorskiej Izb Rolniczych, a wyczerpujące i ożywione rozprawy wypełniły 2 dni i świadczyły o zainteresowaniu i przejęciu, jakie wzbu-

dziły omawiane zagadnienia. Z konferencją tą połączony został kurs poświęcony zagadnieniu przysposobienia rolniczego, który wypełnił następne 3 dni.

Nowa ta, a niezmiernie skuteczna, forma zawodowego kształcenia najszerszych mas młodzieży wiejskiej, zyskała w krótkim czasie niebywałe rozpowszechnienie i popularność. W województwie Poznańskiem przysposobienie rolnicze spoczywa całkowicie na barkach personelu nauczycielskiego szkół rolniczych. Nie mogąc, ze względu na trudności finansowe, rozszerzać się liczebnie, akcja przysposobienia rolniczego zdąża do utrwalenia i pogłębienia pracy. W tej myśli naczelne kierownictwo przysposobienia rolniczego zleciło obowiązkowe przeprowadzanie 3-dniowych kursów dla przodowników konkursów rolniczych. Program kursu przysposobienia rolniczego we Wrześni miał być właśnie wzorem takiego przygotowania przodowników. Jako materjał doświadczalny posłużyło grono przodowników konkursów obojga płci, wybranych z różnych zrzeszeń młodzieżowych. Bierny i onieśmielony z początku nastrój młodzieży, pod wpływem umiejętnie przeprowadzonych wykładów i pogadanek, a zwłaszcza towarzyskiego zbliżenia się na wieczornych zebraniach w świetlicy, ustąpił rychło ożywionemu zainteresowaniu i zaufaniu do kierowników. Pierwsza tego rodzaju impreza naukowa wzbudziła powszechne zainteresowanie i zaszczycona była uczestnictwem przedstawicieli Ministerstwa, Województwa, Starostwa i Wojewódzkiej Organizacji Rolniczej.

Mocno ograniczona z powodów powyżej przytoczonych działalność pozaszkolna personelu nauczycielskiego w porównaniu z rokiem ubiegłym, znajdzie wyraz również w wyszczególnieniu cyfrowem.

W 13-tu okręgach szkolnych przeprowadzono:

1.	Wykładów i kursów w Kółkach Rolniczych . .	426
2.	Inspekcyj stacyj buhaji i knurów	42
3.	Kwalifikacji ziemiopłodów w	205 maj.
4.	Doświadczeń nawozowych	52
5.	Zespołów Konkursów Przys. Rol. 118 z uczestn.	1853
6.	Zwiedzeń gospodarstw uczniowskich	56

Ogólna frekwencja męskich szkół rolniczych spadła z 575 do 528. Wobec pogorszonej jeszcze znacznie sytuacji finansowej ludności rolniczej, uważać należy spadek ten za bardzo nieznaczny i świadczący raczej o utrwalaniu się idei konieczności zawodowego kształcenia młodego pokolenia. Że nie przychodziło to łatwo, świadczy fakt, że mimo obniżenia wpisu do szkoły na 30 zł za półrocze, uczniowie wnosili opłaty ratami, a kilku z nich zmuszonych było opuścić szkołę z powodu niemożności uiszczenia należności.

3-semestrową szkołę rolniczą w Środzie ukończyło 15 uczni, a na nowy kurs wstąpiło 24, czyli stosunki frekwencyjne pozostały

tam mniejwięcej niezmienione. Szkoła pozostaje w dalszym ciągu niezapełniona.

Natomiast bardzo znaczne obniżenie frekwencji wykazały żeńskie szkoły gospodarcze i to mimo znacznego obniżenia opłaty. Licząc się z tem, Izba Rolnicza zdecydowała się zawiesić działalność jednej ze szkół tego typu, a mianowicie szkołę w Tuchorzy. Dwie pozostałe liczyły łącznie 56 uczenic (Nietążkowo 30, Witkowo 26), podczas, gdy w roku poprzednim kształciło się w 3-ch szkołach gospodarczych 96 dziewcząt. Jak wielką wagę przypisuje jed-

Poszczególne szkoły wykazują następującą frekwencję:

Nr. p.	Szkoła	Kierownik	Nauczyciel fachowy	Ilość uczni		
				I. kurs	II. kurs	Razem
1	Bydgoszcz	Raczkowski	Pycia	32	18	50
2	Chodzież	Pawiński	Starzycki	18	12	30
3	Inowrocław	Jahołkowski	Hozer	36	30	66
4	Janowiec	Kossowski	Nowicki	26	26	52
5	Koźmin	Krzysztofowicz	Lipowski	18	11	29
6	Kępno	Piewcewicz	—	13	—	13
7	Leszno	Modes	Nowaczyk	25	22	47
8	Międzychód	Siuta	—	—	23	23
9	Odolanów	Cybichowski	Krus	10	6	16
10	Szamotuły	Kraśnicki	Świeżyński	16	11	27
11	Wolsztyn	Hozakowski	Jankiewicz	25	17	42
12	Września	Fedyk	Żmijewski	25	14	39
				244	190	434
13	Środa - 3 sem.	Połowicz	Gałek, Kania	24	15	39
14	Środa z jęz. wykł. niem.	Perek	—	38	20	58
				306	225	531
15	Nietążkowo	Szwiecówna	Chmielecka Bednarkiewicz Czubałanka	—	—	30
16	Witkowo	Rokicka	Moczulska Runowska Kowalska	—	—	26
				—	—	587

nak społeczeństwo do tych placówek oświatowych, świadczą starania podjęte jeszcze w jesieni o uruchomienie kursów w Tuchorzy. Przytem dwa głównie zainteresowane Starostwa (Wolsztyn i Nowy Tomyśl) ofiarowały się pokryć koszty. Jednak, mimo że i Ministerstwo wywierało nacisk na reaktywowanie szkoły, spóźniona pora i faktyczny brak dostatecznej liczby kandydatek, uczyniły projekt w roku sprawozdawczym niewykonalnym.

Komisja Szkolna odbyła w roku sprawozdawczym jedno tylko posiedzenie w czerwcu w szkole w Witkowie. Oprócz zwiedzenia szkoły, program obrad wypełniło całkowicie sprawozdanie naczelnika wydziału oświaty rolniczej i dyskusja nad niem. Referent starał się zobrazować pożałowania godne położenie wydziału oświaty, którego budżet okrojony niewspółmiernie w stosunku do innych wydziałów poza granice nawet najekonomiczniejszych potrzeb, uniemożliwia normalną działalność; wskazywał zwłaszcza na szkodli-

Pod względem zawodu ojców uczniów statystyka wykazuje:

L. p.	Szkoła	Ogólna liczba uczniów	Rolników posiadających ziemię	Rolników nie posiadających ziemi	Z innych zawodów
1	Bydgoszcz	50	41	1	8
2	Chodzież	30	22	—	8
3	Inowrocław	66	40	4	22
4	Janowiec	52	41	—	11
5	Koźmin	29	24	—	5
6	Kępno	13	13	—	—
7	Leszno	47	31	—	16
8	Międzychód	23	20	—	3
9	Odolanów	16	16	—	—
10	Szamotuły	27	24	—	3
11	Wolsztyn	42	28	—	14
12	Września	39	30	—	9
		434	330	5	99
13	Środa z wykł. jęz. niemieck.	58	53	—	5
		492	383	5	104
14	Środa 3-sem.	39	16	—	23
		531	399	5	127

wość całkowitego skreślenia pozycji na pozaszkolną działalność personelu nauczycielskiego, co grozi zmarnowaniem dotychczasowego dorobku, zwłaszcza w zakresie praktycznego dokształcenia uczni w okresie letnim i fachowej opieki nad gospodarstwami uczniowskiemi. Wskazując drogi uzupełnienia budżetu wydziału bez obciążenia finansów Izby, sprawozdawca usiłował wzbudzić zainteresowanie członków Komisji tą ważną sprawą i zyskać ich poparcie dla zapewnienia działalności wydziału oświaty normalniejszego rozwoju. Jednak większość Komisji nie podzieliła tych zapatrywań i nie powzięła żadnych decyzyj w myśl wywodów sprawozdania.

W składzie personelu nauczycielskiego zaszły tylko nieznaczne zmiany.

Pod względem zamieszkania uczniów statystyka wykazuje:

L. p.	Szkoła	Ogólna liczba uczniów	Na ogólną liczbę uczniów							
						dojeżdżało		zamieszkiwało		
			z powiatu	z okręgu szkolnego	z innych powiatów	furmanką rowerem	koleją	u krewnych	na stancji	w internacie
1	Bydgoszcz	50	27	14	9	4	27	13	6	—
2	Chodzież	30	14	15	1	8	4	4	2	12
3	Inowrocław	66	29	31	6	15	46	1	4	—
4	Janowiec	52	16	19	17	14	8	—	6	24
5	Koźmin	29	16	10	3	8	14	—	7	—
6	Kępno	13	13	—	—	7	5	—	1	—
7	Leszno	47	12	20	15	7	30	1	9	—
8	Międzychód	23	19	—	4	5	18	—	—	—
9	Odolanów	16	15	—	1	10	—	—	—	6
10	Szamotuły	27	20	2	5	12	11	1	3	—
11	Wolsztyn	42	27	5	10	20	15	2	5	—
12	Września	39	24	10	5	13	23	1	2	—
		434	232	126	76	123	201	23	45	42
13	Środa z język. wykł. niem.	58	5	1	52	5	4	—	49	—
		492	237	127	128	128	205	23	94	42
14	Środa 3-sem.	39	4	4	31	—	—	—	—	39
		531	241	131	159	128	205	23	94	81

Pod względem rezultatów w nauce oraz pokierowania w życiu praktycznem kończących szkołę, statystyka wykazuje:

L. p.	Szkoła	Ogólna liczba	Kurs pierwszy				Ogólna liczba	Kurs drugi				Uczniowie kursu II-ego		
			Wystąpiło w czasie kursu	Otrzymało promocję	Z egzaminem poprawczym	Nie otrzymało promocji		Wystąpiło w czasie kursu	Otrzymało świadectwo	Z egzaminem poprawczym	Nie otrzymało świadectw	Wracają do domu	Na praktykę przejściową	Na urzędnika
1	Bydgoszcz	32	—	32	—	—	18	2	16	—	—	11	3	2
2	Chodzież	18	1	17	—	—	12	—	12	—	—	5	5	2
3	Inowrocław	36	7	25	—	4	30	2	28	—	—	25	3	—
4	Janowiec	26	—	26	—	—	26	—	26	—	—	20	—	6
5	Koźmin	18	—	18	—	—	11	—	11	—	—	10	—	1
6	Kępno	13	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Leszno	25	—	25	—	—	22	—	19	1	2	8	6	5
8	Międzychód	—	—	—	—	—	23	—	21	2	—	20	—	1
9	Odolanów	10	—	10	—	—	6	—	6	—	—	3	3	—
10	Szamotuły	16	—	16	—	—	11	—	11	—	—	8	3	—
11	Wolsztyn	25	1	24	—	—	17	—	14	3	—	10	2	2
12	Września	25	2	23	—	—	14	—	14	—	—	5	3	6
		244	11	229	—	4	190	4	178	6	2	125	28	25
13	Środa z jęz. wykł. niem.	38	1	32	5	—	20	—	18	—	2	9	4	5
		282	12	261	5	4	210	4	196	6	4	134	32	30
14	Środa 3-sem.	24	—	24	—	—	15	—	11	4	—	8	—	3
		306	12	285	5	4	225	4	207	10	4	142	32	33

Przynależność uczenic w żeńskich szkołach gospodarczych według powiatów.

		Nietążkowo	Witkowo
1.	Gniezno	—	6
2.	Inowrocław . . .	1	4
3.	Krotoszyn . . .	1	—
4.	Kościan	3	—
5.	Międzychód . . .	3	—
6.	Mogilno	—	3
7.	Nowy Tomyśl . .	3	1
8.	Rawicz	2	1
9.	Poznań	2	1
10.	Śrem	2	—
11.	Środa	4	—
12.	Szubin	—	1
13.	Szamotuły . . .	3	—
14.	Września	—	3
15.	Wolsztyn	2	1
16.	Wyrzysk	—	1
17.	Żnin	3	—
	z Małopolski . .	1	4
	Razem:	30	26

VI.

Szkoła Ogrodnicza w Koźminie

Szkoła Ogrodnicza w Koźminie jest najstarszą szkołą ogrodniczą na terenach Rzeczypospolitej. Założono ją w r. 1865 w Kobylinie pow. krotoszyńskiego. Dnia 1. XI. 1867 przeniesiono ją do Koźmina i przydzielono jej tereny, należące do Zamku Koźmińskiego, a niepotrzebne dla Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego.

Język wykładowy w czasach zaborczych był niemiecki, aczkolwiek młodzież polska bardzo licznie uczęszczała do tej szkoły.

Z chwilą przejęcia szkoły przez Izbę Rolniczą zaprowadzono z początkiem nowego roku szkolnego 1-go kwietnia 1919 wykłady w języku polskim. Do 31-go marca prowadzono równorzędnie wykłady w języku niemieckim dla niemieckich uczniów III kursu.

Szkołę i tereny przyjęto pod zarząd polski w stanie zaniedbanym, nie odpowiadającym wymaganiom zakładu naukowo-wychowawczego. Przystąpiono do reorganizacji szkoły, uporządkowano tereny, założono ogrody demonstracyjne, umożliwiające postawienie kształcenia zawodowego na poziomie, odpowiadającym wymaganiom nowoczesnego ogrodnictwa.

Dalsze prace, przewidziane w projekcie reorganizacji terenów, są w toku.

Od r. 1930 panujący kryzys gospodarczy wstrzymał dalszy rozwój szkoły i umożliwił wykonanie planu tylko częściowo. Mimo to wykonuje się go nadal w ramach zmniejszonego budżetu, przyczem wykorzystuje się do maksimum materjał i siły własne.

Celem zmniejszenia kosztów utrzymania szkoły powiększono uprawy roślin ogrodowych, szczególnie drzew i krzewów owocowych i ozdobnych.

Frekwencja szkoły zwiększała się co rok i osiągnęła w r. 1932 najwyższą ilość — 55 uczniów. Wobec braku pomieszczenia w internacie nie było można liczby tej przekroczyć mimo zgłoszeń.

Tereny szkolne obejmują:

a) własność W. I. R.

gmach szkolny z terenem . .	od	1877 r.	ha	0,43,60
teren szkółkowy	„	1880 r.	„	2,53,70

dzierżawione:

b) Skarb Państwa (Min. Wyz. Rel. i Ośw. Publ.)	„	1867 r.	„	3,82,46
c) Okręg. Urząd Ziemski Poznań .	„	1908 r.	„	3,77,34
d) Gmina Lipowiec	„	1926 r.	„	2,50,00
e) Magistrat Koźmin	„	1928 r.	„	0,60,00
f) Probostwo Koźmin	„	1930 r.	„	2,42,00
g) Probostwo Koźmin	„	1930 r.	„	0,62,00
h) Spadkobiercy śp. Kostrzewskiej — Koźmin	„	1931 r.	„	3,39,37
		razem	ha	20,10,47

Zużytkowanie terenów w roku sprawozdawczym było następujące:

	Nie dające żadnych dochod. ha	Nie dające chwilowo dochod. ha	Dające doch. w r budżet. 1932/33 ha
1. Obszary przeznaczone do demonstracji i nieużytki: park, ogrody ozdobne, kolekcje roślin, zabudowania, drogi, place, boiska, podwórza etc.	2,92,67	—	—
2. Sady i ogrody owocowe formowane (przeważnie młode drzewa) plantacja krzewów	—	0,94,50	1,44,10
3. Szkółki	—	3,73,20	4.00.80
4. Warzywa włącznie nowej szparagarni .	—	0,35,—	2,34,—
5. Kwiaty gruntowe i zimotrwałe przesadzane i rozmnażane	—	0,30,55	0.36,—
6. Płody rolne i łąki	—	—	3,47,—
7. Szklarnie i inspekta	—	—	0.22,65
Razem . .	2,92,67	5,33,25	11,84,55

Ogrody demonstracyjne obejmują:
Park dendrologiczny (Arboretum),
sad handlowy,
ogród owocowy formowy,
winnicę,
różankę,
ogród ozdobny przy budynku szkolnym,
ogród kwiatów letnich,
ogród dalij,
ogródek z roślinami miododajnemi.

A. NAUKA I ADMINISTRACJA SZKOŁY.

1. Ogólne.

Personel fachowy i administracyjny w r. 1932/33 stanowili: dyrektor szkoły, 1 nauczyciel ogrodnictwa, 1 nauczyciel przedmiotów ogólnokształcących, 1 instruktor szkółkarstwa, 1 instruktor kwiaciarstwa, 2 pomocników ogrodniczych, 1 sadownik, sekretarz i biuralistka.

Pozatem zatrudniano: w internacie szkolnym 3 osoby, w gospodarstwie 3 stałych robotników, 1 stróża oraz 7 sezonowych robotnic przez 23 tygodnie.

Przedmioty ogólnokształcące wykładali aż do końca sierpnia 1932 r. X. Prefekt i 4 nauczycieli Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego w Koźminie oraz 1 profesor Państwowego Gimnazjum w Jarocinie (pszczelnictwo). Począwszy od listopada 1932 r. wykładali X. Wikary i 1 nauczyciel z Koźmina. Począwszy od stycznia r. b. przyjęto nauczyciela dla przedmiotów ogólnokształcących.

2. Uczniowie.

F r e k w e n c j a.

Rok szkolny	Stan 1. IV.	Wstąpiło do szkoły w ciągu roku	Opuściło szkołę przed jej ukończ.	Stan przy końcu r. szk.	Ukończyło szkołę	U w a g i
1918	—	—	—	18	—	Powodem opuszczenia szkoły przed ukończeniem nauki były: zmiana zawodu, wstąpienie do służby wojskowej, nieotrzymanie promocji, choroby, brak funduszów lub wydalenie.
1919/20	18	25	9	34	9	
1920/21	25	20	9	36	3	
1921/22	33	14	4	43	20	
1922/23	23	21	6	38	8	
1923/24	30	20	9	41	14	
1924/25	27	16	5	38	14	
1925/26	24	27	7	44	15	
1926/27	29	26	10	45	14	
1927/28	31	17	12	36	11	
1928/29	25	22	10	37	10	
1929/30	27	18	4	41	13	
1930/31	28	31	8	51	16	
1931/32	35	31	11	55	12	
1932/33	92	17	5	55	21	
1933/34	34	—	—	—	—	

Z dotychczasowych 180 absolwentów szkoły otrzymało stanowiska:

Rok	w kraju	we Francji	w Niemczech
1920	3	—	6
1921	1	—	2
1922	18	1	1
1923	7	1	—
1924	7	7	—
1925	9	5	—
1926	9	5	1
1927	14	—	—
1928	11	—	—
1929	6	4	—
1930	9	4	—
1931	14	2	—
1932	4	—	—
1933	11	4	1
razem:	123	33	11

Nowy rok szkolny rozpoczął się 1-go kwietnia 1932 r. z następującą ilością uczniów:

kurs III.	—	21	uczniów
II.	—	21	„
I.	—	10	„
razem:	—	52	uczniów

Już po rozpoczęciu nowego roku szkolnego wstąpiło do szkoły 8 uczniów na I. kurs i 1 na II. kurs, a ustąpiło 2 uczniów. W marcu 1933 wydalono ze szkoły 1 ucznia z kursu II-go i 2 z kursu I-go za kilkakrotne przekroczenie regulaminu szkolnego. Stan liczebny przy końcu roku szkolnego 1932/33 wynosił 55 uczniów. Z powyższej liczby mieszkało w internacie szkolnym 47 uczniów, u rodziców 8 uczniów. Z powodu braku miejsca w internacie szkolnym uzupełniono internat drogą dzierżawy dwuch ubikacyj. Dnia 1 marca 1933 r. opróżniono w budynku szkolnym jedną salę wykładową i umieszczono tam owych 8 uczniów.

Ojcowie uczniów należą do następujących zawodów:

rolników-włościan	14
ogrodników	6
leśników	2
urzędników państwowych . . .	12
urzędników samorządowych . . .	4
kupców	2
rzemieślników	5
dentysta	1
pracowników prywatnych . . .	7
robotników	2
razem:	55

Pochodzenie uczniów:

z Polski:	z Województwa	Poznańskiego	25
	„	Łódzkiego	15
	„	Warszawskiego . . .	6
	„	Pomorskiego	3
	„	Śląskiego	2
	„	Kieleckiego	2
z Niemiec (Warmji)			2
		razem:	55

3. Nauka.

Egzaminy z półrocza letniego odbyły się 4 i 5 października 1932 dla wszystkich 3 kursów w obecności dyrektora szkoły i grona nauczycielskiego.

Egzamin z półrocza zimowego dla kursu I i II odbył się 10 i 11 marca.

Egzamin końcowy III-go kursu odbył się dnia 28 marca 1933 w obecności dyrektora i grona nauczycielskiego.

Do egzaminu stanęło:

I. kurs — 16 uczniów; otrzymało promocję 14 i 1 warunkowo;
II. kurs — 20 uczniów; otrzymało promocję 20;
III. kurs — 21 uczniów; otrzymało świadectwo ukończenia 21.

11 absolwentów umieszczono na płatnych praktykach w kraju;
1 poszedł na własne gospodarstwo;
4 umieszczono na płatnych praktykach w Francji;

2 wstąpiło do wojska;
3 absolwentów zostało narazie bez posady.

Dnia 15 marca 1933 odbył się egzamin wstępny do którego zgłosiło się 10 kandydatów.

Plan nauki.

Nauka w Szkole ogrodniczej w Koźminie trwa 3 lata i jest podzielona na 6 semestrów.

Nauka teoretyczna obejmowała w roku szkolnym 1932/33 następujące przedmioty:

a) fachowe przedmioty (23)

Przedmiot nauki	Kurs I. semestr.		Kurs II. semestr.		Kurs III. semestr.		Ogółem
	let.	zim.	let.	zim.	let.	zim.	
Gleboznawstwo	—	14	—	—	—	—	14
Uprawa roli	—	42	—	—	—	—	42
Nawożenie	—	—	—	—	—	44	44
Warzywnictwo	32	—	—	25	—	—	57
Szkółkarstwo owocowe . .	—	—	26	—	—	—	26
Szkółkarstwo ozdobne . .	—	—	—	—	—	32	32
Sadownictwo ogólne . . .	—	—	—	41	—	—	41
„ cięcie i formowanie drzew owocowych	—	—	—	—	—	45	45
Sadownictwo, pomologja .	—	—	—	—	13	16	29
Kwiaciarstwo gruntowe . .	—	—	34	—	—	—	34
„ szklarniowe .	—	—	—	—	29	33	62
Pędzenie owoców i warzyw w szklarniach	—	—	—	—	—	16	16
Nasiennictwo	—	—	—	—	—	33	33
Drzewoznawstwo	—	—	—	—	27	32	59
Parkoznawstwo	—	—	—	—	—	49	49
Miernictwo i niwelacja . .	—	—	—	—	47	33	80
Rysowanie planów	—	—	—	—	50	33	83
„ persp. ogrodów.	—	—	—	—	—	—	—
Choroby i szkodniki rośl. .	—	—	—	—	34	—	34
Przetwornictwo owocowe .	—	—	—	—	—	—	—
Pszczelnictwo	—	—	—	—	32	—	32
Gospodarka ogrodowa . .	—	—	—	—	—	34	34
Księgowość ogrodnicza . .	—	—	—	—	—	20	20
Korespondencja ogrodnicza	—	—	—	—	—	34	34
Rachunki kupieckie . . .	—	—	—	28	—	—	28
					Razem . .		928

b) ogólno-kształcące przedmioty (14)

Przedmiot nauki	Kurs I. semestr. let.	Kurs I. semestr. zim.	Kurs II. semestr. let.	Kurs II. semestr. zim.	Kurs III. semestr. let.	Kurs III. semestr. zim.	Ogółem
Religja	9	25	8	27	6	16	91
Język polski	20	37	25	28	—	—	110
„ francuski	—	—	—	—	—	—	—
„ niemiecki	—	—	—	—	—	—	—
Arytmetyka	24	36	—	28	—	—	88
Geometrja	—	—	23	28	—	—	51
Chemja	—	—	17	15	—	21	53
Fizyka	34	—	16	—	—	—	50
Botanika	26	30	25	—	—	—	81
Geografja	—	16	—	16	—	—	32
Krajoznawstwo	—	—	—	32	—	—	32
Historja Polski	—	44	—	—	—	—	44
Polska współczesna	—	—	—	—	—	18	18
Rysunki z wolnej ręki	6	14	—	—	—	—	20
„ geometryczne	—	—	—	28	—	—	28
Śpiew	—	—	—	—	—	—	—
Zasady dobrego wychow.	7	14	—	—	—	—	21
						Razem	719

Nauka praktyczna.

Liczne ogrody demonstracyjne i użytkowe oraz obszerne szkółki umożliwiają uczniom nietylko zapoznanie się z wszelkiemi pracami wykonywanemi w różnych porach roku, ale przedewszystkiem nabranie wprawy i umiejętności praktycznej.

Prace obejmują wszystkie gałęzie ogrodnictwa. Wszelkie prace fachowe wykonują uczniowie pod kierownictwem dyrektora, nauczyciela oraz instruktorów.

W semestrze letnim odbywają się demonstracje praktyczne po 2 godziny tygodniowo dla każdego kursu.

Pomoce szkolne.

Bibljotekę uzupełniono o 35 dzieł do liczby 865.

B. DZIAŁALNOŚĆ TECHNICZIA DZIAŁÓW SZKOŁY.

1. Wystawy.

Celem zwiększenia zbytu produktów szkółkowych brała Szkoła Ogrodnicza udział w Targach Ogrodniczych w Poznaniu w czasie od 9-go do 12-go kwietnia 1932 r. i w czasie od 8-go do 12-go

października 1932 r. Szkoła wystawiła na targach drzewa owocowe formowane, pienne i krzaczaste, winorośle, bzy, róże, dalje i truskawki.

2. Zwalczanie chorób i szkodników roślin.

Warunki atmosferyczne w roku sprawozdawczym były następujące: Wiosna była chłodna i miernie wilgotna, czerwiec cały był wilgotny, lato było ciepłe z równomiernie rozmieszczonemi i dość licznemi opadami atmosferycznemi. Jesień była również wilgotna. Wszystko to powodowało silną wegetację roślin, duży rozwój chorób grzybkowych, a słabszy rozwój szkodników.

W s a d z i e :

Fusicladium, które znajdowało dogodne warunki w czasie naogół wilgotnego lata, starano się zmniejszyć przez opryskiwanie drzew wrażliwych na tę chorobę trzykrotnie cieczą bordoską.

Zrobiono przy tem doświadczenie polegające na tem, że trzy drzewa pewnej odmiany — Dobra Ludwika — opryskano 3-krotnie cieczą bordoską, 3 inne najpierw 8% karbolineum „Arbosalus", potem dwukrotnie 2% cieczą bordoską, a 3 drzew dalszych nie opryskiwano tylko wzięto je pod obserwację. W wyniku tego doświadczenia stwierdzono u drzew opryskiwanych trzykrotnie cieczą bordoską poważną poprawę w porównaniu z drzewami nieopryskiwanemi, a słabą tylko poprawę u drzew opryskiwanych najpierw karbolineum. Okazała się więc nieskuteczność karbolineum do zwalczania grzybów.

Carpocapsa pomonella (Owocówka-jabłkówka) dzięki dosyć starannemu czyszczeniu kory, wyrządziła o wiele mniejsze szkody niż w ubiegłym roku. Z grusz ulegał jej najwięcej Triumf żoduański (Triomphe de Jodoigne), z jabłoni — Astrachańskie czerwone.

Mitilaspis pomorum (mszyca przecinkowa) występuje corocznie na jabłoniach rosnących w zaciszu i na lekkiej ziemi. Zwalczano ją skutecznie przez skrobanie pni szczotkami drucianemi i bielenie wapnem.

Physocermes coryli (tarczyk u śliw) pasożytuje corocznie na starszych śliwach. Zwalczany był przez staranne jednorazowe opryskanie drzew 8% karbolineum.

Exoascus deformans (kędzierżawość liści u brzoskwiń) wystąpiła w małym stopniu na niektórych brzoskwinach. Chorobę tę zwalcza się corocznie przez opryskiwanie drzew cieczą bordoską.

Sphaeroteca mors uvae (mączniak amerykański agrestu), który od kilku lat utrzymał się na kwaterze z kolekcją agrestu mimo stosowania różnych środków, został w tym roku zupełnie opanowany, a to przez maczanie każdego krzaku w 4% roztworze siarczku potasu w związku z przesadzeniem roślin na inne przewiewne miejsce.

Schisoneura lanigera, mszycę wełnistą, która sporadycznie pokazywała się na niektórych drzewach sadu, zwalczano 10% karbolineum oraz smarem do wozów. Smar do wozów, którym zalepiano stare rany mszycowe okazał się znacznie lepszym środkiem od karbolineum, ponieważ rany zasmarowane smarem były odtąd wolne od mszycy, natomiast przy stosowaniu karbolineum rzadko wykonano pracę tak dokładnie, by wszystkie mszyce zostały zabite.

Plasmopara viticola (fałszywa rosa mączna) u winorośli wystąpiła tego roku silniej niż zwykle z powodu wilgotnego czerwca i dosyć równomiernie rozmieszczonych opadów w lipcu. Uległa jej nawet winorośl przy murze, o wystawie wschodniej. Starano się ją opanować przez częste i silne skrapianie liści winorośli z obu stron. W przyszłym roku zastosuje się skrapianie winorośli 2% rozczynem sody kuchennej.

W szkółce i w sadzie karłowym:

Eryophyes piri (ospa grusz) ukazała się w dosyć dużym stopniu na szlachetnych pędach grusz. Zwalczano ją przez usuwanie opadniętych liści, wstrzymując tem samem dalszy rozwój szkodnika.

Pharodon humili i Mysus cerasi (mszyca na śliwach i czereśniach) wystąpiły w szkółkach w mniejszej ilości niż zazwyczaj z powodu dużej ilości opadów w czerwcu i były zwalczane skutecznie 10% roztworem preparatu „Parasitol".

W warzywniku:

Pierris brassicae (bielnik-kapustnik) wystąpił w mniejszej trochę ilości niż w roku ubiegłym i był zwalczany przez zbieranie jajeczek i gąsienic.

Mamestra brassicae (piętnówka kapuścianka) wystąpiła na kapuście hodowanej na zbiór późny. Zwalczano ją przez wybieranie i niszczenie gąsienic.

Crioceris asparagi i decempunctata (poskrzypka szparagowa) pojawiła się w niewielkiej ilości na plantacji szparagowej. Zwalczania nie przeprowadzono.

W szklarni:

Mszyca tarczykowa występowała jak corocznie na palmach, smokowcach i szparagach szklarniowych. Zwalczano ją przez mycie liści palm 4% ekstraktem tytoniowym.

Doświadczenia nad zwalczaniem Fusicladium pirinum przy pomocy cieczy bordoskiej i karbolineum „Arbosalus".

Doświadczenia wykonano nad drzewami starszemi, w wieku około 50 lat i to nad 3-ma odmianami grusz: Bera Liegla, Dobra Ludwika i Flamandka.

Zastosowanie chemikalij przedstawia poniższa tabela:

Numer	Nazwa odmiany	Czas opryskiwania	Środek użyty do opryskiwania	Czas opryskiwania	Środek użyty do opryskiwania	Czas opryskiwania	Środek użyty do opryskiwania
1	Dobra Ludwika	14. 4.	8% karbolineum	30. 5.	2% ciecz bord.	7. 7.	2% ciecz bord.
2	Flamandka . . .	„	„	„	„	„	„
3	Bera Liegla . .	„	„	„	„	„	„
4	Dobra Ludwika	—	nie opryskiwano	—	nie opryskiwano	—	nie opryskiw.
5	Flamandka . . .	—	„	—	„	—	„
6	Bera Liegla . .	—	„	—	„	—	„
7	Dobra Ludwika	14. 4.	4% ciecz bord.	30, 5.	2% ciecz bord.	7. 7.	2% ciecz bord.
8	Flamandka . . .	„	„	„	„	„	„
9	Bera Liegla . .	„	„	„	„	„	„

Odmiany użyte do doświadczenia znane są ze swej wrażliwości na Fusicladium i drzewa powyższe dawały tylko poplamiony owoc, pozatem ich liście czerniały. Owocowanie w związku ze słabem kwitnieniem było słabe.

Obserwacje wykazały co następuje: Drzewa nr. 4, 5, 6 t. j. nieopryskiwane chorowały podobnie jak w ubiegłym roku. U drzew nr. 1, 2, 3 poprawa w porównaniu z drzewami nieopryskiwanemi była bardzo mała, ledwie widoczna. Wyraźna poprawa zaznaczyła się tylko u drzew nr. 7, 8, 9 t. j. u tych, które były opryskiwane w stanie bezlistnym 4% cieczą bordoską, a później dwukrotnie 2% cieczą bordoską. Wprawdzie choroba nie ustąpiła zupełnie, ale liście były prawie czyste, a owoce wykazywały 3—4 krotnie mniejszą powierzchnię plam.

Koszty tego opryskiwania (bez oprocentowania ceny aparatu i amortyzacji) są następujące:

14. 4. — 3 drzewa oprysk. 8% karbolineum zużyto 4 ltr 7,00 zł
14. 4. — 3 drzewa oprysk. 4% cieczą bord. zużyto 1.2 kg 1,92 zł
30. 5. — 6 drzew oprysk. 2% cieczą bord. zużyto 1,2 kg 1,92 zł
7. 7. — 6 drzew oprysk. 2% cieczą bord. zużyto 1,2 kg 1,92 zł
Dwie osoby pracowały 3 razy po 2 i pół godz.
15 godz. t. j. 1 i pół dnia roboczego po 2,— zł 3,00 zł

razem: 15,76 zł

Najdroższym jest tu karbolineum. Środek ten raczej owadobójczy zupełnie nie wpłynął na zmniejszenie się choroby, jak to zresztą było do przewidzenia.

Doświadczeń nad zwalczaniem mączniaka amerykańskiego u agrestu przez opryskiwanie krzewów sodą i mlekiem wapiennem nie wykonywano, ponieważ krzaki z całej kwatery agrestów były wiosną w związku z ich przesadzeniem i podziałem maczane w 4% roztworze wątroby siarczanej (K_2S). Jakkolwiek krzaki te corocznie ulegały mocno chorobie, mimo stosowania różnych środków, to po tem przesadzeniu na inne przewiewne miejsce, podzieleniu i maczaniu całych krzwów w siarczku potasu choroba tego roku zupełnie ustąpiła.

Naroślanu agrestowego nie zauważono w tym roku w kulturach agrestowych. Wystąpił tylko raz w ciągu kilku ostatnich lat mianowicie w roku ubiegłym i był skutecznie zwalczony zielenią paryską.

Gleosporium ribes nie było wzięte do doświadczeń.

Mączniak winorośli Plasmopara viticola zwalczano tylko kilkakrotnem skrapianiem 1% cieczą bordoską. Z powodu licznych opadów w czerwcu i lipcu okazał się ten sposób zwalczania mało skuteczny. W przyszłym roku przeprowadzi się doświadczenie z skrapianiem winorośli 2% rozczynem sody krystalicznej.

3. Sadownictwo.

Ogród owocowy formowy zapoczątkowany w r. 1924 i uzupełniany stopniowo w następnych latach ucierpiał znacznie w zimie 1928/29, w której zmarzła większa część grusz szpalerowych i stożków. Grusze, które pozornie przetrwały mrozy, zamierały stopniowo tak, że musiano ostatnie usunąć jesienią 1932 r. i zastąpić nowemi. Wskutek tego opóźni się normalne owocowanie drzew o kilka lat. Tylko kilka stożków grusz owocowało w r. 1932 tak, że uzyskało się nieco gruszek do nauki pomologji.

Natomiast **jabłonie krzaczaste** ucierpiały od mrozów 1928/29 niewiele i owocowały w r. 1932 normalnie, odpowiednio do wieku drzew. Również sznury poziome jabłoni owocowały częściowo dobrze.

Czereśnie krzaczaste uschły ostatecznie w ciągu roku 1932 i musiały być zastąpione wiśniami. Stwierdzono pozatem, że czereśnie krzaczaste nie nadają się do ogrodów zamkniętych, ponieważ wskutek braku przewiewu cierpią od czarnej mszycy.

Wiśnie owocowały pierwszy rok od chwili posadzenia bardzo obficie. Bujny ich wzrost zapowiada obecnie regularne i obfite owocowanie.

Brzoskwinie krzaczaste i szpalerowe owocowały bardzo obficie.

Stan liczebny drzew formowych i karłowych jest następujący:

grusz:	stożków wąskich	151	
	stożków regularnych	24	
	sznurów pionowych	127	
	sznurów skośnych	20	
	palmet „Verrier“ 4-ramiennych	27	
	palmet „Verrier“ 6-ramiennych	3	
	palmet „Verrier“ 12-ramien.	2	
	formy „U“	60	414 szt.
jabłoni:	sznurów poziomych	104	
	sznurów pionowych	95	
	krzaczastych	66	265 szt.
brzoskwiń:	wachlarzy	11	
	podwójnych „U“	12	
	krzaczastych	18	41 szt.
moreli:	wachlarzy	3	
	podwójnych „U“	2	
	krzaczastych	8	13 szt.
wiśni krzaczastych			40 szt.
czereśni krzaczastych			5 szt.
		Razem:	778 szt.

Sad.

Nowy sad założony w latach 1926—1930 zawiera:

jabłoni piennych	108 szt.	
wiśni piennych	6 „	
czereśni piennych	40 „	
śliw piennych	33 „	
razem:	187 szt.	drzew

Starszych drzew — 30 do 60 letnich — jest:

jabłoni piennych	33 szt.	
grusz piennych	10 „	
czereśni piennych	40 „	
śliw piennych	33 „	
razem:	57 szt.	drzew

grusz krzaczastych	101 szt.	
jabłoni krzaczastych na dziku	131 „	
razem:	232 szt.	drzew

Jabłonie pienne i krzaczaste na dziku w sadzie, dzierżawionym dopiero od r. 1931, owocowały w roku sprawozdawczym bardzo obficie, dały jednak produkt drugorzędny, ponieważ były

przez długie lata zaniedbywane przez właściciela gruntu i nie doznały prawidłowego nawożenia. Grusze owocowały bardzo słabo.

Stosowano jak w roku poprzednim nawóz zielony i nawozy pomocnicze.

W roku sprawozdawczym stosowano bardzo staranne zwalczanie chorób i szkodników drzew owocowych.

Plantacje porzeczek i agrestów dały zadawalający zbiór. Natomiast maliny owocowały słabo wskutek licznych opadów atmosferycznych w czasie kwitnienia.

Winnica doświadczalna założona w r. 1924 zawiera:

sznurów przyginanych na szpalerach wolnostojących . . .	171
„ pionowych na szpalerach wolnostojących	207
„ skośnych przy murze wschodnim	107
razem . . .	485

Winnica doświadczalna zawiera 140 odmian w tem kilkanaście nowych krzyżówek francuskich. Służy ona do przeprowadzenia doświadczeń z odmianami winorośli celem ustalenia, które nadają się do sadzenia przy murach w naszym klimacie.

Pozatem winnica dostarcza łozy na sadzonki. W lutym 1933 rozmnożono 7500 winorośli z sadzonek oczkowych.

Mur oszklony. Ścianę południową w winnicy, długości 30 m pokryto oknami inspektowemi w r. 1931, a ścianę zachodnią dług. 36 m w r. 1932. Przez oszklenie ścian osiągnie się wcześniejsze dojrzewanie winogron.

Winorośle posadzone przy szpalerach wolnostojących owocowały bardzo słabo, ponieważ ucierpiały znacznie od grzybka Plasmopara viticola mimo bardzo częstego skrapiania cieczą bordoską. Liczne opady atmosferyczne sprzyjały rozwojowi grzybka.

Szklarnia do pędzenia winorośli dała stosunkowo małą ilość winogron, ponieważ winorośle nadal cierpią od skutków mrozów w zimie 1928/29. Pozatem cierpiały od grzybka Plasmopara viticola, który po raz pierwszy pojawił się na winoroślach w szklarni. Szklarnia ta ma głęboko sięgający fundament, który nie pozwala na wyrastanie korzeni poza szklarnię. Prawidłowo zbudowane szklarnie do pędzenia winorośli muszą stać na filarach, które nie hamują rozwoju korzeni. Chcąc doprowadzić winorośle w szklarni Szkoły Ogrodniczej do bujnego wzrostu, należałoby w najbliższych latach przebić fundament, pozostawiając tylko filary dla podtrzymania szklarni.

4. Szkółki.

W jesieni 1932 r. było gotowych do sprzedaży drzew owocowych:

piennych jabłoni	3200 szt.	
gruszy	3030 „	
czereśni	3020 „	
wiśni	2050 „	
orzechów włoskich	900 „	12200 szt.
karłowych jabłoni: krzaczastych	170 szt.	
sznury poziome	445 „	
palm. Verrier 4-ram.	35 „	650 „
grusz: krzaczastych	550 szt.	
forma „U“	50 „	
palm. Verrier	280 „	880 „
czereśni krzaczastych		200 „
wiśni krzaczastych		750 „
brzoskwin krzaczastych	490 szt.	
„ szpalerowych	90 „	580 „
morel krzaczastych	180 szt.	
„ szpalerowych	40 „	220 „
		3280 szt.
krzewów owocowych:		
agrestów krzaczastych wielkoowoc.	700 szt.	
„ „ drobnoowoc.	6000 „	
„ piennych	50 „	
porzeczek krzaczastych	3500 „	
„ piennych	300 „	
malin	2000 „	
winorośli	2500 „	15050 szt.
drzew i krzewów ozdobnych:		
morw piennych	500 szt.	
„ krzaczastych	200 „	
drzew alejowych i parkowych	350 „	
krzewów ozdobnych	5600 „	
„ na żywopłoty	10000 „	
roślin pnących	400 „	
koniferów (drzew iglastych)	900 „	
bzów szlachetnych krzaczastych	2600 „	
„ „ piennych	700 „	
róż piennych	80 „	
„ krzaczastych	3000 „	
„ pnących	400 „	24730 szt.

Do szkółkowania wiosną 1933 r. wyprodukowano:

10000 dziczków drzew owocowych,
6000 „ „ ozdobnych,
3500 „ róż,
3000 sadzonek krzewów owocowych,
2500 „ „ ozdobnych,
7500 „ winorośli.

Celem powiększenia zbytu produktów szkółkowych wydała Szkoła Ogrodnicza na sezon 1932/33 cennik znacznie powiększony, zawierający liczne artykuły objaśniające sadzenie i pielęgnację drzew i krzewów owocowych, winorośli, róż, bylin i dalij oraz szczegółowe opisy posiadanych odmian.

Cennik ten, mogący służyć jako podręcznik fachowy, przyczynił się do znacznego zwiększenia liczby odbiorców szkoły.

5. Park i ogrody ozdobne.

W roku sprawozdawczym założono na obszarze 1500 m² ogród kwiatów letnich w stylu regularnym, celem zademonstrowania stosowania kwiatów letnich na kwietnikach.

W ciągu zimy przygotowano kamienie do projektowanego ogrodu skalnego, którego budowę rozpocznie się wiosną 1933 r.

6. Warzywnictwo.

Z polecenia Komisji Doświadczalnej przeprowadzono doświadczenia odmianowe na terenach Majątku Pudliszki, Szkoły Rolniczej w Środzie i Szkoły Ogrodniczej w Koźminie, celem stwierdzenia wydajności najwięcej rozpowszechnionych odmian pomidorów.

1. Uprawa ogrodowa przy palikach:
   Odległość między rzędami . . . . 1,00 m
   „ w rzędzie . . . . 0,70 m
   Rośliny prowadzono jednopędowo.
2. Uprawa polowa na wałach:
   Odległość między rzędami . . . . 1,00 m
   „ w rzędzie . . . . 0,70 m
   Kierunek wałów wschód-zachód, wysokość wałów 25 cm, szer. 60 cm. Wały usypano przy pomocy pługa. Pomidory prowadzono kilkapędowo (5—6) bez palików, przyczem pędy, rozłożone na powierzchni wałów, przycięto nad trzeciem gronem.
   Doświadczenia przeprowadzono w 5 powtórzeniach przy zastosowaniu 20—25 roślin dla każdego powtórzenia.

I. Uprawa ogrodowa przy palikach.

Jednа roślina wydała przeciętnie:

L. b.	Odmiana	Majątek Pudliszki	Szkoła Rolnicza w Środzie	Szkoła Ogrodn. w Koźminie
1.	Condine Red	3,50 kg	— kg	2,40 kg
2.	Heterosis	4,50 „	— „	2,70 „
3.	Market King	2,50 „	1,40 „	2,00 „
4.	Cud Wisły	2,00 „	— „	1,70 „
5.	Duński Eksport . .	5,00 „	0,90 „	2,50 „
6.	Pierwszy Zbiór . . .	3,50 „	— „	1,80 „
7.	Lukullus	3,50 „	— „	2,90 „

II. Uprawa polowa na wałach.

1.	Condine Red	2,00 „	2,10 „	1,80 „
2.	Heterosis	2,00 „	— „	— „
3.	Market King	1,50 „	— „	1,35 „
4.	Cud Wisły	1,50 „	1,90 „	1,35 „
5.	Duński Eksport . . .	2,50 „	2,30 „	2,00 „
6.	Pierwszy Zbiór . . .	2,00 „	2,60 „	1,50 „
7.	Lukullus	2,00 „	— „	1,50 „

Bardzo mały zbiór przy doświadczeniu, przeprowadzonem w Szkole Ogrodniczej, tłomaczy się tem, że posadzono pomidory na gruncie dzierżawionym, który nie był od szeregu lat dostatecznie nawożony i wskutek tego się wyjałowił. Zakopano na tem miejscu na początku maja — w drugim roku po siewie — koniczynę, która nierówno wzeszła.

W roku 1933 przeprowadzi się doświadczenie na gruncie znajdującym się w dobrej uprawie.

Majątek Pudliszki przeprowadzał doświadczenia na gruncie w dobrej uprawie i dobrze nawożonym przed sadzeniem pomidorów. Majątek ten uprawia pomidory na olbrzymim obszarze od szeregu lat i słynie z dużego eksportu pomidorów do Anglji.

Według relacji Maj. Pudliszki przedstawia się wartość handlowa poszczególnych odmian następująco:

1. Condine Red. Odmiana wczesna bardzo płodna, dojrzewała około 20 lipca, owoc duży, nieregularny, w handlu mało pokupny, w smaku wodnisty, miękki. Wzrost roślin bardzo silny. Podlegał w mniejszym stopniu chorobie Ascochyta lycopersici, która atakowała wszystkie inne odmiany pomidorów.
2. Hetorosis. Owoc duży, okrągły. regularny. Odmiana bardza płodna, pierwsze owoce dojrzewały w końcu lipca. Wzrost bardzo silny.

3. M a r k e t K i n g. Odmiana nie nadająca się do eksportu, owoc miękki, po deszczach pęka. Wzrost roślin dość silny. W początku lipca został opanowany przez grzybek Ascochyta lycopersici, co wpłynęło ujemnie na owocowanie. Owoc średni, okrągły, dojrzewał równo; pierwszy zbiór 24 lipca.

4. C u d W i s ł y. Owoce nieregularne, dojrzewały przy końcu lipca. Nie nadaje się do transportu. Wzrost roślin średni.

5. D u ń s k i e E k s p o r t o w e. Najlepsza z 7 odmian. Owocowała bardzo obficie i bardzo wcześnie — 24 czerwca. Owoc średni, regularny; w początkach zbioru twardy, później mięknie. Wzrost roślin bardzo silny.

6. P i e r w s z y Z b i ó r. Owoc średni, okrągły, pierwsze owoce znosiły transport, później pękały od deszczów. Wzrost roślin silny.

7. L u k u l l u s. Odmiana wczesna, bardzo płodna, dojrzewała w początku lipca. Owoc równy, regularny, w handlu pokupny, lecz nie nadaje się do przesyłki, gdyż jest miękki, wzrost roślin normalny.

Doświadczenia odmianowe z pomidorami przeprowadzi Szkoła Ogrodnicza w Koźminie przez dalsze 3 lata.

7. Kwiaciarstwo szklarniowe i gruntowe.

Stan roślin szklarniowych był dobry, lecz zbyt był mierny wskutek kryzysu gospodarczego, który szczególnie w Koźminie z powodu likwidacji Starostwa, szeregu urzędów oraz Seminarjum Nauczycielskiego bardzo silnie się uwydatnił. Szklarnie służą głównie do zaznajamiania uczniów z hodowlą roślin szklarniowych. Z powodu szczupłości miejsca i różnorodności roślin hodowanych, wyprodukowanie pierwszorzędnego materjału roślinnego jest niemożliwem.

Zbyt bylin (roślin zimotrwałych) oraz kłączy dalij był wiosną 1933 r. dość ożywiony. Ponieważ szkolny zbiór rodzajów, gatunków i odmian bylin nie jest wystarczający dla umożliwienia dostawy bylin na wzorowe rabaty, uzupełni Szkoła Ogrodnicza swój sortyment w ciągu roku 1933/34.

VII.

Szkoła Mleczarska i Dział Mleczarski we Wrześni

Sprawozdanie składa się z dwóch części: 1. sprawozdanie z działalności Szkoły Mleczarskiej i 2. Działu Mleczarskiego. W roku sprawozdawczym utrzymywano ścisły kontakt z pokrewnemi instytucjami mleczarskiemi oraz pracownikami mleczarskimi. O żywej działalności Szkoły i Działu Mleczarskiego świadczy ilość załatwionych spraw według dziennika podawczego w liczbie 1919.

Czwarty kurs maślarsko-serowarski trwał od dnia 1. lutego 1932 r. do dnia 31. stycznia 1933 r. Kurs ten był pierwszym kursem, który trwał cały rok, poprzednie kursy trwały po 11 miesięcy. Na początku kursu było 35 uczniów. W czasie trwania kursu wystąpiło 5 uczniów, zwolniono 2, czyli ukończyło kurs 28 uczniów. Ilość uczniów, którzy ukończyli Szkołę Mleczarską we Wrześni w ciągu 4-ch lat jej istnienia, wynosi 125.

Uczniowie ostatniego kursu pochodzili:

z województwa	poznańskiego	11	uczniów
,,	łódzkiego	6	,,
,,	lubelskiego	3	,,
,,	pomorskiego	2	,,
,,	warszawskiego	2	,,
,,	krakowskiego	2	,,
,,	lwowskiego	1	uczeń
z Litwy	. . . .	1	,,

Najwięcej uczniów pochodziło z województwa poznańskiego, co się obserwuje corocznie.

Ogólne przygotowanie uczniów było dość niejednolite, sprawiało to pewne trudności przy nauczaniu, trzeba było bowiem poziom nauki obniżać, czynić go więcej popularnym, aby gorzej przygotowani i mniej rozwinięci umysłowo uczniowie mogli z nauki korzystać.

Przygotowanie uczniów było następujące:

Wydział Rolniczy Politechniki ukończył	1 uczeń
maturę gimnazjalną posiadał	1 „
maturę seminarjalną posiadał	1 „
6 klas gimnazjalnych ukończyło . . .	3 uczniów
5 „ „ ukończył . . .	1 uczeń
4 klasy gimnazjalne „ . . .	1 „
3 „ „ ukończyło . . .	3 uczniów
szkołę wydziałową ukończyło	4 „
„ handlową roczną ukończył . .	1 uczeń
„ rolniczą niższą ukończyło . .	2 uczniów
„ powszechną ukończyło	10 „

Tylko 10 uczniów miało ukończoną szkołę powszechną, inni natomiast oprócz szkoły powszechnej mieli jeszcze ukończoną jakąś inną szkołę. Uczniowie, mający poza szkołą powszechną ukończoną jakąś inną szkołę, byli lepiej przygotowani i naogół można stwierdzić, że tym nauka teoretyczna była łatwiejsza.

Co do zawodu rodziców, najwięcej było rolników — 11, następnie urzędników 8, rzemieślników 4, mleczarzy 2, leśnik 1, organista 1 i kupiec 1.

Pożądanem byłoby, aby do Szkoły Mleczarskiej wstępowali tylko ci kandydaci, którzy mają praktykę mleczarską. Znając mleczarstwo i serowarstwo praktycznie, o wiele łatwiej nabywają uczniowie wiadomości teoretyczne. Bez praktyki mleczarskiej było 4 uczniów. Praktykę mleczarską do jednego roku miało 7 uczniów, od 1—2 lat miało 5 uczniów, od 2—3 lat 6 uczniów, od 3—4 lat 3 uczniów, 5—6 lat 1 uczeń, ponad 6 lat praktyki miało 2 uczniów. Praktykę mleczarską najmniej dwuletnią i dłuższą miało 12 uczniów, czyli ca 43%. Reszta uczniów miała praktykę krótszą, lub była wogóle bez praktyki mleczarskiej. Absolwentów szkoły bez praktyki mleczarskiej mleczarnie zazwyczaj niechętnie przyjmują do pracy.

Wiek uczniów wahał się od 18 do 36 lat.

W czasie trwania kursu przechodzili uczniowie tak stronę teoretyczną, jak i praktyczną mleczarstwa i serowarstwa. Zajęcia praktyczne odbywały się w mleczarni szkolnej przed południem od godziny 6-tej, a w zimie, kiedy dostawa mleka była mniejsza i późniejsza, od godz. 7 do 12-tej, względnie 13-tej. Nauka teoretyczna odbywała się w godzinach popołudniowych od 14 do 18-tej. W miesiącach lipcu i sierpniu nauki teoretycznej nie było i w tym czasie korzystali uczniowie na zmianę z dwutygodniowych urlopów.

Praktyczną stronę mleczarstwa i serowarstwa poznają uczniowie w mleczarni szkolnej, w której praca jest w ten sposób zorganizowana, że wszyscy uczniowie kolejno przechodzą wszelkie działy pracy. Zmiana przydziału odbywa się co tydzień, jednak nie wszyscy uczniowie przy niej zmieniają działy pracy. Praca w poszczególnych działach nie trwała jednakowo. Najdłużej pracowali uczniowie w odbieralni, bo przeciętnie 11 tygodni, następnie w masłowni 10 tygodni, w serowni 9 tygodni, w aparatowni 7 tygodni, w laboratorjum 5 tygodni, w kotłowni i maszynowni 3 tygodnie, na urlopy i choroby przypada przeciętnie 5 tygodni, a przez 2 tygodnie pełnili funkcje dyżurnych w szkole.

Zaznajamianie się praktyczne z badaniem nabiału odbywało się w laboratorjum, a nie w mleczarni, z wyjątkiem brania prób, oraz badania mleka na kwasowość i czystość.

W zakres nauki teoretycznej wchodziły następujące przedmioty: nauka religji i etyki; język polski, nauka o Polsce współczesnej, mleczarstwo, serowarstwo, maszynoznawstwo mleczarskie, zasady mikrobiologji mleczarskiej; hodowla bydła, nierogacizny i drobiu; rachunki i kalkulacje mleczarskie, rachunkowość techniczna i handlowa; zasady chemji i fizyki, badanie nabiału (teoretycznie), wiadomości z prawa, obsługa kotłów parowych i maszyny parowej.

Przedmiotów ogólnokształcących, t. j. religji, języka polskiego i nauki o Polsce współczesnej uczyły siły profesorskie miejscowego państwowego gimnazjum, obsługi kotłów parowych i maszyny parowej uczyli inżynierowie ze Stowarzyszenia Dozoru Kotłów w Poznaniu, innych przedmiotów personel szkoły.

Przerób mleka w mleczarni szkolnej zmniejszył się w porównaniu do ubiegłego roku sprawozdawczego. W czasie od 1 kwietnia 1932 r. do 31 marca 1933 r. przerobiono 6.547.265 kg mleka pełnego, czyli średnio dziennie przy 365 dniach pracy 17.938 kg mleka. W ubiegłym roku sprawozdawczym średnia dzienna cyfra przerobu wyniosła 18.863 kg mleka, nastąpiło zatem zmniejszenie średniej ilości przerobu, wynoszące ca 5%.

Masła wyrobiono			202.095 kg
Serów tylżyckich	wyrobiono	5.034 kg	
„ edamskich	„	1.538 „	
„ trapistów	„	6.150 „	
„ limburskich	„	1.301 „	
„ remoudou	„	2.028 „	
„ imperial	„	95 „	
Razem serów	„	16.146 kg	
Twarogu wyrobiono			34.795 „
Kazeiny wyrobiono (głównie kwasowej)			2.415 „

Masła deserowego z tłuszczu pochodzącego z mleka pełnego wyrobiono 201.687 kg, resztę masła, t. j. 408 kg wyrobiono z tłuszczu pochodzącego z serwatki, otrzymywanej przy wyrobie serów z mleka pełnego.

Obniżenie produkcji serów i masła jest większe, aniżeli obniżenie dostawy mleka: świadczy to o tem, że większą ilość mleka pełnego sprzedano jako mleko spożywcze.

Mleczarnia szkolna przerabiała mleko Spółdzielni Mleczarskiej „Mleczarnia i Zakłady Rolniczo-Przemysłowe we Wrześni". Współpraca ze Spółdzielnią jest oparta na specjalnej umowie.

Poza uczniami pracowało w szkole w ciągu roku sprawozdawczego przez dłuższy lub krótszy okres czasu 39 hospitantów.

Szkołę Mleczarską zwiedziło w ciągu roku sprawozdawczego około 600 osób z kraju i zagranicy.

Praca Działu Mleczarskiego była następująca:

a) Badanie produktów mleczarskich, a więc oznaczanie procentu tłuszczu w stale nadsyłanych z mleczarń i gospodarstw próbach mleka pełnego, odtłuszczonego, śmietany i maślanki. Badanie mleka na zafałszowanie przez obliczenie w próbach mleka suchej masy, procentu tłuszczu w suchej masie, ciężaru gatunkowego suchej masy, oznaczanie ciężaru gatunkowego mleka, refrakcji i na podstawie tych analiz stwierdzanie sposobu i stopnia zafałszowania. Oznaczanie zawartości wody w próbach masła. Badanie masła na zafałszowanie obcemi tłuszczami. Przeprowadzanie ocen kwalifikacyjnych prób masła nadesłanych przez mleczarnie. Oznaczanie w próbach serów wody, tłuszczu, suchej masy, suchej masy beztłuszczowej i procentu tłuszczu w suchej masie.

b) Podobnie, jak w ubiegłych latach zajmowano się wyrobem podpuszczki, której dostarczono mleczarniom ogółem 90 litrów. Aby ułatwić nabywanie chemikalij, odpowiednich do analiz nabiału, dostarczono kontrolerom mleczności i mleczarniom 3080 kg kwasu siarkowego i 195 litrów alkoholu amylowego; mleczarniom dostarczono 224 litry alizarolu do badania jakości mleka i śmietany. Dostarczano również mleczarniom ługu sodowego $^{1}/_{10}$ i $^{1}/_{4}$ norm. do oznaczania kwasowości mleka, względnie śmietany, fenolftaleiny, odczynników do reakcji Storcha na pasteryzację mleka czy śmietany, formaliny i dwuchromianu potasu.

c) Udzielano porad co do technicznego prowadzenia mleczarni i stanu maszyn mleczarskich.

Nauczyciel szkoły, inż. Włodek, wygłosił w Poznaniu przez radjo 3 odczyty p. t. 1. Warunki produkcji dobrego, czystego mleka, część II; 2. zużytkowanie odpadków mleczarskich w żywieniu inwentarza i 3. wpływ paszy na mleko i jego przetwory.

W roku sprawozdawczym opracowano statystykę mleczarstwa w Wielkopolsce za rok 1931. W okresie tym kontynuowano rozpoczęte w roku 1927 zbieranie i przesyłanie danych statystycznych tutejszego mleczarstwa do biuletynów wydawanych przez „Preisberichtstelle des schweizerischen Bauernverbandes" w Szwajcarji.

Kierownik Szkoły Mleczarskiej i Działu Mleczarskiego jest delegatem Komitetu Państwowych Ocen Masła i Serów.

Dnia 15 czerwca 1932 r. odbyła się w budynku Szkoły Mleczarskiej we Wrześni VII Okręgowa Państwowa Ocena Masła. Do oceny przysłano 30 prób masła.

Z województwa poznańskiego pochodziło 21 prób, czyli 70%.

Z województwa pomorskiego pochodziło 7 prób, czyli 30%.

Z nadesłanych prób masła uznano:

jako dobre 13 prób, czyli 46,43%;

jako średnie 15 prób, czyli 53,57%.

Jedną próbę masła zdyskwalifikowano z powodu wysokiej zawartości wody, drugą oceniono nieoficjalnie z powodu niespełnienia warunków oceny.

Dnia 15 grudnia 1932 r. odbyła się VIII Okręgowa Państwowa Ocena Masła i Serów we Wrześni. Do oceny przysłano 20 prób masła i 4 próby serów.

Z województwa poznańskiego pochodziło 13 prób masła, czyli 65%,

z województwa pomorskiego pochodziło 7 prób masła, czyli 35%.

Wszystkie próby serów pochodziły z województwa poznańskiego.

Z nadesłanych 20 prób masła uznano:

jako bardzo dobre 7 prób, czyli 35%;

jako dobre 9 prób, czyli 45%;

jako średnie 4 próby, czyli 20%.

Ser edamski uznano za wyborowy, ser trapistów za bardzo dobry, ser tylżycki topiony za bardzo dobry, ser tylżycki za dobry.

Przeprowadzono też badania chemiczne prób masła przesłanego do ocen. Badania te obejmowały oznaczenie procentu tłuszczu, wody, soli, kwasowości, stopnia zabarwienia, refrakcji i pasteryzacji.

Drugostronna tabelka wykazuje ilość wykonanych analiz.

Miesiąc	Ilość mleczarń i gospodarstw stale nadsyłających próby	Przeciętny $^0/_0$ tłuszczu w wykonanych analizach mleka pełnego	Wykonano analiz												Razem prób
			Mleka pełnego	Śmietany na $^0/_0$ tłuszczu	Śmietany i zakwasu na kwasowość	Mleka odtłuszczonego	Maślanki	Serwatki pełnej i odtłuszczonej	Masła	Sera	Twarogu	Kazeiny	Mleka zafałszowanego i śmietany	Masła na zafałszowanie	
1932 rok															
Kwiecień . .	9	3.13	2 294	119	88	120	62	43	73	—	—	—	1	—	2 800
Maj	9	3.13	2 136	111	94	106	65	30	65	—	1	—	—	—	2 608
Czerwiec . .	9	3.11	2 564	116	90	89	64	33	92	—	1	—	—	—	3 049
Lipiec	9	3.13	2 787	123	93	99	64	43	65	—	—	—	39	—	3 313
Sierpień . . .	9	3.11	2 701	121	93	94	68	43	67	—	—	—	21	1	3 212
Wrzesień . .	8	3.20	2 527	105	89	91	61	16	63	—	16	—	—	—	2 968
Październik .	8	3.27	2 535	125	93	89	70	48	67	—	—	—	1	—	3 028
Listopad. . .	7	3.40	2 468	93	70	64	42	42	43	—	—	—	—	—	2 822
Grudzień . .	8	3.36	2 422	87	67	64	47	34	67	4	—	—	—	—	2 792
1933 rok															
Styczeń . . .	7	3.33	2 298	104	78	67	63	42	61	—	—	—	—	—	2 713
Luty	8	3.25	2 207	105	84	60	63	42	59	—	—	—	1	—	2 621
Marzec . . .	8	3.20	2 111	122	93	61	65	49	66	—	—	—	—	—	2 567
Razem . .		Średnio 3.22	29 053	1 331	1 032	1 004	734	465	788	4	18	—	63	1	34 493

VIII.
Wydział Produkcji Zwierzęcej

Zakres pracy Wydziału Produkcji Zwierzęcej obejmował następujące działy hodowli:

I. Konie; II. Bydło; III. Owce; IV. Trzoda chlewna; V. Kozy; VI. Króliki i VII. Drobny inwentarz; VIII. Pszczoły.

Ponadto w plan pracy Wydziału wchodziła opieka nad zdrowiem zwierząt, prowadzona przez specjalistę walki z gruźlicą i niepłodnością.

Charakteryzując ogólną działalność Wydziału, należy podkreślić, że w ciągu roku sprawozdawczego wpłynęło do Wydziału 8101 pism. W liczbie tej nie mieszczą się raporty, metryczki itp. wykazy. Ogólna ilość wysłanych listów wynosiła w roku sprawozdawczym 11.602; liczba ta nie obejmuje pism wysłanych przez związki hodowlane.

Podróży służbowych wykonali urzędnicy Wydziału 724. Faktyczna ilość dni użytych przy pracy w terenie była znacznie większa, gdyż praca w niektórych ośrodkach hodowlanych wymagała dłuższego pobytu urzędnika w danej miejscowości. Cyfra powyższa nie obejmuje również wyjazdów asystentów kontroli mleczności, kontrolerów chlewni oraz pielęgniarza kopyt; pracownicy ci właściwie cały rok byli w podróży, jeżdżąc od miejsca do miejsca, zmieniając stale swój pobyt na określonym terenie.

Wreszcie należy nadmienić, że urzędnicy Wydziału brali czynny udział w zebraniach Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego oraz Komitetu do Spraw Hodowli Trzody Chlewnej, delegowani byli na posiedzenia w Ministerstwie Rolnictwa i R. R., Międzyizbowej Komisji dla Popierania Eksportu Rolnego, Komisji Porozumiewawczej Rolnictwa i Przetwórstwa Bekonowego, Centralnego Komitetu do Spraw Hodowli Drobiu, współdziałali przy organizacji Ligi Mleka, jarmarków wełny, wreszcie w każdy wtorek i poniedziałek była Izba Rolnicza reprezentowana przez urzędnika Wydziału Produkcji Zwierzęcej na giełdzie zwierząt w Poznaniu. Ponadto byli urzędnicy w stałym kontakcie z miejscowemi organizacjami rolniczemi.

Przechodząc do szczegółowego omówienia działalności Wydziału, podkreślić należy, że rok 1932/33 był wręcz katastrofalny

dla hodowli wszelkich gatunków zwierząt. Coraz bardziej pogłębiający się kryzys zmuszał bowiem rolników do ekstensywnego żywienia inwentarza, brak gotówki uniemożliwiał w znacznym stopniu nabywanie pasz treściwych, brak białka w paszy pociągał za sobą mniejsze przyrosty i niższą mleczność. Wszystko to wywarło ujemny wpływ na produkcję zwierząt, a zwłaszcza na hodowlę w ścisłem tego słowa znaczeniu. Z drugiej strony należy zanotować, że wielu rolników, którzy dotąd karmili bezmyślnie, nie zwracając uwagi na opłacalność, — z konieczności musieli nauczyć się kalkulacji. Jest to jeden poważny plus, który przyniósł kryzys.

Jeżeli chodzi o możliwości wyżywienia inwentarza, to na początku roku sprawozdawczego w wielu okolicach musiano walczyć z brakiem słomy na sieczkę i ściółkę. Względnie dobre żniwa braki te usunęły. Również w niektórych okolicach (powiaty odolanowski i ostrzeszowski) walczono na początku roku sprawozdawczego z brakiem zboża. Wysprzedano więc nietylko gorsze dójki, ale nawet cielęta i dobre dójki. W niektórych oborach liczba bydła spadła do 70%. W każdym razie zatrzymywano jedynie zwierzęta lepiej się opłacające, usuwając gorsze. Ten obraz uwydatnił się na targowicy w Poznaniu. Podobnie złego materjału bydlęcego nie widziano w tutejszej rzeźni od dziesiątków lat. Druga połowa roku sprawozdawczego poprawiła nieco ten stan rzeczy. Niemożność sprzedania wszystkich ziemniaków zmuszała rolników do ich spasania. Ten nadmiar spasanych ziemniaków odbić się oczywiście musiał na produktach hodowli tak, że trzoda bekonowa z powodu karmienia jej zbyt dużą ilością ziemniaków wykazywała zbyt grube warstwy słoniny, brak zaś paszy treściwej odbijał się ujemnie na wydajności mlecznej krów.

I. HODOWLA KONI

W roku sprawozdawczym należy zanotować silny spadek cen na wszelkiego typu konie, a zwłaszcza konie luksusowe. Przeciętnie płacono za dobrego konia roboczego 250—500 zł, za remonty około 1.100 zł. Liczba zakupionych remontów wynosiła na terenie Wielkopolski około 1700.

Pracę w zakresie koni charakteryzują poniższe zestawienia:

1. Kwalifikacja ogierów.

Kwalifikowanie ogierów w roku 1932/33 odbyło się w 27 powiatach.

Ogółem doprowadzono 575 ogierów, z czego przyjęto 229, a odrzucono 346.

Zakwalifikowano ogierów		pełnej krwi angielskiej	27
„	„	czystej krwi arabskiej	5
„	„	półkrwi angielskiej z udowodn. pochodzeniem	121
„	„	półkrwi orjent. z udowodn. pochodzeniem	12
„	„	uszlachetn. rasy z nieudowodnionem pochodzeniem	13
„	„	zimnokrwistych	39
„	„	różnych	12
		Razem:	229

z tego zakwalifikowano do kategorji	I	9	ogierów
„ „ „ „ „	II	50	„
„ „ „ „ „	III	170	„
Razem:		229	ogierów

2. Rejestracja klaczy zarodowych.

W roku sprawozdawczym zarejestrowano 120 klaczy zarodowych i to:

w powiecie:	Jarocin	13
	Krotoszyn . . .	12
	Międzychód . . .	3
	Mogilno	2
	Poznań	19
	Kościan	4
	Śrem	2
	Środa	12
	Szamotuły . . .	52
	Nowy-Tomyśl . .	1
		120

3. Szkoły kucia koni.

3-miesięczne kursy kucia koni odbyły się w następujących szkołach:

a) w Poznaniu 2 kursy, wyszkolono 16 podkuwaczy;
b) w Krotoszynie 4 kursy, wyszkolono 30 podkuwaczy.

W szkole w Poznaniu odbyły się w roku sprawozdawczym tylko 2 kursy z powodu nałożenia wygórowanych podatków na kierownika szkoły. Przerwa w tej szkole trwała od 22 sierpnia 1932 r. do 7 marca 1933.

W luźnym związku z Izbą Rolniczą stoi Związek Hodowców Konia Szlachetnego w Wielkopolsce. Ma on swoją siedzibę w gmachu Izby Rolniczej.

Związek Hodowców Konia Szlachetnego liczył w dniu 31. III. 1932 roku:

	360	członków	z ilością klaczy	1.899
w ciągu roku przybyło	9	„	„ „ „	290
	369	członków	z ilością klaczy	2.189
w ciągu roku wystąpiło	22	„	„ „ „	62
Związek liczył d. 31. III. 1933	347	członków	z ilością klaczy	2.127

W roku sprawozdawczym odbyły się: 1 Walne Zgromadzenie, 1 Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie i 5 posiedzeń członków Zarządu tego Związku.

Wystawa ogierów odbyła się od 20—21 kwietnia 1932 r. w Poznaniu. Na wystawę doprowadzono 87 sztuk. Zarząd Stadnin Państwowych zakupił 23 ogiery za ogólną sumę 90.000 zł. Na wystawę tę udzieliło Ministerstwo Rolnictwa i R. R. 3 medale złote, 5 medali srebrnych, 8 medali bronzowych i 9 listów pochwalnych.

W roku sprawozdawczym odbyła się jedna wystawa koni remontowych (od 27—29 maja 1932 r.). Na wystawę tę doprowadzono 635 koni. Ministerstwo Spraw Wojskowych zakupiło 421 koni za ogólną sumę łącznie z dodatkiem hodowlanym 543.981 zł. Jako nagrody pieniężne wyznaczyło Ministerstwo Spraw Wojskowych 15.000 zł. Sumę powyższą rozdzielono, jak następuje: 12 nagród po 250 zł, 24 nagrody po 200 zł i 72 nagrody po 100 zł. Ministerstwo Rolnictwa przydzieliło nagrody honorowe, a mianowicie: 2 medale złote, 4 medale srebrne, 8 medali bronzowych i 20 listów pochwalnych.

II. BYDŁO

Sytuacja na rynku handlu bydłem przedstawiała się w roku sprawozdawczym, jak następuje:

Podczas gdy za 100 kg na początku roku sprawozdawczego płacono za wolce I klasy do 80 zł, to w styczniu 1933 płacono 52—58 zł, a w końcu roku sprawozdawczego 62,66 zł. Śledząc całoroczny przebieg notowań bydła na Targowicy Rzeźni Miejskiej w Poznaniu, zaznaczyć należy, że wahania w ciągu całego roku były dość duże, lecz stale zniżkowe. Wybitnie zniżkową tendencję mieliśmy w miesiącach lipcu i wrześniu, kiedy w innych latach płacono w tym czasie najwyższe ceny. Jeszcze większy spadek zaznaczył się w połowie grudnia; płacono wtedy tylko 52 zł za 100 kg. Analogicznie przedstawiała się sytuacja na rynku cielęcym. Na początku roku sprawozdawczego zaznaczył się wybitny spadek cen za cielęta; dnia 5. IV. 1932 r. płacono 51—52 zł za 100 kg. Zwyżka cen nastąpiła dopiero we wrześniu, kiedy płacono za 100 kg — 102 zł, poczem nastąpił ponownie spadek, tak, że w końcu roku sprawozdawczego płacono tylko 66 zł za 100 kg.

Jeżeli chodzi o akcję zmierzającą do poprawy hodowli bydła, to prowadzona ona była:

1. przez dostarczanie małorolnym buhajów w drodze ustawiania stacyj w gospodarstwach małorolnych;
2. przez wybieranie buhajów odpowiednich do rozpłodu w drodze przeprowadzania licencyj;
3. przez kontrolę mleczności zarówno u drobnej, jak i większej własności i w związku z tem dawkowanie pasz w zależności od wydajności krowy;
4. przez współdziałanie przy przeprowadzaniu licencyj w oborach zarodowych zarówno u większej, jak i drobnej własności;
5. przez udzielanie porad hodowlanych, urządzanie pogadanek i kursów;
6. przez udzielanie wskazówek weterynaryjnych oraz przeprowadzanie akcyj tępienia gruźlicy oraz niepłodności u zwierząt.

1. Stacje buhajów.

W roku sprawozdawczym postawiono 50 stacyj buhajów, wyłącznie u małorolnych; brak funduszów Izby z jednej strony i zubożenie rolników z drugiej strony uniemożliwił postawienie większej ilości buhajów, gdyż według zasad $^1/_3$ część ceny buhaja płaci utrzymujący buhaja stacyjnego, $^1/_3$ część ceny Izba Rolnicza, wreszcie pozostałą część odnośny Wydział Powiatowy. Zachodziły przypadki, że Wydział Powiatowy przeznaczył na ten cel większą sumę, ale w danym powiecie nie można było znaleźć chętnego do utrzymywania buhaja i wobec tego ustawienie stacji nie mogło dojść do skutku. Miały również miejsce i takie przypadki, że Izba dysponowała subwencją, również kandydat na utrzymanie stacji wpłacił swoją część, ale Wydział Powiatowy nie dał pieniędzy. Z takiemi trudnościami musiała Izba walczyć stale.

Podczas gdy w pierwszem półroczu ubiegłego roku płacono za buhaje stacyjne 924 zł, a w drugiem półroczu 760 zł, to w roku sprawozdawczym 1932/33 stosunki te przedstawiały się, jak następuje:

I półrocze r. 1932/33 — 648 zł.
II półrocze r. 1932/33 — 600 zł.

W porównaniu z innemi latami postawiono stacyj buhajów:

w roku	1921/22	. . . . .	9 stacyj
„	1922/23	. . . . .	17 „
„	1923/24	. . . . .	11 „
„	1924/25	. . . . .	36 „
„	1925/26	. . . . .	72 „
„	1926/27	. . . . .	68 „
„	1927/28	. . . . .	75 „

w roku	1928/29	. . . . .	88 stacyj
„	1929/30	. . . . .	87 „
„	1930/31	. . . . .	141 „
„	1931/32	. . . . .	84 „
„	1932/33	. . . . .	50 „

Stwierdzamy tu silny spadek stacyj buhajów w ostatnich latach, spowodowany wyżej podanemi okolicznościami.

Wszystkie buhaje stacyjne (z wyjątkiem 4), ustawione w ostatnich 2 latach, zostały skontrolowane przez urzędników Izby. Naogół należy stwierdzić stan zadawalniający stacyj, jednak zanotowane były również wypadki osłabienia płodności buhajów, a nawet padnięcia.

2. Powiatowe licencje buhajów.

W roku sprawozdawczym odbyły się licencje w powiatach następujących: Kościan, Gniezno, Kępno, Rawicz, Bydgoszcz, Inowrocław, Koźmin, Żnin, Międzychód i Pleszew. Licencje te przeprowadzane były na mocy ustawy o nadzorze państwowym nad buhajami z dn. 28. X. 1925 r. Wartość buhajów oraz ich liczba we wszystkich wymienionych powiatach była niezadawalniająca; przedewszystkiem odczuwało się brak buhajów.

Licencje buhajów przeprowadzono pozatem w kilku innych powiatach, nieobjętych ustawą o nadzorze państwowym nad buhajami, a mianowicie w powiatach: Środa, Jarocin, Grodzisk i Krotoszyn.

Ogólnie biorąc, zalicencjonowano w poszczególnych powiatach następujące ilości buhajów:

Powiat	Ilość zalicencjonowanych buhajów
Środa	39
Kościan	121
Jarocin	84
Gniezno	87
Kępno	45
Grodzisk	11
Rawicz	40
Bydgoszcz	79
Inowrocław	117
Koźmin	32
Żnin	85
Międzychód	79
Krotoszyn	33

W komisji licencyjnej brał zawsze udział urzędnik Izby Rolniczej.

3. Kontrola mleczności.

Zasady, na jakich Izba Rolnicza przeprowadzała kontrolę mleczności, w roku sprawozdawczym nie uległy żadnym zmianom. Natomiast wskutek niepłacenia opłat za wykonywanie kontroli musiano w szeregu oborach wstrzymać kontrolę.

Rozwój wzgl. spadek kontroli mleczności ilustruje następujące zestawienie:

1. X. 1924	kółek	3	obór	36	krów	1.740
1. X. 1926	„	16	„	202	„	7.740
1. X. 1928	„	47	„	563	„	24.424
1. X. 1930	„	85	„	1069	„	32.028
1. X. 1931	„	66	„	670	„	28.807
1. X. 1932	„	33	„	366	„	16.345

Największy rozwój kontroli mleczności obserwujemy w latach dobrej konjunktury gospodarczej, a w pierwszym roku kryzysu (1930) obserwujemy nawet pewną zwyżkę w akcji kontrolnej. Dopiero w roku 1931 zaznaczył się raptowny spadek, spowodowany nieopłacalnością gospodarstwa mlecznego (ceny spadły z powodu silnego zmniejszenia eksportu masła).

Wydajność mleczną krów kontrolowanych ilustruje niżej podane zestawienie:

Wydajność mleka na krowę wynosiła w r.	1924/25	—	2.849 kg
	1926/27	—	3.028 „
	1929/30	—	3.402 „
	1930/31	—	3.439 „
	1931/32	—	3.262 „ *)

Przeciętny procent tłuszczu przedstawiał się, jak następuje:

W roku	1924/25	—	3,20%
„	1928/29	—	3,24%
„	1930/31	—	3,29%
„	1931/32	—	3,31%*)

W końcu roku sprawozdawczego istniało 30 kółek kontroli mleczności. Zmniejszenie liczby kółek spowodowane zostało również tem, że poszczególne kółka znacznie powiększono, przydzielając większą liczbę krów do każdego kółka, chcąc tym sposobem obniżyć opłaty za kontrolę. Dzięki tak daleko idącej komasacji obór udało się obniżyć koszty kontroli z 8 zł na 5,50 zł od krowy.

---

*) Brak danych za rok 1932/33 — ponieważ zestawienia robi się dopiero na 1. lipca.

W akcji kontrolnej jest obecnie 1.058 krów włościańskich. Wydajność włościańskich obór przedstawiała się w roku sprawozdawczym, jak następuje:

247 obór, 1681 krów, przeciętna mleczność 2758 kg o przec. 3.38% tłuszczu.

Akcja w zakresie kontroli mleczności wśród drobnej własności byłaby większa, gdyby znalazły się na ten cel pieniądze. Zaznaczyć należy, że, wskutek małej liczby krów u poszczególnego gospodarza i skomplikowanych możliwości dojazdowych i przyjazdowych do osady, Izba Rolnicza do jednej kontrolowanej krowy wśród małorolnych musi dopłacać około 7 zł.

Mimo tych trudności należy zaznaczyć, że kontrola mleczności oddała w wielu gospodarstwach wielkie usługi. Przedewszystkiem dzięki kontroli mleczności wzrosło zainteresowanie do racjonalnego żywienia, pielęgnacji krów, wychowu cieląt i młodzieży, uprawy roślin pastewnych i okopowych. Kontrolerzy pouczają o racjonalnem dojeniu krów i coraz częściej spotyka się w oborach włościańskich duży postęp pod każdym względem. Mleczność wobec zastosowania pasz mlekopędnych podniosła się z 2236 na 2760 kg mleka. Obory zarodowe włościańskie, z ilością 92 krów, wykazały dużą poprawę w wydajności, gdyż przeciętna wydajność roczna wynosi na krowę 3400 kg mleka o 3,17% tłuszczu.

4. Współdziałanie przy przeprowadzaniu licencji w oborach zarodowych.

Poziom krajowej hodowli zależy od jakości materjału rozpłodowego. Im lepszej wartości hodowlanej są rozpłodniki, tem lepszych rezultatów można się spodziewać. Dlatego też Izba Rolnicza, jak zresztą każda organizacja rolnicza, jest w wysokim stopniu zainteresowana w tem, by poziom obór zarodowych był jaknajwyższy i aby była wobec tego możność nabycia dobrych rozpłodników czy to na stacje buhajów, czy też do obór użytkowych.

Akcja w zakresie współdziałania przy przeprowadzaniu licencyj w oborach zarodowych ześrodkowana była w następujących związkach hodowlanych, będących w ścisłym kontakcie z Izbą:

a) w Wielkopolskiem Towarzystwie Hodowców Bydła Nizinnego czarno-białego oraz

b) w Zachodnio-Polskim Związku Hodowców Bydła Czerwonego.

Wielkopolskie Towarzystwo Hodowców Bydła Nizinnego czarno-białego.

Ogólna liczba członków wynosiła w końcu 1932/33 roku 150 osób, w tem 16 włościan.

Liczba bydła zalicencjonowanego i zapisanego do ksiąg rodowodowych (b e z przychówku) wynosiła w poszczególnych latach:

	31. III. 1933	31. III. 1932	31. III. 1931
Buhajów	230	307	351
Krów H. P.	2639	3015	3385
Krów W. H. P. . . .	2619	3511	3741
Razem:	5488	6833	7477

W roku sprawozdawczym wykreślono z ksiąg rodowodowych 13 obór. Licencyj przeprowadzono 73 i zalicencjonowano 923 sztuk bydła.

W roku sprawozdawczym odbył się tylko jeden przetarg bydła zarodowego w dniu 1. IV. 1932 r. Zgłoszono 60 buhajów, zalicencjonowano 19, sprzedano 32 sztuki.

Ceny dla poszczególnych grup buhajów przedstawiały się, jak następuje:

Grupa I	przeciętna cena	892 zł.	najwyższa — 1.150 zł
„ II	„ „	895 „	„ — 1.000 „
„ III	„ „	1203 „	„ — 2.000 „

Dla porównania podajemy ceny uzyskane za buhaje w roku poprzednim na przetargu w maju 1931:

Grupa I	przeciętna cena	1341 zł,	najwyższa — 2.600 zł
„ II	„ „	1285 „	„ — 1.900 „
„ III	„ „	1305 „	„ — 2.300 „

Widać z powyższego, że ceny buhajów obniżyły się o przeszło 35% w stosunku do r. 1931/32.

Jeżeli chodzi o handel bydłem zarodowem wogóle, to stał on pod znakiem zupełnego braku gotówki.

Liczby dotyczące wydajności krów zarodowych ujęte są w punkcie 3 (patrz Kontrola mleczności), a sprawy zdrowotności w p. 6.

Zachodnio-Polski Związek Hodowców Bydła Czerwonego

obejmuje pięć obór większej własności oraz jedną oborę włościańską. Stan pogłowia bydła w oborach jest następujący: 40 krów H. P., 76 krów W. H. P. i 11 buhajów, razem 127 sztuk. Przeciętna wydajność mleka wszystkich obór wynosiła w r. 1932 — 3.380 kg przy 3,9% tłuszczu.

5. Udzielanie porad hodowlanych, urządzanie pogadanek, kursów itd. w zakresie hodowli bydła.

Akcja w tym zakresie była w roku sprawozdawczym specjalnie żywa. Pogłębiający się kryzys gospodarczy zmusił wielu rolników do coraz większego zwracania uwagi na kwestję opłacalności i kal-

kulację. Ceny pasz stale ulegały zmianie. Nadmiar ziemniaków w roku sprawozdawczym i niemożność sprzedania ich zmuszał rolników do spasania tych pasz we własnem gospodarstwie. Specjalnie trudno było układać dawki dla krów mlecznych przy użyciu większej ilości ziemniaków, pozbawionych prawie białka, tego niezbędnego składnika przy żywieniu krów mlecznych. Dalej musiano zwracać uwagę na inne pasze, jak otręby owsiane, odgoryczony łubin itp. Mimo, że w Wielkopolsce wiele uprawia się łubinu, jednak mało rolników umie sobie radzić z tą paszą. Wszystkie te sprawy powodowały dość obszerną korespondencję i wywiady w biurze; te same sprawy wypływały na różnych zebraniach kółek rolniczych, w których urzędnicy Wydziału brali czynny udział.

W roku sprawozdawczym wygłosili urzędnicy izby ogółem 22 wykłady z zakresu hodowli bydła na zebraniach kółek rolniczych, powiatowych związków ziemian, przez radjo itd.

Dnia 6. XII. 1932 r. urządzono w gmachu Izby kurs poświęcony sprawie wychowu cieląt i normowania pasz dla krów mlecznych. Liczba uczestników kursu wynosiła 138.

Z powodu braku funduszów konkursy mleczności krów oraz pokazy i premjowanie bydła nie mogło się odbyć, jednak ten zakres pracy ma Wydział stale przed oczyma, gdyż akcja ta, zwłaszcza premjowanie buhajów, w wielkim stopniu wpływa na zachęcenie do hodowania odpowiedniego bydła.

Wreszcie zanotować należy, że urzędnicy napisali szereg artykułów dotyczących hodowli bydła do Poradnika Gospodarskiego i innych pism specjalnych.

6. Walka z gruźlicą i niepłodnością bydła.

Podobnie jak w latach poprzednich, tak i w tym roku Izba poświęciła dużo pracy zwalczaniu gruźlicy u bydła, które jednak ograniczyło się prawie wyłącznie do obór zarodowych. Zwalczanie gruźlicy polegało na klinicznem badaniu bydła oraz bakterjologicznem badaniu mleka i wykrztusin krów podejrzanych. Krowy, u których stwierdzono klinicznie wyraźne objawy gruźlicy, polecono izolować i oddać w jaknajkrótszym czasie na rzeź. Od krów, które były podejrzane na otwartą gruźlicę, pobierano próby mleka i wykrztusin. O wyniku mikroskopowych badań prób zawiadamiano właściciela obory w celu oddania sztuk chorych na otwartą gruźlicę na rzeź.

W roku sprawozdawczym zwalczanie gruźlicy przedstawiało się liczbowo, jak następuje:

Rodzaj obory	Ilość zbadanych obór	Ilość zbadanego bydła	Klinicznie stwierdzona gruźlica: Ilość	Klinicznie stwierdzona gruźlica: %	Ilość chorego bydła na gruźlicę: otwartą postać gruźlicy płuc	%	wymienia	%	macicy	%	ogólnie chorych	%
zarod. czarn. białe	78	3.504	36	1.05	64	1.82	16	0.46	19	0.54	135	3.85
niezarodowe	6	290	19	6.55	12	4 14	5	1.72	2	0.69	38	13.10
Razem	84	3.794	55	1.47	76	2.01	21	0.55	21	0.55	173	4.56

W Laboratorjum Bakterjologicznem zbadano 345 prób, a mianowicie:

u 132 prób wykrztusin — stwierdz. w 51 przyp. laseczniki gruźlicy
u 149 „ mleka — „ „ 21 „ „ „
u 64 „ wydzielin — „ „ 21 „ „ „

Równocześnie zaznacza się, że jakkolwiek w 132 próbach wykrztusin stwierdzono tylko w 51 przypadkach mikroskopowo laseczniki gruźlicy, to u pozostałych 25 sztuk bydła miarodajnym był wynik badania klinicznego.

W roku poprzednim zbadano na gruźlicę 5.383 sztuk bydła i stwierdzono 215 sztuk chorych = 3,99%; w porównaniu zatem z obecnym ilość chorego bydła zwiększyła się o 0,57%.

9 obór zarodowych, w których tłumienie gruźlicy przeprowadza się od roku 1922, jest wolnych od otwartej postaci gruźlicy. Zapobiegawczo przeciw gruźlicy szczepiono w 3 oborach 84 cieląt szczepionką Callmét'a. Szczepionkę tę dostarczał na każdorazowe zapotrzebowanie bezpłatnie Zakład Mikrobiologji Universytetu Poznańskiego.

W Laboratorjum Bakterjologicznem W. I. R. przeprowadzono 86 sekcyj drobiu oraz badań mikroskopowych i 9 badań różnych organów cieląt i prosiąt. Na podstawie wyników udzielono zainteresowanym porad dotyczących zapobiegania i leczenia stwierdzonych chorób.

Pozatem wykonywano zabiegi lecznicze u krów jałowych, badano buhaje stacyjne, brano udział w egzaminach podkuwaczy koni oraz udzielano porad weterynaryjnych pisemnie i ustnie dotyczących zapobiegania i leczenia chorych zwierząt.

Zanotować wreszcie należy, że z inicjatywy Izby powstała w Poznaniu „Liga Mleka“, którego sekretarzem jest urzędnik wydziału produkcji zwierzęcej.

III. OWCE

Akcja w zakresie hodowli owiec ograniczała się w roku sprawozdawczym głównie do organizowania jarmarków wełny. Właściwa praca organizacyjna tych jarmarków spoczywała w rękach dyrekcji Targów Poznańskich, jednak udział Izby, jako inicjatorki, był bardzo wydatny. Początkowo nikt nie chciał brać udziału w jarmarkach, odnoszono się do akcji tej z niedowierzaniem, wskazując na liche doświadczenia, poczynione w „Polskiem Runie“, — jednak silna propaganda Izby, stałe nawoływanie do brania gremjalnego udziału przełamało ten opór, zapewniając powodzenie jarmarkom. Jarmarki odbyły się w roku sprawozdawczym w terminach następujących:

w maju	1932 r.	nadesłano	7.041	kg wełny
w czerwcu	1932 r.	„	27.805	„ „
w grudniu	1932 r.	„	28.263	„ „
w lutym	1933 r.	„	26.355	„ „
w marcu	1933 r.	„	35.670	„ „

Ogólna ilość sprzedanej wełny wynosiła w roku sprawozdawczym 125.134 kg. Na poszczególnych jarmarkach sprzedano wełny:

w maju	1932 r.	—	7.041	kg
w czerwcu	1932 r.	—	11.844	„
w grudniu	1932 r.	—	28.263	„
w lutym	1933 r.	—	24.301	„
w marcu	1933 r.	—	34.917	„
		Razem:	106.366	kg

Z powyższej ilości sprzedano wełny, pochodzącej z woj. Poznańskiego:

w maju	1932 r.	—	557,0	kg
w czerwcu	1932 r.	—	6.305,0	„ (w czasie jarmarku
w grudniu	1932 r.	—	15.161,5	„ i po jarmarku)
w lutym	1933 r.	—	12.398.5	„
w marcu	1933 r.	—	19.078,25	„
w maju	1933 r.	—	15.322,5	„
	Razem:		68.822,75	kg

Ceny płacone na jarmarkach przewyższały ceny płacone na prowincji o 15—25%. Fakt ten sam za siebie mówi i stwierdza, że myśl organizowania jarmarków była szczęśliwa.

Klasyfikacyj stad przeprowadzono w roku sprawozdawczym 14. Liczba macior przeklasyfikowanych przekraczała cyfrę 2900 szt.

Wreszcie brała Izba żywy udział przy organizowaniu przetargów tryków rozpłodowych, organizowanych przez poszczególne owczarnie zarodowe. Przetargi te stały jednak pod znakiem zupełnego braku gotówki, mimo to za dobre barany płacono do 450 zł.

Poza Izbą trudni się popieraniem hodowli owiec Wielkopolskie Towarzystwo Hodowców Owiec, które jest związane ściśle z Izbą Rolniczą. Ogólna liczba członków Towarzystwa wynosiła w końcu roku budżetowego 10.

Eksport baraniny, którą zaczęto wywozić do Francji początkowo z dobrym zyskiem, w roku sprawozdawczym ustał prawie zupełnie. Kontyngent zeszłoroczny na baraninę do Francji, wynoszący kwartalnie około 25 wagonów, w tym roku ograniczony został do zaledwie kilku wysyłek, raczej sporadycznych.

IV. TRZODA CHLEWNA

Ceny trzody chlewnej ulegały w ciągu roku sprawozdawczego daleko idącym wahaniom, spowodowanym odmiennemi często konjunkturami na naszych głównych zagranicznych rynkach zbytu (tj. Anglji i Austrji). Były miesiące, jak n. p. wrzesień i październik, że w Wiedniu osiągało się za świnie tej samej wagi co bekonowe o 60—100% więcej niż w Anglji. Ta wysoka konjunktura na rynku wiedeńskim trwała jednak krótko, zresztą eksport trzody chlewnej do Austrji był mocno ograniczony (w końcu roku sprawozdawczego 2135 sztuk tygodniowo). Jeżeli chodzi o rynek angielski, to woj. poznańskie odgrywało dominującą rolę w produkcji bekonów (w roku kalend. 1931 — 31,97% ogólnego eksportu polskiego, w roku kalend. 1932 — 30,3%). Udział woj. poznańskiego w obsłudze przemysłu bekonowego w trzodę chlewną (dostarczenie żywca) wynosił w r. kalend. 1932 — 32,2% udziału wszystkich ziem Polski. Poszczególne bekoniarnie wielkopolskie wyeksportowały bekonów, jak następuje:

Bekoniarnia	w Bydgoszczy . . .	1.594.008 kg	— 3,4%
„	w Gnieźnie	2.071.665 „	— 4,0%
„	w Nakle	2.112.510 „	— 4,0%
„	w Środzie	1.277.811 „	— 2,5%
„	w Obornikach . . .	1.120.507 „	— 2,1%
„	w Kępnie	1.096.835 „	— 2,1%
„	w Kościanie	1.166.195 „	— 2,2%
„	w Krotoszynie . . .	2.227.527 „	— 4,3%
„	w Grodzisku . . .	1.598.842 „	— 3,1%
„	w Janowcu	980.892 „	— 1,9%
„	w Koronowie . . .	281.832 „	— 0,7%
	Razem:	15.528.625 kg	— 30,3%

ogólnego eksportu polskiego.

Ceny, uzyskiwane za trzodę bekonową, w roku sprawozdawczym spadły przeciętnie o 18% w stosunku do r. 1931/32. Konsekwencją obniżki cen świń było wydatne obniżenie ogólnego pogłowia trzody chlewnej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba trzody spadła w całym kraju z 7.320.000 sztuk do 5.835.000 w r. 1932, czyli o 20%. Znaczne zmniejszenie ilości trzody chlewnej zanotowano również w Wielkopolsce, zwłaszcza w miesiącach wiosennych (od marca do czerwca). W końcu roku sprawozdawczego ceny świń zwyżkowały tak, że podciągnięto ogólną liczbę trzody do normalnego stanu.

Zanotować należy jeszcze, że w związku z wprowadzeniem ograniczenia przywozu tłuszczów i dość wielkim popytem na trzodę słoninową wewnątrz kraju, co pociągnęło za sobą wyższe ceny na ten rodzaj trzody, w wielu okolicach przeszli rolnicy na tucz słoninowy, ograniczając produkcję trzody bekonowej. Mimo to rolnictwo wielkopolskie sprostało zadaniu i zapewniło bekoniarniom potrzebną ilość trzody bekonowej.

Praca w zakresie referatu hodowli trzody chlewnej obejmowała:

1. kontrolę użytkowości trzody chlewnej,
2. sprawy ustawiania stacyj knurów w gospodarstwach małorolnych.
3. premjowanie knurów,
4. tworzenie gniazd macior,
5. organizowanie kół producentów trzody chlewnej,
6. przeprowadzanie licencyj w chlewniach zarodowych,
7. udzielanie porad hodowlanych, urządzanie pogadanek i kursów.

Akcja w zakresie popierania hodowli trzody chlewnej była o tyle ułatwiona, że Polski Związek Bekonowy przeznaczył na cele popierania hodowli bekonowej w roku sprawozdawczym 37.000 zł. Dzięki tej subwencji można było rozwinąć na szeroką skalę kontrolę użytkowości, postawić większą ilość knurów stacyjnych, rozszerzyć akcję kół producentów i zbytu trzody chlewnej i wreszcie utrzymać potrzebną liczbę pracowników.

1. Kontrola użytkowości trzody chlewnej.

Kontrola użytkowości trzody chlewnej ma na celu podnieść opłacalność chlewni przez: podniesienie płodności macior, podniesienie mleczności macior, zmniejszenie % śmiertelności prosiąt i podniesienie przyrostów dziennych u tuczników.

Pod kontrolą było dn.	31. III. 1929 —	121	chlewni z	17.108	zwierząt.
„ „ „ „	31. III. 1930 —	131	„ „	13.384	„
„ „ „ „	31. III. 1931 —	102	„ „	14.350	„
„ „ „ „	31. III. 1932 —	79	„ „	13.606	„
„ „ „ „	31. III. 1933 —	68	„ „	10.268	„

Z zestawienia powyższego widać, że największy rozwój kontroli użytkowości istniał w latach 1929 i 1930. Następnie liczba chlewni kontrolowanych stopniowo maleje, co spowodowane było skreśleniem chlewni z kontroli z powodu nieuiszczania opłat i dobrowolnem wystąpieniem, spowodowanem trudnościami finansowemi rolników.

Płodność macior uzyskuje się przez eliminowanie zwierząt dających mioty nieliczne oraz niedających dwa razy do roku prosiąt, a zatem macior niedających odpowiedniej liczby prosiąt rocznie.

Przeciętna liczba prosiąt w miocie w chlewniach kontrolowanych stale wzrasta, jak to wykazuje niżej podane zestawienie:

w r. 1928/29	było	7.3	prosiąt
w r. 1929/30	„	7.8	„
w r. 1930/31	„	8.3	„
w r. 1931/32	„	8.5	„
w r. 1932/33	„	8.9	„

Śmiertelność prosiąt stale maleje. Przeciętnie odsadzono prosiąt z miotu:

w r. 1928/29	—	6.0
w r. 1929/30	—	6.3
w r. 1930/31	—	6.5
w r. 1931/32	—	6,5
w r. 1932/33	—	6,9

W roku sprawozdawczym ważono każdy miot w 24 godzin po urodzeniu, po 4-ch tygodniach i przy odsadzeniu, by w ten sposób stwierdzić mleczność macior, rozwój miotu oraz rozwój prosiąt.

Kontrola użytkowości chlewni daje duże korzyści producentom świń bekonowych, gdyż bekoniarnie zobowiązały się płacić za świnie, pochodzące z chlewni stojących pod kontrolą Wielkopolskiej Izby Rolniczej 10% ponad cenę targową pierwszej klasy bekonów. Jest to dowodem, że bekony produkowane pod kontrolą W. I. R. różniły się znacznie jakością od przeciętnego materjału bekonów.

2. Stacje knurów w gospodarstwach małorolnych.

Największy wpływ na poprawienie pogłowia trzody chlewnej wywiera się przez użycie odpowiednich knurów. Ponieważ głównym producentem trzody chlewnej jest drobna własność, kładziono w roku sprawozdawczym specjalnie wielki nacisk na tworzenie jaknajwiększej ilości stacyj kopulacyjnych. Wielkie zapotrzebowanie na trzodę bekonową nakazało Izbie używać na stacje kopulacyjne jedynie i wyłącznie knury typu bekonowego, a więc wielkiej białej angielskiej rasy wzgl. wydłużony typ świni ostrouchej. W niektórych okolicach wzięto do krzyżówki miejscowego materjału knury uszlachetnionej rasy krajowej, dającej w rezultacie dobry materjał bekonowy.

W akcji ustawiania stacyj knurów przyszedł z pomocą Polski Związek Bekonowy, przydzielając w porozumieniu z Komisją Porozumiewawczą Rolnictwa i Przetwórstwa Bekonowego z t. zw. funduszu hodowlanego — 37.000 zł. Wielka część tej subwencji zużyta była więc na kupno knurów stacyjnych.

W ogólności postawiono w roku sprawozdawczym 128 knurów, w tem wielkiej białej angielskiej rasy 16, długich knurów ostrouchych 80 oraz uszlachetnionej rasy krajowej 32.

Knury te postawiono w następujących powiatach:

1.	Chodzież	— 4	stacje
2.	Czarnków	— 3	„
3.	Gniezno	— 10	„
4.	Gostyń	— 8	„
5.	Inowrocław	— 4	„
6.	Jarocin	— 1	„
7.	Kępno	— 6	„
8.	Kościan	— 5	„
9.	Krotoszyn	— 2	„
10.	Leszno	— 10	„
11.	Międzychód	— 3	„
12.	Mogilno	— 3	„
13.	Nowy Tomyśl	— 11	„
14.	Oborniki	— 3	„
15.	Ostrów	— 4	„
16.	Poznań	— 6	„
17.	Rawicz	— 3	„
18.	Śrem	— 2	„
19.	Środa	— 10	„
20.	Szubin	— 2	„
21.	Szamotuły	— 4	„
22.	Wągrówiec	— 5	„
23.	Wolsztyn	— 1	„
24.	Września	— 4	„
25.	Wyrzysk	— 4	„
26.	Żnin	— 10	„

Dla ilustracji podajemy poniżej ilość stacyj postawionych w ubiegłych latach:

w r. 1924	14	stacyj
w r. 1925	30	„
w r. 1926	24	„
w r. 1927	33	„
w r. 1928/29	36	„
w r. 1929/30	76	„
w r. 1930/31	113	„
w r. 1931/32	79	„
w r. 1932/33	128	„

3. Premjowanie knurów.

Za dobre utrzymywanie knurów przez 2 lata udzielono w roku sprawozdawczym 30 premij. Tym sposobem zachęca się właściciela stacji do utrzymania knura jak najdłużej przez odpowiednie żywienie i pielęgnowanie. Premje udzielano w formie dobrych maciorek hodowlanych, by tym sposobem znów działać na polepszenie pogłowia trzody chlewnej u włościan.

4. Tworzenie gniazd macior.

By umożliwić gospodarzom szybsze dojście do dobrych macior hodowlanych, Wielkopolska Izba Rolnicza zapoczątkowała w roku 1931 ustawianie macior stacyjnych, udzielając na zakup ich subwencję. Maciory są pokrywane knurem stacyjnym, a prosięta muszą gospodarze sprzedawać sąsiadom na chów; w ten sposób rozpowszechnia się odpowiedni materjał. Maciory te zastępują materjał miejscowy, spotykany przeważnie u włościan, nieodpowiadający z reguły wymaganiom rynku.

W roku sprawozdawczym ustawiono 94 maciory hodowlane w powiatach:

Czarnków	—	2
Gniezno	—	16
Gostyń	—	7
Inowrocław	—	1
Kępno	—	3
Leszno	—	2
Mogilno	—	3
Międzychód	—	1
Nowy Tomyśl	—	7
Oborniki	—	2
Ostrów	—	5
Poznań	—	1
Środa	—	11
Śrem	—	1
Szamotuły	—	9
Wągrówiec	—	12
Wolsztyn	—	1
Września	—	2
Żnin	—	8
Razem	—	94

5. Organizowanie kół producentów trzody chlewnej.

W celu zbliżenia rolnika jako producenta do bekoniarni — Wielkopolska Izba Rolnicza zorganizowała w roku 1929/30 t. zw. koła producentów trzody chlewnej, które pomyślnie się rozwijają

i to głównie w powiatach Września, Gniezno, Żnin, Wągrówiec, Nowy Tomyśl, Wolsztyn i Gostyń. Koła producentów organizują specjalni instruktorzy trzody chlewnej, rozmieszczeni w rozmaitych miejscowościach Wielkopolski w taki sposób, aby ich zakres działania był nastawiony na działalność dla jednej z bekoniarni. W celu zorganizowania pracy i porozumienia instruktorzy zakładają tam, gdzie się znajdzie odpowiednia liczba gospodarzy zainteresowanych, t. zw. koła producentów trzody chlewnej. Instruktor zachęca do ustawiania w kołach odpowiednich knurów stacyjnych, macior hodowlanych, udziela porad z dziędziny żywienia i wychowu, przeciwdziała przez pouczanie kaleczeniu świń, pomaga w zbiorowej, bezpośredniej sprzedaży tuczników.

Stan kół producentów trzody chlewnej przedstawiał się dnia 31. III. 1933 r., jak następuje:

powiat Września—Gniezno: 36 kół producentów z 845 członkami, 25 stacyj knurów oraz 18 macior hodowl.

powiat Nowytomyśl—Wolsztyn: 12 kół producentów z 123 członkami, 22 stacyj knurów oraz 8 macior hodowl.

powiat Żnin—Wągrówiec: 22 koła producentów z 530 członkami, 22 stacyj knurów oraz 20 macior hodowl.

hodowla Leszno—Gostyń: 20 kół producentów z 411 członkami, 26 stacyj knurów oraz 9 macior hodowl.

Do bekoniarni odstawiają członkowie kół około 700 świń miesięcznie.

6. Przeprowadzanie licencji w chlewniach zarodowych.

Akcja w zakresie współdziałania przy przeprowadzaniu licencyj w chlewniach zarodowychześrodkowana była w Wielkopolskim Związku Hodowców Trzody Chlewnej, będącym w ścisłym kontakcie z Izbą Rolniczą.

Ogólna liczba członków tego Związku wynosiła w końcu roku 1932/33 — 46.

Liczba świń zalicencjonowanych i zapisanych do ksiąg rodowych wynosiła w poszczególnych latach, jak następuje:

	1932/33	1931/32	1930/31
knurów	69	86	109
macior	748	900	817
	817	986	926

W roku sprawozdawczym na wniosek właścicieli wykreślono z ksiąg rodowych 4 chlewnie. Licencyj przeprowadzono 88, zalicencjonowano 384 sztuk świń, w tem 232 knurów, 152 maciory; przeprowadzono 16 przeglądów chlewni, a rodowodów wystawiono ogółem 312.

7. **Udzielanie porad hodowlanych, urządzanie pogadanek i kursów.**

Praca w tym zakresie była specjalnie żywa. Wielkopolska, która jeszcze dwa lata temu szła w kierunku świni raczej tłusto-mięsnej, musiała z powodu wielkiego zapotrzebowania na świnie bekonowe, zmienić swój dotychczasowy kierunek i przejść na chów świni bekonowej. Przełamanie konserwatyzmu, który cechuje naogół rolników, było specjalnie trudne, gdy chodziło o trzodę chlewną. Oko rolników wielkopolskich było przyzwyczajone do świni krótkiej, o ile możności szerokiej i głębokiej w klatce piersiowej i w partji zadu. Tymczasem typ świni bekonowej jest odmienny; chodzi tu o jaknajwiększą długość boków, przy małej głowie i szyji. Najwięcej konserwatywni w tym zakresie okazali się hodowcy zarodowego materjału. Doszło do tego, że musieli do Wielkopolski zjeżdżać specjaliści z Polskiego Związku Bekonowego i swemi argumentami udowadniać konieczność przejścia na typ bekonowy. Akcja ta tylko częściowo się udała, gdyż niesposób było w krótkim stosunkowo czasie wpoić tę nową ideę w myśl rolników, trzymających od dziesiątków lat odmienny typ trzody chlewnej. Musiano w danym wypadku nawoływać na zebraniach, wydano specjalny numer bekonowy Poradnika Gospodarskiego, urządzono ponadto 7 kursów bekonowych w terenie (Bydgoszcz, Gniezno, Poznań, Kościan, Środa, Krotoszyn i Września) przy udziale 712 uczestników. Wykładowcami na wszystkich tych kursach byli specjaliści Izby Rolniczej, a na dwóch adjunkt hodowli zwierząt U. P. inż. Borman. Prócz tego wygłoszono szereg odczytów na zebraniach Kółek Rolniczych oraz przez radjo. Wreszcie dodano jako bezpłatny dodatek do Poradnika Gospodarskiego pracę ówczesnego dyrektora Izby, a obecnego naczelnika wydziału produkcji zwierzęcej Doc. Dra T. Konopińskiego p. t. „Przygotowanie trzody chlewnej do tuczu w dzisiejszych warunkach gospodarczych". Niezależnie od tego wydała Izba drugą pracę tegoż autora p. t. „Racjonalny tucz trzody chlewnej", napisaną wspólnie z inż. J. Bormannem.

Ogólna liczba porad hodowlanych, udzielonych pisemnie i ustnie w biurze, nie da się ściśle określić, sięgać jednak będzie kilkuset wywiadów.

Pozatem wygłosili urzędnicy Izby 425 referatów na niedzielnych posiedzeniach Kółek Rolniczych oraz 2 wykłady przez radjo. Wreszcie przeprowadzono kilkaset pogadanek w kołach producentów.

V. KOZY

Jak w ostatnich latach, tak i w bieżącym roku nie ustawiono żadnej stacji kozła. Czas trwania dotychczasowych stacyj wygasł. Zainteresowanie produkcją kóz jest bardzo małe.

VI. KRÓLIKI

W produkcji królików widać nadal pewne zainteresowanie, nie będące jednak tak wielkiem, jak na Śląsku. Królik nie nadaje się do chowu na większą skalę, natomiast może odegrać pewną rolę ekonomiczną, jako zwierzę utrzymywane w małej liczbie przy poszczególnych domostwach w mieście i na wsi, jako dostarczyciel mięsa, wyprodukowanego prawie bez kosztów.

Po przejściowej lepszej cenie w roku 1929 cena skórek króliczych stale spada. Izba Rolnicza starała się zwrócić uwagę przedewszystkiem na ubój królików w właściwej porze roku oraz na odpowiednie obciąganie i przechowywanie skórek króliczych w celu podniesienia ich wartości. Między innemi Wielkopolska Izba Rolnicza wysłała jednego ze swoich urzędników na 2-tygodniowy kurs domowo-garbarski do Łodzi.

Na dobrym poziomie trzymają się ceny wełny króliczej, to też zainteresowanie produkcją królików czesankowych wzrasta.

Izba Rolnicza nie popiera produkcji najrozmaitszych ras amatorskich królików. Wychodząc ze stanowiska czysto gospodarczego, stosuje się do zapotrzebowania przemysłu na skórki i wełnę króliczą i popiera dlatego chów królików ras dużych o futerku białem oraz szaraczem, dalej królików wiedeńskich niebieskich, Szynszyli, Bobrów i królików Angora.

VII. DRÓB

Zainteresowanie hodowlą drobiu jest nadal duże. Produkcja drobiowa idzie w Wielkopolsce coraz wyraźniej w kierunku użytkowym. Hodowcy interesują się już więcej wynikami konkursów nieśności, aniżeli wynikami wystaw, nie mających z użytkowym kierunkiem produkcji drobiarskiej prawie nic do czynienia, a nawet sprzeciwiających się im nieraz wyraźnie.

Zapotrzebowanie na materjał hodowlany był w hodowlach uznanych przez Izbę Rolniczą w roku bieżącym znacznie większy, aniżeli w roku ubiegłym.

Z inicjatywy Izby Rolniczej ujednolicono, tak jak w latach ubiegłych, ceny na materjał z hodowli zarodowych. Nastąpiła znaczna obniżka cen. Poniżej podaje się zestawienie porównawcze:

		Cena piskląt jednodniowych:	
		Karmazyny	Leghorny
W roku 1929	—	2,— zł	2,— zł
„ 1930	—	2,— „	2,— „
„ 1931	—	1,80 „	1,50 „
„ 1932	—	1,50 „	1,35 „
„ 1933	—	0,80 „	0,65 „

Ceny w poszczególnych miesiącach roku sprawozdawczego były następujące:

Miesiąc	Detaliczna cena za sztukę		Targowa za 15 szt. jaj świeżych	Hurtowa za 15 sztuk		
	jaja świeże	konserw.		świeże gwarant.	duże	normalne
Kwiecień 1932 r.	8,2 gr	—	1,07 zł	1,01 zł	1,01 zł	0,99 zł
Maj „ „	8,4 „	—	1,09 „	1,08 „	1,08 „	1,06 „
Czerwiec „ „	9,0 „	—	1,24 „	1,20 „	1,20 „	1,17 „
Lipiec „ „	9,0 „	—	1,23 „	1,26 „	1,26 „	1,24 „
Sierpień „ „	8,4 „	—	1,17 „	1,11 „	1,11 „	1,11 „
Wrzesień „ „	9,4 „	—	1,44 „	1,39 „	1,39 „	1,37 „
Październik „ „	11,2 „	—	1,73 „	1,73 „	1,72 „	1,69 „
Listopad „ „	14,5 „	13,0 gr	2,25 „	2,35 „	2,28 „	2,25 „
Grudzień „ „	15,0 „	12,2 „	2,33 „	2,39 „	2,24 „	2,21 „
Styczeń 1933 r.	14,1 „	11,2 „	2,09 „	1,94 „	1,82 „	1,78 „
Luty „ „	14,5 „	12,3 „	2,00 „	1,90 „	1,87 „	1,78 „
Marzec „ „	7,8 „	—	1,13 „	1,06 „	1,06 „	1,04 „
Przeciętnie w r.	10,8 gr	12,2 gr	1,56 zł	1,54 zł	1,50 zł	1,47 zł

1. Rasy drobiu.

Wybór propagowanych ras drobiu okazał się dla warunków Wielkopolski szczęśliwy; popiera się jedynie Leghorny i Karmazyny, z kaczek Khaki Campbell, Biegusy białe oraz Pekiny, z gęsi Pomorskie białe oraz z indyków Mamuty Bronzowe.

Eksporterzy drobiu zwracali Izbie Rolniczej uwagę na to, że byłoby pożądanem, aby Izba popierała raczej kury o mięsie i nogach białych. Sprawa ta jest trudna do rozwiązania, ponieważ rasy o mięsie białem należą przeważnie do mniej nieśnych ras, a jednak nieśność decyduje o opłacalności produkcji kur. Znając te warunki, Izba przeprowadziła zapomocą hodowli drobiu w Raszewach doświadczenie nad aklimatyzacją i wydajnością kur Faverolles z tym wynikiem, że mimo doskonałej jakości mięsa, jakie dają, nie zapewniają dostatecznej opłacalności i nie nadają się dla naszych warunków, tak, że postanowiła nie propagować tej rasy. Izba Rolnicza zamierza przeprowadzić analogiczne próby z rasą Sussex.

2. Uznanie hodowli.

Izba Rolnicza stawia bardzo wysokie wymagania co do uznawania hodowli drobiu. Uznanych hodowli jest obecnie 6; hodowli stojących pod stałą kontrolą Izby jest 3. Pozatem istnieje kilkadziesiąt hodowli współpracujących stale z Izbą Rolniczą.

3. Księgi rodowe kur.

Udoskonaliwszy książkowość rodową dla kur, Izba Rolnicza coraz bardziej może rozwinąć swą działalność pod tym względem. Poniżej podaje się liczbę rodowodowych osobników, których ewidencję i pochodzenie Izba prowadzi.

Zapisano w roku:	1930/31	1931/32	1932/33
Leghornów:	1471 piskląt	2132 piskląt	3268 piskląt
Karmazynów:	1753 „	1887 „	1965 „
Innych ras:	— „	105 „	36 „
Razem:	3224 piskląt	4124 piskląt	5269 piskląt

Rodowodów wydano w roku sprawozdawczym 57.

4. Polepszenie pogłowia kur u małorolnych.

Według doświadczenia najlepsze rezultaty pracy nad polepszeniem drobiu u małorolnych daje poza niektóremi konkursami przedewszystkiem podrasowywanie materjału przez przydział odpowiednich kogutów. Koguty te nie mają doprowadzać pogłowia kur danego gospodarstwa do rasowości, lecz mają przedewszystkiem podwyższyć produkcyjność w kierunku liczby i wielkości jaj. Dlatego też jako koguty dla małorolnych przydziela Izba wyłącznie koguty z rodowodami o wiadomej i wysokiej produkcyjności przodków.

W roku sprawozdawczym przydzielono małorolnym:

powiatu:	Nowy Tomyśl	11 kogutów
	Oborniki	7 „
	Gniezno	1 „
	Wągrówiec	24 „
	Ostrów	7 „
	Mogilno	29 „
	Śrem	6 „
	Szubin	10 „
	Gostyń	2 „
		97 kogutów,

w tem 33 Leghorny i 64 Karmazyny.

Dalej dążenia Izby szły w kierunku centralizacji wylęgu i tuczu drobiu, decentralizacji wychowu i eksploatacji nieśności.

Izba Rolnicza współpracuje z Wielkopolskiem Towarzystwem Kółek Rolniczych w konkursach wychowu kurcząt i producentów drobiu urządzanych dla młodzieży wiejskiej, przyczem poza pośrednictwem w nabywaniu tanich kurcząt jednodniowych przeprowadzała lustrację zespołów konkursowych oraz dla odzwyczajenia od chowu nadmiernej ilości kogutów przeprowadzała wśród konkursistów kursy kapłonienia.

5. Kursy i wycieczki.

W roku sprawozdawczym wygłoszono następujące wykłady na zebraniach kółek rolniczych i włościanek:

Data	Miejscowość
12. IV. 1932	— Strzelno
17. IV. 1932	— Grzebieniska
17. IV. 1932	— Podrzewie
24. IV. 1932	— Skoki
5. VI. 1932	— Długa Goślina
19. VI. 1932	— Krobia
3. VII. 1932	— Tarnowo Podgórne
6. VII. 1932	— Rzadkwin
8. I. 1933	— Żelice
23. I. 1933	— Bydgoszcz
23. I. 1933	— Nakło
24. I. 1933	— Żnin
24. I. 1933	— Szubin
17. I. 1933	— Kcynia

Pogadanki drobiowe w gmachu Izby odbywały się w terminach następujących z tematami z dziedziny produkcji drobiu, zmienianemi każdorazowo w zależności od pory roku:

Data	Liczba uczestników
7. kwietnia 1932 r.	22
12. maja 1932 r.	12
2. czerwca 1932 r.	25
4. sierpnia 1932 r.	16
8. września 1932 r.	15
6. października 1932 r.	23
3. listopada 1932 r.	18
1. grudnia 1932 r.	16
5. stycznia 1933 r.	50
9. lutego 1933 r.	12

W czasie od 28 do 31 marca 1933 r. odbył się 4-dniowy kurs hodowli drobiu z udziałem 48 uczestników. Kurs obejmował przez pierwsze 3 dni po 10 godzin dziennie wykładów i ćwiczeń. W 4-ty dzień kursu odbyto w ciągu 11-tu godzin wycieczkę do 4-ch wzorowych hodowli drobiu, mianowicie do Bieganowa, Przybysławia, Raszew i Miłosławia.

6. Konkurs nieśności.

W roku sprawozdawczym zakończyła Izba Rolnicza dn. 31 września 1932 r. 11-miesięczny ogólno-polski konkurs nieśności kur, urządzony w Raszewach z ramienia Ministerstwa Rolnictwa przez Izbę. W konkursie brało udział 250 kur. Największą nieśność uzy-

skało stado Leghorn, będące poza konkursem, które dało 810 jaj o wadze 49.388 g w 335 dniach. Najwyższą nieśność indywidualną wykazała kura rasy Leghorn, która zniosła 238 jaj o wadze 12.139 g w 335 dniach. Przeciętna nieśność według ras była następująca:

Karmazyny	—	153	jaj	o wadze	56,65	g
Leghorny	—	166	„	„	57,17	„
Zielononóżki	—	130	„	„	53,46	„

7. Laboratorjum Izby Rolniczej.

W okresie sprawozdawczym zbadano 86 sztuk drobiu, mianowicie 54 kury, 24 kurczęta, 1 gęś, 2 indyki, 2 kaczki, 1 kaczora i 2 koguty. W każdym wypadku udzielono szczegółowych wskazówek co do zwalczania chorób ujawnionych przez badanie.

8. Wystawy i pokazy drobiu.

Na terenie Wielkopolski odbyły się w roku sprawozdawczym 2 pokazy drobiu, w Zbąszyniu i Poznaniu. Na pokazach byli czynni jako eksperci urzędnicy Izby Rolniczej. Izba przyznała wystawcom na wspomnianych pokazach za najlepsze eksponaty: 2 dyplomy na medal złoty, 1 dyplom na medal srebrny, 4 dyplomy na medal bronzowy i 5 listów pochwalnych.

VIII. PSZCZOŁY

Rok 1932/33 był dla pszczelnictwa dość korzystny. Zapotrzebowanie na roje było nadal wielkie.

Izba Rolnicza urządziła w końcu sierpnia 1932 roku 3-dniowy kurs pszczelnictwa w Poznaniu, połączony z wycieczką do pasiek w Jerzykowie i w Poznaniu. Prelegentami na tym kursie byli pp. Woźny, Snowadzki i Widera z Wielkopolskiego Związku Towarzystw Pszczelniczych. Właściwa praca w zakresie pszczelnictwa grupuje się w Wielkopolskim Związku Towarzystw Pszczelniczych, mającym swą siedzibę w gmachu Izby Rolniczej.

W roku sprawozdawczym przybyło temu związkowi 500 członków. Przy końcu roku 1932 liczył Związek 80 towarzystw.

Czasopism, t. j. Bartnika Wielkopolskiego i Posener Bienenwirt wysłał Związek ogółem 2442 egzemplarzy; dla członków Towarzystw 1918, dla członków Związku 345, zamiennych 95, bezpłatnych 84.

Z ubezpieczenia od odpowiedzialności prawno-cywilnej korzystało 285 członków, ubezpieczając 2897 pni. Związek posiada 13 czynnych stacyj obserwacyjnych pod kierownictwem p. Liczbańskiego. Zestawienia spostrzeżeń są podawane w streszczeniu co miesiąc w Bartniku Wielkopolskim i Posener Bienenwirt.

IX.

Wydział Produkcji Roślinnej

Zima 1931/32 r. nie była zbyt ostra, lecz długotrwała. Po bardzo zimnym i niekorzystnym co do pogody marcu 1932 r. przebieg pogody w k w i e t n i u ułożył się pomyślnie. Wskutek długotrwałego zimna dopiero w początku kwietnia było można wyjechać w pole; prace związane z zasiewami wiosennemi postępowały jednak normalnie i zostały szybko ukończone. Jarzyny wschodziły dobrze; pod koniec kwietnia rozpoczęto siew buraków cukrowych i sadzenie ziemniaków.

Miesiąc m a j był bardzo ciepły i bez przymrozków, wskutek czego spóźniona wegetacja szybko postępowała i wyrównała stracony czas, umożliwiając naogół korzystny rozwój roślin. W drugiej połowie maja panowały upały dochodzące do $+31^0$ C, w związku z czem w poszczególnych powiatach województwa poznańskiego spadły silniejsze grady, wyrządzając np. w powiecie kępińskim szkody do 90%; w innych okolicach szkody były nierówne i wynosiły od 10—60%, przyczem jednak korzystna pogoda częściowo wygoiła znacznie uszkodzone rośliny, zwłaszcza w tych wypadkach, gdzie grad przyszedł bardzo wcześnie.

Warunki atmosferyczne w c z e r w c u były jeszcze korzystniejsze niż w maju i wpłynęły na dobry rozwój roślin uprawnych przed ich sprzętem. Opady były miejscami aż za obfite i przeszkadzały częściowo w sprzęcie siana, który na ogół wypadł średnio.

Silniejsze upały, dochodzące do $+37^0$ C, trwały nadal w l i p c u i przyspieszyły dojrzewanie również jarzyn, które częściowo trzeba było kosić równocześnie z żytem tak, że powstał krótki okres żniw. Żniwa jednak w bardzo wielu gospodarstwach przeciągały się dłużej z powodu zredukowania rąk do pracy i to w warsztatach, które najwięcej były dotknięte kryzysem. Z tej też przyczyny powstawały znaczniejsze straty przez osypywanie się ziarna.

W lipcu ucierpiały bardzo znacznie wsiewki seradeli i koniczyny. Trwające upały zaszkodziły w znacznej mierze także ziemniakom, a na zbożach wystąpiła rdza, która najwięcej szkód wyrządziła w pszenicy, obniżając tem samem plon w bardzo wielu gospodarstwach o przeszło połowę, a w niektórych wypadkach o 75%. Jakość ziarna również bardzo znacznie ucierpiała przez rdzę. Rdza miała w lipcu bardzo korzystne warunki rozwoju i mo-

pełnienia i ograniczy w bardzo znacznym stopniu wykazywane już i tak minimalne dochody.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w ostatnim roku nieomal całkowicie zaprzestano mechanicznych upraw roli, w szczególności pługami parowemi. W większych warsztatach rolnych, w których znajdowały się parowe pługi, odsunięto je całkowicie od pracy. Tak samo zaniechano upraw mechanicznych pługami motorowemi.

S t y c z e ń 1933 r. pod względem atmosferycznym był naogół mroźny. W pierwszej dekadzie była pogoda mglista o przymrozkach nocnych do —4⁰ C, poczem nastąpiła fala ostrych mrozów, trwających 3 tygodnie z trzydniowem nasileniem mrozu około 25 stycznia, dochodząc do —27⁰ C. Mrozy te nie uszkodziły ozimin, ponieważ powierzchnia była pokryta warstwą śniegu o grubości mniejwięcej 12 cm.

Pod koniec miesiąca rozpoczęła się zwyżka cen zboża wskutek interwencji P. Z. P. Z. Objaw ten przy równoczesnem wprowadzeniu w szerszym zakresie ustaw ratowniczych można uważać za punkt zwrotny w sytuacji rolnictwa, która bodaj była najcięższa na terenie Wielkopolski.

Przez pierwszą dekadę l u t e g o trwała gwałtowna odwilż, wskutek podwyższenia się temperatury do +6⁰ C. W drugiej i trzeciej dekadzie pogoda była mroźna, jednak wobec dostatecznej pokrywy śnieżnej 10—20 cm, panujące mrozy —9⁰ C. oziminom nie zaszkodziły.

Ceny zbóż zwyżkowały znacznie: za 100 kg żyta w Poznaniu płacono około 18 zł, a za pszenicę 34,50 zł podczas gdy poprzednie ceny za żyto wynosiły 14,75, za pszenicę 25,25. Zwyżka ta nastąpiła jednak dla większości gospodarstw zbyt późno, gdyż już w większej części po wyprzedaniu zbiorów.

W miesiącu m a r c u ceny zboża w dalszym ciągu zwyżkowały na żyto do 18,50 zł, na pszenicę do 36,50 zł przy tendencji stałej. Z początkiem marca nastąpiła gwałtowna odwilż. Wskutek naogół minimalnych opadów rola bardzo szybko obeschła i w połowie marca w południowych powiatach było można już rozpocząć prace w polu. W powiatach północnych uprawę rozpocząć dopiero było można w dwa tygodnie później, t. j. w końcu marca.

Ze względu na wyjątkowo korzystną jesień prace w polu były tak dalece posunięte, że wiosną nie było wiele do wykonania i dzięki temu zasiewy zbóż jarych wcześnie mogły być uskutecznione i szczególnie w powiatach południowych w niektórych gospodarstwach już w marcu zostały ukończone. Silne przymrozki nocne dochodzące do —6⁰ C hamowały jednak wschodzenie zbóż, a także tempo nieuskutecznionych do tego czasu zasiewów. Znaczniejszych szkód przymrozki jednak nie spowodowały.

A. Dział Rolnictwa

Zgodnie z poleceniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych Dział Rolnictwa delegował na każde wezwanie Okręgowego Urzędu Ziemskiego swego przedstawiciela do komisyj wyłączeniowych z art. 5 ustawy o wykonaniu ref. rolnej i do komisyj klasyfikacyjno-szacunkowych, a także przy likwidowaniu umów dzierżawnych na majątkach państwowych oraz przy oszacowaniu nieruchomości podlegających przymusowemu wykupowi. W związku z temi komisjami odbyto 22 podróże i sporządzono na miejscu tyleż protokółów. Niezależnie od tego delegat Izby brał udział w posiedzeniach różnych komisyj Okręgowego Urzędu Ziemskiego.

Dział Rolnictwa pozatem wykonał 43 lustracje majątków na wniosek właścicieli lub Urzędu Wojewódzkiego, dalej dla Sądów i dla Wojewódzkiego Komitetu dla spraw finansowo-rolnych oraz wydał orzeczenia w sprawach spornych. W sprawach egzekucyjnych z polecenia sądów złożono liczne orzeczenia. Zaopinjowano podania 164 kandydatów na rzeczoznawców z dziedziny rolnictwa, 26 kandydatów na sekwestratorów i 10 kandydatów na zarządców dla rozmaitych warsztatów rolnych.

W wielu wypadkach dawano porady jak ustne tak i pisemne w sprawach uprawy roli, płodozmianu, nawożenia, jako też w kwestjach dotyczących całokształtu gospodarstwa rolnego z uwzględnieniem obecnego położenia rolnictwa. Porady te dotyczyły tak małych jak i wielkich gospodarstw.

W początkach każdego miesiąca wysyłano do Banku Gospodarstwa Krajowego i Banku Polskiego sprawozdania o stanie zasiewów, zużyciu nawozów sztucznych, zbiorach poszczególnych ziemiopłodów, jak również o ogólnem położeniu rolnictwa, celem umożliwienia rolnictwu dopływu jakichkolwiek korzystnych kredytów.

W dalszym ciągu Dział Rolnictwa zbierał ścisłe materjały z całego województwa odnośnie transakcyj dokonywanych na wsi i wydawał stałe zbiorowe biuletyny zbożowe, towarowe i mleczne.

W roku sprawozdawczym powstała dla Działu Rolnictwa nowa ważna działalność w związku z ukazaniem się nowych zarządzeń i ustaw ratowniczych. Ustawodawstwo ratownicze obejmuje dziedzinę nadzorów sądowych, odroczeń wypłat i sekwestracyj majątków. W związku z temi zarządzeniami Dział Rolnictwa był bardzo zaabsorbowany nietylko wyjazdami, ale i również przez stałe udzielanie pisemnych i ustnych informacyj. Również bardzo wiele pracy poświęcał Dział Rolnictwa współdziałaniu z Komitetem dla Spraw finansowo-rolnych.

Naczelnik Wydziału sprawuje z polecenia Izby Rolniczej nadzory sądowe nad 8 majątkami powierzonemi Izbie przez poszczególne sądy.

Z uwagi na ogólną zmianę konjunktur i panującą depresję w rolnictwie Dział Rolnictwa z konieczności był zmuszony zmienić nieco charakter i kierunek pracy, przystosowując go do ogólnych wymogów rolnictwa.

B. Dział Ogrodnictwa

Przewóz niektórych produktów ogrodniczych, a szczególnie owoców do Polski przedstawia w jej bilansie handlowym bardzo pokaźną pozycję, która wprawdzie na skutek obniżenia się tętna życia gospodarczego i stopy życiowej z każdym rokiem maleje. Przywóz owoców i innych produktów ogrodniczych do kraju o charakterze tak rolniczym jak Polska, która przecież posiada sprzyjające warunki klimatu i gleby, jest anomalją, która jaknajszybciej powinna zniknąć. Wśród innych województw Wielkopolska powinna w produkcji ogrodowizny, a szczególnie w sadownictwie polskiem zająć przodujące miejsce. Rozwój produkcji ogrodniczej przyczynić się może do podniesienia dobrobytu wśród rolniczej ludności. Przeświadczenie to było przyczyną, że Dział Ogrodnictwa podobnie jak w latach przeszłych tak też w roku sprawozdawczym poświęcił największą część swych wysiłków szerzeniu wiedzy ogrodniczej.

W kwietniu 1932 r. odbyły się trzy kursy ogrodnictwa dla włościan i ludności rolniczej w Środzie, Opalenicy i Bukówcu Górnym, poprzedzone całym szeregiem podobnych kursów zorganizowanych w różnych miejscowościach województwa poznańskiego. Na kursie w Środzie słuchaczów było 22, w Opalenicy 58, w Bukówcu Górnym 48. Program kursów obejmował wykłady o zakładaniu sadów, pielęgnowaniu drzew owocowych i krzewów jagodowych, przechowywaniu owoców i warzyw oraz zwalczaniu szkodników. W pierwszym kwartale 1933 r. urządzono kursy dla ogrodników fachowców w następujących miejscowościach:

w Bydgoszczy	liczba uczestników	wynosiła		85
w Ostrowie	„	„	„	38
w Lesznie	„	„	„	59
w Gnieźnie	„	„	„	29
w Czarnkowie	„	„	„	20
w Inowrocławiu	„	„	„	76

W czasie wyżej wymienionych kursów, poza wykładami z dziedziny sadownictwa i warzywnictwa, przeznaczonych specjalnie dla ogrodników zawodowych, zainicjowano również wykłady o pszczel-

nictwie, w których nietylko ogrodnicy, lecz i miłośnicy ogrodnictwa i pszczelnictwa brali udział.

Korzystając z terenów Zakładów Ogrodniczych do celów demonstracyj praktycznych, urządzono w Janowcu w kwietniu 1933 r. kurs sadowniczo-warzywniczy dla ogrodników, rolników i miłośników ogrodnictwa. Udział w kursie tym wzięło 35 osób. Pozatem Dział Ogrodnictwa wzorem lat ubiegłych przeprowadził w r. 1932 również w Janowcu kurs ogrodnictwa dla nauczycieli szkół powszechnych. Kursy te corocznie wzbudzały wielkie zainteresowanie wśród nauczycieli, cieszyły się dobrą frekwencją i uwieńczone były dobremi rezultatami. Tematy wykładów na kursie były następujące: sadownictwo, warzywnictwo, przetwornictwo i pszczelnictwo.

Celem rozszerzenia wiadomości fachowych wśród słuchaczów szkół rolniczych, przeprowadzono jeden kurs dwudniowy dla absolwentów Szkoły Rolniczej w Janówcu. Tematy wykładów obejmowały sadownictwo, warzywnictwo i zwalczanie szkodników. Słuchaczów na kursie było 70. W miesiącach: wrześniu i październiku ub. roku oraz w kwietniu i maju r. b. odbywały się wykłady na temat sadownictwa i warzywnictwa dla uczniów Szkoły Rolniczej w Środzie. W roku sprawozdawczym odbyło się 11 wykładów, w których stale udział brało 38 uczniów. Pozatem urzędnik Działu Ogrodnictwa brał udział jako wykładowca w jednodniowym kursie dla miłośników ogrodnictwa, urządzonym w Zbąszyniu i w kursie urządzonym przez Poznańskie Towarzystwo Ogrodnicze dla praktycznie kształcących się uczniów ogrodniczych. Kurs ten trwał 3 miesiące. Udział w kursie wzięli uczniowie (około 40) mieszkający w Poznaniu i najbliższej okolicy.

W ubiegłych latach Dział Ogrodnictwa w porozumieniu z O. U. Z. założył 284 sadów u osadników. Aby sadom tym zapewnić należytą opiekę fachową, urządzono kursy sadownicze dla osadników:

w Mrowinie	słuchaczów	było	9
w Targowej Górce	„	„	90
w Gutowie Małem	„	„	30
w Szemborowie	„	„	35
w Bolewicach	„	„	32
w Nowej Wsi	„	„	80

Wykłady połączone były z praktycznemi demonstracjami w ogrodach. Oprócz tego w lipcu 1932 r. przeprowadzono lustracje sadów u osadników w Trzebisławkach, Targowej Górce i Gutowie Małem.

Jeden z urzędników Działu Ogrodnictwa brał udział w lustracjach 75 zgłoszonych do premjowania ogrodów włościańskich.

Premjowanie ogrodów tych zorganizowane było przez Wlkp. Związek Towarzystw Włościanek.

Porady i wskazówki praktyczne udzielał personel Działu Ogrodnictwa pisemnie lub ustnie w biurze. Lustracyj prywatnych lub samorządowych ogrodów, powierzonych nadzorowi Izby Rolniczej, przeprowadzono 22.

Referatów na zebraniach W. T. K. R. i Kółek Włościanek wygłoszono w roku sprawozdawczym 13 w następujących miejscowościach:

Miejscowość	Temat wykładu	Ilość słuch.
Wieszczyczyn	sadzenie drzew owoc., połącz. z prakt. demonstracjami w ogrodzie	60
Ostroróg	"	40
Tulce	"	35
Żabikowo	prace w ogrod. i w sadzie w maju i czerwcu; uchwała: wspólna odstawa truskawek	27
Wolsztyn	o uprawie warzyw	52
Gołęczewo	" " " i zbycie	30
Głuszyna	" " " i eksporcie	30
Wronczyn	" " "	28
Kępno	o rozwoju prod. ogrodn. u włościan	250
Łubowo	prace jesienne w ogrodzie, wykł. poł. z demonstr. prakt.	72
Szamotuły	przechowywanie warzyw	52
Kozielsko	jak sadzić i pielęgn. drzewa owoc.	50
Wronczyn	sadzenie i pielęgnowanie drzew	24

Komitet do spraw praktycznego kształcenia, istniejący przy Izbie Rolniczej odbył 5 zebrań, na których m. i. ustalono warunki kwalifikowania zakładów ogrodniczych do kształcenia uczniów w ogrodnictwie. W myśl tych postanowień przystąpił Dział Ogrodnictwa do przeprowadzenia lustracyj zakładów, ubiegających się o zakwalifikowanie ich do kształcenia uczniów. W roku sprawozdawczym lustracyj takich przeprowadzono 3. Pozostałe lustracje będą przeprowadzone w roku 1933. Do chwili ukończenia lustracyj i kwalifikacyj wszystkich zakładów ogrodniczych, zatrudniających uczniów, Izba Rolnicza przyjmuje uczniów do rejestracji i do egzaminów na dotychczasowych warunkach. Rejestracyj uczniów, przeprowadzono w roku sprawozdawczym 143. Dzienników zajęć

dla ogrodników, opracowanych przez Dział Ogrodniczy sprzedano 410.

Do egzaminów na pomocników przystąpiło ogółem w jesieni 1932 i wiosną 1933 r. 172 uczniów, z których 21 egzaminu nie zdało.

Do dnia 30 czerwca 1932 r. Dział Ogrodnictwa zatrudniał jednego sadownika, którego zadaniem było uporządkowanie sadów i ogrodów za umiarkowaną opłatą. W czasie trzymiesięcznym t. j. od 1. IV. do 30. VI. 32 r. wykonał sadownik następujące prace:

W 47 ogrodach uporządkowano w miarę potrzeby przez cięcie drzew i spryskiwanie następujące ilości drzew i krzewów:

drzew owocowych	929
krzewów owocowych	2636
drzew karłowych	406
winokrzewów	64

W dziale hodowli jedwabników Dział Ogrodnictwa ograniczył swą pracę do udzielania ustnych i piśmiennych informacyj. Utrzymywano kontakt z towarzystwami jedwabniczemi na terenie województwa poznańskiego. Pozatem starano się o zakup oprzędów drogą wymiany od producentów przez więzienie karno - śledcze w Ostrowie.

Idąc w kierunku ułatwienia szkółkarzom sprzedaży drzewek owocowych, Dział Ogrodnictwa uważał za pierwszy ku temu warunek ustalenie obniżonych cen za produkty szkółkowe. W tym celu z inicjatywy Izby odbyło się przed jesiennym sezonem sprzedaży zebranie, na które zjechało się 23 właścicieli i kierowników szkółek. Na zebraniu tem poza wspomnianym tematem poruszono wiele kwestyj dotyczących szkółkarstwa, a wymagających naprawy jak np. handlowanie na targach lichym towarem szkółkowym, konieczność zorganizowania się wszystkich szkółkarzy w Związku Wytwórców Drzew Owocowych w Warszawie itd.

W porozumieniu ze Stacją Doświadczalną zorganizowano zjazd ogrodników powiatowych, na którym omówiono sprawę współpracy ogrodników powiatowych z Izbą Rolniczą oraz konieczność podjęcia przez ogrodników powiatowych akcji zwalczania w każdym powiecie szkodników i chorób roślin ogrodowych. W zjeździe wzięło udział 37 przedstawicieli wydziałów powiatowych i magistratów.

Poza udziałem w zebraniach Wlkp. Związku Tow. Ogrodniczych w Poznaniu, urzędnicy Działu Ogrodnictwa brali udział także w zebraniach prowincjonalnych towarzystw ogrodniczych np. w Gostyniu i Żninie, oraz w Rawiczu w Komisji Sędziów Pokazu Bartniczo-Ogrodniczego. Izba Rolnicza z okazji pokazu tego przyznała wystawcom 3 dyplomy: jeden na medal srebrny i dwa na medale bronzowe.

Komisja Pomologiczna przy Związku Zrzeszeń Ogrodniczych w Warszawie, której zadaniem jest m. i. ustalenie doborów owocowych dla całego kraju, posiada swe koło w Poznaniu. Z kołem tym współpracuje Dział Ogrodnictwa, biorąc udział w zebraniach i lustracjach sadów poważniejszych na terenie Wielkopolski. Mając na celu przyjście z pomocą rozwojowi sadownictwa, Izba Rolnicza opinjowała wnioski skierowane do Państwowego Banku Rolnego o pożyczki na zakładanie sadów.

C. Dział Nasienny

Wskutek reorganizacji biura Izby, dawny Wydział Nasienny został z dn. 1. V. 1932 r. przemianowany na Dział Nasienny, wchodzący w skład Wydziału Produkcji Rolnej. Niezależnie od tego zakres pracy pozostał niezmieniony.

Koniec roku gospodarczego 1932/33 przyniósł dla rolnictwa pewne odprężenie głównie na skutek utrzymania się cen głównych zbóż na mniejwięcej opłacalnym poziomie. Niezależnie od tego działają inne czynniki, z pośród nich zaś bodaj że najważniejszy — to do skrajności posunięta oszczędność.

Niestety nie można jeszcze stwierdzić, że i dla nasiennictwa nadchodzi poprawa sytuacji. W tym dziale wydatków gospodarskich wszakże zaprowadzono najwcześniej i najdalej idące oszczędności, sądząc niezawsze trafnie, że są one usprawiedliwione.

W związku z ekstensyfikacją działu produkcji roślinnej naszych gospodarstw zachodzą pewne przestawienia w doborze odmian na korzyść mniej wymagających, rozszerza się nawet ilość roślin uprawnych, — ruch ten jednakowoż nie wywiera prawie żadnego wpływu na rozwój naszego nasiennictwa.

Udowodnią to dalsze zestawienia cyfrowe sprawozdania. Trudno zaprzeczyć, że nie istnieje żaden ruch w dziedzinie zbytu zbóż siewnych. Przeciwnie — jest to ruch nawet dość duży, w założeniu swem oparty na przekonaniu, że zmiana materjału siewnego wpływa dodatnio na rezultat przyszłych zbiorów. Niestety jednak przygniatającą zcęść tego obrotu tworzą odmiany niekwalifikowane, nieraz bardzo starych odsiewów, które często należałoby nazwać mieszaniną odmian. Głównym zaś wskaźnikiem ich doboru jest opinja producenta, oparta na wzrokowej obserwacji przez okres wegetacji poprzedzającej siew i na ilości zebranych wozów z morga, rzadko nawet na próbnych omłotach.

Tymczasem zaś nasze hodowle i gospodarstwa nasienne robią ogromne wysiłki, aby utrzymać poziom pracy i nie obniżać wartości odmian hodowlanych. Możnaby nawet zaryzykować twierdzenie, że utrzymują się na powierzchni prawem bezwładu.

Czy długo jednak potrwa ten stan wobec braku podstawowego czynnika istnienia tych warsztatów zbytu? Nie należy jednakże nigdy tracić optymizmu. Oby tylko poprawa nie nadeszła zapóźno, wtenczas bowiem trudno będzie odzyskać stracone.

Hodowla Roślin i Rejestr odmian.

Na terenie Wielkopolski istnieją następujące hodowle roślin:

1. A n t o n i n y, p. Leszno — własność Sandomiersko-Wielkopolskiej Hodowli Nasion S. A. W Rejestrze: pszenica ozima Antonińska Wysokolitewka, Antonińska Konstancja, Antonińska Wczesna, żyto Szczodrowskie, jęczmień Antoniński Browarniany i Szelejewski Browarniany, owies Antoniński Biały i Antoniński Żółty, buraki cukrowe.
2. B y d g o s z c z — własność Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach — Ekspozytura Wydziału Hodowli Roślin w Bydgoszczy. W Rejestrze: Kukurydza Bydgoska Wczesna Nr. 22 i seradela Bydgoska.
3. C h r z ą s t o w o, p. Nakło — własność W. Gerstenberga. W Rejestrze: groch Folger Zielony.
4. G o l a, p. Gostyń — własność Szamb. E. Potworowskiego. W Rejestrze: żyto Golskie, jęczmień Hanna sel. z Goli.
5. G ó r e c z k i, p. Borzęciczki — własność P. Laschkego. W Rejestrze: orkisz Tybetański, kukurydza Górecka Złota.
6. K l e s z c z e w o, p. Kostrzyn — własność sukcesorów ś. p. Hildebranda. W Rejestrze: pszenica ozima Książę Hatzfeld, Biała B. oraz I. R., żyto Zeelandzkie, pszenica jara Ostka oraz S. 30, jęczmień Hanna i Elka, groch Wiktorja żółty.
7. K o n i n k o, p. Gądki — własność H. Hageny. W Rejestrze: ziemniaki Szafranki.
8. Ł a g i e w n i k i, p. Kobylin — własność F. Przyłuskiego. W Rejestrze: groch Wiktorja sel. Łagiewnickiej i jęczmień ozimy Mamut.

9. M a r k o w i c e, p. w miejscu — własność C. Heydebrecka. W Rejestrze: pszenica ozima Edel Epp Markowicka.

10. P o n i e c - W y d a w y, p. Poniec — własność W. hr. Mycielskiego. W Rejestrze ziemniaki — Wielkopolanka, Bursztynki, Wilejka, Prezydent.

11. P o z n a ń - S o ł a c z — własność Uniwersytetu Poznańskiego. W Rejestrze pszenica ozima O. S. Jakowskiego.

12. R o g a l i n — z filją w Jeżewie, p. Borek — własność R. hr. Raczyńskiego. W Rejestrze: żyto Rogalińskie, łubin Rogaliński Wąskolistny.

13. R u c e w k o, p. Złotniki Kuj. — własność inż. K. Putza. W Rejestrze: pszenica Raciniewska, żyto Putza, jęczmień Putza i jęczmień Teresa.

14. S ł u p i a W i e l k a, p. Środa — własność Bleecker-Kohlsaata. W Rejestrze buraki półcukrowe Substancja.

15. S o b ó t k a, p. w miejscu — własność A. Stieglera. W Rejestrze: pszenica ozima „Stiegler 22", Sobótka i Zwycięska, pszenica jara Czerwona Bezostna, owies Duppauski, rzepak ozimy Sobótka, ziemniaki Cesarska Korona i Wohltmann 34.

16. W i ę c ł a w i c e, p. Inowrocław — własność firmy K. Buszczyński i Synowie. W Rejestrze: pszenica ozima Ostka Więcławicka i Kujawianka, owies Najwcześniejszy Niemierczański, buraki cukrowe.

17. W ł o s z a n o w o, p. Janówiec — własność S. A. Siew. W Rejestrze: pszenica ozima Dobrochna, żyto Włoszanowskie, łubin Włoszanowski Białoziarnisty Wąskolistny, ziemniaki Hetman (dawniej Włoszanowskie Nr. 12) i Kmieć (dawniej Włoszanowskie Nr. 112).

18. W r o n ó w, p. Koźmin — własność F. Claassena. W Rejestrze: groch Perła Wronowska.

Hodowle Roślin odczuwają najwięcej obecny kryzys, ponieważ nakłady w hodowli są stałe i bardzo kosztowne, zbyt zaś minimalny.

Rejestr gospodarstw, stojących pod kontrolą nasienną Wielkopolskiej Izby Rolniczej.

Gospodarstwa, produkujące uszlachetnione ziemiopłody pod kontrolą Izby dzielą się na 3 kategorje:

1. gospodarstwa hodowlane,
2. gospodarstwa nasienne,
3. gospodarstwa reprodukujące.

Z 216 gospodarstw, stojących pod kontrolą Izby w r. 1932/33 należało do grupy hodowlanych — 17, do nasiennych — 35, do reprodukujących — 164 — razem 216.

Rejestr powyższych gospodarstw, jak również dokładną statystykę gatunków, odmian i odsiewów oraz powierzchni uznanych ziemiopłodów prowadzi Dział między innemi do użytku Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, Urzędu Ziemskiego i Państwowego Banku Rolnego.

Doświadczenia odmianowo-porównawcze.

Dział Nasienny zorganizował następujące cykle doświadczeń:

1. z odmianami żyta, pszenicy ozimej, jęczmienia jarego, owsa, grochu i ziemniaków.

W skład badanych odmian wchodzą głównie odmiany wielkopolskich hodowli, które jako nowo-wyhodowane należy badać w myśl przepisów „Regulaminu Rejestru Odmian", pozatem zaś wartościowsze odmiany hodowli zagranicznych.

W jesieni 1931 r. założono następujące doświadczenia:

żyto — doświadczenia dzielnicowe — 9 odmian krajowych i 1 zagraniczna w 5 punktach;
żyto — doświadczenia ogólno-krajowe — 9 odmian krajowych i 1 zagraniczna w 2 punktach;
pszenica — dośw. dzielnicowe — I serja, 9 odmian krajowych w 6 punktach
pszenica — dośw. dzielnicowe — II. serja, 8 odmian krajowych w 5 punktach
pszenica — dośw. ogólnokrajowe — 19 odmian krajowych i 3 zagraniczne w 3 punktach.

Na wiosnę 1932 r. założono doświadczenia:

jęczmień — dośw. dzielnicowe — 4 odmiany krajowe i 5 zagranicznych w 4 punktach;
owies — dośw. dzielnicowe — 4 odmiany krajowe i 4 zagraniczne w 7 punktach;
z tego: 3 punkty miały doświadczenia, połączone z doświadczeniem ogólno-krajowem.

Groch — dośw. dzielnicowe — 5 odmian krajowych i 2 zagraniczne w 5 punktach;

ziemniaki — dośw. dzielnicowe, serja I. — 11 odmian krajowych i 1 zagraniczna w 5 punktach;

ziemniaki — dośw. dzielnicowe, serja II. — 6 odmian krajowych w 5 punktach;

ziemniaki — dośw. dzielnicowe, serja III. — 5 odmian krajowych i 1 zagraniczna w 4 punktach.

dwa doświadczenia nad produkcją eksportowego sadzeniaka ziemniaczanego — 2 odmiany zagraniczne w 2 punktach.

Opracowanie wyników ostatnich doświadczeń ukaże się w osobnej publikacji, łącznie z wynikami z poprzednich lat. W publikacji tej zostanie również umieszczone zestawienie składu chemicznego odmian badanych w doświadczeniach.

Uznawanie ziemiopłodów.

W roku sprawozdawczym przeprowadził Dział Nasienny uznawanie w 216 majątkach, na obszarze 4581,5 ha. W porównaniu do roku ubiegłego ilość majątków zwiększyła się o 4 (1,8%), obszar zaś uznawanych ziemiopłodów zmalał o 1224,53 ha, czyli o 21%. Spadek ten datuje się już od roku 1929 t. j. od chwili, kiedy kryzys zaczął się w rolnictwie wyraźnie zaznaczać.

Cyfrowo przedstawia się to następująco:

Rok	Ilość gospod. stojących pod kontrolą nasienną		Ogólny obszar wszystkich ziemiopłodów podanych do uznania		Obszar zbóż motylkowych, oleistych, warzyw i traw podan. do uznania		Obszar ziemniaków podanych do uznania	
	sztuk	%	ha	%	ha	%	ha	%
1928	314	100,00	13632,61	100,00	12386,06	100,00	1246,55	100,00
1929	279	88,80	10481,75	76,90	9277,10	74,90	1204,65	96,60
1930	241	76,70	7577,00	55,60	6338,61	51,20	1238,39	99,30
1931	212	67,50	5806,05	42,60	4035,32	32,60	1770,73	142,10
1932	216	68,79	4581,50	33,61	2579,95	20,83	2001,57	160,57

Jak z zestawienia wynika, obszar uznanych zbóż maleje nieustannie; natomiast obszar uznanych ziemniaków utrzymał się

przez 3 lata niemal na stałym poziomie, w ostatnich zaś 2 latach wzrósł nawet znacznie. Uznawanie przeprowadzali: Kierownik Działu Nasiennego, 14 dyrektorów i nauczycieli Szkół Rolniczych Wielkopolskiej Izby Rolniczej, 1 specjalista fitopatolog z Wydziału Rolnego Uniwersytetu Poznańskiego, 1 przedstawiciel Stacji Ochrony Roślin Wielkopolskiej Izby Rolniczej — łącznie 17 osób.

Komisja Uznaniowa Izby odbyła 3 posiedzenia, przeglądając i zatwierdzając protokuły uznaniowe.

Ogólne zestawienia, dotyczące uznawanych ziemiopłodów, są ujęte cyfrowo w następujących 2 tablicach.

Nr. b.	Obszar ziemiopłodów uznawanych w r. 1932					
	Gatunek	Ilość odmian	Obszar podany do uznania w ha	Obszar definitywnie uznany w ha	Obszar zdyskwalifikowany w ha	Obszar zdyskwalifikowany w %
1	Żyto	9	1043,00	936,50	106,50	10,21
2	Pszenica ozima	27	536,00	487,00	49,00	9,14
3	Jęczmień ozimy	3	30,00	25,00	5,00	16,66
4	Rzepak ozimy	1	1,50	1,50	—	—
5	Pszenica jara	7	66,00	56,50	9,50	14,39
6	Jęczmień jary 2-rzęd.	19	335,00	259,75	75,25	22,46
7	Jęczmień 4-rzęd.	3	11,00	11,00	—	—
8	Owies	13	325,00	241,50	83,50	25,69
9	Groch	6	188,00	179,25	8,75	4.65
10	Łubin	2	5,50	5,50	—	—
11	Kukurydza	1	5,25	4,75	0,50	0,99
12	Mak	2	3,00	3,00	—	—
13	Buraki pastewne	2	17,50	17,50	—	—
14	,, jadalne	1	1,00	1,00	—	—
15	Bobik	1	1,00	1,00	—	—
16	Marchew	2	2,00	1,00	1,00	50,00
17	Koniczyna	1	1,00	1,00	—	—
18	Trawy	5	8,20	8,20	—	—
19	Ziemniaki	73	2001,57	1869,42	132,15	6,60
	Ogółem:		4581,52	4110,37	471,15	10,28

Procentowo przedstawiają się przyczyny dyskwalifikacji następująco:

Gatunek	Wycofano w czasie inspekcji lub nie nadesłano prób do oceny	Zanieczyszczenia obcemi odmianami	Brak zabezpieczenia przed skrzyżowaniem lub pomieszaniem	Porażenie głównią pyłkową lub śniecią	Ujemny wynik analizy wartości siewnej ziarna	Choroby wirusowe	Inne choroby (phytophtora, rhisoctonia, zgorzel podstawy łodyg, alternaria, mokra zgnilizna bakt. fuzarioza, żel. plamistość
Żyto	68,07%	—	15,02%	—	16.91%	—	—
Pszenica ozima . .	79,60%	—	—	—	20,40%	—	—
Jęczmień ozimy . .	100.00%	—	—	—	—	—	—
Pszenica jara . . .	15,79%	—	—	—	84,21%	—	—
Jęczmień jary . . .	69,77%	6,64%	6,64%	—	16,95%	—	—
Owies	7,79%	—	—	25,75%	66,46%	—	—
Groch	68,58%	—	—	—	31,42%	—	—
Kukurydza	100,00%	—	—	—	—	—	—
Marchew	—	—	—	—	100,00%	—	—
Ziemniaki	18,90%	20,30%	—	—	—	22,80%	38,00%

Procent zdyskwalifikowanych ziemniaków z powodu porażenia chorobami wirusowemi jest przeszło o połowę niższy niż w roku 1931 (49,68%). Przyczyną tego nie jest jednak poprawa zdrowotności naszych ziemniaków, lecz niedostateczne jeszcze sprecyzowanie zasad oceny jakości i ilości chorób wirusowych, tak w zależności od odmiany, jak i od warunków agrologicznych. Wskutek tego przy dyskwalifikacji zostały wzięte pod uwagę tylko skrajne przypadki, nie przedstawiające żadnych wątpliwości.

Szczegółowych wykazów uznawanych ziemiopłodów nie ogłasza się ze względu na obszerność materjału i na oszczędność.

Normy użytkowe, na zasadzie których ocenia się wartość siewną uznawanych nasion, są zawarte w Przepisach kwalifikacyjnych W. I. R. W r. 1932 wystąpiła w Wielkopolsce rdza zbożowa, głównie na późniejszych, bardziej zbitokłosych odmianach pszenicy ozimej i jarej. Z tego powodu ziarno tych odmian było niedokształcone, wykazując znacznie niższą wagę 1000 ziarn, niż przeciętnie. Braki te należało jednakże uwzględnić przy kwalifikacji, były one bowiem powszechne w stosunku do danych odmian.

Komisja Nasienna.

Komisja Nasienna Izby Rolniczej odbyła 1 posiedzenie — dn. 30. VII. 32 r. — Drugie zebranie Komisji odbyło się dn. 28. I. 33 r. Charakter drugiej Komisji był odmienny, mianowicie doradczy, ponieważ po wprowadzeniu komisarycznego zarządu Izby, Komisja Nasienna została rozwiązana.

Tematem obrad na obu wymienionych posiedzeniach były następujące sprawy:

1. Ustalenie cen orjentacyjnych na uznane ziemiopłody jare i ozime,
2. Sprawa Regulaminu ogólno-państwowych i dzielnicowych doświadczeń odmianowych,
3. Zmiana Przepisów Uznaniowych,
4. Wprowadzenie opłat licencyjnych na prawo reprodukcji odmian hodowlanych,
5. Opinjowanie wniosków o wpisanie nowo-wyhodowanych odmian do Rejestru Wstępnego,
6. Propaganda uszlachetnionych ziemiopłodów wśród włościan.

Na posiedzeniach Komisji Nasiennej był obecny również przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego.

Zwalczanie chorób ziemniaków.

W lipcu i sierpniu 1932 r. przeprowadzono inspekcje plantacyj ziemniaczanych z udziałem fitopatologów Dr. Zaleskiego i Inż. Kuryłło w 24 majątkach.

W wyniku obserwacyj stwierdzono, że porażenie chorobami wirusowemi wynosi od 6—80%, zależnie głównie od odmiany, a w niektórych wypadkach nawet do 100%.

Uznając kwestję chorób wirusowych i szkód materjalnych i ekonomicznych, jakie one wyrządzają, za bardzo ważną, dołożył Dział Nasienny starań w kierunku znalezienia środków na wydanie broszury Dr. Zaleskiego „Choroby wirusowe ziemniaków i metoda ich zwalczania według wzorów amerykańskich", aby z tym problemem zapoznać ogół społeczeństwa rolniczego. Rzecz ta doszła istotnie do skutku i broszura ukazała się na półkach księgarskich w połowie maja 1933 r. sumptem instytucyj, wymienionych w przedmowie tej broszury.

Selekcja krzów ziemniaczanych.

Pod kierunkiem Działu Nasiennego przeprowadzają selekcję krzów ziemniaczanych dyrektorowie szkół Rolniczych Izby w liczbie 10 osób. Selekcję przeprowadzono w 28 majątkach, a podlegało jej 26 odmian ziemniaków. W poszczególnych majątkach selekcjonowano po 1 do 11 odmian.

Selekcję przeprowadzono w następujących majątkach:

Będlewo, Białcz, Cerekwica, Chwaliszewo, Domanin, Drążno, Gołaszyn, Gołębowo, Józefinowo, Kiączyn, Kicko, Koninko, Kobylin St., Kościanki, Lucim, Łabiszynek, Marcinkowo, Młynkowo, Popówko, Rucewko, Sobiejuchy, Śliwno, Strzeszyn, Strzyżewice, Turско, Uchorowo, Wituchowo, Żabiczyn.

Selekcji podlegały odmiany:

Alma — w 3 majątkach, Arnika — w 2 maj., Centifolja — w 1, Cesarska Korona — w 1, Citrus — w 1, Early Rose — w 8, Erdgold P. S. G. — w 2, Geldersche Muizen — w 1, Prof. Gisevius — w 1, Gloriosa — w 1, Hindenburg — w 5, Industria — w 7, Jubel — w 7, Juli — w 6, Modell — w 2, Odenwälder Blaue — w 2, Parnassia — w 9, Pepo w 5, Pousse debout — w 1, Preussen — w 5, Ragis X. — w 1, Rosafolja — w 2, Silesia — w 1, Up-to-date — w 1, Weltwunder — w 2, Wohltmann — w 4 maj.

Propaganda uszlachetnionego nasiennictwa.

Działalność w tym zakresie dzieli się na 3 części:

1. P r o p a g a n d a w d r u k u. Corocznie publikuje się na łamach „Poradnika Gospodarskiego" wykaz zbóż zbóż jarych ozimych, uznanych warunkowo na pniu. Równocześnie z powyższem ogłasza się ceny orjentacyjne na uznane zboża jare i ziemniaki oraz ceny orjentacyjne na uznane zboża ozime. Wydaje się również raz w roku katalog opisowy uznanych sadzeniaków ziemniaczanych

w języku polskim i francuskim. Tegoroczny katalog został wydany wspólnie z Pomorską Izbą Rolniczą i objął odmiany uznane na Pomorzu i w Wielkopolsce.

Komunikatów prasowych w sprawie nasiennictwa opublikowano w prasie miejscowej 16. Urzędnicy fachowi Działu ogłosili w Poradniku Gospodarskim 5 artykułów fachowych oraz odpowiedzi na pytania prenumeratorów.

2. Współpraca z Wydziałami Powiatowemi i Wielkp. Tow. Kółek Roln. Akcja opiera się na następujących podstawach: Wydziały Powiatowe udzielają ze swych budżetów pewnych sum na subwencje dla zakupujących uszlachetnione ziemiopłody włościan i osadników. Zgłoszenia na zakup zbierają dyrektorowie szkół rolniczych Izby, lub sekretarze powiatowi Wielkop. Tow. Kółek Rolniczych, odsyłając je do Działu Nasiennego. Dział Nasienny zaś ustala wraz z dyrektorami szkół rolniczych listę odmian, opierając się na liście regjonalistycznej, zatwierdzonej przez Ministerstwo Rolnictwa, pośredniczy w zakupie, starając się nabywać dane odmiany bezpośrednio jako oryginalne w hodowlach, po cenach zniżonych oraz uskutecznia odbiór zakupionego towaru, rozdział i wysyłkę. W ten sposób otrzymują włościanie wysoko uszlachetnione ziemiopłody po niskich cenach, za cenę bowiem podstawową, to jest konsumcyjną; resztę zaś pokrywa się z subwencyj Wydziałów Powiatowych.

W ten sposób dostarczył Dział Nasienny w roku 1932/33 — 436,32 q żyta, 241,29 q pszenicy ozimej, 31,28 q pszenicy jarej, 88,85 q jęczmienia, 131,23 q owsa i 1627,25 q sadzeniaków ziemniaczanych, odpornych na raka ziemniaczanego.

Na powyższą propagandę przyznały subwencje następujące Wydziały Powiatowe: Bydgoszcz, Chodzież, Gniezno, Inowrocław, Jarocin, Kępno, Kościan, Krotoszyn, Mogilno, Nowy Tomyśl, Oborniki, Ostrów, Poznań, Śrem, Szubin, Wolsztyn, Wyrzysk i Żnin.

Niezależnie od powyższego, propagandę uszlachetnionych ziemiopłodów, opartą na tych samych podstawach, prowadziły Wydziały Powiatowe w Gostyniu, Kępnie. Inowrocławiu, Lesznie, Międzychodzie, Rawiczu i Wrześni.

Pozatem współpracował Dział Nasieny z W. T. K. R., pośrednicząc w zakupie pszenicy jarej, jęczmienia, owsa, kukurydzy, buraków pastewnych i ziemniaków dla konkursów Przysposobienia Rolniczego.

3. Propaganda Polskiego nasiennictwa zagranicą. Wzorem 2 lat ubiegłych zorganizował Dział Nasienny w r. 1933 we Francji cykl doświadczeń odmianowych z ziemnia-

kami polskich hodowli. Wysyłka ziemniaków nastąpiła już w jesieni 1932 r. Doświadczenia zostały założone w 10 stacjach doświadczalnych, którym dostarczono z hodowli znajdujących się na terenie Wielkopolski i Pomorza, 14 odmian oryginalnych i 3 odmiany selekcyjne. W akcji organizacyjnej na terenie Francji współpracował z Izbą Radca Rolniczy Ambasady Polskiej w Paryżu p. August Iwański. Do pokrycia wydatków z tą akcją związanych, przyczyniła się Międzyministerjalna Komisja Popierania Eksportu i Pomorska Izba Rolnicza.

Pozatem przesłał Dział Nasienny do 2 stacyj doświadczalnych we Francji próbki 6 odmian żyta i 12 odmian pszenicy ozimej, celem założenia polowych doświadczeń porównawczych.

Dalszym etapem działalności Działu Nasiennego w zakresie propagandy uszlachetnionych ziemiopłodów jest współpraca ze Związkami Zawodowemi i instytucjami, mającemi za cel produkcję i zbyt uszlachetnionych ziemiopłodów. Współpraca ta dotyczyła Związku Zawodowego Hodowców i Wytwórców Nasion i Ziemniaków Siewnych „Cerelita", Związku Producentów Ziemniaka Sadzeniaka R. P. Spółdzielnia z ogr. odp., Związku Wytwórców Jęczmienia Browarnego Ziem Zachodniej Polski i Związku Plantatorów Chmielu w Nowym Tomyślu.

Związek Zawodowy Hodowców i Wytwórców Nasion i Ziemniaków Siewnych „Cerelita".

Związek powyższy mieści się w gmachu Izby i korzysta z fachowej pomocy Działu Nasiennego, którego kierownik, jako delegat Izby, jest stałym członkiem Zarządu. Związek grupuje w sobie 40 członków producentów i 25 członków — działaczy naukowych lub społecznych w dziedzinie rolnictwa. Zadaniem Związku jest podnoszenie kultury nasiennej, obrona interesów nasiennictwa i pośrednictwo zbytu uznanych ziemiopłodów, wyprodukowanych przez członków .

W roku sprawozdawczym odbył Związek 6 posiedzeń Zarządu, 2 walne zebrania, 1 zebranie miesięczne oraz 1 zebranie Oddziału Producentów Ziemniaka Sadzeniaka.

Utworzony przy „Cerelicie" w r. 1931 autonomiczny „Oddział Ziemniaka Sadzeniaka", mający za zadanie tworzyć i popierać produkcję standaryzowanego sadzeniaka ziemniaczanego, został rozwiązany uchwałą zebrania członków na posiedzeniu dnia 18. VIII. 32 r., agendy zaś jego przejęła sama „Cerelita".

Dwukrotnie do roku urządza „Cerelita" jarmark nasienny. Pierwszy z nich odbył się w dniach 18 i 19 sierpnia 1932 r., drugi w dniach 27 i 28 lutego 1933 r.

Tranzakcje, zawarte za pośrednictwem „Cerelity", w jesieni 1932 r. i na wiosnę 1933 r. obejmują 15.395 kg zbóż i 383.925 kg ziemniaków.

Związek Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka R. P. Spółdzielnia z ogr. odp.

W drugim roku działalności napotkała Spółdzielnia na duże trudności, które nie pozwoliły się jej w pełni rozwinąć. Mianowicie już od jesieni 1932 r. konjunktura eksportu ziemniaków się załamała na skutek wprowadzenia kontyngentów, a następnie prohibicyjnych ceł przez państwa importujące ziemniaki z Polski. W okresie sprawozdawczym, t. j. w jesieni 1932 r. i na wiosnę 1933 r. wyeksportowała Spółdzielnia zaledwie 14 wagonów standaryzowanych sadzeniaków ziemniaczanych. Na skutek powyższego nie mogło nastąpić usamodzielnienie się Spółdzielni. Agendy handlowe prowadziła do końca 1932 r. Centrala Rolników w Poznaniu, a następnie personel Działu Nasiennego Izby. Agendy fachowe i biurowe wykonywała przez cały czas Wielkopolska Izba Rolnicza.

Niezależnie od powyższego, Spółdzielnia zdobyła sobie już w szczupłem kole swych odbiorców francuskich i szwajcarskich zaufanie, na skutek swej rzetelności i wysokiej jakości dostarczanego towaru. Daje to Spółdzielni podstawę do utrzymania dalszej działalności i dalszego rozwoju.

Związek Wytwórców Jęczmienia Browarnego Ziem Zachodniej Polski.

Działalność Związku rozwija się pomyślnie, obejmując coraz szersze koło rolników.

W dniach 7—9. X. 1932 r. zorganizował Związek I. Targi Jęczmienia Browarnego oraz II. Pokaz jęczmienia Browarnego z całej Polski. Dokładne sprawozdanie z tej akcji ukazało się w druku, nakładem Związku. Kierownik Działu Nasiennego brał udział w Komitecie Organizacyjnym Targów.

Związek Zawodowy Plantatorów Chmielu p. n. „Chmiel Nowotomyski" — w Nowym Tomyślu.

Produkcja okręgu chmielarskiego, aczkolwiek znacznie zmniejszona na skutek braku konjunktury, została całkowicie wyprzedana i to na rynku krajowym. Sama zaś konjunktura znacznie się poprawiła z początkiem r. 1933 na skutek złagodzenia usta-

wy prohibicyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. W związku z tem podniosły się znacznie ceny na chmiel. Spodziewane jest zatem stopniowe powiększenie obszaru plantacyj chmielu.

Jak corocznie, urządził Związek w dniach 20—21. IX. 1932 r. jarmark i pokaz chmielu w Nowym Tomyślu. Nagrody pieniężne ufundowała Wielkopolska Izba Rolnicza i Magistrat Nowego Tomyśla.

Prezesem Związku jest Dyrektor Szkoły Rolniczej Wielkop. Izby Rolniczej w Wolsztynie, wice-prezesem — kierownik Działu Nasiennego. Wszelkie sprawy zewnętrzne Związku załatwiał Dział Nasienny w porozumieniu z Prezesem Związku.

Sekcja Centralna do Spraw Nasiennictwa w Warszawie.

W okresie sprawozdawczym odbyła Sekcja Centralna 2 walne zebrania, w których wziął udział kierownik Działu Nasiennego.

Pozatem współpraca Działu Nasiennego z Sekcją Centralną polegała na pomocy w organizacji cyklu doświadczeń ogólno-państwowych z odmianami żyta, pszenicy ozimej, jęczmienia oraz owsa na terenie Wielkopolski. Kierownik Działu brał również udział w obradach Sekcji Odmianowej Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie.

Zaświadczenia uznaniowe.

Wszelkie uznane przez Izbę ziemiopłody są zaopatrywane w zaświadczenia uznaniowe. Świadectwa te dla ziemiopłodów, zbywanych wewnątrz kraju, wystawia się w języku polskim, dla ziemiopłodów zaś, przeznaczonych na eksport, w języku włoskim, francuskim lub niemieckim.

Kartek uznaniowych na ziemiopłody, wyprodukowane w roku 1932 wydano 40.514 szt. na użytek wewnątrz kraju i 8.600 szt. na eksport.

Oprócz tego wydał Dział Nasienny 375 zaświadczeń uznaniowych na większe lub całowagonowe przesyłki sadzeniaków ziemniaczanych, przeznaczonych do użytku wewnątrz kraju i 196 zaświadczeń na eksport do Francji i Szwajcarji.

Zaświadczenia na ulgowy przewóz koleją.

Z racji wykonywania kontroli nad produkcją uszlachetnionych ziemiopłodów wydaje Dział Nasienny zaświadczenia na ulgo-

wy przewóz ziemiopłodów wewnątrz kraju, upoważniające do 50% zniżki przewoźnego.

Świadectw tych wydano od 1 kwietnia 1932 r. do 31 marca 1933 r. 3.600 sztuk na 6.537 ton różnych ziemiopłodów.

Obrót uznanemi ziemiopłodami zestawiony na podstawie sprawozdań gospodarstw

Gatunek ziemiopłodu (jare ze zbioru w 1931 r., ozime ze zbioru w 1932 r.)	Uznano q	Sprzedano q	Sprzedano %
Pszenica jara	1.765	208	11,78
Jęczmień jary	7.135	1.773	24,85
Owies	3.505	2.733	77,97
Groch	4.250	1.443	33,54
Łubin	110	49	44,55
Trawy	78	63	80.77
Mak	20	5	25,00
Len	16	8	50,00
Kukurydza	142	61	42,95
Buraki pastewne . . .	301	157	52,16
Bobik	25	10	40,00
Marchew	28	21	75.00
Ziemniaki	219.188	68.477	31,28
Z tego zagranicę . . .		27.746	12,66
wewnątrz kraju . . .		40.731	18,62
Zboże ozime:			
Żyto	17.551	8.092	46,11
Pszenica	9.573	3.908	40,82
Jęczmień ozimy . . .	368	234	63,58
Rzepak	15	7	46.66

Korespondencja i podróże służbowe.

Liczba załatwionej i wysłanej przez Dział Nasienny korespondencji biurowej i porad skierowanych bezpośrednio do pytających lub za pośrednictwem Poradnika Gospodarskiego, wynosi 4.479 sztuk.

Cyfra ta nie obejmuje pism, zawierających orzeczenia kwalifikacyjne Komisji Uznaniowej.

Korespondencja Związku Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka R. P. wynosi za czas od 1 kwietnia 1932 r. do 31 marca 1933 r 503 pisma.

W okresie sprawozdawczym odbyli urzędnicy i delegaci Działu Nasiennego Wielkopolskiej Izby Rolniczej 588 podróży służbowych w sprawach kwalifikacji ziemiopłodów i w sprawach odbioru oraz wysyłki uszlachetnionych ziemiopłodów dla włościan, wreszcie sadzeniaków ziemniaczanych zagranicę.

X.

Zakłady Ogrodnicze w Janowcu

Likwidację szkółki drzew owocowych prowadzi się nadal. Przewiduje się, że do 1 kwietnia 1934 r. likwidacja będzie zakończona. Szybszą likwidację ułatwia duża zniżka cen na drzewka i krzewy. Przed tą zniżką wiosną 1932 r. sprzedano 1677 drzew, a w jesieni po wprowadzeniu 40% zniżki na ceny katalogowe: 10450. Oprócz tego wiosną 1933 r. sprzedano 5714 sztuk. Ogółem w roku budżetowym 1932/33 sprzedano 17841 drzewek, a krzewów ozdobnych i owocowych 3270 sztuk.

W sadach rok ubiegły odznaczał się dość dobrym plonowaniem truskawek, drzew i krzewów owocowych. U krzewów porzeczkowych od kilku lat zastosowana metoda okopcowania krzewów ziemią — pomimo że są to krzewy już przestarzałe i w cieniu drzew stojące — dała także w roku sprawozdawczym wzrost plonu, który dochodził do 175 q.

Choroby, a szczególniej szkodniki drzew owocowych, które w roku ubiegłym w poważnych rozmiarach w całym kraju występowały, zwalczano zimowem i letniem spryskiwaniem płynami owado- i grzybobójczemi. Stosowano w tym celu porą zimową roztwór karbolineum, a u roślin ulistnionych ciecz bordoską i zieleń paryską.

Skutki mrozów 1928/29 roku dają się we znaki i nadal. Drzewa, które wówczas silnie ucierpiały, zamierają stopniowo. Szczególnie dotyczy to drzew renklody, które w pierwszym roku po mrozach na wiosnę, jeszcze wszystkie wypuściły, ale wśród lata zaczęły zasychać. Wśród jabłoni jako odmiana na mrozy odporna okazała się odmiana Prinzenapfel — Książęce, czyli Melonowe. Dosyć dobrze, choć nie w tej mierze, zniosły owe mrozy odmiany: Pepina Lineusza, Reneta muszkatowa i Pepina Ribstona.

Zakłady Ogrodnicze w Janowcu brały udział w Targach Pałuckich, urządzonych w Żninie, połączonych z wystawą rolniczo-ogrodniczą i przemysłową oraz w Targach Ogrodniczych w Poznaniu. W Żninie wystawiono drzewka i krzewy owocowe, a do Poznania wysłano owoce. Udział w Targach Ogrodniczych w Poznaniu miał na celu lansowanie nowoczesnego, jednolitego pakowania jabłek w skrzynkach na wzór amerykański. Cel ten został osiągnięty. Istnieje uzasadniona nadzieja, że producenci owoców w Wielkopolsce do jednolitego pakowania się dostosują i że przyczyni się to do ułatwienia zbytu owoców.

XI.
Wydział Łąk i Meljoracyj

I. Okres sprawozdawczy w zakresie meljoracyj nie odznaczał się żywszą działalnością. Wpłynęły na to przeciągający się kryzys gospodarczy i brak odpowiedniego kredytu w Państwowym Banku Rolnym. Opłacalność meljoracyj w okresie sprawozdawczym podniosła się natomiast, mimo niskich cen na produkty rolne, dzięki znacznemu obniżeniu cen materjałów i robocizny. Choć nie brak u rolników zrozumienia potrzeby meljoracyj, większych prac w tym zakresie nie przeprowadzano, ze względu na brak pieniędzy.

W tych warunkach Izba Rolnicza kładła większy nacisk na konserwację istniejących urządzeń meljoracyjnych, do czego jednak ogół rolników ciągle jeszcze przywiązuje zbyt mało wagi.

W roku sprawozdawczym wykonywała Izba Rolnicza w dziedzinie meljoracyj następujące prace:

1. Projekt meljoracyjny dla jednej spółki drenarskiej o powierzchni 71,96 ha.
2. Projekty meljoracji łąk dla 2 majętności prywatnych o powierzchni 81,35 ha.
3. Projekt stawów rybnych dla 1 majętności o powierzchni 0,58 ha.
4. Pomiar i niwelację rowów odpływowych na łąkach dla 1 majętności na ogólnej długości 3,27 km.
5. Sprawowała na zlecenie Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego nadzór techniczny przy budowie stawu rybnego o powierzchni 26,00 ha.
6. Pełniła nadzór techniczny przy budowie urządzeń meljoracyjnych dla 1 Spółki drenarskiej o powierzchni 45,00 ha oraz dla 1 majętności prywatnej o powierzchni 25,00 ha.
7. Naniosła profile podłużne odpływów dla jednej majętności prywatnej na ogólnej długości 20,57 km.
8. Zaprojektowała odwodnienie cmentarza o powierzchni 2,80 ha.
9. Pracowała nad planem sytuacyjnym pod stawy rybne względnie meljorację łąk dla jednej majętności prywatnej o powierzchni 31,00 ha.
10. Pracowała nad projektem meljoracyjnym dla jednej spółki drenarskiej o powierzchni 53,63 ha.

11. Na wniosek zainteresowanych rolników oraz cegielni zbadała 10 rurek drenarskich pod kątem wymagań meljoracyjnych.

12. Poza wyżej wymienionemi pracami, brała Izba Rolnicza udział z urzędu przy ważniejszych rozprawach wodno-prawnych oraz wykonywała na koszt interesentów ekspertyzy bądź dla uzyskania uprawnień wodnych, bądź w związku z dochodzeniami wodno-prawnemi.

II. Rok sprawozdawczy był dość sprzyjający dla łąk. Sprzęty siana naogół były dobre mimo ekstensywnej przeważnie gospodarki na łąkach, spowodowanej brakiem pieniędzy.

Obserwuje się jednak wśród rolników coraz większe zainteresowanie zaniedbywanemi dotychczas łąkami i pastwiskami i zrozumienie konieczności poprawy istniejącego stanu rzeczy.

Izba Rolnicza dokładała wszelkich starań, aby wykazać rolnikom rzeczywiste wartości terenów łąkowych i zachęcić ich do intensywniejszego zajęcia się niemi.

W szczególności w zakresie łąk i pastwisk wykonywała Izba następujące prace:

1. W dziale doświadczalnictwa łąkowego kontynuowano założone przed kilku laty doświadczenia botaniczne z mieszankami traw na łąki i pastwiska w 3 miejscowościach (w Józefowie, pow. Środa, Mikorzynie — pow. Kępno i na Probostwie w Kępnie). Prace te obejmowały sprawdzenie plonu i wykonanie analiz botanicznych roślinności na poszczególnych poletkach.

2. Starano się rozwijać akcję zapoczątkowaną przed kilku laty, mającą na celu zainteresowanie poszczególnych Wydziałów Powiatowych sprawą zakładania łąk pokazowych, dla zachęcenia rolników danego powiatu do większej dbałości o swoje łąki.

Akcja ta w okresie sprawozdawczym napotykała w związku z kryzysem gospodarczym na poważne trudności natury finansowej, gdyż przewidywanych w budżetach Wydziałów Powiatowych sum w rezultacie przeważnie uzyskać nie było można, ze szkodą dla ciągłości pracy.

W tych trudnych warunkach, grożących chwilami zlikwidowaniem wszelkich prac, zmierzających do podniesienia gospodarki na łąkach i pastwiskach, całe dążenie Izby Rolniczej skierowane być musiało przedewszystkiem na podtrzymanie dotychczasowego zakresu prac.

I tak na dwóch łąkach pokazowych w powiecie szubińskim nie było można w okresie sprawozdawczym przeprowadzić zwykłej lustracji i udzielić dalszych wskazówek postępowania.

W powiecie jarocińskim, gdzie w roku 1931/32 wybrano tereny pod 2 łąki pokazowe, jak również w powiecie krotoszyńskim, w którym wybrano 1 teren pod uprawę nowej łąki, dalsze prace z tem związane kontynuować było można tylko z wielkim trudem.

W powiecie inowrocławskim i mogileńskim zapoczątkowano na koszt Wydziałów Powiatowych prace około założenia 2 łąk pokazowych.

Mimo szczupłych możliwości w okresie sprawozdawczym założyła Izba Rolnicza na swój koszt u jednego z gospodarzy powiatu krotoszyńskiego, w okolicy szczególnie ubogiej w łąki, sztuczne pastwisko, dając potrzebne nawozy sztuczne i nasiona.

3. Zestawiano bezpłatnie wzory mieszanek nasion łąkowych i pastwiskowych stosownie do przedstawianych lokalnych warunków glebowych oraz udzielano ustnie i pisemnie potrzebnych wskazówek dotyczących pielęgnacji, uprawy, nawożenia i obsiewu łąk i pastwisk. W miarę zmniejszania się porad lokalnych w terenie zwiększała się liczba porad pisemnych i ustnych, udzielanych w biurze Izby Rolniczej.

4. Za opłatą zbadano jedynie na 11 majątkach tereny łąkowe względnie pastwiskowe na ogólnej powierzchni 873,00 ha.

Zmniejszająca się liczba porad lokalnych tłomaczy się według słów rolników koniecznością stosowania przez nich bardzo daleko posuniętej oszczędności, niepozwalającej im na opłacanie kosztów przyjazdu urzędnika mimo zrozumienia korzyści, jakieby mogli stąd uzyskać.

Jak z powyższego wynika, działalność Izby w zakresie łąk i pastwisk w wielkiej mierze obciążała budżet Izby. Ponieważ środki dotychczasowe na te cele okazały się niewystarczającemi, postanowiła Izba Rolnicza odnośne pozycje budżetowe w przyszłości podwyższyć.

Fundusze, przeznaczone przez poszczególnych rolników na uprawę łąk i pastwisk, uważać należy także za niewystarczające. Byłoby pożądanem, aby poszczególne Wydziału Powiatowe, w większej aniżeli dotychczas mierze, interesowały się łąkami i pastwiskami swych okręgów, popierając materjalnie prace Izby, w szczególności dotyczące zakładania pokazowych łąk i pastwisk.

5. Izba pozostawała w ścisłym kontakcie z Komisją Uprawy Łąk i Pastwisk przy Centralnem Towarzystwie Organizacyj i Kółek Rolniczych w Warszawie, pracując wspólnie nad zagadnieniami łączącemi się z uprawą łąk i pastwisk.

W zakresie wikliny punkt ciężkości pracy przeszedł na biuro Zjednoczenia Wielkopolskich Plantatorów Wikliny „S a l i x", mieszczące się przy Izbie Rolniczej. Sprawy porad fachowych, w związku z katastrofalnem załamaniem się cen na wiklinę, ustały zupełnie; podejmowano natomiast dużo starań i zabiegów, by poprawić ceny i tem samem rentowność plantacyj. W tym celu przeprowadziła Izba Rolnicza szczegółowe studja w wielkopolskiem zagłębiu wikliny, mieszczącem się w powiatach nowotomyskim, wolsztyńskim i międzychodzkim, zbierając materjały dotyczące po-

wierzchni zajętych przez plantacje oraz badając warunki handlu wikliną.

Przy udziale Izby Rolniczej powstało w okresie sprawozdawczym Towarzystwo Hodowców Ryb Stawowych, pozostające z Izbą w ścisłej łączności. Biuro tego Towarzystwa mieści się w gmachu Izby. Pozatem pośredniczyła Izba Rolnicza w wszelkich sprawach dotyczących rybactwa szczególnie stawowego i brała udział w walnych zgromadzeniach Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego.

Kryzys i ciężkie warunki gospodarcze odbiły się również na dziale propagandy. Wygłoszono jedynie na zebraniach Spółek drenarskich w 4 przypadkach referaty na temat znaczenia i opłacalności meljoracyj i to dla Spółki Wilkowo-Wierzeja dnia 29. V. 1932, Bruszczewo dnia 3. XII. 1932, Nietążkowo-Robaczyn dnia 7. XII. 32 i Bojanowo-Stare dnia 21. III. 33 r.

Pozatem wygłoszono w Radjo Poznańskiem 5 referatów na następujące tematy:

22. V. 32. Pora sprzętu siana, a jego wartość i trwałość łąki.
28. VII. 32. Sprzęt potrawu.
18. VIII. 32. Wskazówki dotyczące zakładania łąk sztucznych.
27. X. 32. Konserwacja urządzeń meljoracyjnych ze szczególnem uwzględnieniem Spółek wodnych.
9. III. 33. Zakładanie łąk sztucznych.

W Poradniku Gospodarskim, Przewodniku Katolickim oraz w prasie codziennej opublikowano następujące artykuły:

1. Już czas czyścić rowy.
2. Roboty publiczne a rolnictwo.
3. Uwagi ogólne o znaczeniu łąk.

Dalsza praca oświatowa znalazła swój wyraz w udzielaniu bardzo licznych i szczegółowych porad ustnych, pisemnych i na łamach Poradnika Gospodarskiego. Porady obejmowały łąki, pastwiska, meljoracje i wiklinę.

XII.

Stacja Doświadczalna

Stacja Doświadczalna Izby Rolniczej obejmowała w roku sprawozdawczym:

1. Dział Kontroli Chemicznej,
2. Dział Oceny Nasion,
3. Dział Ochrony Roślin,
4. Dział Doświadczalny,
5. Inspektorat Walki z Rakiem Ziemniaczanym.

W tym czasie zatrudnionych było w Stacji 9 osób z wykształceniem akademickiem, 7 sił pomocniczych (laboranci), 4 osoby zatrudnione w biurze i 6 osób służby laboratoryjnej łącznie z woźnymi. Oprócz tego pracował jako wolontarjusz-praktykant słuchacz chemji Uniwersytetu Poznańskiego. W Inspektoracie pracowało pozatem w sezonie letnim

przez trzy miesiące 10 inspektorów,
a w czasie eksportu dorywczo 12 lustratorów.

Ogólna ilość badanych prób wynosiła:

w Dziale Kontroli Chemicznej	7718
w Dziale Oceny Nasion	1454
w Dziale Ochrony Roślin	1460

Wobec ogólnego kryzysu, a specjalnie wobec kryzysu na rynku nawozowym, ilość badanych prób uległa dalszemu zmniejszeniu. Podniosła się tylko ilość badanych pasz przez to, że wykonano większą ilość analiz chemicznych łubinu na zawartość alkaloidów dla hodowli Rogalińskiej, oraz ilość badań gleby na związki dla roślin przyswajalne. Ostatnie prace oparte są o wyniki doświadczeń, przeprowadzonych przy Stacji, i opublikowane w osobnej broszurze.

A. Dział Kontroli Chemicznej

1. Nawozy.

Nawozów zbadano:

azotowych	73	prób
fosforowych	323	„
potasowych	1576	„
razem	1972	prób

Z nawozów azotowych zbadano:

azotniaku	17 prób	od 14,8%—21,8%	
azotniaku granulowanego .	1 „		22,7%
saletrzaku	14 „	od 14,7%—16,4%	
wapnamonu	11 „	od 14,7%—16,6%	
saletry sodowej	9 „	od 15,0%—16,4%	
siarczanu amonu	7 „	od 19,3%—21,0%	
saletry wapniowej	6 „	od 14,6%—15,6%	
nitrofosu	6 „	od 10,4%—15,4%	
saletry chilijskiej i chlorku am.	2 „		

Jak wykazują wyniki, rozpiętość w zawartości azotu jest bardzo znaczna i nie upoważnia rolników do zaniedbywania badania towaru dostarczonego przez fabryki. Jeżeli jako podstawę kalkulacji przyjmie się cenę najtańszego nawozu azotowego (1,5 zł za kg/% N), to już pół procent deficytu w zawartości azotu powoduje stratę 75,— złotych na jednym wagonie 10 tonowym, a więc małym wagonie. Niskie koszty badania sowicie się zatem opłacą. Przyjmując, że fabryki dostarczają saletrzak, wapnamon, saletry z gwarancją 15,5% azotu, to brak azotu większy jak 0,5% wykazało 12 prób na 46 prób, czyli 29% prób nie odpowiadało danej gwarancji, jedna próba azotniaku (20,4% zamiast 22%) i jedna próba siarczanu amonu (19,3% zamiast 20,5%). Przy azotniakach nie zawsze można było stwierdzić jak dalece niższe zawartości azotu nie zgadzały się z gwarancją.

Z nawozów fosforowych zbadano:

tomasyn	171 prób
tomasyn azotniakowanych . .	8 „
supertomasyn	3 „
superfosfatów	76 „
fosforytów	59 „
mąk kostnych	4 „
surofosfatu	2 „
razem	323 prób

Tomasyny dzieliły się podług zawartości kwasu fosforowego rozpuszczalnego w roczynie kwasu cytrynowego na próby o zawartości:

ponad 18%	1 próba
od 17,1—18%	50 prób
od 16,1—17%	71 „
od 15,1—16%	24 „
od 12,1—15%	17 „
poniżej 12%	2 „

Przeważna część prób przychodziła z Gdyni lub Gdańska z transportów okrętowych. Dwie próby poniżej 14% (6,9% i 2,8%

kwasu fosf. rozp.) zostały nadesłane z powiatu częstochowskiego. Próby o zawartości od 13—15% nadchodziły mniej więcej w tym samym czasie i prawdopodobnie pochodziły z jednego wielkiego transportu okrętowego, pochodzenie ich było niemieckie. Sprawa gwarantowania zawartości kwasu fosforowego przy tomasynach przedstawia się nadal jeszcze bardzo niekorzystnie. Gwarancje podano przy 32 próbach, z tego jeszcze w 23 przypadkach podano ją w dwóch liczbach od — do, mimo, że przepis art. 4 ustawy o sprzedaży nawozów sztucznych z dnia 12 marca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 30, poz. 30) wymaga wydania przez sprzedawcę zaświadczenia, które winno zawierać określenie jakościowe istotnego dla danego nawozu sztucznego składnika, użytecznego dla roślin, jak również określenie ilościowe tego składnika, wyrażone w jednej osobnej liczbie. Powód podawania takiego granicznego określenia gwarancji w rozpiętości nieraz do 5% polega na badaniu jedną tylko analizą całych transportów okrętowych, w których rzeczywiście zachodzą wahania do 4%.

Ścisłych gwarancyj przy tomasynie danych było 9, z których 4 próby odpowiadały gwarancji; 3 próby wykazywały braki około 0,5% kwasu fosforowego, przy dwóch próbach niedobór wynosił 1,5% i 3%.

Przy gwarancjach granicznych, mimo tak wielkiej rozpiętości, 4 próby jeszcze wykazały niedobór poniżej dolnej granicy, a 3 próby posiadały zawartość kwasu fosforowego przy dolnej granicy. Górnej granicy nie osiągnięto w żadnym przypadku i podawanie tak znacznych rozpiętości należy uważać jako chęć wprowadzenia w błąd odbiorcy. Z drugiej strony odbiorca w myśl przepisów ustawy, wymagać winien ścisłej gwarancji wyrażonej w jednej liczbie.

Gwarancja	Ilość prób	Poniżej dolnej granicy		Powyżej dolnej granicy			
		ca 1%	ca 1,5%	do 0,5%	1—2%	2—3%	pow. 3%
14—19%	2	—	—	—	—	2	—
14—18%	7	—	—	1	—	2	4
15—18%	9	2	1	—	3	3	—
16—18%	3	—	—	1	2	—	—
15—17%	1	1	—	—	—	—	—
17—19%	1	—	—	1	—	—	—

T o m a s y n y a z o t n i a k o w e jako mieszanina tomasyny z azotniakiem zawierały przeciętnie 7,3% azotu i 10,6% kwasu fosforowego, rozpuszczalnego w kwasie cytrynowym.

S u p e r t o m a s y n y, nowy produkt otrzymywany przez Państwową Fabrykę Związków Azotowych w Chorzowie, zawiera kwas fosforowy rozpuszczalny w kwasie cytrynowym. Zbyt mała ilość badanych prób nie upoważnia do podania bliższych danych.

S u p e r f o s f a t y badane zawierały:

powyżej 18% . . . . . w 9 próbach
17—18% . . . . . . w 10 „
16—17% . . . . . . w 25 „
15—16% . . . . . . w 28 „
poniżej 15% . . . . . . w 4 „

Dla superfosfatów gwarancje podawane są w jednej liczbie, dla większej części superfosfatów przyjmuje się gwarancję 16% i tę liczbę przyjęto jako podstawę do określenia dotrzymania lub niedotrzymania gwarancji, z wyjątkiem tych prób, w których podano inną gwarancję lub inna gwarancja z akt była widoczną, mimo, że jej wyraźnie nie podano.

Gwarancja	Ilość prób	Powyżej danej gwarancji	Poniżej danej gwarancji			
			do 0,25	0,25—0,50	0,51—1,0	poniż. 1,0%
16%	44	13	9	11	8	3
17%	16	0	1	3	12	0
18%	19	9	2	6	2	1

Na 79 superfosfatów uznać można, że 34 próby (43%) dotrzymało gwarancję, przyczem niedobór 0,25% uważa się jeszcze jako nieprzekraczający dozwoloną latitudę. 57% superfosfatów gwarancji nie dotrzymało.

F o s f o r y t y, przysyłane były z Małopolski, zawartość ogólnego kwasu fosforowego wahała się w granicach od 12,1—16,8%, przeciętnie wynosiła 16,1%.

S u r o f o s f a t u dwie próby zawierały 0,85% azotu, 11,0% ogólnego kwasu fosforowego i 20,6% ogólnego tlenku wapnia.

S o l e p o t a s o w e tak jak w latach poprzednich przesyłane były bezpośrednio przez Kopalnie Kałuskie z wagonów, wysyłanych do Wielkopolski. Próby pobierane są przez zaprzysiężonych próbobiorców podczas załadowania wagonów.

Gwarancje prób prywatnych podane były tylko w kilku wypadkach tak, że nie można wyciągnąć z nich wniosków.

Kopalnie Kałuskie obliczają wysłany towar podług wyników podanych Kopalniom przez Stację Doświadczalną. 7 prób wysokoprocentowych soli, pochodzenia niemieckiego, pochodziło jeszcze ze starych zapasów, wszystkie inne sole potasowe i kainity pochodziły z Kopalń Kałuskich.

Podług pochodzenia rozdział prób był następujący:

	Nawozy		
	azotowe	fosforowe	potasowe
Majętności i mniejsze gospodarstwa	27	85	49
Spółdzielnie polskie	1	16	4
,, niemieckie . . .	4	87	20
Fabryki, kopalnie, młyny . . .	3	83	1493
Kupcy i firmy handlowe . . .	1	45	2
Stacje doświadczalne	36	7	6
Urzędy	1	0	2

Na ogólną liczbę 1972 prób nawozów sztucznych pochodziło
od odbiorców (rolników) . . 210 prób (13,3%)
od pośredników . . . . . . 183 ,, (11,6%)
od producentów . . . . . . 1579 ,, (75,1%)

Z poszczególnych dzielnic Polski pochodziło (próby soli potasowych nadesłanych z Kałusza wyłączono):

	Nawozy			
	azotowe	fosforowe	potasowe	ogółem
Wielkopolska . . .	58	157	60	275
Śląsk	6	22	13	41
Małopolska	1	88	1	90
Wojew. Centralne . .	8	50	6	67
Gdynia, Gdańsk . .	—	6	—	6

2. Pasze i środki żywnościowe.

Zbadano:

makuchy słonecznikowe	122
makuchy różne	35
ospy i otręby, żytnie, pszenne, tatarcz. i inne .	124
zboża i ziarna strączkowe	122
łubiny hodowli Rogalińskiej	2896
łubiny odgoryczone	21
mąki pszenne, żytnie i poślednie	83
mąki ziemniaczane	13
kiszonki (dla Szkoły Roln. w Środzie) . . .	9
różne	64
razem	3489
mleka i śmietany	494
razem prób	3983

Z makuchów najwięcej było makuchów słonecznikowych. Opierając się na sprawozdaniach lat poprzednich, podzielono je na te same grupy, zależnie od zawartości tłuszczu i stosunku łusek do całości.

Grupa	Ilość prób	Łusek ca %	Tłuszczu		Białka surowego		
			średnia	od — do	średnio	od — do	
I.	5	—	11,3	10,5—12,5	43,0	40,0—46.3	tłuste
II.	6	10	15,1	11,1—18,0	35,1	32,5—36,9	
III.	9	15	12,1	11,1—13,7	31,7	30,0—33,8	
IV.	5	25	13,8	12,7—15,0	27.8	26,3—29,4	
V.	9	30	14,1	11,9—16,2	24,1	21,9—25,6	
VI.	12	—	8,6	8,0— 9,7	44,9	41,9—50,6	częściowo odtłuszczone
VII.	11	5	9,1	7,6— 9,9	38,5	35,6—40,9	
VIII.	6	10	7,6	6,5— 9,5	36.2	33,8—37,5	
IX.	28	20	9,4	7,9—10,9	31,6	30,0—33,8	
X.	11	30	8,9	6,9—10,3	27,9	26.9—29,7	
XI.	6	15	1,8	0,9— 2,9	37,0	36.3—38,1	ekstrahowane
XII.	6	20	1,7	1,0— 2,8	33,7	32,5—34,4	
XIII.	2	50	5,1	5,2— 6,0	20,9	18,8—23,1	
XIV.	3	50	1,6	1,1	22,1	17,5—25,6	
XV.	1	100	2,2		5,6		łuski

Z różnorodności zawartości tłuszczu i białka surowego w makuchach słonecznikowych wynika konieczność badania makuchów nietylko dlatego, ażeby rolnik mógł się przekonać, czy otrzymał ten właśnie towar, za który zapłacił, ale także dlatego, ażeby mógł unormować dawki, dawanej zwierzętom paszy. Gwarancja dana jest zwykle w ogólnej zawartości łącznej dla tłuszczu i białka surowego; w trzech przypadkach, w których znana była gwarancja przy badaniu, odchylenia były następujące:

gwarancja	tłuszcz	białko sur.	razem	niedobór
42/44	4,2	23,1	27,3 %	14,7 %
46	9,1	32,5	41,6 %	4,4 %
48	9,5	34,1	45,6 %	0,4 %

Ilość prób innych makuchów całych i mielonych była w stosunku do poprzednich już znacznie mniejsza, co częściowo przypisać należy warunkom celnym.

Makuchy z nasienia	Ilość prób	Tłuszczu		Białka surowego		Łącznie tł. - błk.
		średnio	od — do	średnio	od — do	
Lnu	10	12,6	10,1—13,9	29,4	26,3—31,3	42,0
,, ...	3	6,4		32,4		38,7
Rzepaku . .	4	11,1	6,3—15,0	32,3	28,8—36,3	43,6
Orzecha ziemn.	5	7,4	6,2—10,0	43,5	41,3—46,9	50,5
,, z łusk.	2	7,7		30,1		38,0
Soji	3	6,8	6,5—7,2	43,7	43,1—44,1	50,5
,, ekstr. . .	4	0,5	0,4—0,7	44,9	43,8—45,9	45,5
Bawełny . .	2	3,7		26,6		

Jeden kołacz z nasienia soji, pochodzący od osadnika, wyrobiony domowym sposobem zawierał 9,7% tłuszczu i 32,8% białka, zawierał więc jeszcze dużo łupin.

Jakość otrąb pszennych i żytnich nadal pozostawia dużo do życzenia, zawierały one dużo odpadków młyńskich, obcych zanieczyszczeń, niezmielonych ziarn chwastów i t. p. Na 124 próby było jeszcze 19 prób zanieczyszczonych piaskiem czyli przeszło 15%, z tego większa część zawierała powyżej 2% piasku, a 6 prób powyżej 3% (jedna 17,4%), co mogłoby spowodować śmierć, szczególnie u koni. W jednym przypadku Stacja Doświadczalna otrzymała z końskiego żołądka kulę o przekroju przeszło 10 cm, która powstała z piasku, zjedzonego razem z ospą.

Otręby tatarczane (7 prób) przedstawiały nadal towar bardzo niejednolity, zależnie od zawartości w nich łusek tatarczanych, i zawierały średnio 4,9% tłuszczu (od 3,9—5,8%) i 18,1% białka surowego (od 13,7—19,4%) przy łącznej zawartości tłuszczu i proteiny od 17,6 do 28,5%.

Większą ilość zbóż oryginalnych pobranych przez Izbę z hodowli do doświadczeń odmianowych badano na podstawowe składniki:

Zboże	Ilość prób	Białka surowego		Skrobi wzgl. tłuszczu		Łusek
		średnio	od — do	średnio	od — do	
Pszenica . .	23	11,0	8,8—12,5	59,0	53,4—64,0	—
Żyto . . .	9	9,0	8,1—10,0	55,5	53,4—58,7	—
Jęczmień . .	9	11,9	9,1—13,8	52,8	50,0—55,0	—
Groch . . .	7	22,4	20,9—23,1	tłuszczu		—
Soja . . .	28	31,7	28,8—34,5	15,6	13,1—17,5	—
Owies . . .	7	—	—	—	—	28,1 (24-33)

W roku sprawozdawczym specjalnie zajęto się badaniem łubinu, pochodzącego z hodowli Rogalin, na zawartość alkaloidów, wykonując podług specjalnej w Stacji opracowanej metody ca 3000 analiz. Celem tych badań jest wyodrębnienie dla hodowli Rogalińskiej roślin o coraz to niższej zawartości alkaloidów. W ostatnich próbach wyszukano już cały szereg roślin o zawartości ca 0,5%, a nawet i poniżej. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych zainteresowało się temi badaniami, udzielając subwencji na zakup aparatury do wykonywania masowych analiz. W oparciu o te badania przeprowadzać się będzie w roku 1933 na polecenie Ministerstwa doświadczenia we wszystkich stacjach doświadczalnych.

Niskie ceny wzmogły w tym roku także zainteresowanie dla łubinu, przeznaczonego na paszę, odgoryczonego lub zakiszonego. Z badanych prób odgoryczonego łubinu, musiano jednak prawie 2/3 określić jako jeszcze niedostatecznie odgoryczone, zawierające więcej jak 0,2% alkaloidów, obliczonych na suchą substancję.

Badanie mąk pszennych i żytnich ograniczyło się do stwierdzania wody i popiołu łącznie z przepisami ustawowemi, wydanemi o przemiale i handlu mąkami, tylko małą ilość badano na czystość lub na błędy ujawniające się przy wypieku.

Mąki ziemniaczane badano na zawartość wody dla obliczenia przy sprzedaży podstawowej wagi właściwej mąki ziemniaczanej.

Dla Szkoły Rolniczej w Środzie, która posiada silos do zakiszania paszy, wykonano badania kiszonek, wyrabianych z rozmaitych surowców odmiennemi metodami. Badania te odnosiły się głównie do stwierdzania rozmaitych kwasów organicznych. Między innemi przeważały pasze własnej produkcji, rozmaite śróty, odpadki fabryczne i gospodarcze oraz pasze specjalne dla kur, świń i t. p.

Prób mąk rybich było 6, mąk mięsnych 6 i jedna próba mąki z krwi pochodzenia niemieckiego.

Mąki mięsne niesłusznie nosiły to nazwisko, gdyż były to przeważnie mąki z kośćmi, pochodzące z przetwórni zwierząt, zawierające także i części roślinne przerobionych żołądków zwierząt.

Mąki rybie można było podzielić na dwie grupy:

mąki rybie (ryby morskie większe) o zawartości przeciętnej 14,1% tłuszczu, 48,3% białka surowego i 0,4% soli;

mąki śledziowe (z Norwegji) o zawartości 8,2% tłuszczu, 68,0% białka surowego i przeszło 1% soli.

Prawie wszystkie próby pasz pochodziły z Wielkopolski; Śląsk dostarczył 37 prób rozmaitych pasz, a inne dzielnice tylko 6 prób.

Poszczególne próby pochodziły

od majętności i rolników	185	prób
od firm handlowych	56	„
od Centrali Rolników i Rolników	23	„
od spółdzielczych organizacyj niemieckich .	64	„
od młynów	83	„
od Olejarni (Szamotuły)	18	„
od mączkarni i innych fabryk	22	„
od Stacyj Doświadczalnych i Zakł. Naukowych	57	„
od Szkół Rolniczych W. I. R.	23	„
od Śląskiej Izby Rolniczej	4	„
od Hodowli Zbóż w Rogalinie	2896	„
własnych prób ziarna różnych odmian wziętych do doświadczeń odmianowych . .	58	„
razem:	3489	prób

Próby **m l e k a** podzielić można na następujące kategorje:

mleko odtłuszczone poniżej 2% . .	8	prób	
„ od 2,0—2,5% tłuszczu . .	22	„	9,5%
„ „ 2,5—3,0% „ . .	46	„	20,1%
„ „ 3,0—3,5% „ . .	119	„	52,2%
„ „ 3,5—4,0% „ . .	30	„	13,1%
„ powyżej 4,0% „ . .	11	„	5,1%
śmietany	258	prób	

Mleko zawierające w próbach poniżej 2,5% tłuszczu można uważać za zafałszowane tembardziej, że rzeczywiście w 13 z nich stwierdzono zafałszowanie czy to przez podebranie tłuszczu, czy przez dodatek wody. Próby mleka do zawartości tłuszczu powyżej 4%, przyczem 3 próby miały nawet powyżej 5% tłuszczu, podejrzewano o niedokładne pobranie próby (z górnej części naczynia bez przemieszania). Próby śmietany przysyłane były do kontroli przez kilka cukierń i kawiarń m. Poznania.

Próby pochodziły:

od majętności	160	prób
od drobnych producentów	29	„
od mleczarń	25	„
od cukierń i kawiarń	254	„
od osób prywatnych	30	„
od zakładów leczn. urzędów	11	„
razem	494	prób

3. Różne.

Próby tej grupy są następujące:

I.	wapno i margle	24	prób
II.	woda	98	„
III.	ziemiopłody	101	„
IV.	środki spożywcze	25	„
V.	nawozy naturalne, gnojówka, szlam	10	„
VI.	oleje, oliwy i smary	12	„
VII.	analizy techniczne, orzeczenia	36	„
VIII.	środki dla ochrony roślin	3	„
IX.	lekarstwa i trucizny	8	„
X.	dostawa ługów mianowanych dla octowni	41	„
	razem	358	prób

Na podstawie badań lat ubiegłych nad wodą, używaną w Wielkopolsce, zorganizowano tego roku przedewszystkiem badanie wody w mleczarniach przy pomocy Związku Spółdzielni Mleczarskich oraz Centrali Mleczarskiej. Zbadano wodę w 62 mleczarniach na terenie kilku województw pod względem bakterjologicznym i chemicznym, specjalnie jeszcze na zawartość pleśni i żelaza, jako czynników szkodliwych przy wyrobie masła. Wyniki badań nie są bardzo zadowalające, gdyż za wody dobre uznano tylko 32 próby, pod względem bakterjologicznym nieodpowiednich było 25 prób, które zawierały głównie bacterium Coli, 17 prób nie odpowiadało wymaganiom pod względem chemicznym, a z ostatnich dwóch grup 12 prób wody nie odpowiadało wymaganiom ani pod względem bakterjologicznym ani pod względem chemicznym. Bardzo znaczna część wód posiadała ilość żelaza ponad przyjętą normę. Wielki także procent wód niezdatnych do użytku spotykano w próbach nadsyłanych z majętności.

Z ziemiopłodów badano buraki na cukier, większą ilość dla celów doświadczalnictwa i ziemniaki na skrobię.

Z pośród środków spożywczych wymienić należy cukier, miód badany na zafałszowanie, przyczem znalazły się próby małowar-

tościowego miodu z innych województw, mąki, słód, tłuszcze jadalne itp.

Oleje i oliwy badano na punkt zapłonienia, lepkość oraz kwasowość. Zbadano wreszcie większą ilość środków technicznych i wydano na podstawie tych badań szereg orzeczeń. Do badanych prób należały: mydło, wosk, terpentyna, glina i wyroby ceramiczne, farby, sznury itp. Analizy wykonywano dla fabryk i dla władz (celnych, kolejowych, wojskowych). W kilku przypadkach zatrucia zwierząt prowadzono badania na zawartość trucizn w paszach.

Dla octowni i innych fabryk dostarczono większych ilości mianowanych płynów (ługu) dla prowadzenia kontroli nad przebiegiem produkcij.

Próby pochodziły:

od majętności i rolników	80
od mleczarń	64
od stacyj doświadcz. i zakładów naukowych	83
od fabryk	41
od firm handlowych	35
od osób prywatnych	19
od Banku Cukrownictwa	11
od urzędów (celnych, kolei itp.)	21

Podług dzielnic otrzymano:

z Wielkopolski	342 prób
z dzielnic Centralnych i Małopolski	5 „
z Pomorza i Śląska	11 „

4. Gleby.

Gleb zbadano razem 1405 prób, w których wykonano:

1212 określeń kwasowości
228 badań na zawartość kwasu fosforowego
222 „ „ „ tlenku potasu
73 „ „ „ azotu przyswajalnego
9 analiz mechanicznych dla biur meljoracyjnych
24 badania różne (wapno, żelazo itp.).

Chemiczne badania gleby na zawartość przyswajalnych pokarmów roślinnych, wykonywano w oparciu o prace dawniejszych lat, w których porównywano rozmaite metody badania potrzeb glebowych jak Mitscherlicha, Neubauera, Königa, Hasenbäumera, Nemeca i innych.

W roku sprawozdawczym ujednostajniono metody chemiczne co umożliwiło obniżenie ceny za badanie gleby do 12 wzgl. 15,— zł,

zamiast dawniejszej ceny 30,— zł za badanie gleb metodą Neubauera, dzisiaj jeszcze w Niemczech najczęściej używanej. Wobec uzyskania taniej, a przedewszystkiem szybkiej metody chemicznej, zaniechano metody Neubauera, którą posiłkuje się tylko na specjalne życzenia. Wyniki metody chemicznej skontrolowano wynikami przeprowadzonemi w 380 wazonach wegetatywnych na 19 glebach z rozmaitych okolic Wielkopolski. Prace te opublikowano w osobnej broszurce, która spowodowała liczne zgłoszenia poszczególnych majętności do zbadania gleb. W 6 majętnościach zbadano wszystkie pola. Prace wegetatywne prowadzi się nadal na 16 nowych glebach. Również obecnie badania te połączono z doświadczeniami Kół Włościańskich, z doświadczeniami Kół Doświadczalnych prof. Niklewskiego, celem uzgodnienia tych badań z wynikami i plonami, uzyskanemi w praktycznem gospodarstwie.

Podział gleb według poszczególnych zawartości kwasu fosforowego i tlenku potasu był następujący:

Kwas fosforowy:

Charakterystyka gleby	Ilość mgr. kw. fosfor. w 1 kg gleby	Ilość prób	W procentach	
bardzo ubogie	poniżej 120	41	17,2	50,4
ubogie	121—180	79	33,2	
Średnio zaopatrzone skutek	181—210	28	11,6	26,7
,, ,, niepewny	211—230	36	15,1	
dostatecznie zaopatrzone . .	241—300	23	9,9	22,9
bogate	300—400	14	5,9	
,, ...	ponad 401	17	7,1	

Tlenek potasu:

Charakterystyka gleby	Ilość mgr. K_2O w 1 kg gleby	Ilość prób	W procentach	
bardzo ubogie	poniżej 100	35	15,8	42,3
niedostateczne	101—150	59	26,5	
średnio zaopatrzone	151—200	68	30,6	
dostateczna ilość	201—300	52	23,4	27,0
bogate	ponad 300	8	3,6	

Kwasowość: podana w %%

Charakterystyka gleby	Kwasowość PH	W procentach	
bardzo silnie kwaśne	4,1—4,5	1,5	43,9
silnie kwaśne	4,6—5,0	5,8	
kwaśne	5,1—5,5	12,2	
średnio kwaśne	5,6—6,0	24,4	
słabo kwaśne	6,1—6,5	31,1	48,3
bardzo słabo kwaśne	6,6—7,0	17,2	
zasadowe	powyżej 7,0	7,7	

B. Dział Oceny Nasion

Nasion zbadano:

pszenicy jarej	11 prób
pszenicy ozimej	132 „
żyta	125 „
jęczmienia	78 „
owsa	54 „
buraków cukrowych	332 „
„ pastewnych	64 „
koniczyn	470 „
grochu	34 „
traw	28 „
marchwi	31 „
kukurydzy i końskiego zęba	19 „
łubinu, seradeli i t. p. strączkowych	25 „
ogrodowych (cebuli, maku, brukwi i t. p.)	36 „
rozmaitych	5 „
razem:	1454 próby

Średnie dla zbóż tego roku były następujące:

	Czystość	Zdolność kiełkow.	Waga 1 litra	Waga 1000 ziarn
Pszenica	98,7 %	96,2 %	715,9 g	41,0 g
Żyto	97,3 „	95,2 „	701,8 „	34,4 „
Jęczmień	99,4 „	97,8 „	669,5 „	44,8 „
Owies	98,9 „	95,0 „	477,4 „	34,3 „

Rozkład prób podług wagi hektolitrowej:

g	Pszenica jara	Pszenica ozima	Żyto	Jęczmień	Owies
poniżej 410	—	—	—	—	4
410 - 430	—	—	—	—	3
431—450	—	—	—	—	4
451 - 470	—	—	—	—	5
471 490	—	—	—	—	3
491 - 510	—	—	—	1	9
511—530	—	—	—	—	2
531 - 550	—	—	—	—	7
551 570	—	—	—	1	4
571 - 590	—	—	—	1	3
591 - 610	—	—	—	2	1
611 630	—	1		3	—
631—650	—	—	1	7	—
651—670	—	1	3	8	—
671 - 690	—	13	15	17	—
691—710	2	15	33	14	—
711—730	2	29	20	10	
731 - 750	3	26	14	2	—
751—770	2	11	1	—	—
771—790	4	7	—	2	—
Średnia		715,9	701,8	669,5	477,4

Rozkład prób podług wagi tysiąca ziarn:

g	Pszenica jara	Pszenica ozima	Żyto	Jęczmień	Owies
poniżej 27		—			5
27—28	—	—	4		3
29—30	1	—	12	—	5
31—32	3	7	27	-	5
33—34	1	18	46	2	7
35 - 36	1	16	34	2	8
37—38	2	21	20	4	7
39 - 40	—	23	8	5	5
41 - 42	1	32	—	11	4
43 - 44	1	21	—	15	1
45—46	2	25	—	14	—
47 - 48	—	12	—	10	1
49—50	—	6	—	6	—
51 i wyżej	—	1	—	4	—
średnio . .	—	41,0	34,4	44,8	34,3

W stosunku do ostatnich lat waga 1000 ziarn dla poszczególnych zbóż zmieniła się podług poniższej tabeli:

Rok	Pszenica jara	Pszenica ozima	Żyto	Jęczmień	Owies
1928	–	40,85	31,97	41,53	35,52
1929	46,5	46,7	32,8	45,8	38,4
1930	45,6	47,3	33,9	44,2	36,2
1931	42,4	47,7	36,4	40,3	37,7
1932	—	41,0	34,4	44,8	34,3

W nasionach buraków nastąpiło znaczne obniżenie ilości badanych prób nietylko z powodu kryzysu gospodarczego, ale także z powodu obniżenia kontyngentów upraw buraczanych.

Dla nasienia buraczanego otrzymano następujące średnie:

	Buraki		
	cukrowe	pastewne	ogrodowe
Czystość	95,1 %	96,6 %	96,3 %
Zdolność kiełkow. po 14 dn. . .	80,0 %	76,0 %	83,0 %
Waga tysiąca ziarn	19,6 g	22,3 g	20,6 g
Wilgotność	14,3 %	14,3 %	14,6 %

Przy koniczynach również nastąpiło obniżenie ilości badanych prób.

Na 442 próby koniczyn badanych na kaniankę było 45 prób zawierających kaniankę, czyli 10,6%, co jest drobną poprawą do lat poprzednich; ośm prób zawierało ponad 50 ziarn kanianki w 1 kg.

W roku sprawozdawczym Stacja Doświadczalna zaopatrzyła w plomby 102 worki, wagi 9690 kg, koniczyn, lucerny i komonicy, po poprzedniem zbadaniu, iż towar ten był wolny od kanianki. Lucerna (7500 kg) była pochodzenia węgierskiego, reszta pochodzenia krajowego i niemieckiego.

Na czystość i zdolność kiełkowania zbadanych było tylko 60 prób, czyli 12,8%. Wyniki tych badań dla poszczególnych gatunków koniczyn są następujące:

	Ilość prób	Czystość %	Zdoln. kiełkow. %
Koniczyna czerwona	28	94,3	80
„ biała	19	93,2	84
„ żółta	3	64,2	83
„ szwedzka	5	87,0	73
Lucerna	8	97,0	83
Inkarnatka	1	94 6	—
Tymotka	3	95.5	86
Komonica	1	99,0	81

W próbach badanych na kiełkowanie stwierdzono przeciętnie 10 ziarn twardych (od 2—25), 4 ziarna zgniłe (od 1—14) i 2 ziarna z anormalnemi kiełkami (stwierdzonych podług przepisów międzynarodowych). Główne chwasty spotykane w koniczynach były (w kolejności występowania): babka, szczawik, lebioda, rumian polny i bezwonny, szporek, gwiazdnica, lepnica, włośnica, niezapominajki i wiele innych.

Nasiona traw pochodziły przeważnie z wielkopolskich hodowli. Otrzymane średnie są następujące:

	Ilość prób	Czystość %	Zdoln. kiełkow. %
Rajgras angielski	6	67,9	93 5
„ włoski	1	99,4	98
Wiechlina łąkowa	5	95 2	68
Mietlica rozłogowa	5	94,9	98
Grzebienica	2	98,3	96
Kostrzewa	2	87,1	90
Manna mielec	1	30,0	50

Średnie dla nasion strączkowych były następujące:

	Ilość prób	Czystość %	Zdoln. kiełkow. %	Waga 1000 ziarn g
Groch Wiktorja	30	99,9	96	350
„ Folger	4	99,9	98	208
Łubin	11	99,6	71	203
Seradela	7	93,0	75	—

Reszta nasion, przeważnie warzywnych, posiadała następujące średnie:

	Ilość prób	Czystość w %	Zdolność kiełkow. w %
Kukurydza i koński ząb . . .	19	97	81
Soja	2	100	44
Marchew pastewna	28	92	59
Karotka	3	—	65
Cebula	12	99	68
Brukiew	5	—	97
Szpinak	9	100	27
Pietruszka	2	—	50
Mak	4	99	83

Naogół należy stwierdzić, że nasiona warzyw, pochodzące przeważnie z krajowej produkcji, pozostawiają pod względem kiełkowania jeszcze dużo do życzenia. Nasienie soji pochodziło z nieudanych upraw, jej zdolność kiełkowania, wobec niewielkiej ilości prób, nie może być uważana za normalną.

Próby pochodziły:

Od	Zboża	Buraki	Koniczyny	Nasiona różne	Razem
Majętności	21	40	12	25	98
Działu nasiennego W. I. R. . . .	370	2	—	45	417
Hodowli nasiennych	—	106	—	9	115
Hod. nasion i buraków originaln.	—	149	—	—	149
Centr. Roln. i Rolników . . .	3	3	21	6	33
Banków roln.	—	-	25		25
Firm handlowych	3	40	247	64	354
Niem. organ. roln.	3	10	158	25	196
Cukrowni	—	44	—	—	44
Młynów i Olejarni	7	—	—	4	11
Urzędów i St. dośw.	3	2	7	—	12
				Razem .	1454

Z dzielnic	Zboża	Buraki	Koniczyny	Nasiona różne	Razem
Wielkopolski	408	260	448	164	1 280
Wojew. centralnych . .	—	121	4	1	126
Śląska	—	9	18	11	38
Pomorza	2	2	—	2	6
Zagranicy	—	4	—	—	4

C. Stacja Ochrony Roślin

W działalności Stacji Ochrony Roślin, jako organu mającego czuwać nad stanem zdrowotności kultur roślinnych, na terenie woj. poznańskiego dają się odróżnić następujące kierunki pracy:

1. właściwa służba ochrony roślin
2. praca rejestracyjna i statystyka chorób i szkodników roślinnych
3. praca oświatowa i propagandowa
4. doświadczalnictwo terapeutyczne.

I. Do właściwej służby ochrony roślin zalicza się przedewszystkiem doraźne poradnictwo w zakresie ochrony roślin, a więc rozpoznawanie chorób i uszkodzeń roślin nadsyłanych do Stacji oraz podawanie środków zaradczych. Jako zadanie dalsze należy tu wymienić organizację zwalczania niektórych szkodników roślinnych nakazanych jużto rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i R. R. jużto potrzebą doraźnego opanowania choroby względnie szkodnika, których nagłe pojawienie poważnie zagrozićby mogło produkcji roślinnej.

Ilość nadesłanych do zbadania okazów roślin wynosiła wraz z udzielonemi poradami w roku sprawozdawczym:

z woj. poznańskiego	1189
z woj. łódzkiego	3
z woj. lwowskiego	2
z woj. warszawskiego	1
z woj. kieleckiego	1
z woj. pomorskiego	1
razem	1199
oraz	
prób ziarna do zbadania zdrowotności	261
razem	1460

wobec 762 w 1931 r.

Ilość nadesłanych okazów z poszczególnych powiatów woj. poznańskiego przedstawia się następująco:

z pow. Bydgoszcz	8	z pow. Kępno	12
„ Chodzież	2	„ Kościan	26
„ Czarnków	27	„ Krotoszyn	42
„ Gniezno	22	„ Leszno	44
„ Gostyń	51	„ Międzychód	3
„ Inowrocław	5	„ Mogilno	50
„ Jarocin	46	„ Nowy Tomyśl	49

z pow.	Oborniki . . .	26	z pow.	Środa	57
„	Ostrów . . .	19	„	Wągrówiec . .	15
„	Poznań	110	„	Wolsztyn . . .	9
„	Rawicz	6	„	Września . . .	10
„	Szamotuły . . .	15	„	Wyrzysk . . .	14
„	Szubin	8	„	Żnin	24
„	Śrem	31			

Reszta okazów pochodziła od handlowych firm nasiennych, oraz od państwowych i samorządowych instytucyj woj. poznańskiego.

Podobnie wzrosła poważnie ilość korespondencyj Stacji Ochrony Roślin, która wynosiła w roku sprawozdawczym **1334**, wobec 1041 w roku 1931.

Niezależnie od badania laboratoryjnego, przeprowadzała Stacja na życzenie interesentów badania zdrowotności kultur roślinnych na miejscu. Ilość odbytych w tym celu podróży służbowych wynosiła łącznie z lustracją szkółek drzew owocowych na obecność korówki wełnistej — 121.

Jednostek gospodarczych, korzystających z porad Stacji Ochrony Roślin było w roku sprawozdawczym **365**, wobec 298 w roku 1931.

Z chorób pochodzenia grzybkowego wystąpiły w roku sprawozdawczym w silniejszym stopniu:

1. Pleśń śniegowa żyta — Fusarium sp. jako przyczyna zamierania zasiewów ozimych pod pokrywą śnieżną.

2. Rak koniczynowy — Sclerotinia trifoliorum, powodujący zamieranie koniczyn.

3. Rak ziemniaczany — Synchytrium endobioticum, który ujawniono w roku sprawozdawczym w 50 nowych miejscowościach, z czego 1 przypadek dotyczył powiatu, w którym dotychczas raka nie było, reszta zaś przypadków, bądź miejscowości leżących w dawnych pasach ochronnych, bądź leżących w pobliżu tych ostatnich.

4. Ascochyta pisi — grzybek powodujący plamistość i zasychanie liści i strąków grochu.

5. Rdza kreskowa pszenicy — Puccinia graminis f. triticina, której katastrofalne najście ze wschodu objęło również południowe powiaty województwa poznańskiego, wyrządzając niejednokrotnie — zależnie od odmiany — szkody dochodzące do 30% plonu.

6. Rdza wieńcowa owsa — Puccinia coronifera — pojawiła się bardzo silnie z końcem lipca, czyniąc niemałe spustoszenia w rozwoju owsa w mieszankach.

7. Chwościk burakowy — Cercospora beticola — jako przyczyna plamistości i zasychania liści buraków cukrowych.

Ze szkodników znaczniejsze szkody wyrządziły:

8. Gąsienice motyli **rudnicy złotopłynnej** — Euproctis chrysorhoea, **prządki pierścienicy** — Malacosoma neustria oraz **brudnicy nieparki** — Lymantria dispar — przez objadanie liści w zadrzewieniach owocowych.

9. Zwójkówki — Carpocapsa pomonella i Laspeyresia funebrana — masowo powodując robaczywienie owoców.

10. Korówka wełnista — Schizoneura lanigera — na jabłoniach.

11. Wołek zbożowy — w spichrzach i innych składach ziarna.

Celem kontynuowania walki z chorobami i szkodnikami roślin czynne były, wzorem lat ubiegłych, 4 Sekcje zwalczania szkodników, jako organy Izby Rolniczej, mianowicie: w Poznaniu, w Koźminie przy Szkole Ogrodniczej W. I. R., w Janówcu przy Zakładach ogrodniczych W. I. R. i w Bydgoszczy przy Szkole Rolniczej W. I. R.

Według otrzymanych sprawozdań — Stacja zwalczania szkodników w Poznaniu opryskała w roku sprawozdawczym 5.867 drzew i krzewów owocowych, — Stacja w Janówcu 8.522 drzewa i krzewy owocowe w najbliższej okolicy na życzenie interesentów.

Niezależnie od powyższego czynnemi były również, wzorem lat ubiegłych, tak zwane Powiatowe Sekcje zwalczania szkodników przy Wydziałach Powiatowych, prowadzone przez przeszkolonych na specjalnych kursach ogrodników powiatowych oraz drogomistrzów. W zakresie metod zwalczania szkodników Sekcje te pozostają pod dyrektywami Stacji Ochrony Roślin i obowiązane są z końcem każdego roku nadsyłać do Stacji sprawozdanie z dokonanych czynności.

Działalność Powiatowych Sekcyj zwalczania ogranicza się do danego powiatu i obejmuje tak ochronę drzew owocowych przy alejach przydrożnych jak i prywatne zadrzewienia owocowe na specjalne zgłoszenie interesentów.

Sekcja zwalczania szkodników przy Wydziale Powiatowym w Lesznie wzywana była do zwalczania szkodników 36 razy, opryskując 375 drzew w 12 gminach i pracując 26 dni.

Celem ułatwienia zainteresowanym nabycia skutecznego środka do zwalczania niektórych szkodników owadzich (mszyce), Stacja Ochrony Roślin postarała się w Dyrekcji Państwowego Monopolu Tytoniowego o większy przydział odpadków tytoniowych, które rozdziela potrzebującym. W roku sprawozdawczym rozdzielono 152,5 q tych odpadków, przyczem do każdego przydziału dołącza się instrukcję dla ich używania przy zwalczaniu szkodników.

Specjalną uwagę poświęca Stacja Ochrony Roślin zwalczaniu chorób i szkodników, co do których istnieje ustawowy przymus zwalczania, nakazany rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i R. R. Dotyczy to zwalczania korówki wełnistej, berberysu, ostu i raka ziemniaczanego.

Walka z korówką wełnistą. Prócz stałej kontroli przymusowego zwalczania korówki w zadrzewieniach jabłoniowych, wykonywanej po powiatach przez ogrodników powiatowych, jako organów współpracujących z władzami państwowemi w nadzorze nad wykonywaniem odnośnego rozporządzenia Ministra Rolnictwa i R. R., Stacja Ochrony Roślin przeprowadziła lustrację wszystkich znajdujących się na terenie województwa szkółek drzew owocowych na obecność korówki wełnistej. Ze zlustrowanych 88 szkółek — 12 szkółek zostało za wskazaniem Stacji wyłączonych ze sprzedaży szczepów przez właściwe Starostwa aż do czasu wykazania się z wytępienia omawianego szkodnika.

Zwalczanie berberysu. Spowodowana twierdzeniem niektórych fachowych pism o masowym występowaniu berberysu nad brzegami Wisły — Stacja Ochrony Roślin przeprowadziła w roku sprawozdawczym lustrację terenów położonych na lewym brzegu Wisły, należących do gmin: Zofin, Marjanpol, Laskoń, Jarużyn oraz Jarużyn Probostwo i Jarużyn Lasy Państwowe, a także Strzelce Dolne. W żadnej z powyższych miejscowości berberysu nie stwierdzono.

Stwierdzono natomiast liczne krzaki berberysu zwyczajnego w lasach państwowych należących do Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, położonych na brzegu Zielonego Potoku, na terenie leśnictwa Zielonka pow. Inowrocław, ale na obszarach należących już do województwa pomorskiego (pow. Toruń).

O spowodowanie wytrzebienia tego berberysu zwróciła się Stacja Ochrony Roślin do Pomorskiej Izby Rolniczej.

Stwierdzono również liczne krzaki berberysu na skrajach lasów należących częściowo do probostwa Murowana Goślina pow. Oborniki — częściowo zaś do maj. Bolechowo pow. Poznań. W tych wypadkach został berberys za ingerencją Stacji Ochrony Roślin wytrzebiony.

Niezależnie od powyższego rozciągnięto w roku sprawozdawczym ujawnianie berberysu zwyczajnego na szkółki drzew owocowych i krzewów ozdobnych. W 6 szkółkach, w których ten gatunek berberysu stwierdzono, wytrzebiono go również za ingerencją Stacji Ochrony Roślin.

Zwalczanie ostu. W roku sprawozdawczym rozwinęła Stacja Ochrony Roślin intensywną propagandę o potrzebie tępienia omawianego chwastu. W porozumieniu i przy pomocy Okręgowej Dyrekcji Kolei Państw. w Poznaniu rozwieszono wydane przez Izbę Rolniczą plakaty na wszystkich stacjach kolejowych. Wygłoszono przez radjo jeden wykład o potrzebie i sposobach zwalczania tego chwastu oraz umieszczono odpowiedni artykuł w Poradniku Gospodarskim. Przy punktacji kwalifikowania ziemiopłodów

w okresie wegetacji zaczęto w większej mierze jak dotychczas uwzględniać również występowanie chwastów ze szczególnem uwzględnieniem ostu.

Wykonując specjalne zlecenie Ministerstwa Rolnictwa, Stacja Ochrony Roślin przeprowadziła w roku sprawozdawczym badania nad występowaniem chwastów i wierzbówki (Epilobium) i nawłoci (Solidago). W związku z tem umieszczono odpowiedni komunikat w rolniczej i codziennej prasie o zgłaszaniu występowania omawianego chwastu oraz w tym samym celu zwrócono się do plantatorów wikliny na terenie województwa poznańskiego. W wyniku dokonanych lustracyj nie otrzymano ani jednego zgłoszenia o występowaniu tych chwastów.

Chcąc zbadać rozpowszechnienie poszczególnych gatunków chwastów na terenie woj. poznańskiego, Stacja Ochrony Roślin opracowała, na podstawie doniesień sieci sprawozdawczej służby ochrony roślin, statystykę. Jako najbardziej rozpowszechnione wymienia się następujące chwasty: (liczby oznaczają, w ilu doniesieniach jest dany chwast wymieniony jako najbardziej rozpowszechniony).

oset . . .	w 103	don.	rumianek .	w 10	don.
ognicha . .	„ 32	„	mak polny .	„ 6	„
pszonak . .	„ 17	„	stokłosa .	„ 5	„
mlecz . . .	„ 12	„	perz . . .	„ 34	„
starzec . .	„ 8	„	bławatek .	„ 25	„
mietlica . .	„ 6	„	rdest . .	„ 15	„
kąkol . . .	„ 1	„	krwawnik .	„ 12	„
łopucha . .	„ 80	„	podbiał . .	„ 6	„
lebioda . .	„ 30	„	wyczka . .	„ 2	„
skrzyp . .	„ 16	„			

Z w a l c z a n i e r a k a z i e m n i a c z a n e g o przeprowadza Inspektorat Walki z Rakiem Ziemniaczanym. Stacja Ochrony Roślin przeprowadza jedynie kontrolę występowania raka przez laboratoryjne badania zebranych przez lustratorów próbek ziemniaków, przeznaczonych jako sadzeniaki do okręgów zarażonych i zagrożonych rakiem ziemniaczanym.

W roku sprawozdawczym poddano badaniom 465 odmian wzgl. rodzin ziemniaków, z czego w kilkunastu przypadkach stwierdzono zanieczyszczenie rakoodpornych ziemniaków odmianami wrażliwemi.

Celem zorjentowania się, jak się przedstawia w województwie stosunek rozpowszechnienia ziemniaków odpornych na raka do wrażliwych, opracowała Stacja Ochrony Roślin, na podstawie doniesień korespondentów ze służby sprawozdawczej, następujące zestawienie:

Odmiany rakoodporne			Odmiany wrażliwe na raka ziemn.		
Parnassia	160	razy	Wohltmann . . .	218	razy
Peppo	85		Industria	98	
Jubel	51		Deodara	93	
Preussen	40		Early Rose . . .	28	
Hindenburg . . .	38		Odenwälder Blaue .	21	
Erdgold	13		Cesarska Korona .	20	
Weltwunder . . .	12		Up-to-date . . .	4	
Juli	9		Centifolia	4	
Rosafolja	5		Pirola	1	
razem	413	razy	Razem	487	razy

Z powyższego zestawienia okazuje się, że uprawa ziemniaków odpornych na raka, jako jedyny skuteczny środek zapobiegawczy przeciw występywaniu raka ziemniaczanego samorzutnie coraz bardziej się rozpowszechnia, dosięgając w roku sprawozdawczym w porównaniu do odmian wrażliwych już prawie stosunek jak 1 do 1 (dokładnie 1 do 1,18).

II. Praca rejestracyjna i statystyka. Zorganizowana w roku 1928 własna sieć korespondentów obejmowała w roku sprawozdawczym 480 sprawozdawców równomiernie rozsianych na terenie województwa. Ilość otrzymanych sprawozdań wynosiła 1460 — wobec 1115 w roku 1931.

Materjały ilustrujące występowanie chorób i szkodników roślinnych, zebrane w ciągu roku sprawozdawczego, opracowano i zużyto częściowo w niniejszem sprawozdaniu, — częściowo zaś w innych sprawozdaniach dla referatów wyznaczonych przez Ministerstwo Rolnictwa i R. R. dla odnośnych działów (fitopatologja, szkodniki roślin rolniczych, leśnych, sadów i warzyw).

Stacja Ochrony Roślin spełnia również obowiązki korespondenta Wydziału Chorób Buraka Cukrowego w Związku Przemysłu Cukrowniczego w Warszawie, informując go o stanie zdrowotności buraka cukrowego na terenie woj. poznańskiego.

III. Praca oświatowo-propagandowa. — Na pracę tą składały się odczyty i wykłady na kursach, konferencjach, na zebraniach Kółek Rolniczych oraz sporadyczne umieszczanie artykułów o aktualnych chorobach, szkodnikach i chwastach w rolniczej i codziennej prasie krajowej.

Odczytów i wykładów tych było ogółem 19, nie wliczając w to 3 odczytów przez radio.

Artykułów w prasie umieszczono 18; odpowiedzi na zapytania o zwalczaniu chorób i szkodników roślinnych udzielono w Poradniku Gospodarskim 14.

Z ważniejszych artykułów o chorobach i szkodnikach roślin ukazały się:

Inż. A. Kuryłło: „Wierzbówka i nawłoć“ (Por. Gosp. nr. 30)
" " „Zbierać i niszczyć robaczywe owoce“ (Por. Gosp. nr. 39)
" " „Ważniejsze choroby i szkodniki roślin i ich zwalczanie“ (ulotka)
" " „O tępieniu pędraka w czasie wykopków“ (Por. Gosp. nr. 40)
" " „O tępieniu wołka zbożowego“ (ulotka)

Domagalski Władysław: „O potrzebie dokarmiania ptactwa w czasie zimy“ (Por. Gosp. nr. 5)

Inż. Czekanowski Tad.: „Zwalczanie gryzoni“ (Por. Gosp. nr. 44)
" " " „Zimowe zwalczanie chorób i szkodników sadowych“ (Por. Gosp. nr. 51)

Domagalski Władysław: „Rak koniczynowy“ (Por. Gosp. nr. 20).

Do pracy oświatowo-propagandowej zaliczyć należy również wydanie plakatu o tępieniu ostu, który na zamówienie rozesłano również i do innych zakładów ochrony roślin w Polsce.

IV. Doświadczalnictwo: Z doświadczeń przeprowadzonych w roku sprawozdawczym wymienić należy:

a) doświadczenia nad zwalczaniem fusicladium jabłoni i grusz,
b) doświadczenia nad zwalczaniem monilji na wiśniach,
c) doświadczenia ze zwalczaniem zamierania malin,
d) doświadczenia ze zwalczaniem amerykańskiego mącznika agrestu, oraz
e) doświadczenia nad zwalczaniem opadziny liści porzeczek.

Wszystkie te doświadczenia przeprowadzono bądź w Zakładach Ogrodniczych W. I. R. w Janówcu, — bądź w sadach Szkoły Ogrodniczej W. I. R. w Koźminie.

Doświadczenia te dały w wielu przypadkach zadowalające wyniki, które, potwierdzone w latach następnych, zostaną opracowane i podane do publicznej wiadomości. Niektóre materjały jak n. p. owoce z drzew opryskiwanych i nieopryskiwanych przy zwalczaniu fusicladium zostały zademonstrowane w stoisku Stacji Ochrony Roślin na jesiennych targach owocowych w Poznaniu, budząc szerokie zainteresowanie. Za urządzenie tego stoiska, demonstrującego ważniejsze choroby i szkodniki sadowe i ich zwalczanie, otrzymała Stacja Ochrony Roślin pisemne uznanie i podziękowanie ze Związku Towarzystw Ogrodniczych Wielkopolski.

Wzorem lat ubiegłych prowadzono również laboratoryjne badania nad wpływem zapraw na zdolność kiełkowania ziarna, poddając tym badaniom szereg nowych krajowych środków zaprawnych. W wyniku tych badań nowa zaprawa Spółki Akc. „Azot“ pod nazwą „413a“ nie objawiła szkodliwego oddziaływania na

zdolność kiełkowania ziarna, wykazując pod tym względem niegorsze właściwości od uznanych zapraw krajowych i zagranicznych.

Stacja Ochrony Roślin współpracowała również z Dr. Karolem Zaleskim, adjunktem Zakładu Botaniki i Fitopatologji U. P. w doświadczeniach nad zwalczaniem chorób wirusowych ziemniaków, użyczając między innemi swych narzędzi i środków chemicznych do opryskiwania „odosobnionych jednostkowo - nasiennych pólek“ z ziemniakami.

D. Dział Doświadczalny i Oświatowy

Dział doświadczalny prowadził przedewszystkiem doświadczenia w Kołach doświadczalnych włościańskich, organizowanych przy szkołach rolniczych W. I. R.; dział ten tworzył ośrodek dla poszczególnych kół. Poszczególne Koła przeprowadziły w r. 1931/32 następującą ilość doświadczeń własnych.

Koźmin — Borek	33	doświadczenia
Wolsztyn	29	„
Janowiec	22	„
Odolanów	19	„
Szamotuły	14	„
Inowrocław	11	„

Pozatem powyższe szkoły, oraz szkoły w Bydgoszczy, Chodzieży, Kępnie, Lesznie, Środzie i Wrześni prowadziły jeszcze doświadczenia nawozowe, zainicjonowane przez Państw. Fabrykę Związków Azotowych w Chorzowie i przez Kopalnie Kałuskie, dla których wykonano doświadczenia więcej pokazowe nad tępieniem chwastów.

Wszystkich doświadczeń przeprowadzonych przez Stację Doświadczalną w Poznaniu, ułożonych według grup, było:

Jesień 1931	
Doświadczeń nawozowych dla Włośc. Kół Doświadczalnych	14
„ odmianowych z pszenicą dla Włośc. Kół Dośw.	11
„ odmianowych z żytem dla Włośc. Kół Dośw.	10
„ nawozow. z nawozami azot. Chorzowskiemi .	32
Wiosna 1932	
Doświadczeń nawoz. dla Włośc. Kół Doświadczalnych . .	30
„ odmianow. z ziemniak. rakoodp. dla W. K. D.	34
„ odmianow. z jęczmieniem browarn.	19
„ nawoz. z nowym nawozem Dr. R. Maya . . .	5
„ z tępieniem chwastów	21
razem	176

Razem założyła Stacja Doświadczalna 176 doświadczeń, które zostały zebrane, obliczone i opracowane, oraz wydane w osobnych wydawnictwach. Koszty pojedyńczego doświadczenia wahały się od 16—50 zł.

W lipcu przeprowadzono lustrację całego szeregu doświadczeń dla stwierdzenia z jaką starannością zostały doświadczenia założone. Naogół wynik lustracyj był zupełnie zadowalający.

Doświadczenia nawozowe dla Włościańskich Kół Doświadczalnych przeprowadzono dla stwierdzenia potrzeb nawozowych gleb, doświadczenia Chorzowskie nad stwierdzeniem wartości rozmaitych nawozów azotowych pod pszenicę i żyto. Doświadczenia Dr. R. Maya miały stwierdzić przydatność superfosfatu nowego, produkowanego nowym, tańszym sposobem. Doświadczenia Chorzowskie polecone były przez Ministerstwo Rolnictwa i R. R. Procent udanych doświadczeń wahał się od 70—100%.

Jesienią r. 1932 założono na rok 1933 nowy szereg doświadczeń (36) z odmianami pszenicy i żyta w Włośc. Kołach Doświadczalnych.

W Stacji samej prowadzono doświadczenia wazonowe (380 wazonów) z 19 glebami różnego pochodzenia, obsianemi owsem. Doświadczenia te, prowadzone były łącznie z pracami nad opracowaniem metod chemicznych do określenia zawartości przyswajalnych składników pokarmowych, wzgl. określenia potrzeb nawozowych w glebach. Dotychczasowe wyniki upoważniły Stację do wykonywania badań gleb metodą chemiczną, a niskie ceny, oparte na opracowanej przez Stację metodzie chemicznej łącznie z wynikami, stały się źródłem zgłaszania licznych analiz gleb przez rolników. Badania te prowadzone są nadal i rozszerzone na doświadczenia polowe, których wyniki porównywane są z analizami chemicznemi. Prace te ogłoszono w osobnej broszurce.

Kierownik Stacji Doświadczalnej prowadził nadzór nad pracami doświadczalnemi w majątku doświadczalnym w Pętkowie.

Działalność oświatową podzielić można na wydawnictwa, artykuły, wykłady i kursy.

A. Wydawnictwa.

1. Dr. Celichowski, Dr. Karłowska, Mg. Winkler: Badania nad określeniem potrzeb nawozowych w glebach.
2. Dr. Celichowski, Dr. Karłowska: Doświadczenia Kół Włościańskich w Wielkopolsce w roku 1931/32.
3. Dr. Celichowski i Dr. Karłowska: Doświadczenia polowe z nawozami azotowemi Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie.
4. Dr. Celichowski, Dr. Karłowska: Doświadczenia nad tępieniem chwastów na terenie Wielkopolski.

B. Artykuły.

1. Dr. Celichowski: Wartość pasz treściwych i kilka uwag do tabeli o wartości pasz treściwych (Por. Gosp. 15/43).
2. Dr. Celichowski: Doświadczenia z odmianami kukurydzy (Por. Gosp. 43).
3. Dr. Celichowski: Działalność Stacji Doświadczalnej w r. 1933 (Por. Gosp. 1933 nr. 1).
4. Dr. Celichowski i Inż. Grossberg: Doświadczenia nawozowe z nawozami azotowemi w roku 1931 (Nawozy Sztuczne rok 1932 nr. 8).
5. Dr. Kamiński: Zaopatrzenie mleczarń w dobrą wodę (Tygodnik Mleczarski nr. 24).
6. Dr. Kamiński: Die Wasserversorgung in molkereitechn. Betrieben (Landw. Zentralwochenblatt f. Polen nr. 26).
7. Dr. Karłowska: Wyniki badań nad odczynem gleb (Gazeta Cukrownicza 1932 nr. 13/14).
8. Dr. Karłowska: Obserwacje pożniwne (Por. Gosp. 36).
9. Dr. Karłowska: Czy sztuczne nawozy magazynowane tracą na swej wartości (Por. Gosp. nr. 38 i Rolnik 39/40).
10. Dr. Karłowska: Pasze kiszone (Kalendarz Por. Gosp. na rok 1933).
11. Dr. Karłowska: Nawożenie racjonalne (Por. Gosp. nr. 8, rok 1933).
12. Dr. Karłowska: Cukier jako pasza (Por. Gosp. nr. 9, r. 1933).
13. Br. Liebek: Uwagi o uprawie słonecznika na paszę (Por. Gosp. nr. 17).
14. Br. Liebek: Zwalczanie szkodników kapusty (Por. Gosp. 26).
15. Br. Liebek: Uprawy jesienne i nawożenie (Por. Gosp. nr. 35).
16. Br. Liebek: Wartość obornika (Osadnik nr. 52).
17. Br. Liebek: Pasze treściwe w własnym zakresie (Por. Gosp. nr. 6/8).
18. Br. Liebek: Wpływ nawożenia potasem na jakość ziemiopłodów (Por. Gosp. 10).

C. Wykłady.

1. Dr. Celichowski: Badania gleb nad określeniem potrzeb nawozowych (Związek Ziemian na pow. Poznań, 3. II. 33).
2. Dr. Celichowski: to samo (Zw. Ziemian na pow. Ostrów, Krotoszyn, 22. II. 33).
3. Dr. Celichowski: to samo (Zw. Ziemian na pow. Środa, Jarocin, 14. III. 33).
4. Dr. Celichowski: Przepisy ustawowe o zwalczaniu raka ziemniaczanego (Kursy dla ogrodników powiat., 28. II. 33).
5. Dr. Celichowski: Nowe przepisy o zwalczaniu raka ziemniaczanego (Cerelita, dnia 17. III. 33).

6. Dr. Karłowska: Ziarno łubinu jako pasza (Zw. Ziemian na pow. Poznań, 26. IX. 33).
7. Br. Liebek: Uprawy jesienne (Kółko Rolnicze w Usarzewie, 26. IX. 32).

Pozatem Dr. Karłowska i Br. Liebek wygłosili odczyty rolnicze w porozumieniu z władzami wojskowemi w 7 pułku strzelców konnych. Latem urządzono wycieczkę do Pętkowa i fermy Szkoły Rolniczej w Środzie, w której wzięło udział około 80 żołnierzy (rolników) z rozmaitych pułków garnizonu poznańskiego, między któremi byli licznie reprezentowani żołnierze, pochodzący z innych dzielnic (woj. wschodnich) Polski.

D. Radjo.

Wykładów w radjo wygłosili na rozmaite tematy:

Dr. Karłowska: 3

Br. Liebek: 7.

Pozatem Stacja Doświadczalna wysłała cały szereg orzeczeń i porad praktycznych dla rolników i urzędów kolejowych, celnych, sądowych itp., w niektórych przypadkach opierając się na wykonanych badaniach.

Z bibljoteki Stacji korzystał cały szereg słuchaczów wydziału Rolniczo-Leśnego U. P.

E. Inspektorat Walki z Rakiem Ziemniaczanym

Zadaniem Inspektoratu Walki z Rakiem Ziemniaczanym W. I. R. jest załatwianie spraw związanych z akcją zwalczania choroby raka ziemniaczanego oraz kontrola nad zdrowotnością ziemniaków eksportowanych zagranicę. Praca ta polega na:

a) wykrywaniu nowych ognisk raka ziemniaczanego (lustracja upraw ziemniaczanych w czasie wegetacji),
b) prowadzeniu ewidencji pól zarażonych i zagrożonych, oraz zatwierdzeniu planów obsiewu tychże pól,
c) kontrolowaniu zdrowotności wywożonych ziemniaków z pasów ochronnych,
d) kontroli czystości odmianowej ziemniaków przeznaczonych do sadzenia, jakoteż zasadzonych ziemniaków w gospodarstwach zarażonych i zagrożonych rakiem ziemniaczanym,
e) sporządzaniu spisu ziemniaków rakoodpornych potrzebnych do obsadzania pól tychże gospodarstw, oraz dopilnowaniu zaopatrzenia w ziemniaki i rozdział zasiłku ministerjalnego przeznaczonego na obniżenie cen ziemniaków rakoodpornych,

f) kontroli gorzelń i fabryk przetworów ziemniaczanych,
g) stwierdzeniu, czy rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych o walce z rakiem ziemniaczanym jest należycie stosowane,
h) urządzaniu odczytów i uświadamianiu ogółu rolników o niebezpieczeństwie choroby raka ziemniaczanego,
i) wydawaniu świadectw zdrowotności na ziemniaki eksportowane jako też wywożone z pasów ochronnych na podstawie rewizji tychże, wykonanej na miejscu uprawy.

Nowych ognisk raka ziemniaczanego wykryto w okresie sprawozdawczym 50 i to w powiecie Jarocin: gm. Suchorzew, gm. Goła i majętność Orpiszewek; w powiecie Kępno: gm. Janówka, Laski, Teklinów, Pomiany, Łęka Opat., Niwki Książęce, Myślniew, Siedlików, Marszałki, Książenice, Szklarka Myślniewska, Kuźnia Stara, folwark Marysławin, wieś Rojów, Gęstwa, Dąbrowa II, Luboszczyk, osada Wielkie Gądki; w powiecie Gostyń: folwark Zabornia; w powiecie Kościan: gm. Bojanowo Stare, Poświętno, Wławie, Przysieka Polska, maj. Boguszyn, P. K. P. Boszkowo; w powiecie Krotoszyn: maj. Wziąchów, P. K. P. Dzierżanów, gm. Romanów, Rzemichów, Benice, gm. i maj. Rozdrażew, gm. i maj. Smoszew, maj. Wolenice, folwark Mogiłka; w powiecie Leszno: maj. i gm. Długie Stare, gm. Swierczyna i gm. Belęcin Stary; w powiecie Ostrów: osada Baby, osada Biadaszki, gm. Kotowskie, Uciechów, Raszyce i Hetmanów; w powiecie Śrem: maj. Książek; w powiecie Wągrówiec: gm. Popowo Kościelne i Żelice i w powiecie Szamotuły: maj. Biezdrowo. Ponadto stwierdzono raka ziemniaczanego w zagrożonych miejscowościach w powiecie Jarocin w gminie Góra i w powiecie Kępno w gm. Doruchów i Grębanin. Do pracy lustracyjnej zaangażowano sezonowo 10 lustratorów, których praca trwała 530 dni. Zlustrowano 36.734 gospodarstw i to:

wszystkie miejscowości położone w powiecie Kępno (wraz z włączonym pow. Ostrzeszów)
wszystkie miejscowości położone w dawniejszym powiecie Odolanów
wszystkie miejscowości położone w powiecie Krotoszyn (wraz z dawniejszym pow. Koźmin)
wszystkie miejscowości położone w powiecie Jarocin z częścią dawniejszego pow. Pleszew
50% miejscowości położonych w powiecie Gostyń
część miejscowości położonych w powiecie Śrem

wszystkie miejscowości położone w powiecie Leszno
„ „ „ „ Kościan
„ „ „ „ Śmigiel
„ „ „ „ Wągrówiec
miejscowości położone w obszarze ochronnym pow. Oborniki
„ „ „ „ „ Czarnków
„ „ „ „ „ Wyrzysk

Lustrację upraw ziemniaczanych (na czystość odmianową) w gospodarstwach posiadających obowiązek uprawy ziemniaków odmian rakoodpornych przeprowadzono w lipcu. Na 90 miejscowości zarażonych i zagrożonych rakiem ziemniaczanym, które posiadają 3133 gospodarstw o obszarze ornym 38.336 ha, zlustrowano 74 miejscowości — gospodarstw 2508 — gruntów 32.735 ha. W pozostałych 16 miejscowościach nie przeprowadzono lustracji z powodu zadawalającego wyniku w roku ubiegłym. Na 34 dodatkowo uznanych za zagrożone miejscowości o 733 gospodarstwach a 9.955 hektarach ornej ziemi zlustrowano miejscowości 22 — gospodarstw 506 — gruntów 5.150 ha. Lustrację tych 3.014 gospodarstw wykonało 3 pracowników w ciągu 60 dni. Ilość wniosków. wystosowanych do właściwych Starostw o ukaranie niestosujących się do przepisów o walce z rakiem ziemniaczanym, wysłano 48. Ilość osób podanych do ukarania wynosiła 716.

Obszar gruntów uznanych za zarażone rakiem ziemniaczanym w roku sprawozdawczym wynosi 32,7714 ha. Ogółem teren województwa poznańskiego zarażony rakiem ziemniaczanym wynosi 418,5335 ha.

Świadectw zdrowotności na ziemniaki pochodzące z pasów ochronnych dookoła ognisk raka ziemniaczanego wydano, po przeprowadzonej kontroli na zdrowotność, na 9.780 wagonów.

Eksport ziemniaków zagranicę w drugim miesiącu okresu sprawozdawczego osłabł z powodu braku popytu na ziemniaki na rynkach zagranicznych. Panujące bowiem wczesną wiosną mrozy zahamowały wysyłkę ziemniaków, wskutek czego zagranica zmuszona była zapotrzebowanie swe pokryć u sąsiadów t. j. Niemiec i Holandji. Eksporterzy wielkopolscy, spodziewając się dobrej konjunktury wiosną, już zimą zawierali umowy z majątkami płacąc do 6,— zł za 100 kg. Majątki zaś, spodziewając się wyższych cen, wstrzymywały się od sprzedaży. wskutek jednak poźniejszego braku popytu większość ziemniaków nie została przez eksporterów odebraną i cena nie została zmienioną. Eksport jesienny okresu sprawozdawczego był bardzo słaby. Eksport wiosenny przy końcu okresu sprawozdawczego był silnie zahamowany wskutek nałożenia przez najpoważniejszego odbiorcę t. j. Francję ceł ochronnych. Ogółem w roku sprawozdawczym wysłano zagranicę 1.845 wagonów ziemniaków i to do:

Francji	1.042	wagonów
Szwajcarji	251	„
Belgji	90	„
Włoch	7	„
Niemiec	2	„
Zagłębia Saary . .	96	„
Jugosławji	28	„
Anglji	329	„
Razem	1.845	wagonów

Rewizji na zdrowotność eksportowanych zagranicę ziemniaków dokonano w 511 miejscowościach. Pracę tę wykonało 12 lustratorów.

Z końcem czerwca zakończono sprawę przyznawania miejscowościom zarażonym i zagrożonym zasiłku Ministerstwa Rolnictwa i R. R. na obniżenie cen sadzeniaków rakoodpornych. Ogółem zaopatrzono w sadzeniaki rakoodporne 33 miejscowości w ilości 1036.613 kg. Gospodarstwa zarażone i zagrożone rakiem ziemniaczanym korzystały przy zakupie sadzeniaków rakoodpornych z pożyczki Państwowego Banku Rolnego rozprowadzonej przez Poznański Urząd Wojewódzki do powiatowych Komunalnych Kas Oszczędności w porozumieniu z Izbą Rolniczą. Ponadto na skutek interwencji Wydziału Rolnego tut. Urzędu Wojewódzkiego i Izby Rolniczej każdy z zainteresowanych Wydziałów Powiatowych uchwalił wypłacić na każdy zakupiony q ziemniaków zasiłek w wysokości 1,— zł. W poszczególnych wypadkach wypłacono wyższy zasiłek. Zasiłek z funduszów Ministerstwa Rolnictwa ustalono w wysokości 1,50 zł na 1 q ziemniaków kwalifikowanych przez Izbę Rolniczą; na ziemniaki zaś, będące pod stałą dotychczasową kontrolą Izby (jednak z powodu trudnych warunków materjalnych odnośnych gospodarstw nie kwalifikowane), wypłacano zasiłek w wysokości 1,— zł na q. Ogółem na akcję zaopatrzenia w formie bezzwrotnego zasiłku wypłacono 14.470,36 złotych.

W okresie końcowym roku sprawozdawczego miejscowości, w których chorobę stwierdzono w roku 1932 r., zostały dokładnie poinformowane o wysokości przyznanego przez Ministerstwo Rolnictwa i R. R. zasiłku na obniżenie cen, który został ustalony w wysokości 1,50 zł na 1 q. Również Wydziały Powiatowe przyznały bezzwrotne zasiłki gospodarstwom zarażonym i zagrożonym rakiem ziemniaczanym. Dzięki zabiegom Inspektoratu Walki z Rakiem Ziemniaczanym w Ministerstwie Rolnictwa i R. R., został uruchomiony przez Państwowy Bank Rolny bezprocentowy 9-miesięczny kredyt siewny na zakup ziemniaków odpornych na raka ziemniaczanego. Wysokość tego kredytu dla gospodarstw zarażonych i zagrożonych województwa poznańskiego wynosi 50.000,—

złotych. Kredyt ten został stosownie do zapotrzebowania, podzielony przez Inspektorat Walki z Rakiem Ziemniaczanym na właściwe powiaty. Kredyt ustalono w wysokości 3,— zł na każde 100 kg sadzeniaków oraz rozprowadzono go do komunalnych kas oszczędności. Ogólne zapotrzebowanie miejscowości (zarażonych i zagrożonych) na sadzeniaki rakoodporne, potrzebne do sadzenia w roku 1933 wynosi około 18.000 q, co przy zasiłku Ministerstwa à 1,50 zł na 1 q wyniesie sumę 27.000,— zł. W sprawie zaopatrzenia odbyto 26 wyjazdów służbowych.

Staraniem Inspektoratu Walki z Rakiem Ziemniaczanym wygłosili urzędnicy Inspektoratu na lotnych kursach Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych referaty pod tytułem „Aktualne zagadnienia z ochrony roślin ze specjalnem uwzględnieniem choroby raka ziemniaczanego“. Na wykładach tych rozdano ulotki Ministerstwa Rolnictwa i R. R. o raku ziemniaczanym oraz demonstrowano preparat raka ziemniaczanego. Wykłady odbyły się w 82 miejscowościach.

W okresie sprawozdawczym wydał Inspektorat Walki z Rakiem Ziemniaczanym ulotkę o raku ziemniaczanym i o przepisach obowiązujących przy zwalczaniu tej choroby. Ulotkę tę przesłano przez właściwe starostwa do wszystkich gospodarstw zarażonych i zagrożonych rakiem ziemniaczanym; pozatem ulotkę otrzymały wszystkie sołectwa, wójtostwa i posterunki policji państwowej, położone w powiatach, w których choroba raka ziemniaczanego istnieje. Ogółem wysłano 5.932 ulotki. W czasie lustracji na raka ziemniaczanego przeprowadziła Stacja Doświadczalna Izby i Wydział Rolny Urzędu Wojewódzkiego kontrolę prac terenowych personelu Inspektoratu i wydawanych przez Starostwa zarządzeń dotycz. raka w powiatach: Kępno, Ostrów, Jarocin, Gostyń, Krotoszyn i Śrem. Również w tym czasie personel Inspektoratu brał udział w 2-dniowym kursie fitopatologicznym urządzonym przez Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy.

W okresie sprawozdawczym Inspektorat opracował dla Urzędu Wojewódzkiego projekt zakazu uprawy ziemniaków w ogródkach opłotowanych oraz na gruntach w odległości 30 m od zabudowań. Zakaz ten został przez Urząd Wojewódzki wydany i ogłoszony wszystkim Starostwom Powiatowym.

F. Majątek Doświadczalny Pętkowo

W okresie sprawozdawczym Majątek Doświadczalny Pętkowo kontynuował swe prace z zakresu doświadczalnictwa polowego.

Przeprowadzono 43 doświadczenia, z tego 12 doświadczeń odmianowych, 20 nawozowych oraz 11 doświadczeń uprawowych i różnych.

W doświadczeniach odmianowych porównywano 14 odmian żyta, 32 odmiany pszenicy ozimej, 7 odmian pszenicy jarej, 22 odmiany jęczmienia, 16 owsa, 7 grochu, 21 soji, 4 kukurydzy, 36 odmian buraków pastewnych i 13 odmian buraków cukrowych.

W doświadczeniach nawozowych badano właściwe stosowanie nawozów azotowych w 10 doświadczeniach, potasowych w 3, organicznych w 5 doświadczeniach, oraz przeprowadzono 1 doświadczenie z wapnem i jedno z zapotrzebowaniem pokarmowem gleby.

Ogółem przeprowadzono 6 doświadczeń z żytem, 7 z pszenicą ozimą, 3 z pszenicą jarą, 3 z owsem, 3 z jęczmieniem, 2 z grochem, 1 z mieszankami, 7 z burakami cukrowemi, 1 z burakami pastewnemi, 4 z ziemniakami, 4 z soją i 1 doświadczenie z kukurydzą. Doświadczenia te obejmowały 2415 poletek.

Oprócz powyższych założono doświadczenie płodozmienne z 6 płodozmianami, obejmujące przestrzeń ca 5 ha.

Wykonano 865 analiz kwasowości gleb i na ich podstawie wykonano mapę kwasowości Pętkowa. Również określono ilość składników pokarmowych na niektórych polach doświadczalnych metodami kolorymetrycznemi. Pogłębiono wyniki doświadczeń wykonując analizy białka, tłuszczu, węglowodanów, wagi 1000 ziarn, wagi hektolitrowej, % łuski u owsa.

Zarówno przy opracowywaniu jak i przy zakładaniu doświadczeń trzymano się instrukcji ministerjalnej Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie.

Ponieważ chodziło o oparcie wyników doświadczeń na danych meteorologicznych, powiększona została stacja meteorologiczna o kilka przyrządów samopiszących: barograf, termograf, heljograf, hygrometr, pluwiograf oraz termometry dodatkowe bez osłon.

Na rok 1933 założono 21 doświadczeń w jesieni 1932 r. oraz 34 doświadczenia na wiosnę 1933 r. o łącznej ilości poletek 2960.

Majątek Doświadczalny w Pętkowie zwiedziło ca 500 osób, w tem przedstawiciele Min. Rolnictwa i R. R., Urzędu Wojewódzkiego, Starostwa Powiatowego, Uniwersytetu Poznańskiego oraz wycieczki Związków Ziemian, Kółek Rolniczych, Bauernvereinu, Kół doświadczalnych polskich i niemieckich, kursu pedagogicznego, przysposobienia rolniczego, rolników odsługujących służbę wojskową i szereg innych. Dla zwiedzających Pętkowo został wydany plan doświadczeń.

Z zakresu prac administracyjnych między innemi przeprowadzono remont dachów budynków gospodarskich, remont motoru, nabyto 1 pług do głębokich orek, refraktometr do oznaczenia % suchej masy w burakach cukrowych i powiększono bibljotekę.

Powiększono ilość krów do 16, przez co znacznie zwiększono dochody z mleka i ilość obornika, a ilość trzody chlewnej do 9 macior. Wogóle zwrócono uwagę na zwiększenie dochodów własnych z gospodarstwa.

Na mechanicznej czyszczalni Petkus oczyszczono większą ilość zboża siewnego dla okolicznych majątków i gospodarstw. Oczyszczono również partję jęczmienia browarnianego dla członków Związku Wytwórców Jęczmienia Browarnianego.

Personel Majątku Doświadczalnego Pętkowo składa się z kierownika Inż. D. Starzeńskiego, asystenta naukowego Aleksandra Przegalińskiego i urzędnika gospodarczego Aleksego Wencla.

Kierownik Majątku Doświadczalnego prowadzi kurs doświadczalnictwa w Szkole Rolniczej w Środzie, jest przewodniczącym Komisji Licencji Buhajów, członkiem powiatowego Urzędu Rozjemczego, sekretarzem Koła Ziemian i członkiem Kółka Rolniczego.

Opracowano wieloletnie wyniki meteorologiczne dla Pętkowa i sporządzono odpowiednie tablice. W okresie sprawozdawczym wydane zostały następujące prace:

1. M. Dzierzkowski: Wyniki doświadczeń Pętkowa za rok 1931 (skrót),
2. M. Dzierzkowski: Wyniki doświadczeń Pętkowa za rok 1931 (obszerne).
3. K. Celichowski i D. Starzeński: Wyniki doświadczeń Pętkowa za rok 1932 (skrót),
4. K. Celichowski i D. Starzeński: Wyniki doświadczeń Pętkowa za rok 1932 (obszerne w druku).

W czasopismach fachowych kierownik ogłosił szereg artykułów, wśród nich następujące poruszają wyniki doświadczeń w Pętkowie:

1. Uprawa żyta i pszenicy na podstawie doświadczeń w Pętkowie (Poradnik Gosp. 1932, str. 487).
2. Azotowanie jesienne (Poradnik Gosp. 1932, str. 527).
3. Odmiany jęczmion browarnianych w Pętkowie (Poradnik Gosp. 1932, str. 549).
4. Odmiany kukurydzy w Pętkowie — Dr. K. Celichowski (Poradnik Gosp. 1932, str. 577).
5. Porównanie wartości gospodarczej pszenicy jarej, jęczmienia i owsa (Poradnik Gosp. 1932, str. 676).
6. Mieszanki na ziarno w świetle doświadczeń w Pętkowie (Por. Gosp. 1933, str. 128).
7. Jeszcze o metodach sprawozdań z doświadczeń (Gazeta Rolnicza 1932, str. 1282).

8. Czy można zwiększyć produkcyjność obornika (Gazeta Rolnicza 1933, str. 122).
9. Skuteczność zaprawiania ziarna siewnego zbóż na podstawie doświadczeń w Pętkowie (Nawozy Sztuczne, 1933, nr. 2).

Oprócz tego wygłosił referat na Walnem Zgromadzeniu Towarzystwa Rolniczego w Ostrowie, 2 referaty na posiedzeniu Związku Ziemian w Środzie, w Towarzystwie Urzędników Gospodarczych w Poznaniu oraz na zebraniach Kółka Rolniczego w Środzie.

XIII.

Wydział Leśnictwa

W porównaniu z minionym okresem nie wykazuje rok sprawozdawczy istotnych odchyleń w kierunku polepszenia, raczej stwierdzić należy pewne pogorszenie ogólnej sytuacji w dziedzinie leśnictwa, która w roku sprawozdawczym stała pod wpływem wzrastającego nasilenia kryzysu gospodarczego. Analogicznie z rokiem ubiegłym występuje i w roku sprawozdawczym zmniejszenie się konsumcji wewnętrznej produktów drzewnych z powodu zastoju ruchu budowlanego, braku własnych kapitałów i niemożności uzyskania długoterminowych pożyczek. Obok tych czynników wpływających ujemnie na zdolność ożywienia się rynku drzewnego w odniesieniu do konsumcji wewnętrznej, ważną rolę stagnacji w dziedzinie handlu drzewnego odgrywa również bardzo ważny czynnik, jakim jest eksport zagraniczny do tych ośrodków, które tworzyły dla ziem zachodnich najpoważniejsze źródło zbytu materjałów drzewnych. Zastój w eksporcie zagranicznym, spowodowany brakiem układu gospodarczego z Niemcami, nadto opanowanie zagranicznych rynków drzewnych przez drewno skandynawskie i dumpingowe drewno sowieckie, są przyczyną ujemnego oddziaływania na całokształt ożywienia rynku drzewnego. W wyniku ukształtowania się tej sytuacji wielu właścicieli lasów ograniczyło normalne wyręby, jakkolwiek wyręby te były dla nich jednem z najpoważniejszych źródeł dochodu. Następstwem zmniejszenia się popytu na drewno użytkowe, była wzmożona przeróbka drewna na opał, które znajdowało naogół — wobec wygórowanych cen na węgiel — dość znaczny jeszcze zbyt.

Momenty powyższe — a więc zmniejszenie normalnych etatów rocznych, niemożność spieniężenia materjału drzewnego — wpłynęły hamująco na wykonywanie zalesień bieżących, jak również i zalesień zaległych na powierzchniach posówkowych.

Niepokojącym objawem jest ponowne pojawienie się w lasach powiatu bydgoskiego, części powiatu szubińskiego i chodzieskiego, sówki chojnówki. Jakkolwiek ścisłe badania wykazały dość znaczny procent zarażenia jej przez grzyby pasorzytnicze i bakterje gnilne, to jednak celem zapobieżenia dalszemu rozrostowi wspomnianego szkodnika, zastosowano środki zwalczające t. j. zbieranie ściółki

jak również — w jednym przypadku — spęd świń domowych do zagrożonych części lasu.

W roku sprawozdawczym, podobnie jak i w minionym okresie gospodarczym, występują dość silnie korniki, jako wtórne zjawisko po żerze trądu sosnowego, który wystąpił silnie w lasach południowo-zachodnich województwa w roku 1931 częściowo też w roku sprawozdawczym. Dalsze zwalczanie tego szkodnika wymaga stałej kontroli i jest jednem z najważniejszych zadań, jakie ciążą na zagrożonych przez korniki objektach leśnych. Podobnie jak roku poprzedniego, podjęto i w roku sprawozdawczym energiczną walkę we wszystkich lasach, dotkniętych wspomnianym szkodnikiem zapomocą rozrzucania drzew pułapkowych, w wielu przypadkach dwurazowo, korowania i palenia kory w odpowiednim czasie. W przypadkach systematycznego stosowania powyższych środków zapobiegawczych, można było stwierdzić, że ilość nacięć na drzewach pułapkowych znacznie się zmniejszyła.

Szkody wyrządzane w uprawach przez szeliniaki nie są zbyt wielkie, na co wpłynęło pilne stosowanie zalecanych środków zapobiegawczych i zwalczających t. j. korowanie wzgl. karczowanie pieńków, rozrzucanie szczap i kory pułapkowej, kopanie rowków izolacyjnych i t. d.

Dalszym szkodnikiem, który corocznie daje się zauważyć, jednak nie w wzmożonej ilości, jest smolik, którego tępiono w stosownym czasie na terenie wszystkich lasów województwa, przez wyrywanie i palenie drzewek, nawiedzonych przez wspomnianego szkodnika. Stwierdzić należy, że środki zwalczające, stosowane przez szereg lat dały dodatnie wyniki tak, że obecnie stwierdzić należy znaczne zmniejszenie się siły żeru.

Bardzo wielkie szkody wyrządził w roku sprawozdawczym pędrak chrząszcza majowego, który niejednokrotnie zniszczył uprawy sosnowe do lat 6-ciu prawie w zupełności, tak, że w wielu przypadkach okazała się konieczność ponownego zalesienia zniszczonych powierzchni leśnych. Szczególnie przypadki te dotyczą dawnych powierzchni posówkowych, których odsłonięcie — po dokonanym wyrębie sówkowym — stworzyło podatne podłoże. Zwalczanie wymienionego szkodnika napotyka na ogromne przeszkody z powodu braku środków pieniężnych właścicieli objektów leśnych i jakkolwiek inicjatywa Izby Rolniczej w kierunku akcji propagandowej i uświadomienia zainteresowanych co do celowości koniecznych zabiegów, zwalczających tego szkodnika, była bardzo ruchliwą, to jednak przeprowadzenie równoczesnego i zbiorowego tępienia pędraka we wszystkich zagrożonych objektach nie dało się w całości — ze względów finansowych — przeprowadzić. Izba Rolnicza w dalszym ciągu rozwija intensywną działalność w kierunku podtrzymywania podjętej akcji tępienia wymienionego szkodnika.

W niektórych lasach występuje dość silnie krycień olchowiec w młodszych i średnich drzewostanach olszowych. Szkody wynikłe wskutek żeru wspomnianego szkodnika, powodujące zanik tych drzewostanów, są częściowo bardzo znaczne. Jako środek przeciwdziałający dalszemu rozprzestrzenianiu się, stosuje się według wskazań Izby Rolniczej karczowanie pni olszowych i zalesianie ziarnówkami, o ile możności innych rodzajów drzew, z małą domieszką olszową.

Zauważono ponadto dość silną rozmnożę wałczyka, pryszczarka sosnowego i infekcję skrętacza sosnowego (grzybek).

Znaczne szkody wyrządzane przez liczne owady leśne, zagrażające częstokroć istnieniu lasu przez katastrofalne nasilenia rozmnoży i żeru, podkreślają konieczność i celowość lasów mieszanych, odporniejszych na tego rodzaju wpływy zewnętrzne. W kierunku tym rozwija Izba Rolnicza inicjatywę i stwierdzić należy, że obecnie na odpowiednich siedliskach miejsca czystej sosny zajęły już uprawy mieszane (szpilkowo-liściaste).

Podobnie jak i w dawniejszych okresach sprawozdawczych tak i obecnie — odnośnie doboru nasienia i sadzonek kładzie się wielki nacisk na rodzimy materjał, przestrzegając zasady używania nasion pochodzenia krajowego, szczególnie sosny, z odpowiednich stref klimatycznych. Obecnie dzięki trwałym staraniom Izby Rolniczej stwierdzić należy, że roczne zapotrzebowanie materjału sadzonkowego i nasion jest w całości pokryte materjałem pochodzenia miejscowego. Wielkość powierzchni szkółek leśnych, mimo przeważnie dokonania już zalesień zaległych halizn, nie zmniejszyła się w roku sprawozdawczym, a to z tego powodu, że hodowanie drzew liściastych i szkółkowanie tychże wymaga większej powierzchni.

Stan upraw leśnych, który z początkiem roku sprawozdawczego był zadawalniający, uległ pewnemu — miejscami znacznemu — pogorszeniu w późniejszych miesiącach. Na zmianę powyższą wpłynął żer pędraka chrząszcza majowego, szczególnie w uprawach sosnowych, gdzie również wystąpiła dość silnie osutka. Jako środek zapobiegawczy przeciwko osutce infekcyjnej zalecała Izba Rolnicza skrapianie upraw sosnowych, szczególnie 2—4 letn., rozczynem siarczanu miedzi w miesiącach lipiec—sierpień, jedno- do dwurazowo w danym czasie.

Jako dalszy powód pogorszenia się stanu upraw była małośnieżna, dość ostra zima w miesiącach styczeń—luty, co wpłynęło również ujemnie na uprawy, które ponadto ucierpiały, częściowo dość znacznie, od zwierzyny.

Następstwem wyrządzonych, częściowo dość znacznych, szkód w uprawach leśnych, jest zwiększona powierzchnia poprawek, co wpłynąć może na wielkość powierzchni nowych zalesień.

Zbiór nasion w roku sprawozdawczym był naogół mierny. Dobrze obrodziły: dąb miejscami, świerk, jesion, słabiej sosna, modrzew. Obficie obrodziły wiąz, olsza, brzoza, akacja, klon.

W roku sprawozdawczym Wydział Leśnictwa rozwinął w dalszym ciągu działalność we wszystkich zagadnieniach dotyczących państwowego nadzoru lasów prywatnych, wykonywanego przez Urząd Wojewódzki.

Wydział Leśnictwa, jako długoletni doradca znacznej części właścicieli prywatnych, dokładnie zaznajomiony ze stosunkami poszczególnych lasów, dążył do współpracy i ułatwiał w wielu przypadkach państwowym władzom ochrony lasów wykonywanie ich czynności, co w korzystny sposób oddziaływać musiało na interesy prywatnej własności.

Stosując się do przepisów rozporządzenia Prezydenta Rz. P. z dnia 24. VI. 1927 o zagospodarowaniu lasów niestanowiących własności państwa (Dz. U. R. P. Nr. 57, poz. 504) odnośnie do sporządzania planów gospodarczych, stwierdzić należy, że w tutejszem województwie na ogólną liczbę dotychczas sporządzonych planów gospodarczych przypada na Wydział Leśnictwa ca 75%, które też wszystkie zatwierdzone zostały przez Urząd Wojewódzki.

Rozporządzenie Prezydenta Rz. P. z dnia 21. X. 1932 (Dz. U. R. P. Nr. 91 poz. 778), zmieniając wyżej cytowane rozporządzenie z dnia 24. VI. 1927, wprowadza pewne zasadnicze zmiany w kierunku przyciągnięcia do współpracy również i izb rolniczych. Wyraźne podkreślenie roli izb rolniczych, które nietylko mogą być powołane do współpracy z właściwemi władzami (art. 24) lecz także mogą (art. 12) otrzymać upoważnienie do samodzielnego wykonywania planów gospodarczo-leśnych i rozciągania kontroli nad lasami zagospodarowanemi na zasadzie planów wykonanych przez Izbę Rolniczą, **bez konieczności zatwierdzania tych planów przez właściwą władzę ochrony lasów**, dają podstawę Izbie Rolniczej do wystąpienia w myśl art. 12 powyższego rozporządzenia do Ministerstwa Rolnictwa i R. R. z odpowiednio umotywowanym wnioskiem o udzielenie Izbie takiego upoważnienia. Po otrzymaniu wspomnianego upoważnienia niewątpliwie wzmoże się działalność Wydziału Leśnictwa.

W roku sprawozdawczym — podobnie jak w okresie minionym — udzielanie pożyczek na lasy prywatne stało się z powodu kryzysu gospodarczego zupełnie nieaktualne. Wobec katastrofalnego położenia, w jakim znajduje się polski handel drzewny, wobec załamania się rolnictwa i przemysłu krajowego oraz braku kredytów, pomoc Państwa w tej dziedzinie gospodarczej jest naglącą. Pomoc ta wyrażać się powinna przedewszystkiem w dalszem obniżeniu taryf kolejowych i ceł celem należytego popierania polskiego eksportu i ograniczenia obcej konkurencji, a także w popie-

raniu akcji budowlanej, co bezwzględnie przyczyni się do ożywienia handlu drzewnego.

W pierwszej połowie roku sprawozdawczego zajmował się Wydział Leśnictwa sporządzaniem szeregu planów leśnych włościańskich. Wobec jednak przepisu art. 8 rozporządzenia Prezydenta R. P. z dnia 21. X. 1932, w myśl którego zwolnione zostały wszystkie lasy o obszarze mniejszym niż 30 ha od obowiązku składania właściwej władzy planów gospodarczo-leśnych, nastąpiło w drugiej połowie roku sprawozdawczego zupełne wstrzymanie prac w tym kierunku. Izba Rolnicza zajmowała się również sprawą zalesiania nieużytków włościańskich, udzielając fachowych wskazówek.

Zastój ruchu budowlanego, jak również zmniejszenie się eksportu zagranicznego, odbiły się bardzo ujemnie na cenach materjału drzewnego.

Ceny hurtowe, osiągane w lasach prywatnych za budulec sosnowy i kopalniaki w czasie kampanji, były następujące:

za I. i II. kl. przeciętnie od 18—22 zł za 1 m^3 loco las

za III. kl. przeciętnie od 14—16 zł za 1 m^3 loco las,

za IV. kl. przeciętnie 12 zł za 1 m^3 loco las.

Ceny lokalne kształtowały się przeciętnie o 25% wyżej.

Kopalniaki przeciętnie 11 zł za 1 m^3 loco las.

Również ceny dębiny doznały w stosunku do roku ubiegłego pewnej zniżki i za ten gatunek drzewa średniej jakości płacono przeciętnie od 30—40 zł za 1 m^3 loco las.

Ceny za opał doznały również pewnej zniżki; płacono za 1 mp. szczap od 8—12 zł loco las, zależnie od warunków zbytu (lesistości) danej okolicy.

Kurs dokształcający dla borowych-podleśniczych w roku sprawozdawczym nie odbył się. Dość liczne jednak zgłoszenia jakie wpłynęły w ciągu roku 1932/33 i które obecnie t. j. z początkiem roku gospodarczego 1933/34 wpływają, dają podstawę do stwierdzenia, że kurs taki winien odbyć się w roku gospodarczym 1933/34.

Celem podniesienia i prawidłowego prowadzenia gospodarki leśnej w lasach prywatnych, Wydział Leśnictwa zajmuje się następującemi czynnościami:

1. Udziela stałej pomocy w zarządzaniu lasami, dzielącej się na:

a) pomoc doradczo-techniczną i

b) pomoc kontrolująco-zarządzającą.

Wydział Leśnictwa zajmował się jak i w latach poprzednich sprawami wchodzącemi w zakres działalności doradczej, tak pod względem technicznym jak i administracyjnym, jak również i kontrolującym wykonanie zarządzeń.

Pod nadzorem technicznym, stanowiącym najważniejszy zakres działalności Wydziału Leśnictwa, znajdowało się w roku sprawozdawczym 157 majątków z obszarem 51.923,63 ha.

Prócz tego przeprowadzał Wydział Leśnictwa jednorazowe inspekcje lasów, niepodlegających stałej kontroli Izby Rolniczej.

2. Wykonuje pomiary i urządzenia lasów oraz przeprowadza rewizje planów gospodarczych i układa t. zw. programy gospodarcze.

W okresie sprawozdawczym sporządził Wydział Leśnictwa 24 planów gospodarczo-leśnych na ogólną powierzchnię 12.292,36 ha oraz 6 programów leśnych dla lasów włościańskich o obszarze 101,10 ha.

3. Dokonywa oszacowania wartości lasów i wydaje opinje dla różnych celów i władz.

W okresie sprawozdawczym Wydział Leśnictwa sporządził 7 obliczeń wartości lasów, wzgl. opinij.

4. Pośredniczy w dostarczaniu sadzonek, nasion leśnych.

5. Sprowadza praktyczne narzędzia leśne.

6. Jest pomocny przy angażowaniu leśników różnej kategorji (pośrednictwo pracy).

W okresie sprawozdawczym pomocny był Wydział Leśnictwa właścicielom lasów w wyszukiwaniu i przyjmowaniu kwalifikowanych leśników.

7. Zakłada książkowość leśną, dostarcza formularzy i przeprowadza rewizję ksiąg leśnych, podając przytem najszczegółowsze objaśnienia i wskazówki dla prowadzenia rejestrów leśnych, wyników z użytkowania i odnowienia lasu.

Wydział Leśnictwa stale wskazuje na konieczność prowadzenia zapisków (po prawej stronie planów gospodarczych) celem osiągnięcia w przyszłości pewniejszych danych statystycznych dla następnych planów gospodarczych.

Wszelkie formularze do rejestrów leśnych dostarcza Wydział Leśnictwa jak zwykle po własnych kosztach.

8. Udziela informacyj we wszystkich kwestjach leśnych.

XIV.

Wydział Organizacji Małorolnych

WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI ROLNICZEMI.

Współpraca Izby Rolniczej z Wydziałem Oświatowym Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych oraz Związkiem Wlkp. Kółek Włościanek utrzymana była jak i lat ubiegłych również i w roku sprawozdawczym przez Wydział Organizacji Małorolnych.

Wielkopolskie Towarzystwo Kółek Rolniczych pracując w innych dziedzinach samodzielnie i opierając się o własny budżet, w dziedzinie oświaty pozaszkolnej korzysta w głównej mierze z personelu Wielkopolskiej Izby Rolniczej i Szkół Rolniczych oraz z dwóch stałych urzędników, których Wielkopolska Izba Rolnicza stawia do dyspozycji i to: Naczelnika Wydziału, który jest zarazem jednym z dyrektorów Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych oraz sekretarza.

Związek Wielkopolskich Kółek Włościanek opiera się w głównej mierze o fundusze oraz personel Izby Rolniczej, zużytkowując niewielkie fundusze własne na wydawanie swego organu — miesięcznika wzgl. dwumiesięcznika oraz drobne wydatki. Związkowi Wlkp. Kółek Włościanek stawia Izba Rolnicza do dyspozycji: kierowniczkę wydziału, trzy instruktorki fachowe (1 ogólną, 1 hodowli i 1 ogrodnictwa), jedną instruktorkę gotowania oraz jedną siłę biurową.

Podając poniżej sprawozdanie pracy oświatowej Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych oraz sprawozdanie z działalności Związku Wlkp. Kółek Włościanek — Wielkopolska Izba Rolnicza pragnie wykazać zupełne skoordynowanie wysiłków wszystkich trzech instytucyj, dzięki czemu uniknięto pracy dwutorowej, wyzyskując możliwie jaknajkorzystniej tak czas, jak i ludzi oraz fundusze.

Pozatem Wielkopolska Izba Rolnicza zaznacza, iż przeważna większość wykładów na zebraniach Kółek Rolniczych oraz Kółek

Włościanek została wygłoszona przez personel Wielkopolskiej Izby Rolniczej oraz Dyrektorów i nauczycieli Szkół Rolniczych; cała zaś akcja Przysposobienia Rolniczego Młodzieży oraz konkursy wśród samodzielnych gospodarzy prowadzone były na terenie wyłącznie przez personel Szkół Rolniczych.

A. Wydział Oświatowy Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych

Akcja oświatowa Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych przystosowała się w ostatnim roku do warunków wywołanych kryzysem. Można uważać ten rok sprawozdawczy za przełomowy pod tym względem. I dlatego chociaż uległa pewnemu skurczeniu, to jednak w istocie swej, akcja oświaty pozaszkolnej, skierowana została ku tym podstawowym zagadnieniom dnia codziennego, a mianowicie ku realizacji hasła — podniesienia opłacalności warsztatów rolnych. Aparat fachowy, a więc personel Szkół Rolniczych i Centrali W. I. R. oraz układ stosunków z Wielkopolskiem Tow. Kółek Rolniczych, pozostały te same. Różnica widoczna jest raczej w przerzuceniu ciężaru z dotychczasowych metod szerzenia oświaty na takie, które uważamy obecnie za bardziej celowe.

W stosunku do gospodarzy samodzielnych zrzeszonych w Kółkach Rolniczych utrzymano dotychczasowy system wykładów, których liczba uległa jednak poważnemu zmniejszeniu, a duży nacisk położono na organizację konkursów wśród samodzielnych gospodarzy. Prócz tego przez uruchomienie auta oświatowo-propagandowego z jednej strony, dano możność członkom Kółek Rolniczych zapoznania się z eksponatami z działu nasiennictwa, nawożenia, środków do zwalczania szkodników itd., z drugiej zaś strony ściśle związano instruktora jeżdżącego tem autem z życiem wsi. Te przejawy, które zaobserwuje na terenie, służyć mu mają za wskaźnik do tego, co w wykładach powinien poruszyć.

Poważnej rozbudowie, jak wynika z poniższego sprawozdania, uległa akcja Przysposobienia Rolniczego Młodzieży. Stoi to w związku z wprowadzeniem 3-letniego programu pracy.

WYKŁADY

Ilość ich i podział na poszczególne tematy oraz na poszczególne powiaty ilustruje najlepiej poniższe zestawienie. Następne zestawienie pozwala nam zorjentować się, w jakim stopniu akcja ta była prowadzona przy pomocy personelu fachowego Szkół Rolniczych i Centrali W. I. R., naszego Towarzystwa i obcych sił angażo-

Zestawienie referatów wygłoszonych na zebraniach K. R. według tematów w czasie od 1. IV. 1932 do 31. III. 1933 r.

L. porządk.	Tematy referatów	Bydgoszcz	Chodzież	Czarnków	Gniezno	Gostyń	Inowrocław	Jarocin	Kępno	Kościan	Krotoszyn	Leszno
1	Uprawa i nawożenie roli i roślin . . .	8	5	—	12	3	2	2	3	10	2	1
2	Uprawa i nawożenie łąk i pastwisk . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Meljoracja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Warzywn. i sadown. .	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
5	Hodowla bydła . . .	2	—	1	2	1	—	—	3	5	—	5
6	Hodowla trzody . .	—	3	3	30	14	1	—	2	—	1	13
7	Hodowla drobiu . . .	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
8	Hodowla koni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Weterynarja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Mleczarstwo	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—
11	Ekonomja rolna . . .	9	1	1	—	—	1	1	3	8	3	3
12	Rachunkowość i książkowość	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Spółdzielczość	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Osadnictwo	—	—	—	—	4	—	—	1	5	—	10
15	Kwest. podatk., prawn. i ubezpieczen. . .	—	—	—	1	1	—	—	—	2	—	—
16	Organizacja	—	—	—	2	5	—	—	—	6	1	9
17	Różne*)	—	—	—	—	—	—	2	1	—	2	—
18	Razem wykładów . .	19	9	6	48	31	5	5	15	36	9	41
19	Filmy								2		2	

L. porządk.	Tematy referatów	Międzychód	Mogilno	N. Tomyśl	Oborniki	Ostrów	Poznań	Rawicz	Śrem	Środa	Szamotuły	Szubin	Wągrówiec	Wolsztyn	Września	Wyrzysk	Żnin	Razem
1	Uprawa i nawożenie roli i roślin	8	1	4	—	1	12	1	1	4	7	—	2	6	4	1	1	101
2	Uprawa i nawożenie łąk i pastwisk	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
3	Meljoracja	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
4	Warzywn. i sadown.	—	—	—	—	—	5	—	—	—	1	—	5	2	—	—	—	15
5	Hodowla bydła	—	—	3	—	1	5	1	1	—	1	1	2	6	1	2	1	44
6	Hodowla trzody	—	—	11	1	1	2	—	—	2	1	—	8	12	10	—	19	134
7	Hodowla drobiu	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	2	—	3	—	—	11
8	Hodowla koni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Weterynarja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Mleczarstwo		—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
11	Ekonomja rolna	2	—	11	1	11	14	—	1	3	—	1	—	4	2	—	—	80
12	Rachunkowość i książkowość	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	3
13	Spółdzielczość	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Osadnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	28
15	Kwest. podatk., prawn. i ubezpieczen.	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	7
16	Organizacja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	9	3	—	—	36
17	Różne*)	1	—	1	—	—	—	—	2	1	—	3	—	—	—		—	13
18	Razem wykładów	11	2	30	3	14	42	2	6	11	14	6	20	48	23	3	21	480
19	Filmy																	4

*) Różne: jedwabnictwo, pszczelarstwo, hodowla królików, zwalczanie szkodników, konkursy.

wanych sporadycznie. Naturalnie zestawienia te nie obejmują tych setek i tysięcy prelekcyj, które wygłaszane są w Kółkach Rolniczych przez miejscowych działaczy. Tak samo nie uwzględniają wykładów z innych dziedzin poza czysto fachowemi.

Zestawienie referatów wygłoszonych w Kółkach Rolniczych od 1. IV. 1932 do 31. III. 1933 r.

L. p.	Okręg	Powiaty	Prelegenci: Szkoła Roln. w pow.	Szkoła Roln. w okr.	W. I. R. w pow.	W. I. R. w okr.	WTKR. w pow.	WTKR. w okr.	Obcy w pow.	Obcy w okr.	Razem
1	Leszno	Leszno	15	–	—	—	26	—	—	—	
		Rawicz	3	—	—	—	—	—	—	—	
		Gostyń	17	—	5	—	12	—	1	—	
		Kościan	4	39	3	8	26	64	—	1	112
2	Września	Września	11	—	14	—	4	—	—	—	
		Gniezno	14	25	37	51	1	5	—	—	81
3	Wolsztyn	Wolsztyn	10	—	15	—	18	—	—	—	
		N. Tomyśl	4	14	13	28	1	19	2	2	63
4	Szamotuły	Szamotuły	7	—	3	—	2	—	1	—	
		Poznań	3	10	15	18	12	14	1	2	44
5	Janowiec	Żnin	4	—	18	—	—	—	—	—	
		Wągrówiec	10	14	6	24	2	2	—	—	40
6	Bydgoszcz	Bydgoszcz	18	—	—	—	—	—	—	—	
		Szubin	—	—	5	—	2	—	—	—	
		Wyrzysk	4	22	–	5	—	2	—	—	29
7	Chodzież	Chodzież	10	—	1	—	—	—	—	—	
		Oborniki	3	–	1	—	—	—	—	—	
		Czarnków	4	17	2	4	1	1	—	—	22
8	Środa	Środa	7	—	3	-	2	—	—	—	
		Śrem	6	13	—	3	1	3	1	1	20
9	Koźmin	Krotoszyn	8	—	—	—	—	—	—	—	
		Jarocin	5	13	1	1	2	2	—	—	16
10	Międzychód	Międzychód	12	12	2	2	—	—	—	—	14
11	Odolanów	Ostrów	14	14	—	—	—	—	—	—	14
12	Kępno	Kępno	10	10	2	2	1	1	—	—	13
13	Inowrocław	Inowrocław	1	—	4	—	—	—	—	—	
		Mogilno	4	5	2	6	1	1	–	—	12
				208		152		114		6	480

AKCJA OŚWIATOWO PROPAGANDOWA PRZY POMOCY SPECJALNEGO SAMOCHODU

W roku ubiegłym na zakończenie okresu sprawozdawczego udało nam się, o czem wspomnieliśmy w sprawozdaniu, zrealizować projekt wozu - samochodu„ dla celów oświatowo - propagandowych. Samochód ten kursuje od kwietnia 1932 r. i trzeba przyznać, że spełnia bardzo poważną misję w terenie. Z jednej strony utrzymuje stałą nić organizacyjną terenu z Centralą, powtóre daje możność członkom Kółek Rolniczych do zapoznania się na miejscu. u siebie we wsi, z udoskonaleniami, wogóle z postępem rolniczym, który przedstawiają tablice, wykresy, próby i filmy fachowe, a instruktor-prelegent, który stale samochodem tym jeździ, zapoznaje się na miejscu z lokalnemi bolączkami, potrzebami i odpowiednio do tego przystosowuje swoje wykłady. Zagadnienia ważne dla danych Kółek czy okolic, są omawiane przez przywiezionych w tym celu specjalistów. W ten sposób auto realizuje metodę poglądową w połączeniu z żywem słowem w odniesieniu do miejscowych warunków. Dzisiaj można śmiało twierdzić, że auto zdobyło sobie całkowite prawo obywatelstwa. Byliśmy świadkami, że na Wydziale Wojewódzkim postawiono wniosek o przeznaczenie 3.000 zł z budżetu na kursowanie naszego wozu. Trzeba przyznać, że sam ten wniosek, jest stwierdzeniem poważnych korzyści, jakie wsi daje ta akcja. Nawiasem mówiąc, Sejmik Wojewódzki powyższy wniosek zatwierdził.

Ponieważ w samochodzie tym wozi się filmy i na wszystkich zebraniach je wyświetla, w tem sprawozdaniu więc nie będziemy wyodrębniali propagandy filmowej.

Drugostronnie podajemy zestawienie wszystkich powiatów z podaniem ilości miejscowości w których samochód był, to znaczy, gdzie urządzona była mała wystawa wszystkich tych prób, wzorów etc., które w samochodzie się wozi, gdzie odbyło się następnie zebranie, na którem wyświetlano filmy i wygłaszano aktualne wykłady. W rubryce ilości obecnych rozróżniamy ilość obecnych na wszystkich zebraniach w danym powiecie i wynikającą stąd przeciętną. prócz tego zaś podajemy ilość najniższą i najwyższą.

Pomimo ogólnego przygnębienia, jakie dało się zauważyć na wsi, jak widać z ilości osób, które były na zebraniach zwoływanych w związku z przyjazdem auta, ten rodzaj propagandy ludzi pociąga. Nie mówimy tu już o ogromnem zainteresowaniu, szczególnie dla filmów fachowych, które stały się niezastąpionem dopełnieniem i unaocznieniem wykładu. Wreszcie, na co specjalną chcemy zwrócić uwagę, nie można pominąć wielkiego znaczenia wychowawczego, jakie propaganda ta spełnia, mając zawsze i tylko na względzie dobro Państwa. Filmy ilustrujące przejawy naszego

Zestawienie.

L. p.	Powiaty	Ilość miejscow.	Ogółem	Ilość obecnych przeciętna	najniższa	najwyższa
1.	Bydgoszcz . . .	10	1.510	151	50	300
2.	Czarnków*) . .	1	150	—	—	—
3.	Gniezno*) . . .	2	270	—	120	150
4.	Gostyń*) . . .	1	400	—	—	—
5.	Jarocin	17	2.350	138	60	400
6.	Kępno	15	3.190	213	50	420
7.	Kościan . . .	9	1.358	151	50	250
8.	Krotoszyn . . .	6	690	115	60	160
9.	Leszno	8	1.680	210	100	450
10.	Międzychód*) .	1	50	—	—	—
11.	Nowy Tomyśl .	13	2.710	208	50	500
12.	Oborniki*) . .	1	160	—	—	—
13.	Ostrów	14	3.620	258	50	600
14.	Poznań*) . . .	12	1.320	110	20	250
15.	Śrem	12	1.250	104	40	300
16.	Środa	5	550	110	30	180
17.	Szamotuły*) . .	4	740	—	40	300
18.	Wągrówiec . .	12	1.380	115	80	150
19.	Wolsztyn . . .	9	1.240	138	40	300
20.	Września . . .	14	1.950	139	60	350
21.	Żnin*)	1	100	—	—	—
		167	26.668			

Uwaga: w powiatach oznaczonych gwiazdką (*), zebrania zwołano tyt. próby jedynie przez megafon samochodu bez uprzedniego zawiadomienia Sekr. Pow., a także miejscowych Prezesów Kółek Rolniczych.

życia państwowego, przedstawiające wyniki naszych wysiłków — Gdynia, Mościce — niewątpliwie potrafią wzbudzić w każdym widzu poczucie wielkiej solidarności społecznej i narodowej. Jako jeden z ważniejszych momentów, to rozszerzenie w przyszłości działu ogólnokształcącego. Mamy nadzieję, że starania nasze w tym kierunku doznają szczególniejszego poparcia odnośnych czynników.

RADJO

Dział programu rolniczego w Radjo Polskiem w Poznaniu jest w dalszym ciągu opracowywany przy naszym współudziale. W okresie sprawozdawczym wygłoszono ogółem 186 odczytów, z czego przypada na pracowników W. I. R. 78, na pracowników W. T. K. R. 24 i na specjalistów z poza Izby i W. T. K. R. 84.

KONKURSY WŚRÓD SAMODZIELNYCH GOSPODARZY

Metoda konkursowa zaczyna sobie zdobywać licznych zwolenników. Wprowadzenie jej do Kółek Rolniczych nie nastręczałoby poważniejszych trudności, gdybyśmy mogli rozporządzać odpowiedniemi na to środkami. Głównie zaś chodzi tutaj o możność zaopatrywania konkursistów w materjał wyjściowy po cenach ulgowych, albo na kredyt. Rok 1929, a w mniejszym stopniu 1930, jest tego najlepszym przykładem. W obydwóch tych latach konkursy samodzielnych gospodarzy rozwijały się, dzięki poważnemu stosunkowo nakładowi środków finansowych. Obecnie musimy szukać drogi wyjścia w sensie uruchomienia konkursów przy pomocy bardzo małych środków. Możliwe się to staje z jednej strony przez połączenie akcji rozprowadzania uznanych nasion i sadzeniaków przez W. I. R. z akcją konkursów. Z drugiej zaś strony musimy dążyć do jak najwydatniejszego wysiłku samego czynnika społecznego, głównie jeżeli chodzi o opiekę fachową. Zasadniczo czuwać nad tem będzie personel fachowy Szkół Rolniczych, ale miejscowe czynniki, Zarządy Kółek Rolniczych i ludzie sprawom społecznym się oddający, powinni inicjatywę ująć w swoje ręce. Tutaj nie o nagrody nam będzie chodziło, bo najlepszą nagrodą, to będzie większy sprzęt tańszym kosztem uzyskany. Poniższe zestawienie ilustruje nasilenie zespołami konkursowemi 10 powiatów, nadmienić jednak należy, że jeżeli chodzi o zespoły powołane do życia w jesieni ub. roku, to liczyć się należy z poważnem ich zmniejszeniem.

Zestawienie
zespołów konkursowych samodzielnych gospodarzy w 1932/33.

L. p.	Powiat	Jesień 1932 r. uprawa				Wiosna 1933 r. uprawa				Razem	
		żyto		pszenica		ziemniaki		buraki			
		zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób
1	Gniezno	8	102	2	26	—	—	—	—	10	128
2	Gostyń	—	—	9	59	10	113	—	—	19	172
3	Jarocin	5	30	5	29	1	18	—	—	11	77
4	Krotoszyn	5	40	6	66	—	—	—	—	11	106
5	Międzychód	—	—	9	71	—	—	—	—	9	71
6	Szubin	1	6	—	—	2	12	1	6	4	24
7	Wyrzysk	—	—	—	—	6	42	—	—	6	42
8	Leszno	—	—	—	—	1	6	—	—	1	6
9	N. Tomyśl	—	—	—	—	1	11	—	—	1	11
10	Mogilno	—	—	—	—	2	20	—	—	2	20
		19	178	31	251	23	222	1	6	74	657

PRZYSPOSOBIENIE ROLNICZE MŁODZIEŻY

Zakończenie w jesieni 1932 r.

Jakkolwiek termin zgłaszania zespołów konkursowych ustalony został na rok 1932 do 25 lutego 1932 r., to jednak jeszcze w kwietniu 1932 r. nie byliśmy w posiadaniu wszystkich zgłoszeń. Naturalnie opóźnienie to odbiło się na całości roboty, specjalnie, jeśli chodzi o zaopatrzenie zespołów w literaturę; w pewnych wypadkach, z powodu wyczerpania nakładów, stało się to nawet niemożliwe.

Nie podajemy tutaj zestawień dotyczących początków akcji w roku 1932, damy natomiast dane dotyczące zakończenia.

Na podstawie obserwacji z lustracyj przeprowadzonych w 11 okręgach szkolnych, stwierdzić należy, że przygotowanie młodzieży jest lepsze aniżeli w latach ubiegłych i roku poprzednim. Podnieść należy pracę zespołów całych. Odbywały się w niektórych zespołach regularnie co miesiąc zebrania, na których czytywano „Przysposobienie Rolnicze". Prócz tego w około 120 zespołach przeprowadzono własne lustracje z oceną. Indywidualne wysiłki doprowadziły do znacznego rozwoju umysłowego poszczególnych konkursistów. Odpowiedzi udzielane na pytania były zupełnie zadowalniające. Książeczki omawiające uprawę poszczególnych roślin, czytywane były przez konkursistów kilkakrotnie nawet, co w następstwie dało wyżej wspomniane rezultaty.

W pierwszych dniach lipca b. r. zjechała na teren naszego województwa specjalna Inspekcyjna Komisja Ministerstwa Rolnictwa. Brali w niej udział pp. Naczelnicy: Woyno, Krzyżewski, Baird i Insp. Sakowicz. Komisja odwiedziła niektóre zespoły w okręgu wrzesińskim, chodzieskim, szamotulskim i leszczyńskim. Wrażenia, jakie wyniosła, były dodatnie. Prócz tego inspektor P. R. przy Centralnym Komitecie do Spraw Młodzieży Wiejskiej, p. Inż. Jerzy Ciemniewski, przeprowadził inspekcję w pow. średzkim, kościańskim i gostyńskim i, poza małemi usterkami, był zadowolony z pracy.

Podnieść należy z uznaniem, że cały szereg zespołów odbywał wycieczki w granicach najbliższej okolicy, a w okręgu średzkim, dzięki zabiegom p. Dyr. Perka, zorganizowana została wycieczka,

w której wzięło udział zgórą 100 konkursistów. Wycieczka zwiedziła Stację Doświadczalną W. I. R. w Pętkowie, wzorowe gospodarstwa w Kijewie i Pętkowie itd. Konkursiści wynieśli jaknajlepsze wrażenie, a co najważniejsze, że przyczyniło się to do większego zrozumienia prac przysposobieniowych.

Inspekcje fachowe, przeprowadzane przez personel fachowy Szkół Rolniczych W. I. R., odbywały się w r. b. dość punktualnie; wszystkie zespoły były lustrowane dwukrotnie, a w niektórych wypadkach trzykrotnie.

Inspektor Wojewódzki przeprowadził lustracje wszystkich okręgów. Prócz tego opracowywał wytyczne, projekty warunków i t. d., które były następnie podstawą dyskusji na Komisji Wojewódzkiej P. R. Inspektorat prowadził również ścisłą kontrolę i ewidencję prac prowadzonych na terenie centralnym. Z inicjatywy Inspektora odbył się również 3-dniowy kurs wzorcowy dla przodowników P. R. we Wrześni. Na kursie tym obecni byli wszyscy Dyrektorzy i Nauczycielowie Szkół Rolniczych Wielkopolski i Pomorza.

Jeżeli chodzi o Komisje Powiatowe względnie Okręgowe P. R., to zasadniczo pokrywają się one z terenami działalności odnośnych szkół rolniczych. Tam gdzie teren jest zbyt rozległy, potworzono Komisje Powiatowe. Komisje naogół nie przejawiają żywej, w całem tego słowa znaczeniu, działalności. W 10 okręgach odbywały się zebrania regularnie, a 3 okręgi zawiodły. W 14 powiatach odbyło się 21 zebrań Komisyj Powiatowych P. R.; 7 powiatów brało udział tylko w zebraniach Komisyj Okręgowych.

Cała praca fachowa na terenie opierała się tylko i wyłącznie o szkoły roln., które przeprowadzały lustracje, kursy i zabiegały o subwencje w Wydziałach Powiatowych, prowadząc propagandę na rzecz akcji P. R. W okresie sprawozdawczym przeprowadził personel szkół roln. ogółem 427 lustracyj fachowych, zorganizował 10 wycieczek konkursistów dla zwiedzenia bardziej znanych objektów rolnych (Stacji Doświadczalnej, wybitniejszych gospodarstw hodowlanych etc.). Prócz tego urządzono 5 wystaw i 4 mniejsze pokazy lokalne.

Zamieszczone tutaj zestawienie ilustruje podział zespołów na tematy i organizacje (cyfry końcowe).

Organizacja młodzieży	Tematy konkursowe																Ogółem	
	prosięta		kury		króliki		buraki pastewne		ziemniaki		kukurydza		ogródki warzywne		różne			
	z.	o.	z.	o	z.	o.	z.	o.	z.	o	z.	o.	z.	o.	z.	o.	zespoł.	osób
1. Stow. Młodz. Polskiej .	—	—	—	—	4	30	29	181	30	233	19	123	—	—	1	7	83	574
2. Związek Młodych Polek	1	8	2	21	—	—	8	61	8	54	9	60	11	79	2	17	41	300
3. „ Strzelecki . .	—	—	1	5	1	5	4	23	3	20	15	109	2	17	—	—	26	179
4. Wlkp. Zw. Mł. Wiejskiej	1	8	—	—	—	—	4	31	2	15	2	13	1	7	4	25	14	99
5. „Siew"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1	6
6. Młodzież Ludowa . .	—	—	—	—	—	—	1	7	1	4	1	6	—	—	—	—	3	17
7. Młodzi Rolnicy . . .	—	—	1	6	—	—	1	7	3	24	1	6	—	—	—	—	6	43
8. Koło Włościanek . . .	1	7	—	—	—	—	—	—	2	13	1	7	4	28	—	—	8	55
Razem w Wielkopolsce .	3	23	4	32	5	35	47	310	49	363	48	324	18	131	8	55	182	1 273

Podstawy finansowe znajdowała akcja P. R. w subwencjach Wydziałów Powiatowych. Nasilenie zespołami poszczególnych powiatów i sumę subwencji preliminowanej i wypłaconej ilustruje najlepiej poniższe zestawienie:

Powiat	Rozpoczęło		Zakończyło		Subwencja w 1932 roku	
	zesp.	osób	zesp.	osób	preliminowana	wypłacona
Bydgoszcz	1	8	1	7	200,—	115,40
Szubin	1	7	1	6	300,—	15,60
Wyrzysk	—	—	—	—	750,—	649,53
Chodzież	6	44	4	29	700,—	546,25
Oborniki	12	94	11	79	1 500,—	847,05
Czarnków	5	44	4	32	—	100,—
Inowrocław	11	77	9	60	1 500,—	1 387,—
Mogilno	11	81	10	75	2 000,—	1 400,—
Żnin	6	37	6	37	500,—	200,—
Wągrowiec	5	43	5	37	1 000,—	216,10
Kępno	5	38	5	38	400,—	303,88
Krotoszyn	7	56	7	55	800,—	400,—
Jarocin	5	35	5	33	2 000,—	400,—
Leszno	1	11	1	7	200,—	127,—
Rawicz	8	58	8	53	3 500,—	497,65
Gostyń	22	138	22	125	500,—	890,09
Kościan	4	30	4	30	1 240,—	385,65
Międzychód	7	59	4	26	1 000,—	995,—
Ostrów	7	57	7	53	500,—	— —
Środa	10	69	10	69	500,—	271,70
Śrem	10	84	9	71	350,—	350,—
Szamotuły	7	47	6	41	1 000,—	880,—
Poznań	15	120	13	99	1 500,—	975,—
Wolsztyn	6	44	6	36	300,—	300,—
Nowy Tomyśl	7	61	5	38	1 500,—	233,55
Września	7	53	5	31	1 050,—	1 000,—
Gniezno	12	92	14	106	1 240,—	1 240,—
	198	1 487	182	1 273	26 030,—	14 726,45

Poziom pracy uważać należy w porównaniu z latami ub. za znacznie wyższy i poprawiony. Braki stwierdzono w słabem przygotowaniu przodowników i słabej naogół pracy Komisyj Powiatowych wzgl. Okręgowych P. R. Zarówno w jednym, jak i w drugim wypadku, dąży się do usunięcia tych niedomagań i należy mieć

nadzieję, że w roku bieżącym uda się w znacznym stopniu tym brakom zapobiec. Słaba praca Komisyj Okręgowych lub Powiatowych P. R., tłumaczy się osłabieniem zainteresowania czynnika społecznego dla tych właśnie prac. Źródła tego należałoby szukać w trudnościach gospodarczych. Poniżej podajemy zestawienie zespołów i osób, które w poszczególnych organizacjach do pracy stanęły i ukończyły, oraz stosunek procentowy zespołów i osób, które pracę ukończyły w porównaniu do tych, które pracę rozpoczęły. Zamieszczamy również zestawienie zespołów, które rozpoczęły i ukończyły pracę, z podziałem na poszczególne tematy.

Zestawienie zespołów i osób w poszcz. Org. Młodz., które do pracy stanęły i ukończyły oraz stosunek procentowy zespołów i osób.

Organizacja młodzieży	Rozpoczęło		Zakończyło		%% ukończonych	
	zesp	osób	zesp.	osób	zespołów	osób
1. Związek Młodzieży Polskiej	88	648	83	574	94,3%	88,5%
2. „ Młodych Polek . .	42	323	41	300	97,6%	92,9%
3. „ Strzelecki. . . .	34	264	26	179	76,5%	67,8%
4. Wielkp. Zw. Młodz. Wiejskiej	14	100	14	99	100,0%	99,0%
5. Pozn. Woj. Zw. Młodz. „Siew”	3	22	1	6	33,3%	27,3%
6. Młodzież Ludowa	3	29	3	17	100,0%	58,6%
7. Młodzi Rolnicy i Koła Włościanek	14	101	14	98	100,0%	97,0%
Razem . .	198	1 487	182	1 273	92,0%	85,6%

Przygotowanie w okresie zimy 1932/33 r.

Warunki i termin zgłoszenia zespołów P. R. na rok 1933/34 ustaliła Komisja Wojewódzka P. R. M. na posiedzeniu w dn. 26. IX. 32 r. Termin zgłoszeń oznaczono na 1 grudnia najpóźniej, ale zgłoszenia wpływały aż do pierwszych dni maja b. r. i były przyjmowane, aby młodzieży nie zrażać. Trzeba sobie jednakże zdać sprawę, że w tych warunkach praca przygotowawcza jest niemożliwa. Do 1 grudnia zgłoszono ogółem tylko ca 28% obecnej ilości zespołów. Do 1 stycznia b. r. ca 52%. Trzyletni program pracy w P. R. o tyle tylko da rezultaty, o ile trzy zimy będą należycie wyzyskane dla pracy samokształceniowej. W tych jednak warunkach niedotrzymywania terminów, przeprowadzenie kursów i odpowiednie nastawienie młodzieży jest niemożliwe.

Opierając się na doświadczeniu lat ubiegłych, które zupełnie jasno wskazywało na niedostateczne przygotowanie przodowników,

Zestawienie zespołów, które pracę rozpoczęły i ukończyły z podziałem na tematy konkursowe.

	Tematy konkursowe																Razem	
	prosięta		kury		króliki		buraki pastewne		ziemniaki		kukurydza		ogrody warzywne		różne			
	zesp	osób	zesp	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp	osób	zesp	osób	zesp	osób	zesp	osób	zesp	osób
Rozpoczęło . .	4	30	4	32	6	44	49	354	52	411	54	408	21	151	8	57	198	1 487
Zakończyło . .	3	23	4	32	5	35	47	310	49	363	48	324	18	131	8	55	182	1 273

Jak rozwijała się praca w P. R. na terenie naszego województwa, ilustruje najlepiej poniżej zamieszczona tablica za okres 5-ciu lat, to znaczy od roku 1928.

Nazwa organizacji młodzieży	1928		1929		1930		1931		1932	
	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób	zesp.	osób
1. Związek Młodzieży Polskiej	12	86	34	211	61	439	45	347	83	574
2. „ Młodych Polek . .	9	61	9	76	61	471	43	356	41	300
3 „ Strzelecki	—	—	—	—	—	—	26	183	26	179
4. Wielkp. Zw. Młodz. Wiejskiej	—	—	19	140	47	302	23	179	14	99
5. Pozn. Zw. Mł. „Siew" . . .	—	—	—		—	—	8	48	1	6
6. Zw. Młodz. Ludowej . .	—	—	1	7	16	113	7	47	3	17
7. Zw. Druż. Lud. M. Pol. .	—	—	—	—	—	—	3	20	—	—
8 Kółka Włościanek	—	—	—	—	2	14	2	17	8	55
9 Mł. Rolnicy (niezorg.) . . .	11	123	—	—	12	95	3	24	6	43
Razem . .	32	270	63	434	199	1 434	160	1 221	182	1 273

postanowiono urządzić dla przodowników zespołów, zgłoszonych do pracy na 1933/34 r. kursy 3-dniowe i to we wszystkich bez wyjątku okręgach szkolnych. Ze względu na to, że kursy takie nie miały dotychczas pierwowzorów, wysunięto projekt urządzenia takiego kursu, jako wzorcowego we Wrześni. Dzięki poparciu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Centralnego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej w Warszawie, Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu, Wydziału Powiatowego we Wrześni i Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych — udało się kurs taki zorganizować. W kursie brało udział 44 przodowników, wzgl. kandydatów na przodowników. Prócz tego wykładom przysłuchiwali się PP. Dyrektorzy i Nauczycielowie szkół rolniczych Wielkopolski i Pomorza. W czasie kursu, w tej porze, kiedy przodownicy zwiedzali ciekawsze objekty przemysłu rolnego, odbywały się w gronie nauczycielskiem konferencje i dyskusje na temat celowości programu kursu i to zarówno pod kątem widzenia organizacji i możliwości, jakie pod tym względem istnieją gdzieindziej, jak i pod względem programowym, a więc urozmaicenia, kolejności poruszanych zagadnień, czasu im poświęcanego i t. d. Wreszcie pod względem metodycznym, a więc ujmowania poszczególnych tematów, oceny wyników na podstawie obserwacyj i rezultatu końcowego itd. Przyznać trzeba, że kurs spełnił swoje zadanie.

Kurs we Wrześni zapoczątkował nowy okres w kształceniu przodowników zespołów konkursowych. Na wzór tego kursu urządzono jeszcze 13 w 13 okręgach szkolnych. Udział przodowników z poszczególnych organizacyj we wszystkich kursach przedstawiał się pokaźnie. Dokładną ilustrację z podziałem na organizacje młodzieżowe, na absolwentów i czynnych uczniów, tych którzy brali udział w pracy jako przodownicy, albo uczniowie i wreszcie z podziałem według wieku w każdej organizacji — daje poniższe zestawienie.

Organizacja młodzieży	Ogółem słuch.	Uczn. Szk. Roln.		Brało udz. w P. R.		Wiek		
		absolw.	uczni	przod.	uczni	do 18	18—24	24—28
1. Zw. Młodz. Polskiej	81	14	6	27	27	18	53	10
2. „ Młod. Polek . .	62	8	—	18	20	18	42	2
3. „ Strzelecki . .	102	14	2	12	14	19	49	34
4. Wlkp. Zw. Mł. Wiejsk.	22	3	—	8	6	1	8	13
5. Zw. Młodz. Ludowej	2	—	—	2	—	—	2	—
6. Koła Włościanek .	5	2	—	—	2	1	3	1
7. Niezorganizowani .	7	2	2	2	1	1	6	—
Razem . .	281	43	10	69	70	58	163	60

Prócz przodowników w kursach uczestniczyli uczniowie szkół rolniczych w liczbie 125 osób. Porównując ilość przodowników z ilością zgłoszonych zespołów (307) wypada, że 91,5% przodowników było na 3-dniowych kursach. Objaw to niezmiernie pocieszający.

Prócz kursów dla przodowników urządzone były kursy dla uczniów P. R. i to w ilości 118 przy udziale 1.853 uczestników. Ilość kursów w poszczególnych okręgach i wszystkich obecnych na kursach podaje znowu poniższe zestawienie.

Okr. Szkoły	kursów	uczestników
Bydgoszcz	14	155
Chodzież	21	257
Inowrocław	7	151
Janówiec	6	60
Kępno	7	143
Koźmin	13	181
Leszno	7	228
Międzychód	2	57
Odolanów	6	78
Środa	2	81
Szamotuły	14	185
Wolsztyn	9	58
Września	10	219
Razem we wszystkich okręgach	118	1.853

Książeczki tematowe i dzienniczki zostały dostarczone przez nas na dotychczasowych zasadach, to znaczy każdy uczeń P. R. wpłaca tytułem wpisowego 1 zł, za co otrzymuje broszurkę i dzienniczek oraz 1 egzemplarz pisma „Przysposobienie Rolnicze" na cały zespół.

W tym roku tak jak i w latach ubiegłych, jeśli chodzi o materjał wyjściowy, to ograniczyliśmy się tylko do dostarczania nasienia kukurydzy i buraków półcukrowych, pozostawiając zaopatrzenie w resztę materjału w rękach szkół rolniczych. Ilość zgłoszonych zespołów z podziałem na tematy i organizacje ilustruje drugostronne zestawienie.

Zestawienie zespołów zgłoszonych do pracy w roku 1933/34

Organizacja młodzieży	Tematy									
	ziemniaki		buraki pastewne		kukurydza		ogrody warzywn.		kapusta	
Związek Młodz. Polskiej .	37	317	30	221	24	193	4	30	5	34
„ Młodych Polek .	13	108	10	73	11	85	15	114	9	61
Związek Strzelecki . . .	52	534	13	109	17	137	5	47	2	19
W. Zw. Mł. Wiejskiej . .	7	54	4	35	5	39	2	13	—	—
Młodzież Ludowa . . .	3	28	—	—	1	9	—	—	—	—
Młodzi Rolnicy	4	31	3	22	—	—	—	—	2	16
Kółka Włościanek . . .	—	—	—	—	—	—	3	22	—	—
Razem	116	1 072	60	460	58	463	29	226	18	130

Uzupełnieniem tego zestawienia niech będzie następne, z którego widzimy, ile zespołów i osób zgłoszono do pracy w P. R. w roku 1933/34 w poszczególnych powiatach i ile odnośne Wydziały Powiatowe preliminowały na P. R.

Powiaty	zesp. 33/34		Prel. subw.
	zesp.	osób	1933/34
1. Bydgoszcz . .	9	76	750,—
2. Szubin . . .	6	52	300,—
3. Wyrzysk . .	7	46	750,—
4. Chodzież . .	22	222	1000,—
5. Oborniki . .	13	94	1500,—
6. Czarnków . .	4	41	200,—
7. Inowrocław .	8	57	1200,—
8. Mogilno . .	10	75	1500,—
9. Żnin	6	43	750,—
10. Wągrówiec .	5	36	1600,—
11. Kępno . . .	16	126	700,—
12. Krotoszyn . .	15	122	500,—
13. Jarocin . . .	11	102	1300,—
14. Leszno . . .	9	81	500,—
15. Rawicz . . .	10	89	500,—
16. Gostyń . . .	21	146	600,—
17. Kościan . .	5	38	500,—
18. Międzychód .	14	130	1000,—
19. Ostrów . . .	10	78	500,—
Do przeniesienia	201	1654	15650,—

z podziałem na tematy i organizacje młodzieży.

konkursowe														Ogółem	
soja		ogrody kwiatowe		wychów prosiąt		tuczenie świń		króliki		kury		cielęta		zesp.	osób
3	24	1	10	5	31	1	6	3	28	—	—	—	—	113	904
—	—	4	32	5	43	—	—	—	—	2	19	—	—	69	535
												owce			
1	5	5	35	—	—	—	—	2	15	1	7	1	9	99	917
2	19	2	12	2	15	—	—	—	—	—		1	7	25	184
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	37
—	—	—	—	1	6	—	—	—	—	—	—	—	—	10	75
—	—	—	—	—	—	4	20	—	—	—	—	—	—	7	42
6	48	12	89	13	95	5	26	5	43	3	26	2	16	327	2694

Powiaty	33/34 zesp.	33/34 osób	Prel. subw. 1933/34
Z przeniesienia	201	1654	15650,—
20. Środa . . .	17	128	400,—
21. Śrem . . .	28	227	300,—
22. Szamotuły . .	7	68	1300,—
23. Poznań . . .	17	148	2500,—
24. Wolsztyn . .	12	106	400,—
25. Nowy Tomyśl .	4	38	1200,—
26. Września . .	10	85	1000,—
27. Gniezno . .	31	240	2300,—
Razem we wszystkich pow.	327	2694	25050,—

Dla wyjaśnienia należy dodać, że w sumie 327 zespołów figurują niektóre z nich podwójnie ze względu na 2 tematy. Faktyczna ilość zespołów zgłoszonych wahać się będzie w granicach ca 307.

Niewątpliwie gruntowne przygotowanie przodowników i całej akcji w okresie zimowym i wiosennym 1932/33 nie pozostanie bez wpływu na jakość pracy. Idziemy w kierunku pogłębienia pracy w zespołach, pobudzenia samokształcenia i wciągnięcia w orbitę zainteresowań zespołu całej młodzieży rolniczej należącej do danej organizacji. Potrzeba jest jednak stałego i ścisłego współdziałania z jednej strony Kółek Rolniczych, z drugiej zaś — organizacyj młodzieży. Dążymy i dążyć będziemy stale do spopularyzowania tej akcji wśród naszych członków Kółek Rolniczych i do dania jej przez to silnych fundamentów.

INSPEKTORAT DLA SPRAW OPIEKI FACHOWEJ NAD OSADNICTWEM I ORGANIZACJI GOSPODARSTW OSADNICZYCH PRZY W. T. K. R.

Jak w roku ubiegłym, tak i w roku obecnym sprawozdawczym zakres działania instruktorów przedstawia się w tej dziedzinie pracy analogicznie do roku poprzedniego.

Organizacyjnie prawie żadne zmiany nie zaszły, a jedynie rozszerzono działanie w niektórych rejonach przez objęcie nowych wsi osadniczych z parcelacji rządowej. I tak w rejonie 1-szym objęto w powiecie szamotulskim 7 wsi osadniczych, a mianowicie: Dolnepole, Gorszewice, Emiljanowo, Kopanina, Nowawieś, Komorowo i Brodziszewo. W rejonie 2-gim w powiecie szubińskim objęto Dębogórę i Jeżewo. W rejonie 3-cim nie zaszły żadne zmiany. W rejonie 4-tym objęto w pow. żnińskim Piotrkowice.

Program i kierunek pracy był ten sam jak i w roku poprzednim, z tą różnicą, że pracę tę znacznie pogłębiano w poszczególnych gospodarstwach. Wynika to z tej przyczyny, że gospodarstwa osadnicze, trwające już rok dłużej, już poniekąd ustabilizowały się do pewnego stopnia, unormowały swoje warunki pod względem rolniczym, doprowadziły rolę do możliwej kultury, a zatem można uważać, że minął okres pierwszy pracy w tych gospodarstwach. Tu nadmienić wypada, że sami gospodarze włożyli dużo pracy i nakładu nad ulepszeniem swoich warsztatów i śmiało rzec można, że stan kultury ziemi przedstawia się już w tych gospodarstwach i w tych wsiach jako conajmniej dostateczny. Następuje drugi okres pracy, który mianowicie polega na szczegółowszem opracowaniu i dostosowaniu gospodarstw do samowystarczalności, co uskutecznia się przez odpowiednie unormowanie poszczególnych upraw, t. zn. ustosunkowaniu obsiewów kłosowych, okopowych i pastewnych w zależności od posiadania obszaru ogólnego, łąk, jakości ziemi i ilości inwentarza. Z okresem drugim pracy łączy się ściśle sprawa chowu inwentarza żywego. Tutaj główny nacisk położono na kwestję upraw roślin pastewnych, na odpowiednie żywienie i pielęgnowanie inwentarza. Jednakże kwestja inwentarza wykazywała i wykazuje w dalszym ciągu duże braki, a to ze względu na brak gotówki obrotowej na zakupno odpowiedniego materjału hodowlanego. Gospodarze osadnicy mają ciągle zobowiązania wobec wierzycieli prywatnych, instytucyj kredytowych i Skarbu Państwa, z których to zobowiązań w miarę możności wywiązują się, lecz nie mogą w okresie trwającej w dalszym ciągu dekonjunktury gospodarczej zachować tyle gotówki, aby byli w stanie zaopatrzyć się w odpowiedni materjał hodowlany. Mimo to za pośrednictwem instruktorów wstawiono w kilku wsiach, dzięki poparciu Wlkp. Izby Rolniczej, buhaje i knury celem poprawienia

miejscowego materjału. W dziedzinie odmian zbóż przeprowadzono w poszczególnych rejonach pewną ilość prób, jak również z różnemi roślinami pastewnemi i nowemi (tabela niżej). Pozatem w roku sprawozdawczym odbyło się kilka jednodniowych kursów sadowniczo-ogrodniczych oraz z dziedziny ochrony roślin ze specjalnem uwzględnieniem raka ziemniaczanego. Przy kursach sadowniczych, które odbyły się w jesieni 1932 r. i na wiosnę 1933 r., było jednocześnie demonstrowane pielęgnowanie i zaopatrzenie i spryskiwanie drzew oraz zwiedzanie sadów warzywnych.

Przeprowadzono prób ze zbożami oryginalnemi (okopowemi) i innemi wiosną i jesienią 1932 r. za czas od 1. IV. 32 r. do 31. III. 1933 r.

Nazwa	Odmiany	Rej. I	Rej. II	Rej. III	Rej. IV	Razem	Uwagi
Z owsem	Petkus	4	4	2	2	12	
"	Biały orzeł	6	2	3	—	11	
Z jęczmieniem	Browarny Svalöf	4	6	1	—	11	
"	Elka Hildebranda	3	7	1	—	11	
Z żytem	Rogalinskiem	5	9	12	4	30	
"	Wielkopolskiem (z Gol.)	—	5	11	—	16	
"	Petkuskiem	—	2	4	2	8	
"	Włoszanowskiem	—	1	1	—	2	
Z pszenicą	Kielera 22	—	4	3	2	9	
"	B. Hildebrand	—	—	3	2	5	
"	Crievn 104	—	—	1	—	1	
Z ziemniakami	—	—	—	—	—	—	kilka prób
Z lucerną	—	5	3	13	3	24	1/2 morg. i 1/2 morg
Z żywokostem	Matador	13	2	10	12	37	po 0,5 kg.
Z kukurydzą	Bydgoska	11	3	11	18	43	
Z soją	Żółta wieleńska	10	5	8	5	28	po 100 ziarn
Z inkarnatką	—	—	—	—	—	—	razem kilka mórg
Z wyką zim.	—	—	—	—	—	—	razem kilkadziesiąt mórg

W roku sprawozdawczym instruktorzy, jak w latach poprzednich, systematycznie co 5 tygodni odwiedzali odnośne gospodarstwa przodownicze, a także i wszystkie inne gospodarstwa, gdzie jednocześnie odbywali zebrania, bądź to z samymi osadnikami, bądź też na Kółkach Rolniczych, wygłaszając aktualne referaty. Na 1-go lipca roku gospodarczego 1932/33 założono we wszystkich rejonach gospodarstw przodowniczych rachunkowość rolną systemu książkowego inż. Curzytka. Książki te otrzymali poszczególni gospodarze w lipcu bezpłatnie, i prowadzą je do końca roku gospodarczego. Zamknięć tych książek dokonają w jesieni sami instruktorzy dla swych rejonów.

Nadmienia się równocześnie, że z chwilą połączenia się Ministerstwa Reform Rolnych z Ministerstwem Rolnictwa, akcja opieki nad osadnictwem uległa pewnej zmianie o tyle, że z dniem 1-go kwietnia b. r. została przydzielona do Wydziału Oświaty Rolniczej Wlkp. Izby Rolniczej.

B. Związek Wielkopolskich Kół Włościanek

Sprawozdania Związku za ostatnie kilka lat, pomimo ciężkiego dla rolnictwa okresu, pomimo skreśleń budżetowych, pomimo wyczerpania się częstokroć ofiarności czynnika społecznego, wykazywały stale i niezmiennie wzrastające rezultaty pracy i cyfry, wskazujące na rozwój Związku.

Niniejsze sprawozdanie będzie pierwszem, wskazującem pewne cofnięcia tak w liczbie członków, jak i w liczbie przeprowadzonych kursów, — coby oznaczało, że rok sprawozdawczy był pierwszy, na którym dopiero odzwierciedliły się ostatnie kryzysowe stosunki. Mimo wszystko rozwój Związku nie został zahamowany, jak wykazują cyfry nowo założonych kół, jako też wyniki pracy, w coraz trudniejszych prowadzonej warunkach.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Statystyka Kół.

Z końcem roku sprawozdawczego Związek posiadał 240 czynnych kół. W ciągu roku odpadło 11 kół, 4 koła zawiesiły swoje czynności. Nowych kół założono w roku sprawozdawczym 25.

Gdyby Związek mógł podtrzymać wszystkie dotychczas założone koła, byłoby ich obecnie 286. Od roku 1930, t. j. od stanu kółek 175, założono do dnia 31 marca 1933 r. 111 kół, odpadło 42 koła i 4 koła są w zawieszeniu z powodu braku prezesek.

W roku ubiegłym obliczono ilość członkiń na 7.000 osób. W roku sprawozdawczym kwestjonarjusze z 185 kół wykazują czynnych członkiń 5.500. W przybliżeniu zatem dla wszystkich kół można przyjąć cyfrę 6.900 członkiń.

W samych tylko 185 kołach, które nadesłały swoje zestawienia, odpadło w ciągu roku 734 członkiń z powodu niemożności opłacania składek, poza drobnym tylko ułamkiem przenosin, względnie śmierci.

Koła Włościanek odbywają zebrania w okresach miesięcznych. Wszystkich zebrań odbyło się 2.199, przy obecności przeciętnie 3/4 członkiń. Pomimo ciągłych zaleceń, stosunkowo nieduża ilość kół zaprowadziła stałe zebrania swych zarządów. To też na 185 kół odbyło się zaledwie 378 zebrań zarządów.

Każde koło ma urządzać w ciągu roku jakąś imprezę dochodową, bądź to na zakończenie kursów miesięcznych, bądź też nieza-

leżnie od tego. W roku sprawozdawczym na 185 kół urządzono 75 przedstawień oraz zorganizowano 113 zabaw. 51 kół zorganizowało wycieczki bądź to na wystawy, bądź do innych instytucyj. 18 kół zorganizowało zwiedzanie gospodarstw wzorowych, 34 — wzorowych ogrodów.

Wicepatronaty.

Stale zwiększająca się ilość kół i rosnące obowiązki opieki nad niemi, wymagają coraz większego zdecentralizowania jej na zarządy powiatowe t. zw. wicepatronaty, których zadaniem jest: dojazd do kół i na ich zebrania miesięczne, — zabieganie o subwencje powiatowe na utrzymanie instruktorki powiatowej, — starania o zniżki w składach, oraz o różne udogodnienia dla członkiń, — wspólne sprowadzanie materjału hodowlanego i ogrodniczego, — organizowanie Walnych Zjazdów Powiatowych, oraz powiatowych zebrań prezesek, jako też radnych poszczególnych działów pracy w kołach, — celem organizacyjnego dokształcenia czynnika społecznego.

To też Związek w roku sprawozdawczym usilnie zabiegał o wzmocnienie istniejących wicepatronatów i o zorganizowanie nowych, tam, gdzie ich brak jeszcze. W roku sprawozdawczym było zorganizowanych wicepatronatów 22, a mianowicie:

Wicepatronat:	1. Kępno — Ostrzeszów	z ilością kół:	34
	2. Rawicz — Gostyń — Leszno	„ „	16
	3. Koźmin — Krotoszyn	„ „	8
	4. Pleszew	„ „	13
	5. Kościan — Śmigiel	„ „	13
	6. Śrem	„ „	8
	7. Środa	„ „	5
	8. Grodzisk — Nowy Tomyśl	„ „	8
	9. Gniezno	„ „	14
	10. Września	„ „	6
	11. Mogilno	„ „	9
	12. Strzelno	„ „	12
	13. Inowrocław	„ „	14
	14. Żnin	„ „	6
	15. Szubin	„ „	7
	16. Bydgoszcz	„ „	12
	17. Wyrzysk	„ „	16
	18. Wągrówiec	„ „	7
	19. Czarnków	„ „	5
	20. Międzychód	„ „	6
	21. Szamotuły	„ „	11

W roku sprawozdawczym zorganizowano zupełnie na nowo wicepatronat:

22. Jarocin	„ „	12

Celem przygotowania do zorganizowania nieobjętych jeszcze powiatów, przyłączono się do akcji propagandowo-oświatowej W. T. K. R-u, a mianowicie instruktorka hodowlana objeżdżała samochodem W. T. K. R. 4 powiaty: Leszno, Oborniki, Wolsztyn i Chodzież, wygłaszając wszędzie wykłady z dziedziny hodowli oraz przygotowując teren do zakładania kółek włościanek i wicepatronatów, — w następstwie czego, jeszcze w końcu okresu sprawozdawczego, przystąpiono do organizacji tych powiatów.

Nieobjętych działalnością Związku powiatów jest jeszcze 3. W reszcie powiatów są jeszcze luźne koła, któremi Związek opiekuje się wprost z Centrali.

Najlepiej pod względem gospodarczym rozwija się praca w wicepatronatach subwencjonowanych przez sejmiki powiatowe, których liczba niestety w roku sprawozdawczym zmalała z 10 na 8. W związku z tym też spadła ilość instruktorek powiatowych z 9 na 7, a ogólna suma subwencyj powiatowych (w wicepatronatach: Strzelno, Bydgoszcz, Kościan, Rawicz, Szubin, Inowrocław, Gniezno, Wyrzysk, Grodzisk, Mogilno i Kępno) z 13.544 zł 65 gr na sumę 8.163 zł.

Najlepiej sytuowanym pod tym względem jest I n o w r o c ł a w. Korzystając z subwencji powiatu 2.600 zł oraz pomocy organizacyjnej centrali Związku, stał się w krótkim, bo zaledwie 3-letnim okresie czasu, przykładem tego, co organizacja powiatowa może zdziałać dla kółek włościanek.

W roku sprawozdawczym np. zainicjowano akcję ujednolicenia w całym powiecie materjału hodowlanego drobiu, celem umożliwienia w przyszłości zbytu równego towaru. W tym celu zobowiązano stowarzyszone włościanki do zaprowadzenia u siebie tylko kur karmazynów, gęsi pomorskich, kaczek pekingów i indyków mamutów. Sprowadzono wiosną tego roku 344 mendli jaj karmazynów, 12 rasowych kogutów karmazynów, $7^1/_2$ mendli jaj gęsi pomorskich, $38^1/_2$ mendla jaj kaczek pekingów, $9^1/_2$ mendla jaj indyków mamutów. Specjalnie podkreślono konieczność wczesnych lęgów przy dochodowej gospodarce hodowlanej tak, by większość tych jaj była wylężona w marcu i kwietniu. Spodziewać się należy, że w przeciągu 3 lat włościanki tego powiatu będą miały jednolity drób.

We wrześniu urządziło wspólnie 13 kół inowrocławskich „1-dniową wystawę hodowlano-ogrodniczo-przemysłową“, którą zwiedziło przeszło 2500 osób. Eksponaty zostały rozkupione przez zwiedzających, a wystawczyniom rozdano 132 nagrody z działów hodowli, ogrodnictwa, gospodarstwa domowego: jak (gniazda zatrzaskowe, koguty, kaczory, znaczki skrzydłowe, mączkę mięsną, karmidełka, narzędzia ogrodnicze, różne krzewy i sadzonki, słoje do zapraw itp.).

Zorganizowano dwa kiermasze-jarmarki, gwiazdkowy i wielkanocny, na których członkinie miały możność spieniężenia swoich produktów, jak: drobiu, wędlin, ciast, chlebów, serów, przetworów owocowych i warzywnych itp. Kiermasze cieszyły się wielkiem powodzeniem, a wicepatronat otrzymał w ich wyniku tak duże zamówienia na produkty wiejskie, że nie mógł ich wykonać.

Pozatem instruktorka pow. inowrocławskiego przeprowadziła 34 kursy, wysłano 4 córki włośc. jako stypendystki do szkoły W. I. R. w Witkowie. Do premjowania zgłoszono 26 ogródków. Zebrań koła inowrocławskie odbyły 163, referatów wygłoszono 295 oraz 3 koła wzięły udział w konkursach przysposobienia rolniczego.

Z powiatów niesubwencjonowanych, dużą żywotność wykazał pow. szamotulski, który, nie mając funduszów na cele gospodarcze, rozwinął dużą działalność w kierunku samopomocy, samokształcenia się, oraz działalności charytatywnej. W powiecie tym, włościanki wygłaszają własne referaty na swych zebraniach, — jedno z kół — jedyne w Związku — prowadzi własną ochronkę dla dzieci włościanek (druga ochronka, którą prowadziło koło szamotulskie, niestety upadła z powodu braku funduszów).

Na 11 kół pow. szamotulskiego 6 posiada własne bibljoteczki, pozatem należy podkreślić duże zainteresowanie w kołach w prowadzeniu rachunkowości domowej, która w kołach innych powiatów przeważnie przyjmuje się trudno. Rachunkowość domową prowadzi 17 członkiń, a 2 z nich uzyskały nagrody przy premjowaniu książki rachunkowej.

Działalność charytatywna tego powiatu jest bardzo duża, czego dowodem są cyfry, jak np.: wsparć dla bezrobotnych w gotówce wydano 1900,— zł, obiadów — 11.900, zboża — 157 ctr, a samo tylko jedno Koło w Kaźmierzu wydało: 1833 obiadów, 2160 bułek, 107 funtów chleba, 360 l mleka, 410 kolacyj, 1315 jaj, 20 f jabłek, 9 f słoniny, 3118 f zboża, 446,20 zł w gotówce oraz 14 dzieci otrzymywało od członkiń pierwsze i drugie śniadanie przez 5 i pół miesiąca; pozatem urządzono gwiazdkę dla dzieci.

Te krótkie wzmianki o dwu wspomnianych powiatach, scharakteryzować mają działalność zarządów powiatowych Związku.

Zjazdy i zebrania.

Ze względu na duży stosunkowo koszt zjazdów walnych członkiń wszystkich kół w Poznaniu, w ostatnich latach urządzano walne zjazdy powiatowe, których w roku sprawozdawczym odbyło się 8, (wobec 15-stu w roku ubiegłym) przy udziale 1341 członkiń. W zjazdach tych brały udział: przewodnicząca Zarządu Głównego, dyrektorka Związku oraz prelegenci Wlkp. Izby Rolniczej. W Poznaniu zaś odbył się tylko, przepisany statutem, zjazd prezesek i delegatek w dniu 7. VI. 1932 r., przy udziale 270 osób. Pozatem

odbyły się: 2 zebrania wicepatronek w Poznaniu, 5 zebrań Zarządu Głównego, 23 zebrania powiatowe prezesek kół i radnych oraz 378 zebrań zarządów kół.

Poza zebraniami powiatowemi, wicepatronki utrzymują kontakt z kołami w swoich powiatach, przez osobiste wizytacje kół, których odbyło się 74.

Tydzień Rolniczy.

Związek wziął udział łącznie z 7-miu innemi organizacjami rolniczemi woj. poznańskiego, w Tygodniu Rolniczym, którego celem było zwrócenie uwagi Rządu i całego społeczeństwa na ciężkie położenie rolnictwa. Delegatki Związku brały tłumnie udział w zebraniach powiatowych, a kilka z nich w zjeździe w Warszawie, na którym omawiano kwestję, jak pomóc rolnictwu wybrnąć z masowych upadków.

Wycieczka nad Polskie morze.

Na skutek inicjatywy członkiń zorganizowano w dniach 10—12. X. 1932 r. 3-dniową wycieczkę członkiń do Gdyni i Helu. Włościanki korzystały ze zniżek kolejowych na statku i z lokalu „Czerwonego Krzyża", — zwiedziły chłodnię gdyńską z dojrzewającemi powoli pomidorami, łuszczarnię ryżu, port wojenny i handlowy, oraz wybrzeże.

Zjazd w Częstochowie.

Z racji roku jubileuszowego Związek przyłączył się do pielgrzymki organizacyj kobiecych z całej Polski. W tym samym czasie odbył się również Zjazd Kół Gospodyń Wiejskich w Częstochowie. Włościanki wzięły udział w pielgrzymce w liczbie przeszło 300 osób.

PRACA OŚWIATOWA

Wykłady.

Chętnie widziane w kołach i uprzednio szeroko stosowane wysyłanie prelegentów do kół, uważa się za kosztowny sposób pracy oświatowej; stąd Związek stara się ograniczać wysyłanie prelegentów tylko na zebrania większe i zjazdy, pozostawiając pracę referatową kół ich własnym wysiłkom. W związku z tem liczba wykładów maleje z roku na rok; w roku tym prelegenci W. I. R. wygłosili w kołach:

69 wykładów, — przy udziale . . . . 3.312 osób

a mianowicie:

10	wykładów z dziedziny	ogrodnictwa	przy udziale	694	uczestn.
30	„ „	hodowli	„ „	1034	„
20	„ „	higjeny	„ „	1277	„
4	„ „	gospodarstwa	„ „	104	„
5	„	treści organizacyjnej	„ „	143	„

Celem ułatwienia kołom prowadzenia akcji referatowej, wysyła się stale przy okólnikach miesięcznych gotowe referaty i czytanki, jako materjał dla prezesek i członkiń zarządu. Referatów takich z różnych dziedzin wysłano w roku sprawozdawczym 12 i 12 czytanek (1. Dlaczego włościanki powinny się zrzeszać. 2. Rola kobiety w gospodarstwie. 3. O spożyciu warzyw. 4. Oszczędność w hodowli. 5. Szanuj zdrowie swoje i swoich dzieci. 6. Przygotowanie piwnicy na zimę. 7. Obniżyć stopę życiową. 8. Jak zapobiegać chorobom drobiu. 9. Kompost. 10. Czem jest ubezpieczenie na życie. 11. Na czem zaoszczędzić. 12. Walka ze szkodnikami w sadzie w okresie wczesnej wiosny).

Wykładów takich w 185 kołach wygłosz. razem 2687, z czego:

treści gospodarczej	1178	(w czem 372 ogrodnicze)
z dziedziny higjeny	219	
„ społecznej	215	
„ pedagogicznej	109	
„ historycznej	85	
„ krajoznawczej	35	
oraz treści religijnej	846	

Ogółem zatem wygłoszono w roku sprawozdawczym wykładów 2756.

Kursy.

Najważniejszy dział pracy oświatowej Związku, jakim są kursy — na których dokształcają się w różnych dziedzinach gospodarstwa włościanki i ich córki — został ostatnio nieco uszczuplony. W ubiegłym roku jeszcze były 3 stałe instruktorki Wlkp. Izby Roln. do samych tylko miesięcznych kursów gotowania; z tych dwie zostały zlikwidowane z powodu oszczędności budżetowych. Zmniejszyła się również liczba miesięcznych kursów szycia i robót ręcznych, finansowanych przez kursistki same, powiększyła się zaś znacznie liczba kursów prania i prasowania, na które uzyskano subwencje z firmy „Blask". Jednotygodniowe kursy prania i prasowania, na których demonstruje się również pranie maszyną (pracującą na zasadzie kompresji powietrza), są ogromnie chętnie widziane w kołach.

Wszystkie kursy urządzane są naogół bezpłatnie, t. j. pobory instruktorek opłacane są bądź przez W. I. R., bądź przez sejmiki powiatowe, bądź wreszcie przez kasę Związku, czy subwencje prywatne. Natomiast kursistki względnie koła, ponoszą koszta: podróży instruktorki tak koleją jak i końmi, utrzymania i mieszkania instruktorki, starają się o lokal, opał, materjały naukowe i wszelkie inne związane z kursem potrzeby.

Przy kursach z dziedziny hodowli i ogrodnictwa koszty podróży prelegentów pokrywa W. I. R.

Zestawienie kursów:

Jednomiesięczn. kursów gotowania	odbyło się w r. spr.	35	przy udziale	475	os.
Pięciodniowych kursów przetw. owoc. i jarzyn	„	51	„ „	629	„
Trzydniowych kursów wypieku ciast	„	101	„ „	1181	„
Kursów serowarstwa	„	1	„ „	7	„
Kursów wyrobu wędlin	„	2	„ „	35	„
Jednomiesięczn. kursów szycia i bieliźniarstwa	„	21	„ „	285	„
Jednomiesięczn. kursów robót i trykotarstwa	„	20	„ „	217	„
Tygodniowych kursów prania i prasowania	„	47	„ „	714	„
Dwu- i trzydniowych kursów hodowli	„	27	„ „	984	„
Jednodniowych kursów kapłonienia	„	13	„ „	184	„
Trzydniowych kursów ogrodnictwa	„	10	„ „	115	„
Trzydniowych kursów higjeny	„	11	„ „	405	„
Ogółem przeprowadzono kursów:		339	przy udziale	5231	os.

Konkursy Przysposobienia Roln.

Udział kół włościanek w P. R. z natury rzeczy nie może być duży ze względu na to, że wiek uczestniczek w zespołach konkursowych jest ograniczony regulaminem do lat 24.

W roku sprawozdawczym ogółem wzięło udział w P. R. 8 kół, przyczem zainteresowanie tą akcją ostatnio wzmaga się.

Ogrodnictwo.

Sprawa podniesienia stanu ogródków przy domach włościanek budzi wśród członkiń coraz większe zainteresowanie. Dowodem tego jest wzrastająca z roku na rok liczba zgłoszonych ogródków do premjowania, lustracyj i zapotrzebowanie na pomoc fachową. Najcharakterystyczniejszą będzie tutaj tabelka zgłoszeń członkiń do premjowania, które rozpoczęto

w roku 1929 przy zgłoszeniu	48	ogródków
„ 1930 było zgłoszeń już	60	„
„ 1931	100	„
w roku sprawozdawczym	167	„

Premjowanie ogródków początkowo finansowała zupełnie W. I. R., w roku sprawozdawczym zaś personel W. I. R. dokonał klasyfikacji ogródków, natomiast premje i inne koszty poniósł Związek Wlkp. Kół Włościanek.

Premjowanie ogródków.

Chociaż stan ogródków pozostawia dużo jeszcze do życzenia i wielu włościan dziś jeszcze uważa ogród za ciężar przy gospodarstwie, który odrywa siły robocze od pracy w polu, to jednak postęp pracy u chętnych jest bardzo wydatny, co wykazują wyniki premjowania.

Zgłoszeń do premjowania w roku sprawozd. było	167	ogródków
Premjowanych	147	„
Odpadło przed premjowaniem	20	„
Nagrodzonych było	59	„
oraz listów pochwalnych uzyskało	31	„

* * *

Pierwszych nagród o pełnej ocenie 16 punktów .	3	ogródki
Drugich nagród	16	„
Trzecich nagród	40	„
Wszystkie członkinie, których ogrody zostały wyróżnione, prócz nagród otrzymały dyplomy, których rozesłano w ilości	59	

* * *

Nagrody w roku sprawozdawczym były rozesłane w formie drzewek owocowych i tak:

Jabłoni wysłano . . .	160	sztuk
Moreli „ . . .	22	„

Ogródki wzorowe, które uzyskały pierwsze nagrody, znalazły się w kółkach:

Łaszczyn	— 1	ogródek
Strzelno	— 1	„
Lutogniew	— 1	„

Oceny niżej 8 punktów, które nie odpowiadały warunkom konkursu otrzymało: 57 ogródków.

Poza premjowaniem w okresie sprawozdawczym instruktorka ogrodnictwa odbywała lustracje ogródków i udzielała instrukcyj.

Instruktorka zlustrowała 82 ogródki, w tem 37 ogródków zlustrowano dwukrotnie. Pomiarów i projektów nowych ogródków wykonano 5, z których 4 założono przy współpracy instruktorki, a 1 samodzielnie.

Ponieważ zgłoszeń do lustracji i zakładania wpływało więcej, aniżeli instruktorka była w stanie objechać, wobec tego pracę instruktorki ogrodniczej pod koniec roku sprawozdawczego zreorganizowano. Utworzono 3 okręgi i to w powiatach: bydgoskim, szubińskim i żnińskim, w których to powiatach instruktorka pracować będzie przez przeciąg całego roku. W okręgach tych sprowadzono jeszcze w roku sprawozdawczym 140 sztuk róż, 2 morele i byliny.

Pozatem za staraniem poszczególnych zarządów kół sprowadzono w roku sprawozdawczym:

drzew owocowych	4243	szt.
krzewów owocowych	1569	„
nasion za	547	zł

Pozatem wygłoszono 8 wykładów przy udziale 465 osób, które pomieszczone są już w ogólnej liczbie wykładów i kursów.

Popieranie hodowli.

Dla wykonania tego działu pracy, budzącego zawsze zainteresowanie u wszystkich kół, Związek ma do dyspozycji jedną tylko instruktorkę hodowlaną W. I. R., która pozatem przeprowadza sprawy organizacyjne. W związku z tem nie może być mowy o wypracowaniu jakiegoś planu ogólnego i wykonaniu go, a trzeba dostosować się do najpilniejszych zapotrzebowań kół.

To też instruktorka, objeżdżając celem nawiązania kontaktu koła Związku oraz nieobjęte jeszcze tereny, równocześnie przeprowadza, gdzie tylko to możliwe, jedno- dwu- lub trzydniowe kursy z dziedziny hodowli drobiu, bydła i świń, poruszając wszędzie najważniejsze w tych dziedzinach sprawy, a więc: kontrolę nieśności kur, sprawę racjonalnych kurników, konieczność selekcji drobiu, racjonalne żywienie bydła, wychów odpowiedni cieląt, prosiąt, tucz świń, dalej sprawę pomocy w nagłych wypadkach chorobowych u zwierząt domowych, nakłaniając równocześnie członkinie kół do organizowania we własnym zarządzie konkursów nieśności, czystości kurników, wychowu cieląt i t. p., oraz do zaopatrywania kół w odpowiednie **wspólne** narzędzia: do leczenia, do kapłonienia, — apteczki weterynaryjne i t. p., oraz materjał hodowlany, jak: rasowe pisklęta, jaja do wylęgu, gniazda zarodowe, knury stacyjne itp.

Ostatnio zainicjonowano akcję ujednolicenia drobiu we wszystkich kołach włościanek, — co ze skutkiem przeprowadza się już w powiecie inowrocławskim.

O odpowiednich imprezach wystawowo-jarmarcznych, mających również na celu podniesienie hodowli włościańskiej przez organizowanie zbytu, wspominaliśmy już przy dziale „wicepatronaty“.

Razem przeprowadziła instruktorka hodowlana przy pracy organizacyjnej: kursów hodowli drobiu i bydła:

trzydniowych	18
dwudniowych	4
jednodniowych	2

Razem kursów 24 przy udziale 914 osób.

Jednodniowych kursów kapłonienia	13 przy udziale	184	osób
Wykładów hodowlanych	24 „ „	426	„

Poza tem w ciągu roku sprawozdawczego koła sprowadziły:

Piskląt jednodniowych	283 szt.
Jaj wylęgowych . . .	6591 „
Kogutów rasowych .	144 „
Kaczorów „ . .	14 „
Indyków „ . .	3 „

* * *

Aparat. do kapłonienia	12 szt.
Kateterów	1 „
Aparatów do szczepienia trzody	1 „
Irrygatorów	2 „

Kontrolę nieśności prowadzą członkinie 28 kół.

Konkurs książki rachunkowości domowej.

W zrozumieniu, jak ważnym czynnikiem w racjonalnem gospodarstwie włościanek jest prowadzenie dokładnych zapisków rachunkowych, na których oprzećby można było dokładną kalkulację wydatków oraz budżet gospodarstwa, podjęto przed dwoma laty trudną bardzo akcję nakłonienia włościanek dò prowadzenia rachunkowości gospodarstwa kobiecego.

Pomimo, że natrafia się tu na trudności, głównie w niechętnem ustosunkowaniu się i braku zrozumienia, pomimo, że w pierwszym roku wysyłano bezpłatnie książki rachunkowe, (z obowiązkiem odesłania zapisanych książek do konkursu) — a zapotrzebowanie wpłynęło na 300 książek, z których 66 wróciło do konkursu, to w roku sprawozdawczym zapotrzebowano tylko 14 książek, a do konkursu nadesłano tylko 19 książek, — to jednak sprawozdania 185 kół

wykazało obecnie, że 136 członkiń prowadzi rachunkowość domową, wobec zupełnej ignorancji tego działu poza konkursem jeszcze w roku ub.

Gazetka.

Z funduszu własnego wydaje Związek gazetkę swoją „Dobra Gospodyni“, która wychodzi ogółem w nakładzie 4000 sztuk.

Ze względów oszczędnościowych od początku bieżącego roku kalendarzowego, Związek wydaje gazetkę przejściowo tylko raz na 2 miesiące.

SPRAWY BUDŻETOWE.

Związek Wielkopolskich Kół Włościanek pracuje przedewszystkiem w oparciu o Wlkp. Izbę Roln., która przydzieliła mu personel administracyjny i fachowy, lokal oraz pomoc w wydatkach rzeczowych.

Z budżetu W. I. R. na pracę na terenie Związku wydano w roku sprawozd. okrągło 20.800,— zł na pobory, oraz z górą 4000 zł na podróże i wydatki rzeczowe, wobec 25 tys. na pobory i 7 tys. na inne wydatki w roku ubiegłym.

Prócz tego w powiatach korzysta Związek z subwencyj powiat., których sumę ogólną i wyliczenie podano wyżej.

Własny budżet Związku, uzależniony od wpływu składek rocznych, zawsze jeszcze bardzo skąpych, w roku sprawozdawczym obracał się w sumie 10.835,28 zł.

Kasa Związku finansowała: wydawnictwo swoje miesięcznik „Dobra Gospodyni“, premjowanie ogródków i książki rachunk., pomoc biurową, posługę, niektóre portorja, koszty Walnego Zjazdu i t. p. wydatki rzeczowe.

Z subwencyj firmy „Blask“ sfinansowała kursy prania i prasowania.

BIURO ZWIĄZKU

Biuro Związku, jak zwykle prowadzi obszerną korespondencję Związku; ilość korespondencji na podstawie dziennika podawczego za rok sprawozdawczy wynosi 2505, — pomijając listy zbiorowe, zawiadomienia P. K. O. i okólniki miesięczne. Dalej Biuro prowadzi kasę Związku, statystykę, registraturę, opracowuje plany pracy dla instruktorek, jako też instrukcje dla prezesek i zarządów, wysyła co miesiąc materjały organizacyjne t. zw. okólniki, oraz referaty na zebrania miesięczne kół i t. p.